ΔΕΚΑΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΣΩΡΗΣΗ

αντί

Περίοδος Β΄
Τεύχος 649
Παρασκευή
5 Δεκεμβρίου 1997
Δρχ. 500

Μ. ΕΒΕΡΤ:
Συνέντευξη στο *Αντί*

«Η χώρα έχει γεμίσει πουρκουάδες!»

ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΩΦΕΛΕΙ ΣΟΒΑΡΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ

ΜΕΝΗΣ ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΕΑΣ για τον ΟΡΧΑΝ ΠΑΜΟΥΚ
ΣΠΥΡΟΣ ΤΣΑΚΝΙΑΣ για τον Βελουχιώτη του Δ. ΧΑΡΙΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΖΑΚ ΝΤΕΡΡΙΝΤΑ για το βιβλίο των ΣΟΚΑΛ-ΜΠΡΙΚΜΟΝ
ΛΙΖΥ ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΥ για τον ΓΙΑΝΝΗ ΣΚΑΡΙΜΠΑ
και ΚΑΠΝΙΣΜΑΤΑ

38ο ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΑΠΟ ΤΟ 1979

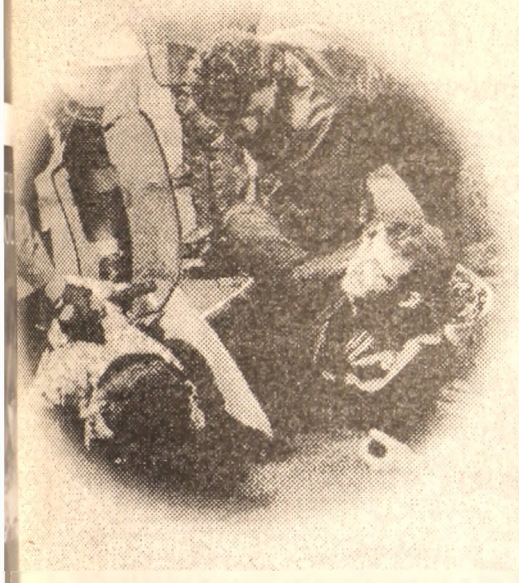

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ ΣΤΗ ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

649

anti

Περίοδος Β' · Έτος 24ο · Τεύχος 649
Παρασκευή 5 Δεκεμβρίου 1997 · Δρχ. 500
ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713-72.32.819 FAX: 72.26.107
ΑΝΤΙ ON-LINE: http://www.compulink.gr/anti
E mail: anti@compulink.gr
ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
ΑΡΧΙΣΥΝΤΑΚΤΗΣ: Ηλίας Κανέλλης
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Δημήτρης Γκέκας
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Μάχη Γεωργιάδου
ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΛΙΘΟΤΥΠ Α.Ε. Ιασίου 5, Περιστέρι
Τηλ. 57.22.201
ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:
Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη,. Εξάμηνη: 13 τεύχη
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 5.000 δρχ., Ετήσια 10.000 δρχ.,
Ετήσια Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 40.000 δρχ.
Φοιτητική ετήσια: 8.000 δρχ.
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:
Εξαμ.: 38 δολ., Ετήσια: 75 δολ.,
ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:
Εξαμ. 44 δολ., ετήσια 88 δολ.
ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ ΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης
Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: ΔΡΧ. 500,
ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: ΔΡΧ. 1.000.
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία
της Αθήνας: Περιοδικό ΑΝΤΙ,
για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:
Κέντρο του βιβλίου - Α Πουλουκτσή και Σία Ε.Ε.
Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. (031) 285.857

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟ ΚΟΡΙΝΘΟΥ - ΙΔΡΥΜΑ ΤΕΧΝΩΝ & ΠΟΛΙΤ. ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ

ΣΕΛ. 11 **Η ΜΑΡΙΑ ΔΑΜΑΝΑΚΗ ΣΤΗ ΔΙΝΗ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΟΑΡΙΣΤΕΡΑΣ** Τι κρύβει η ενδεχόμενη κάθοδός της για τη δημαρχία της Αθήνας και με την υποστήριξη του ΠΑΣΟΚ; - του **Δημήτρη Καΐση**

ΣΕΛ. 12 **ΣΤΑ ΓΗΠΕΔΑ ΣΦΑΖΟΝΤΑΙ ΑΡΝΙΑ** «Χουλιγκάνια εξεγερμένα, γήπεδα καμένα»! Γιατί; - του **Ηλία Κανέλλη**

ΣΕΛ. 14 **ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ ΜΙΛΤΙΑΔΗ ΕΒΕΡΤ** Ο πρώην αρχηγός της Ν.Δ. μιλάει στον **Απόστολο Διαμαντή** για όλα – εκτός από τα εσωκομματικά στη Ν.Δ.!

ΣΕΛ. 18 **ΠΕΡΙ ΑΒΑΤΟΥ** και της εμπορευματοποίησής του. Γράφει ο **Διογένης Καραγιαννακίδης**

ΣΕΛ. 20 **ΑΣ ΜΙΛΗΣΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΙΣΤΕΡΑ, ΣΗΜΕΡΑ** Ο **Μάριος Νικολινάκος** προκαλεί: Πώς μπορεί να είναι η σημερινή αριστερά;

ΣΕΛ. 26 **ΤΟ ΔΕΝΔΡΟ ΚΑΙ ΤΟ... ΔΑΣΟΣ** Για την εικόνα της Ελλάδας στο εξωτερικό - του **Βασίλη Καπετανγιάννη**

ΣΕΛ. 29 **ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΚΗΝΗ:** Αγκόλα - Το τέλος του εμφυλίου; του **Αστέρη Χουλιάρα** Ιδέες - Η δημόσια λειτουργία της ελευθεροτυπίας της **Ελένης Κολλιοπούλου**

ΣΕΛ. 42 **ΚΑΛΛΙΓΡΑΦΗΜΕΝΕΣ ΑΜΗΧΑΝΙΕΣ.** Εντυπώσεις, σχόλια και κριτική για το 38ο Φεστιβάλ Κινηματογράφου της Θεσσαλονίκης - του **Ηλία Κανέλλη**

ΣΕΛ. 60 **ΤΟ «ΜΑΥΡΟ ΒΙΒΛΙΟ» ΤΟΥ ΟΡΧΑΝ ΠΑΜΟΥΚ.** Ο **Μένης Κουμανταρέας** παρουσιάζει έναν σημαντικό τούρκο συγγραφέα

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ
Το μεγάλο φαγοπότι, σελ. 4

ΛΟΓΙΚΗ ΚΙ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ
Γιώργος Φιλδισάκος, σελ. 5

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ
Αντήνωρ, σελ. 6

ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ
Σχόλια, σελ. 8

ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΙΣ
Ελένη Κολλιοπούλου, σελ. 17

ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ
Πολιτισμός, σελ. 39

ΜΙΚΡΑ ΣΥΓΚΡΙΤΟΛΟΓΙΚΑ
Λίζυ Τσιριμώκου, σελ. 46

ΚΑΙ ΤΑ ΛΟΙΠΑ
Παναγιώτης Ιωαννίδης, σελ. 66

Εξώφυλλο:
Από τα επεισόδια μετά τον αγώνα Ολυμπιακού-Παναθηναϊκού, στο ΟΑΚΑ.
Φωτ.: ΕΠΑ/ΑΠΕ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΦΑΓΟΠΟΤΙ

ΙΣΤΟΡΙΕΣ με χούλιγκαν στα γήπεδα, νέο ποινολόγιο για τους υπό την επήρεια του αλκοόλ οδηγούς των Ι.Χ., ιστορίες με τραβεστί και εισαγγελείς και, σε λίγο, οι στολισμένες εορταστικές βιτρίνες. Αυτά είναι τα θέματα που καλύπτουν τα ΜΜΕ και απασχολούν την κοινή γνώμη. Αυτή είναι άλλωστε η πληροφόρηση που μας παρέχεται.

ΑΛΛΑ ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ και ουσιαστικά θέματα μένουν καλά κρυμμένα και αποσιωπώνται επιμελώς. Το πιο μεγάλο αλλά και το πιο αποσιωπημένο, καλά κρυμμένο θέμα είναι οι Προγραμματικές Συμβάσεις, που πρέπει να υπογραφούν από την κυβέρνηση μέχρι το τέλος του 1997. Εκεί λοιπόν, προς τις ημέρες των Χριστουγέννων, ενώ εμείς θα είμαστε συγκεντρωμένοι γύρω από το γιορτινό τραπέζι, το μεγάλο και αόρατο φαγοπότι θα γίνεται αλλού: στα υπουργικά γραφεία του κ. Κώστα Λαλιώτη και της κ. Βάσως Παπανδρέου θα μαγειρεύεται το μοίρασμα των Προγραμματικών Συμβάσεων.

ΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΟΣΟ που θα διανεμηθεί υπερβαίνει το 1 τρισ. δραχμές. Το πράγμα όμως επείγει, μια και οι προγραμματικές συμβάσεις που θα αποροφήσουν αυτά τα κονδύλια πρέπει να υπογραφούν μέχρι το τέλος του έτους. Διότι άλλως... Διότι άλλως, από την 1.1.1998 οι κοινοτικές δεσμεύσεις καθιστούν αδύνατη την υπογραφή αυτών των συμβάσεων.

ΟΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ συμβάσεις θα μπορούσαν να ζωογονήσουν τις ΔΕΚΟ ή τις μικρές και μικρομεσαίες βιομηχανίες, να αποτελέσουν μοχλό για την πολυσυζητούμενη και αναγκαία ανάπτυξη.Αυτό όμως προϋποθέτει μακρά προεργασία, δηλαδή να έχουν συνταχθεί σύγχρονες τεχνικές προδιαγραφές έργων που να συνάδουν με τις αντίστοιχες της Ε.Ε., να έχουν συσταθεί ελεγκτικοί μηχανισμοί και να έχουν προϋπάρξει επιλογές ικανών τεχνοκρατών και όχι αποκλειστικά αφανών πρωθυπουργικών συμβούλων.

ΤΙΠΟΤΕ όμως δεν έχει γίνει από όλα αυτά. Ή μήπως έγιναν σε κλειστούς θαλάμους και εργαστήρια και δεν το πληροφορηθήκαμε; Από ποιους και με ποιες συνθήκες και προδιαγραφές; Ουδείς γνωρίζει. Αλλά τότε έχουμε κάθε δικαίωμα να αμφιβάλλουμε για την οποιαδήποτε υπογραφή των υπευθύνων στην τελευταία σελίδα αυτών των Προγραμματικών Συμβάσεων. Γιατί υπό το καθεστώς του ολιγοπωλίου, το οποίο λυμαίνονται οι Κόκκαλης, Βαρδινογιάννης, Κοπελούζος και οι λοιποί γνωστοί, είναι βέβαιο ότι θα έχουν γίνει λαθροχειρίες με «ενδιάμεσους» βαρόνους των ΜΜΕ ή «συμβούλους» των υπουργών.

ΚΑΙ ΕΑΝ υπάρξουν αναθέσεις και στις ΔΕΚΟ, κάτω από τις συνθήκες αυτές, είναι βέβαιο ότι αυτές θα εξυπηρετήσουν τους κομματικοδίαιτους διοικητές.

ΜΕΓΑΛΕΣ ΔΟΥΛΕΙΕΣ, μεγάλα, γενναία φαγοπότια ετοιμάζονται στα υπουργικά γραφεία για τις ημέρες των εορτών. Εσείς, στο μεταξύ, καθήστε εφησυχασμένοι στα σπίτια σας. Οι ισχυροί και οι κυβερνήτες μας δούλεψαν κρυφά μεν, αλλά δούλεψαν καλά. Εν ολίγοις, μας δούλεψαν.

Η ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ δεν είναι μακριά. Και εμείς θα ακούσουμε τα γλυκά λόγια και τις ευχές τους με τα μηνύματα του νέου έτους.
Σπολλάτη!

avti

Λογική κ Εναισθησια

"Μόνο η αποδοχή των αποφάσεων της διαπαιδαγώγησης, της υπεύθυνης κυβέρνησης, των γονιών μας, μπορεί να φέρει τη γαλήνη που χρειάζεται η κοινωνία μας για να προοδεύσει."

Δεκαπενθήμερο

«Λύση» ο ανασχηματισμός;

ΔΥΣΚΟΛΟΙ καιροί για *εν ενεργεία* ή *εν αποστρατεία* ηγέτες... Ο ισραηλινός πρωθυπουργός, Βενιαμίν Νετανιάχου, λόγου χάρη, πιστεύει ότι οι ΗΠΑ του συμπεριφέρονται τώρα *«σαν να ήταν ο Σαντάμ»*, ενώ ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ, για να εξασφαλίσει τα προς το ζην (ακριβέστερα για να μπορέσει να στεγάσει τη Βιβλιοθήκη και τα Αρχεία Γκορμπατσώφ) διαφημίζει, μαζί με την εγγονή του, Αναστασία, τις πίτσες της αλυσίδας καταστημάτων *Πίτσα Χατ* ... Αλλά δύσκολοι οι καιροί ακόμα και για τον άλλοτε πανίσχυρο καγκελλάριο Χέλμουτ Κολ, που αδυνατεί να συλλάβει το πώς και το γιατί οι γερμανοί φοιτητές κατεβαίνουν στους δρόμους, βγάζουν τα ρούχα τους (παρά το τσουχτερό κρύο...) και ζητούν αύξηση των κρατικών κονδυλίων για την παιδεία! Δυσκολίες και προβλήματα, όμως, αντιμετωπίζει –ύψιστε Θεέ!– και ο βρετανικός θρόνος, καθώς ακαδημαϊκοί, δημοσιογράφοι, νομικοί, συνδικαλιστές, αλλά και απλοί βρετανοί πολίτες, ζητούν –ολοένα συχνότερα– την κατάργηση του θεσμού της μοναρχίας. Το «God save the Queen» –λένε– είναι υπόθεση παρωχημένη...

ΤΟΥΤΩΝ δοθέντων, γιατί ν' απορούμε –λένε οι άνθρωποι του στενού περιβάλλοντος Σημίτη– για το πλήθος των προβλημάτων που καλείται ν' αντιμετωπίσει *«και ο δικός μας πρωθυπουργός»*; Τα προβλήματα, ασφαλώς, υπάρχουν. Η δυσκολία έγκειται στον τρόπο αντιμετώπισής τους. Για τον κ. Ι. Κωστόπουλο, πρόεδρο της Τράπεζας Πίστεως, επί παραδείγματι, η καλύτερη λύση είναι *«να χτυπήσει ο κ. Σημίτης το χέρι του στο τραπέζι και να απαιτήσει έργο γρήγορο»* – διάβαζε την επίτευξη του στόχου του ευρώ... Κάτι ανάλογο ζητεί και η *Καθημερινή:* Ο κ. Σημίτης –γράφει– πρέπει να επιταχύνει το βηματισμό του και να προχωρήσει σε *«επώδυνες αποφάσεις»*. Διαφορετικά, η χώρα θα έχει πρόβλημα με τις υποχρεώσεις της προς την Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΤΙ ΛΕΕΙ, όμως, ο ίδιος ο πρωθυπουργός; Και πώς απαντά στις επικρίσεις της Αριστεράς ότι *«η κυβέρνηση πλήττει την κοινωνία, χωρίς να θωρακίζει την οικονομία»*; (Γ. Δραγασάκης). Οι επικρίσεις, όμως, είναι ευρύτερες: Ότι υπάρχει διαφορά μεταξύ της ονομαστικής και της πραγματικής σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας, ότι η εισοδηματική πολιτική της κυβέρνησης (σε συνδυασμό με το άδικο φορολογικό σύστημα) οδηγεί σε μια κοινωνικά βάναυση ανακατανομή των εισοδημάτων και ότι, με τον νέο προϋπολογισμό, η μείωση του πραγματικού εισοδήματος των μισθωτών και των συνταξιούχων θα συνεχισθεί και μέσα στο 1998. Στις απαντήσεις του, ο κ. Σημίτης απέφυγε τις εξειδικεύσεις. Περιορίσθηκε έτσι στα «αυτονόητα»: *Δεν είναι δυνατόν, κύριοι* –λέει– *να επιτύχουμε μείωση των ελλειμμάτων, χωρίς φόρους... Δεν είναι δυνατόν να μειώσουμε τον πληθωρισμό, με μια πολιτική άφθονων παροχών... Άλλο τόσο, δεν είναι δυνατόν να ενισχύσουμε την ανταγωνιστικότητά μας, χωρίς μέτρα για τον εξορθολογισμό των δαπανών, κ.λπ.* Για την «ταμπακιέρα», όμως, για το πώς θα εξελιχθεί, λόγου χάρη, η αγοραστική δύναμη μισθών και συντάξεων, δεν ανέφερε λέξη!

Η «ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΛΑΙΛΑΠΑ» ΚΑΙ Η ΕΣΩΚΟΜΜΑΤΙΚΗ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗ

Η ΚΑΤΑΘΕΣΗ του νέου προϋπολογισμού, όμως, έχει δημιουργήσει πρόσθετους πονοκέφαλους στην κυβέρνηση και τον κ. Σημίτη, ειδικότερα, καθώς οι τελευταίες δημοσκοπήσεις εμφανίζουν «πτώση της κυβερνητικής δημοτικότητας». Η διαβεβαίωση του κυβερνητικού εκπροσώπου Δημ. Ρέππα ότι από τους νέους φόρους (αλλά υπάρξουν νέοι φόροι...) θα θιγούν μόνο οι *«έχοντες και κατέχοντες»*, δεν φαίνεται να πείθει, ενώ το σύνθημα του αρχηγού της Ν.Δ. περί «φορολογικής λαίλαπας», κ.λπ. αξιοποιείται ακόμα και από την εσωκομματική αντιπολίτευση! Να είναι τυχαίο ότι άνδρες επιφανείς του «ιστορικού ΠΑΣΟΚ», όπως ο κ. Α. Πεπονής, έφθασαν να δηλώνουν ότι δεν θα καταψηφίσουν τον νέο προϋπολογισμό, για να μη πέσει η κυβέρνηση Σημίτη;...

Ο Α. ΠΕΠΟΝΗΣ, όμως, δεν είναι μόνος. Οι αμφισβητίες (Π. Οικονόμου, Ι. Καψής, Χρ. Παπουτσής, κ.λπ.) μπορεί να επικεντρώνουν τα πυρά τους, αυτή τη στιγμή, στον προϋπολογισμό, αλλά δεν ξεχνούν ούτε την υποψηφιότητα της Μαρίας Δαμανάκη (*«ευκαιρία να τσουβαλιάσουμε τον*

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΝΕΟΙ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ΑΝΤΙ

ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ ΒΟΗΘΟΣ

Έτοιμοι οι νέοι τόμοι του *Αντί*. Στα γραφεία του περιοδικού μπορείτε να προμηθευτείτε μέχρι και τον τόμο ΜΑ' (Β' εξάμηνο 1994, δηλαδή μέχρι και το τεύχος 567).
Θα βρείτε, επίσης, τους τόμους των προηγούμενων ετών.
Στους τόμους του *Αντί* έχετε καταγεγραμμένη τη σύγχρονη ιστορία μας.

Α' εξάμηνο 1994

Β' εξάμηνο 1994

ηγχρονιστές» – λένε...), ούτε τη νέα δου ΝΑΤΟ, η οποία προσφέρεται –έτσι εύουν– για διαφοροποιήσεις μεταξύ *τριωτικού»* και *«ενδοτικού ΠΑΣΟΚ»*... ως προς την υποψηφιότητα Δαμανάιπορεί να την απεύχονται ή και να την νομεύουν, αλλά η άλλη λύση –η υποψηητα Δημ. Μπέη– κάθε άλλο παρά τους υσιάζει. [Δεν τους διαφεύγει ότι η χησή του, σήμερα, είναι άκρως περιοένη, ότι ο απολογισμός, από τη διπλή ία του στο Δήμο Αθηναίων, υπήρξε χρότατος, ενώ η προσωπική του εμπάκατά του Κ. Σημίτη, κάθε άλλο παρά καθιστά υποψήφιο ευρύτερης αποδο. Όσο για την υποψηφιότητα του Μα η Γλέζου (αν, τελικά, δεχθεί να εκτευποψήφιος...), δημιουργεί προβλήμακαθώς *«ευλόγησε»* –από την πρώτη μή– την ίδρυση του ΔΗΚΚΙ του κ. Δ. βόλα.

ΕΑ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΝΑΤΟ: «ΕΝΔΟΤΙΚΟΣ» Ο Α. ΤΣΟΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ;

ΟΒΛΗΜΑΤΑ, όμως, στην ενδοκομκή αντιπολίτευση του ΠΑΣΟΚ, δημιησε, ξαφνικά, η στάση του υπουργού νας Α. Τσοχατζόπουλου, ο οποίος υσον! άκουσον!– εξέφρασε ικανοση για τη νέα δομή του ΝΑΤΟ, με την α, όπως δήλωσε, *«διασφαλίζεται για τη φορά η ισότιμη συμμετοχή της ίδας στην Ατλαντική Συμμαχία»*. ος είναι γνωστό, την περασμένη εβδο, ογδόντα βουλετές απ' όλα τα κόμμαανάμεσά τους δεκατέσσερις του «πατικού» ΠΑΣΟΚ, δύο του ΚΚΕ και του Συνασπισμού...), μαζί με πρώην τηγούς, αλλά και κληρικούς, πανεπιιακούς και καλλιτέχνες, με κοινή διαξή τους, διαδήλωναν την ανησυχία για τη νέα δομή του ΝΑΤΟ, η οποία *μπολούσε τα ιερά και όσια του υς...»*. Η *«απεμπόληση»* συνίστατο στο η νέα δομή του ΝΑΤΟ δεν καθόριζε επιχειρησιακής ευθύνης για τα υποτηγεία της Λάρισας και της Σμύρνης ότι την ευθύνη αυτή (για το Αιγαίο) θα είχε το στρατηγείο της Νάπολης. Αυτό, κους υπογράφοντες τη διακήρυξη σήε *«συγκυριαρχία»* (με τους Τούρκους) Αιγαίο, κ.λπ.

ΠΡΑΓΜΑΤΑ, όμως –η άλλη εκδοχή– είναι επακριβώς έτσι, αφού η Αθήνα ηρεί το δικαίωμα του βέτο, το οποίο ρεί να ασκήσει στα ανώτερα όργανα ΝΑΤΟ (Πολιτική Επιτροπή και Στρατιωτική Επιτροπή), στην περίπτωση που ο διοικητής του στρατηγείου της Νάπολης «υπερβεί τα εσκαμμένα». Από την άλλη, η Αθήνα, στην πορεία των συνεχιζόμενων διαπραγματεύσεων (οι «δύσκολες αποφάσεις» δεν έχουν ακόμα ληφθεί...) θα μπορεί, πάντοτε, να επικαλεστεί την *«ιδιαιτερότητα του αιγιακού χώρου»*, το ασυνεχές, δηλαδή της ελληνικής επικράτειας.

ΚΑΤΑ ΤΟΝ πρωθυπουργό Κ. Σημίτη, η νέα δομή του ΝΑΤΟ *«δεν αφορά τον εναέριο χώρο του Αιγαίου»*, ενώ, από την πλευρά του, ο Α. Τσοχατζόπουλος επέκρινε όσους διατείνονται ότι υπήρξε *«εκχώρηση»* των ελληνικών ορίων ευθύνης στο ΝΑΤΟ. Τέτοια όρια –είπε– δεν είχαμε. [Ο Α. Τσοχατζόπουλος αναφέρεται, προφανώς, στο γεγονός, αφότου επιστρέψαμε στο ΝΑΤΟ, το 1980, ύστερα από την έξοδό μας από τη στρατιωτική δομή του ΝΑΤΟ, το 1974, η Τουρκία είχε επιτύχει να μην αναγνωρίσει η Συμμαχία το Αιγαίο ως τομέα ελληνικής ευθύνης, όπως ίσχυε απ' το 1964 ώς το 1974].

ΠΑΝΤΩΣ, η στάση Τσοχατζόπουλου απογοήτευσε το «πατριωτικό» ΠΑΣΟΚ, το οποίο πίστευε ότι, μετά την κοινή διακήρυξη βουλευτών, στρατηγών, καλλιτεχνών, παπάδων, κ.λπ., ο υπουργός Άμυνας δεν θα «ενέδιδε» και δεν θα υπέγραφε τη νέα δομή του ΝΑΤΟ. Κατά τα άλλα, η μάχη των «συσχετισμών», μεταξύ του «ιστορικού» και του «εκσυγχρονιστικού» ΠΑΣΟΚ συνεχίζεται ακάθεκτη. Θεωρητικά το ΠΑΣΟΚ αριθμεί, αυτή τη στιγμή, 230.000 μέλη, από τα οποία 70.000 είναι οι νέες εγγραφές. Οι *«γνωρίζοντες»* υποστηρίζουν ότι οι νέες εγγραφές υπήρξαν «ισομερείς» και συνεπώς η μάχη των εσωκομματικών εκλογών θα δοθεί «επί ίσοις όροις».

ΟΙ «ΓΝΩΡΙΖΟΝΤΕΣ» υποστηρίζουν, επίσης, ότι, ευθύς μόλις εγκριθεί ο νέος προϋπολογισμός και κοπάσει η νομισματική αναταραχή, ο κ. Σημίτης θα αναλάβει σειρά «πολιτικών πρωτοβουλιών», με στόχο να αναστραφεί το σημερινό κλίμα βαβούρας και γκρίνιας. Ποιες θα είναι «οι πρωτοβουλίες» αυτές; Και τι ψυχή μπορεί να έχει ένας ανασχηματισμός –*«δομικός»* ή *«μη δομικός...»*– αν τίποτε δεν αλλάξει, αν το φορολογικό σύστημα παραμείνει το ίδιο, αν οι δεσποτάδες εξακολουθούν να έχουν λόγο στα θέματα εξωτερικής πολιτικής, αν η ατολμία, οι αγκυλώσεις, τα «ήξεις-αφήξεις»... Καλά, καλά, γράφουμε πράγματα γνωστά.

ΑΝΤΗΝΩΡ

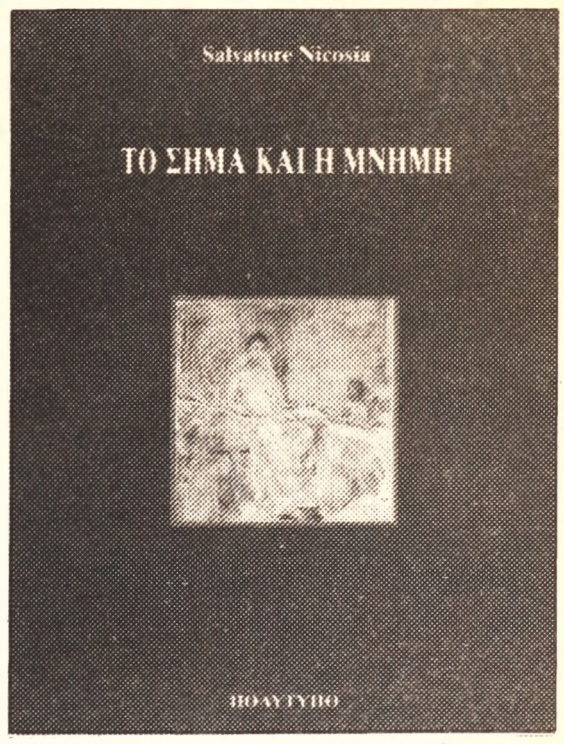
Salvatore Nicosia

ΤΟ ΣΗΜΑ ΚΑΙ Η ΜΝΗΜΗ

Ταφικά ἐπιγράμματα
ἀπό τήν ἀρχαία Ἑλλάδα

Μετάφραση:
Εὐριπίδης Γαραντούδης

Ἀπό τίς χιλιάδες ἐπιγραφές πού διασώθηκαν παρουσιάζεται μία σημαντική ἐπιλογή πού περιέχει κείμενα ἀπό τόν 7ο π.Χ. αἰώνα μέχρι τον 4ο μ.Χ. Ἀρχαῖο κείμενο, μετάφραση, σχόλια. Ἐκτενής εἰσαγωγή τοῦ ἑλληνιστή Σαλβατόρε Νκοζία. Τετράχρωμες ἀπεικονίσεις ἀπό τίς ἐπιτύμβιες στῆλες τῆς Δημητριάδος.

Ἡ ἐπιτύμβια ἐπιγραφή διαιωνίζει τό ὄνομα καί τήν ταυτότητα ἑνός ἀτόμου, μαρτυρεῖ τόν τρόπο πού ἔζησε καί πέθανε, χαράζει τήν παρουσία του στή μνήμη τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, προτείνοντάς τον σαν ἡρωικό πολιτικό, ἠθικό παράδειγμα καί τοῦ ξαναδίνει τή μοναδική μορφή ὕπαρξης πού μπορεῖ νά συνεχίζει ἀκόμα καί μετά τό θάνατο.

Ἐκδόσεις
ΠΟΛΥΤΥΠΟ

ΚΑΙΡΟΣ ΓΙΑ ΛΑΧΑΝΑ, ΚΑΙΡΟΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΠΟΥΛΙΑ...

Νωρίς άρχισε και καλά τραβά η εκλογολογία περί τις δημοτικές. Για να κυριολεκτούμε, η εκλογολογία περί τον Δήμο της Αθήνας και την περιφερόμενη υποψηφιότητα της **Μαρίας Δαμανάκη**. Μετά το δημοψήφισμα στο ΣΥΝ, με τα όχι ευκρινή αποτελέσματα (μικρή υπερψήφιση σε μια οργάνωση όπου τα ψηφίσαντα μέλη δεν έφτασαν τα 1.000), μετά τις ευλογίες **Σημίτη** και μετά την «υπαναχώρηση» **Λαλιώτη** στην υποστήριξη της υποψηφιότητας Δαμανάκη, το τοπίο διαγράφεται μάλλον θολό.

Η «υπαναχώρηση» Λαλιώτη μπορεί να εξηγηθεί και διαφορετικά: Διακρίνοντας αντιδράσεις των μελών του ΣΥΝ, οι αντιρρήσεις από το ΠΑΣΟΚ πριμοδοτούν με αριστερές ψήφους τη Μαρία Δαμανάκη. Είναι, πάντως, προφανές ότι το ΠΑΣΟΚ χρησιμοποιεί τη Μ. Δαμανάκη σαν «αριστερό μαξιλαράκι» στους σχεδιασμούς του για τις δύσκολες ημέρες που έρχονται.

Και τίθεται το ερώτημα: Η Μ. Δαμανάκη και όσοι την περιβάλλουν έχουν επίγνωση αυτών των πολύ εμφανών μεθοδεύσεων; Δεν είναι, άραγε, η ώρα να οριοθετηθούν και να αναρωτηθούν «με ποιους θα πάνε και ποιους θ' αφήσουν;».

Χ.Ν.

«ΜΑΓΚΙΕΣ»!

«Κερδίσαμε τους Ολυμπιακούς του 2004 γιατί, ..., αποδείξαμε ότι είμαστε και ικανοί σύγχρονοι παραγωγοί και μάγκες».

Κ. Λιάσκας
Πρόεδρος Τ.Ε.Ε.

Ελπίζουμε ότι στη «μαγκιά» δεν περιλαμβάνεται και η περιφρόνηση των νόμων, ούτε των αποφάσεων Ανωτάτων Κρατικών Οργάνων.

Διότι και οι Νόμοι Β.Δ. 30/31-5-97 και ΑΝ 2326/1940 είναι σαφέστατοι ως προς τις υποχρεώσεις των Τ.Υ.Ε. της Πολιτιστικής έναντι του Τ.Ε.Ε. και του ΤΣΜΕΔΕ, και το Τ.Ε.Ε. και το ΤΣΜΕΔΕ έχουν γνωμοδοτήσει κατηγορηματικά περί αυτού καταφατικά, αλλά κυρίως το Ανώτατο Αρμόδιο Όργανο, το Ελεγκτικό Συνέδριο με ομόφωνη απόφασή του, στις 2/7/1997 αποφαίνεται ότι για τους πάσης φύσεως Τεχνικούς Συμβούλους, Τ.Υ.Ε., Project Managers κ.λπ. οι κρατήσεις 2% υπέρ Τ.Ε.Ε., 2% υπέρ ΤΣΜΕΔΕ και 1% υπέρ ΕΜΠ είναι επιβεβλημένες επί του συνόλου των πραγματικών αμοιβών τους. Και συνιστά περιφρόνηση των Νόμων, αλλά και των θεσμών η οποιαδήποτε αδράνεια του Τ.Ε.Ε. και του ΤΣΜΕΔΕ περί τη διεκδίκηση των μη καταβληθέντων πόρων, περί τον πειθαρχικό έλεγχο και τον ποινικό κολασμό των υπευθύνων, εφόσον βεβαίως οι Διοικούντες αντιλήφθησαν τη γενικότερη σημασία του προβλήματος.

Ελπίζουμε ακόμη ότι οι σχετικές ενέργειες θα γίνουν σύντομα, πριν με άλλο τρόπο επιληφθεί του θέματος η Δικαιοσύνη. Διότι, τότε, πέραν των άλλων, υπάρχει το ενδεχόμενο η αδράνεια των Διοικήσεων να εκληφθεί είτε ως αμέλεια είτε ως συνενοχή είτε ως απιστία, με επικίνδυνες συνέπειες γι[α] τα φυσικά πρόσωπα, αλλά και το κύρος των Οργάνων του Τ.Ε.Ε. και του ΤΣΜΕΔΕ. Αυτή η συμβολή είναι βεβαίως άκρως φιλική. Όπως φιλική είν[αι] και η υπόδειξη προς εκείνους που ενδεχομένως έχουν διαπράξει ανάλογη «πατάτα» και κατέχουν αξιώματα στο Τ.Ε.Ε. Σε μια τέτοια περίπτωση αναλαμβάνει κανείς τις ευθύνες του, τακτοποιεί τις τυχόν εκκρεμότητες και παραιτείται! Στο κάτω κάτω αυτή η στάση έχει κάποια αξιοπρέπεια κ[αι] γενναιότητα, που κάποτε χαρακτήριζαν γενικώς τους Αριστερούς. Η όχι και τόσο τιμητική αποπομπή-έκπτωση κατ' οποιονδήποτε τρόπο δεν είν[αι] το ενδεδειγμένο τέλος καμιάς προσωπικής πορε[ί]ας, που μυστικά περιλαμβάνει και αρκετά θετικ[ά] βήματα.

Φιλική είναι επίσης η πολλαπλασίως ενισχυμ[ένη] πλέον δεοντολογική απαίτηση από τον Πρόεδρ[ο] του Τ.Ε.Ε. κ. **Λιάσκα** να εμφανίσει ό,τι χρειάζετ[αι] ώστε να μην πλανάται ούτε σκιά αμφιβολίας ό[τι] υπήρξε συνεπής στις εκ της επαγγελματικής τ[ου] δραστηριότητας υποχρεώσεις προς το Τ.Ε.Ε. [και] και ΤΣΜΕΔΕ. Στο Μέγαρο Μουσικής Αθην[ών] αναφερόμαστε φυσικά. Όπου ο συνεταιρισμ[ός] του με τον κ. **Ν. Πανδή**, το Τ.Υ.Ε. και την Πολι[τι]στική δεν αποτελεί δα και απόδειξη-εγγύηση τ[ης] τήρησης της σχετικής κομψότητας.

Εν προκειμένω δε η σιωπή του Κ. Λιάσκα ού[τε] χρυσός είναι ούτε «μαγκιά»!

Κωστής Χρονάκ[ης]

ΜΑΥΡΙΛΑ

Οι νεοφασίστες της «Χρυσής Αυγής» ξαναχτύπησαν με άθλιο τρόπο. Εκεί που είχε εκτελεσθεί ο **Νίκος Πλουμπίδης**, μάρτυρας των χρόνων του εμφυλίου, είχε στηθεί ένα σεμνό μνημείο που όμως με διαταγή του ΓΕΣ καταστράφηκε τα χρόνια της δικτατορίας. Από το νέο μνημείο, πριν από λίγες ημέρες πέρασαν τα φασιστοειδή της «Χρυσής Αυγής» και έγραψαν τα άθλια συνθήματά τους.

Είναι απορίας άξιο πώς οι νεοφασίστες επέλεξαν αυτόν το στόχο και διέπραξαν την ύβρη τους. Κι όμως, αυτοί οι «γενναίοι» νέοι μένουν ανενόχλητοι, ασκούνται ως χούλιγκαν στην πολιτική, μετέχουν στις εκλογές. Και εξακολουθούν να κυκλοφορούν ανάμεσά μας. Καλά, δεν συγκινήθηκε κανείς δικαστικός λειτουργός να ψάξει καλύτερα και σε βάθος τις οργανωτικές δομές, τους συνδρομητές τους, τους φίλους τους που, όπως λέγεται, βρίσκονται και μέσα στην Αστυνομία;

Χ.Ν.

Θέλω νὰ ξέρω, παλιέ μου σύντροφ[ε]
ἂν εἶμαι γιὰ σένα ζωντανὸς ἢ ξεχασμέν[ος]
τώρα ποὺ στῆς θάλασσας τὴν ἄκ[ρη]
ξεψύχησε ὁ γλάρος ποὺ πληγώσα[τε]
στὰ παιδικά μας χρόν[ια]

Γιάννης Θεοδωράκ[ης]

Ένας χρόνος κλείνει
ἀπό τότε ποὺ ἔφυγες.
Θέλω νὰ ξέρεις, παλιέ
μου σύντροφε,
πὼς δὲν εἶσαι ξεχασμέ-
νος.
Θέλω νὰ ξέρεις... Ξέ-
ρεις!

Μανώλης Β.

ΑΛΛΑ μάτια

• *Στα Ιμαλάια, σε υψόμετρο 8.000 μέτρων τοποθετήθηκε πριν από μερικές εβδομάδες ένας τηλεφωνικός θάλαμος! Αυτή η τηλεφωνική συσκευή –που βρίσκεται ψηλότερα απ' οποιαδήποτε άλλη στον κόσμο– επιτρέπει σ' εκατοντάδες ινδούς στρατιώτες να επικοινωνούν με τις οικογένειές τους σ' όλη τη χώρα. Ο ινδός υπουργός Εθν. Άμυνας δήλωσε ότι ήταν το λιγότερο που μπορούσε να πράξει η πατρίδα γι' αυτούς.*

• Από το 1984 το Πακιστάν και η Ινδία διεκδικούν την περιοχή του Σιαχέν, στην οποία τα σύνορα των δύο κρατών δεν έχουν ξεκαθαριστεί ποτέ. Σε αυτά τα 14 χρόνια έχουν χάσει τη ζωή τους πάνω από 2.000 ινδοί στρατιώτες – η μεγάλη πλειοψηφία των οποίων δεν άντεξε το πολικό ψύχος. Η υψηλότερη θερμοκρασία στην περιοχή φτάνει τους 15 βαθμούς υπό το μηδέν, ενώ το χειμώνα το θερμόμετρο αγγίζει τους 55 βαθμούς υπό το μηδέν!

• *Μη ρωτάς τι μπορεί να κάνει η πατρίδα σου για σένα, αλλά τι μπορείς να κάνει εσύ γι' αυτήν...*

• Η άθεη κοινότητα του Λονδίνου αγγίζει τα 800 μέλη. Τίποτα το περίεργο ώς εδώ. Το παράδοξο της είδησης βρίσκεται στο γεγονός ότι πριν από λίγες ημέρες χειροτονήθηκαν οι πρώτοι ιερείς της! Δεν ξέρουμε τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις που ανέλαβαν μαζί με αυτό τον τίτλο. Αυτοί οι ιερείς, πάντως, δεν έχουν τίποτα κοινό με τους ιερείς όλων των θρησκειών. Εκτός φυσικά από τον τίτλο του ιερέα...

• *Στην Ιταλία το αλβανοκυνηγητό συνεχίζεται. Μετά τη δήλωση του κεντροαριστερού πρωθυπουργού Πρόντι, με την οποία ξεκαθάρισε ότι όσοι απ' τους αλβανούς μετανάστες δεν έχουν μόνιμη εργασία –και εργοδότη που να εγγυάται γι' αυτούς– θα επαναπατρισθούν άμεσα, οι αστυνομικές αρχές εξαπέλυσαν μια μεγάλη επιχείρηση-σκούπα. Στον ιταλικό Νότο ομάδες αλβανών μεταναστών έχουν ξεκινήσει σ' ένδειξη διαμαρτυρίας απεργία πείνας.*

• Τελικά, το «έξω οι ξένοι» δεν φοριέται μόνο από τους ευκατάστατους ρατσιστές της Λέγκας του Βορρά και τους εθνικιστές του Φίνι, αλλά και από τους ιδεολογικούς συγγενείς του ΠΑΣΟΚ και του ΣΥΝ...

• *Το '97 ετοιμάζεται να μας αποχαιρετήσει. Το αίμα δε σταματάει να κυλάει στο Κόσσοβο, στην Παλαιστίνη, στην Αλγερία, στο Μεξικό και σε πολλά άλλα σημεία του πλανήτη. Η Δύση, καθισμένη αναπαυτικά στην πολυθρόνα της, παρακολουθεί τα δίλεπτα ρεπορτάζ και ανατριχιάζει: «Σε τι κόσμο ζούμε;».*

Λεωνίδας Βαλασόπουλος

ΑΧ, ΑΥΤΟΣ Ο ΚΟΣΚΩΤΑΣ!

Δεν χρειάζεται δα να σας υπενθυμίσουμε τις αμαρτίες του ΠΑΣΟΚ με τον **Κοσκωτά** και την Τράπεζά του. Είχαν τότε κλαπεί – σε χρήματα της εποχής – 36 περίπου δισ. δραχμές.

Ε, λοιπόν, αυτά ήταν ψίχουλα μπροστά στα όσα φαίνεται ότι έχουν χαριστεί επί ημερών **Σημίτη** από την ίδια αυτή Τράπεζα Κρήτης. Η πώληση της Τράπεζας Κρήτης αναβάλλεται συνεχώς και με κυβερνητική ευθύνη. Το γιατί, ίσως ερμηνεύεται από τα ακόλουθα:

Αυτή λοιπόν η Τράπεζα έχει χορηγήσει επισφαλή δάνεια – λέγεται σε φίλα προσκείμενους επιχειρηματίες και «ημετέρους» – που φθάνουν πάνω από το 50% του χαρτοφυλακίου δανείων της. Πρόκειται για ποσά που ανέρχονται σε 70 δισ. – ανεπίδεκτα είσπραξης – συν 100 δισ. πρόσθετες επισφάλειες!

Είναι, λοιπόν, να μην αναρωτιέσαι «ποια κατάρα δέρνει» το ΠΑΣΟΚ και την Τράπεζα Κρήτης; Αλλά ας αφήσουμε τα αστεία. Γιατί όλα αυτά, αφότου έχουν γίνει γνωστά, δεν έχουν κινήσει το ενδιαφέρον των ελεγκτών της Τράπεζας Ελλάδας και του Εισαγγελέα;

Βέβαια, ο κ. Σημίτης δεν διακρίνεται για την αποφασιστικότητά του. Το είχε αποδείξει και το 1987-88, πάλι με την Τράπεζα Κρήτης, τότε, επί **Ανδρέα Παπανδρέου**... Το θυμάται άραγε;

Χ.Ν.

ΠΡΟΦΑΣΕΙΣ ΕΝ ΑΜΑΡΤΙΑΙΣ

Γιατί η κυβέρνηση αρνήθηκε να προωθήσει την υποψηφιότητα του Αντί για τη βράβευση από την Ουνέσκο; Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος Δ. Ρέππας δεν κατόρθωσε να δώσει πειστικές και, κυρίως, αληθείς εξηγήσεις, όταν ρωτήθηκε στην καθημερινή ενημέρωση των πολιτικών συντακτών. Αποποιήθηκε την ευθύνη, χωρίς να κατονομάσει τους υπευθύνους και ισχυρίστηκε ότι «εξω-υπηρεσιακοί παράγοντες» καθυστέρησαν επί μήνες να ενημερώσουν για το βραβείο, με αποτέλεσμα η πρόταση της Ένωσης Περιοδικού Τύπου να γνωστοποιηθεί στο υπουργείο εκπροθέσμως. Βέβαια, αυτές οι δικαιολογίες ηχούν ως προφάσεις εν αμαρτίαις, γι' αυτό και ο κ. Ρέππας δεν συμπεριέλαβε τις απαντήσεις του στο απομαγνητοφωνημένο κείμενο που διανεμήθηκε. Μας έμεινε όμως μία απορία: Υπάρχει «μαύρη λίστα» περιοδικών στο υπουργείο;

Ν.Φ.

Η ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΣΤΟ ΝΑΤΟ

«Εσωτερική και εξωτερική προσαρμογή του ΝΑΤΟ» βαφτίστηκε η νεότερη αλλαγή των κανονισμών της Συμμαχίας. Εμείς θα λέγαμε ότι πρόκειται μάλλον για πλήρη «προσαρμογή» στο ΝΑΤΟ, δηλαδή πλήρη υποταγή στο Διευθυντήριό του, όπου βεβαίως η χώρα μας έχει πολύ περιορισμένες δυνατότητες χάραξης πολιτικής και ελέγχου.

Η προσαρμοστικότητα της κυβέρνησης στις «φρέσκιες» επιταγές της Συμμαχίας προκάλεσε εύλογες αντιδράσεις όχι μόνον της αντιπολίτευσης αλλά και μέσα από το ΠΑΣΟΚ. Κοινές εκτιμήσεις και μέσα στην κυβέρνηση δεν υπάρχουν, όπως επιβεβαιώθηκε και από τη δήλωση του κυβερνητικού εκπροσώπου, την Τετάρτη. Οι αντιδράσεις αναφέρονται σε αλλαγές δεδομένων και σε **συγκυριαρχία** στο Αιγαίο.

Το πρόβλημα – γιατί περί προβλήματος και μάλιστα πολύ σοβαρού πρόκειται – των κοινών επιχειρησιακών αεροπορικών κέντρων και η σύγχυση που υπάρχει γι' αυτά ίσως αναδειχθεί σε μείζον – και μάλιστα σε ημέρες με αδιευκρίνιστες τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Οι ΗΠΑ και με τη «δική μας βούλα» θα γίνουν οι επιδιαιτητές και οι ρυθμιστές σε ενδεχόμενη και πιθανή ελληνοτουρκική διένεξη. Η πείρα από το παρελθόν, α λά και τα στρατηγικά συ φέροντα των υπερατλαν κών συμμάχων, δεν εγγυ νται αισιόδοξες προοπ κές.

Η κυβέρνηση, σε ένα τόσ σοβαρό θέμα, δεν φρόντι να συνεννοηθεί με τα κό ματα αλλά και ούτε φαίν ται πρόθυμη να ενημερώσ μελλοντικά για τα όσα σ ναίνεσε.

Είναι όμως αυτά όλα στ χεία που αφορούν το σύν λο του ελληνικού λαού. Κ δεν είναι αποκλειστικό ζ καίωμα ολίγων εκ των συ βούλων και των υπουργ του κ. **Σημίτη**.

Χ.Ι

ΡΟΖ ΙΣΤΟΡΙΕΣ

Μια απ' τις τελευταίες ιστορίες που έγιναν κεντρικό θέμα στα ΜΜΕ, ιστορία ρατσισμού και υποκρισίας, ήταν ερωτική. Και όπως συνήθως, κάθε άλλη απόχρωση του έρωτα, επισκιάστηκε από τους τόνους του ροζ. Κι ευτυχώς, δηλαδή, που τονίστηκε η μεγάλη αγάπη και ο σοβαρός σκοπός, γιατί ειδάλλως σε πολύ λιγότερη νομιμοποίηση θα στόχευε κι αν δεν ήταν και «κάποιοι» οι πρωταγωνιστές και σε πολύ λιγότερη δημοσιότητα. Ροζ λοιπόν, ροζ και κοινωνική κατακραυγή, ροζ και σκάνδαλο, ροζ και γνωστά πρόσωπα. Το χρώμα που φοριέται και ταιριάζει ως φόντο σε όλα τα τηλεοπτικά παράθυρα.

Ο ρατσισμός και ο πολλών εκφάνσεων αποκλεισμός, που αντιμετωπίζουν όλοι εκείνοι που έχουν κάνει άλλες από τις καθιερωμένες ερωτικές επιλογές, έχουν να δείξουν πολύ πιο επώδυνα και ταπεινωτικά πρόσωπα στην καθημερινή πρακτική απ' αυτό που υφίστανται σήμερα ο αντιεισαγγελέας κ. **Σακελλαρόπουλος** και η κ. **Χειλουδάκη**. Το εντυπωσιακό σ' αυτή την περίπτωση βρίσκεται, ίσως, στο ότι έχουμε δύο σε ένα.

Από τη μια μεριά αποκαλύπτεται ξανά υποκριτικός τρόπος που αντιμετωπίζει η κο νωνία τους τρανσέξουαλ. Κι ενώ έδωσε τ νέα ταυτότητα στο άτομο αυτό, το πέρασ εκ νέου στα δημοτολόγια και, γενικά, ήτα ενεργά παρούσα στην όλη τυπική διαδικα σία, θυμάται τώρα, που ζητάει το δικαίωμ του στη ζωή, τα παλιά της συγχωρεμένης...

Απ' την άλλη, φορώντας το κομφορμιστικ της ένδυμα, ορίζοντας συμπεριφορικά περ θώρια για κάθε επαγγελματική κατηγορί και κοινωνική τάξη, περιχαρακώνει τις επιθ μίες και την ψυχή στο πλαίσιο του καθ σπρεπισμού της μέρας και το πολύ-πολύ το κρυφτού της νύχτας. Η διάκριση των εξοι σιών γίνεται φαίνεται και μέσα στο 24ωρο..

Κι ο έρωτας, που από μόνος του είναι επ ναστατικός και ανατρεπτικός των συμβάσ ων, έρχεται να αναζητήσει τη δικαίωση κ το βάθος του μέσα στα παράθυρα των ΜΜ με δάκρυα και υποσχέσεις γάμου. Ο σοβ ρός σκοπός είναι, βλέπετε, πάντα νομιμοπο ητικός των "αισθημάτων...

Μαρία Μασαλ

Η κυρία Δαμανάκη στη δίνη της κεντροαριστεράς

του Δημήτρη Καΐση

Τι θα γίνει, επιτέλους, με τη Μαρία Δαμανάκη, πρέπει απαραιτήτως να ξέρουμε. Αναγορεύθηκε σε μέγα θέμα των ημερών πολύ πριν της ώρας του. Προκαλεί αντιδράσεις στο ΣΥΝ και στο ΠΑΣΟΚ, αλλά αυτή προχωρεί χωρίς να πτεται: ως ένα είδος αιωνόβιου θηλυκού πολιτικού ζώου που δεν φοβάται τις μεταλλαγές. Καλοστολισμένη με χαμόγελο της γενιάς της» και σημαντική παρουσία κατάλληλη για τηλεοπτικές εικόνες, υποστηριζόμενη από κ. Σημίτη: ένας πολιτικός έρωτας πάνω στο φαντασιακό έδαφος της κεντροαριστεράς.

α πρέπει μήπως να συμφωνήσουν για την ανάγκη διαρθρωτικών αλλαγών στην οικονομία και στο χειρισμό της διεθνούς χρηματιστηριακής κρίσης: μπορεί απλώς να καταλληλότερη για τα σκουπίδια, τους δρομους, στο πώς να μαζεύει το διο- ο του άνθρακα από την ατμόσφαιρα Αθήνας. («*Ωστόσο οι φύλακες στα σύ- παιζανε ζάρια / Και στους βάλτους ουν τα βατράχια*». - Έλιοτ, *Δυσκολίες τευομένου*).

θα πράξουν οι διανοούμενοι κι αυτοί συνεχίζουν με ποικίλους τρόπους να πτουν στην ιστορία της Αριστεράς; μετρήστε ας πούμε πόσα βιβλία σχετι- ατέκλυσαν την αγορά τους τελευταί- 3, 4 ή 12 μήνες – και πόσα λογοτεχνίζο- από τις 5 έως τις 7. Παρουσιάζονται ί, σχεδόν «με σεμνούς τρόπους» αλλά ; την αίσθηση ότι πάντα κάτι λείπει. *θέμα είναι τώρα τι λες*», Μανόλης γνωστάκης, *Ο στόχος*).

πάρτυ γενεθλίων του Μίκη Θεοδω-], σ' ένα κέντρο της Αθήνας, ο Λεωνί- Κύρκος καπνίζοντας αδέξια σκούπιζε άκρυά του: ίσως σκεφτόταν τα λάθη άφησε πίσω στη δύσκολη πορεία του. ικές ημέρες αργότερα έκπληκτος επι- σε τους επικριτές της υποψηφιότητας Δαμανάκη: πώς οι άνθρωποι αυτοί κονται τόσο έξω από «την αριστερή κή»;

τη πάλι να επανεμφανίζεται απρό- τη η «αριστερή λογική» που φαίνεται έχει την περίεργη ιδιότητα κάποιοι να κατέχουν προνομιακά στην τσέπη εκπίπτουν αμέσως και τη χάνουν όσοι δεν επιθυμούν π.χ. την καταπώς φιλοτεχνημένη κάθοδο της «γόνιμης αγελάδας» της κεντροαριστερής πολιτικής (στην πραγματικότητα ο Νίτσε είχε χαρακτηρίσει «γόνιμη αγελάδα του γραψίματος» τη Γεωργία Σάνδη μιλώντας επίσης για «ένα παρδαλό στυλ ταπετσαρίας»).

Ώστε τι θα πράξουν οι διανοούμενοι ορισμένοι εκ των οποίων έκαναν την εμφάνισή τους κατά την παρουσίαση του βιβλίου του Κώστα Σκανδαλίδη με τον ασαφή τίτλο *Η Αριστερά στη δίνη της χιλιετίας*; (Μια κυρία εξ Αθηνών, γερό ποτήρι, καθώς διέκοπτα χαριτολογώντας στη Μοδιάνο Θεσσαλονίκης έναν φίλο που αφηγούνταν «από κάτω» ιστορίες από τα δύσκολα χρόνια της Αριστεράς με επιτίμησε «εσείς οι διανοούμενοι που δεν ακούτε...» χωρίς να διευκρινίσει εάν εννοούσε τον όρο με την ευρύτερη γκραμσιανή έννοια.)

Όπως και να 'χει ο κ. Σκανδαλίδης, που έλεγε κάποτε στ' αυτί «ευτυχώς που είναι ο Ανδρέας...» και μετά την κουμπαριά βγήκε βουλευτής στο νησί του, κυκλοφορούσε με άνεση στις αίθουσες της Μεγάλης Βρετανίας καθώς έχωνε αμείλικτα το νυστέρι του σ' αυτές τις αναταραχές της χιλιετούς δίνης. Και ενώ περιπατούσαν εις τη δίνη των διαδρόμων του «Μεγάλη Βρετανία» η κ. **Δαμανάκη** ευρέθη αίφνης ενώπιον του ανταγωνιστικώς ριφθέντος ονόματος **Μανώλη Γλέζου**: ενώπιον αυτού δεν είχε κατεβάσει τη γερμανική σημαία από την Ακρόπολη, δεν είχε κρατήσει τις σφραγίδες της ΕΔΑ αυτόνομα κατέναντι των δύο αντίπαλων ΚΚ διά να τις οδηγήσει εντέλει εις συνεργασία με τον τότε χαρισματικό αρχηγό του ΠΑΣΟΚ (που άλλωστε επικρίθηκε ότι λεηλάτησε συνθήματα και πρόσωπα της Αριστεράς) αντιπροτείνοντας αυτή τον αμφιλεγόμενα «καλό διαχειριστή» **Κώστα Σημίτη**. Πιθανόν ευρεθείσα στη δίνη παγκοσμιοποιημένης αγοράς, απρόσμενων παραγωγικών εκρήξεων και θαυματουργών τεχνολογικών δημιουργημάτων (ο Μαρξ διεισδυτικός και κάπως ανυποψίαστος για τις εκτροπές έλεγε: *«Τα ζώα παράγουν μόνο τον εαυτό τους ενώ ο άνθρωπος αναπαράγει ολόκληρη τη φύση... Γι' αυτό ο άνθρωπος παράγει –επίσης σύμφωνα με τους νόμους της ομορφιάς.» – Οικονομικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα*).

Και γιατί τόση φασαρία, πότε θα έλθουν οι δημοτικές εκλογές: σε λίγες βδομάδες, λίγο μετά τον επαχθή Προϋπολογισμό, λίγο μετά την επόμενη χρηματιστηριακή κρίση από τις «αναδυόμενες αγορές»; Μήπως όταν θα έχει κοπάσει ο υπόκωφος φόβος της ανεργίας; Και τι φταίει ο Συνασπισμός της Αριστεράς και της Προόδου: ένα 55% έναντι 43% μοιάζει ένας καινούργιος διχασμός και μάλιστα οριοθετημένος από την γεμάτη αυτοπεποίθηση «αριστερή λογική» του κ. Κύρκου (και πώς ν' αρνηθείς καλά δημόσια αξιώματα;).

Θα περάσει ανυπόδητη από πάνω του – ή μήπως κάποια στιγμή απλώς θα υπουργοποιηθεί; (*«Ιδού μάχονται οι ήρωες / μέσα εις τα ντάνσιγκ.»*, Κ. Καρυωτάκης, *Εις Ανδρέαν Κάλβον*). Καθώς λοιπόν αμέριμνη ομορφοπλουμισμένη ευρέθη «στη δίνη της χιλιετίας» άλλα παιδιά, πολύ μετά το Πολυτεχνείο, ευρέθησαν στη δίνη του «λευκού θανάτου» που αινιγματικός απλώνονταν στην πόλη.

Στα γήπεδα σφάζονται αρνιά

του Ηλία Κανέλλη

«Χουλιγκάνια εξεγερμένα, γήπεδα καμένα»: ο ρεβανσισμός όσων έχουν μέσα τα κεφάλια – κι όταν τα βγάζουν βάλλουν κα δικαίων και αδίκων. Βεβαίως, την ίδια στιγμή που στα γήπεδα σφάζονται παλικάρια, υπάρχουν και δρουν οι μεγαλοπαράγον (και) του αθλητισμού, η πολιτική έχει χάσει κάθε ελκυστικό περιεχόμενο, η τηλεόραση δίνει το μέγεθος του τίποτα που κυριαρχεί στο πεδίο και το μέλλον είναι άδηλον. Τι μένει; Το χρώμα της φανέλας, η «ιδεολογία» της ομάδας, η «φάση»... Κι διαιτητής, πάντα πουλημένος.:.

Ώστε χασίς και ηρωίνη είχαν τσέπες τους οι πιτσιρικάδες τα 'καναν πάλι μπάχαλο Ολυμπιακό στάδιο, μετά αγώνα Ολυμπιακού-Παν ναϊκού, την περασμένη Δευτέρα; υποστήριζε πρωτοσέλιδα η *Βραδυνή* Τετάρτης, που έβαλε τα πράγματα στη ση τους. Και τι πρέπει να κάνουμε γι' τα «αποβράσματα»; Να ανοίξουμε τις λακές; Μήπως να ξαναφτιάξουμε κανέ Νέο Παρθενώνα;

Και οι άλλοι, οι πατέρες του έθνους τι ωραία που τα λένε στη Βουλή! Γ σπουδαίο είναι να δοξάζεται η άμιλλα σο το φίλαθλο πνεύμα, πόσο ατσαλάκω κύριοι, δανδήδες θα πρέπει να πηγαι με στα γήπεδα. Σαν να πηγαίνουμε εκκλησία. Τώρα μάλιστα που ετοιμαζ στε για την Ολυμπιάδα του 2004, τι π πωση θα δώσουμε στους ξένους πο μας επισκεφθούν. Τι είμαστε, βάρβ «Αρχαίο πνεύμα αθάνατο...».

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΑΓΓΕΛΟΙ

Η αλήθεια είναι ότι δεν ζούμε σε κόσμο αγγέλων. Όπως, επίσης, η αλή είναι πως όσοι συνωστίζονται στα γήπ συνήθως δεν ζουν μια τακτοποιημένη Οι ανήσυχοι, οι χαμένοι, εκείνοι που είχαν τις ευκαιρίες απαρτίζουν τους ο νωμένους ομίλους οπαδών. Οπαδών φιλάθλων. Τυφλών οπαδών που πιστε στο χρώμα – που δεν είχαν τίποτα άλ πιστέψουν ή που, όταν πίστευαν, δια σθηκαν οικτρά. Στα χαρακτηριστικά περισσοτέρων συναντούμε και εκεί που παίρνουν ναρκωτικά και τους συλ βάνουν (υπάρχουν και οι άλλοι, οι ασυ πτοι, που έχουν όταν θέλουν ναρκω πολυετελείας), συναντούμε και κάπο που στην καλύτερη περίπτωση «έ σκοτώσει τη μάνα τους».

οι αυτοί που διατείνονται «ΠΑΟ είπρέζα», «Όλοι για μια ΑΕΚ ζούμε», ύλε, ολέ» (και δεν έχουν καμία σχέση αλήστου μνήμης «Ο κάθε σέξυ νέος ι Πανιώνιος κι ΕΚΟΝ Ρήγας Φεραί- σαν να λέμε: «τα Χριστιανόπουλα») με ένα όραμα μεγαλοσύνης και επιησης. Μεταστοιχειώνουν τη ζωική γεια σε πάθος – κι αυτό το πάθος εί- μοναδική τους πίστη, το μοναδικό ό τους κίνητρο: η ομάδα· το χρώμα· η λα.

ύστερα έρχονται οι μύθοι. Οι παίκτες κοστίζουν εκατομμύρια, οι προπονητου κρατούν τις ισορροπίες και, κυ- , οι παράγοντες: εκείνα τα πρόσωπα εντάσσουν στις επιχειρηματικές τους πηριότητες την αγορά κάποιας ομάκαι κάνουν παιχνίδι. Ο **Βαρδινογιάν**ο **Κόκκαλης**, ο **Τρσχανάς** σήμερα. ότερα, ο **Κοσκωτάς** – ο πρώτος, ίσως, κατάλαβε σε όλο το μέγεθος τη δύνα- ι το κύρος που θα του προσπόριζε η μιας μεγάλης ποδοσφαιρικής ομάπως ο Ολυμπιακός. Ακολουθεί η διασία της ταυτοποίησης. Ο οπαδός αιεται οικείο το μύθο – κι εκείνος τον μοποιεί: θέλει το εισιτήριό του, τη εία του, την προσεπικύρωσή του. Τι ίνει σε αντάλλαγμα;

όραμα της ισχύος. Την πίστη. Το συμμό της επικράτησης.

πό κοντά, και η πολιτική. Ή μήπως η τική είναι ο πρώτος παράγων που ορίους κανόνες του παιχνιδιού;

ΛΙΤΙΚΗ ΠΑΕΙ ΓΗΠΕΔΟ

ό την εποχή που ο ιταλός πρόεδρος ημοκρατίας **Σάντρο Περτίνι** πήγαινε Κυριακή στο γήπεδο, να χαρεί το νίδι της αγαπημένης του ομάδας, μέήμερα, έχει περάσει πολύς καιρός. νος, πήγαινε να χαρεί τη συμβολική αναμέτρησης, αγωνιούσε για την επιηση και γνώριζε και να χάνει – ήξερε κανόνες του παιχνιδιού. Οι κανόνες οι, σήμερα, έχουν αλλάξει. Η πολιτική δεν είναι αμέτοχη στα παίγνια των παρασκηνίων, δεν αγνοεί το παιχνίδι των μεγαλοπαραγόντων, ούτε ότι άφθονο ρέει το χρήμα, ούτε ότι τα συμφέροντα όσων κάνουν παιχνίδι με τις ομάδες περιορίζονται στα αθλητικά ιδεώδη. Η πολιτική ξέρει ότι δεν υπάρχουν αθλητικά ιδεώδη.

Την περασμένη Τετάρτη, στη σχετική συζήτηση στη Βουλή, ο υφυπουργός Αθλητισμού **Ανδρέας Φούρας**, μέσα στις καθολικές οιμωγές για το πρόβλημα του χουλιγκανισμού και της βίας στα γήπεδα, έκανε μια πολύ ενδιαφέρουσα ντρίπλα. Στο φόρτε της συζήτησης βγήκε και έκανε μια καυτή δήλωση: «Στο εξής», είπε, «τα λεφτά από το ΠΡΟΠΟ, που τα χειρίζεται η ΕΠΑΕ, θα τα χειρίζομαι εγώ». Αναφέρθηκε και σε συγκεκριμένους παράγοντες του ποδοσφαίρου, τον **Βίκτωρα Μητρόπουλο**, μέλος της ΕΠΑΕ που θεωρείται άνθρωπος του Κόκκαλη στα κυκλώματα της διαιτησίας, και τον **Θωμά Μητρόπουλο**, μέλος του Δ.Σ. της ΠΑΕ Ολυμπιακός. Δήλωσε ότι πρέπει να αφαιρεθεί η φίλαθλη ιδιότητα από τους παράγοντες αυτούς, επειδή δεν έχουν... καθαρό ποινικό μητρώο!

Όσο θα «παίζουν μπάλα» οι επιχειρηματικοί, πολιτικοί και πολιτιστικοί παράγοντες, το ξύλο θα είναι στην ημερήσια διάταξη.

Οι ανυποψίαστοι, ενδεχομένως, βρήκαν πολύ αθώα και ρηξικέλευθη τη δήλωσή του. Οι παροικούντες την Ιερουσαλήμ, όμως, θεωρούν ότι ήταν μια καλή ευκαιρία για τον Βαρδινογιάννη να αντεπιτεθεί και στο χώρο του ποδοσφαίρου. Τα επιχειρηματικά παίγνια, λοιπόν, μεταφέρονται διά του ποδοσφαίρου και επηρεάζουν τις αποφάσεις και της πολιτικής εξουσίας; Κι αν συμβαίνει, πώς πιστεύουν οι ασκούντες την πολιτική ότι η κρίση στα γήπεδα θα εκτονωθεί;

«ΧΟΥΛΙΓΚΑΝΙΑ ΕΞΕΓΕΡΜΕΝΑ...»

«Χουλιγκάνια εξεγερμένα, γήπεδα καμένα», φωνάζουν από καιρού εις καιρόν οι φίλαθλοι των ομάδων που πιστεύουν ότι αδικούνται. Πότε, όμως, εξεγείρονται τα «χουλιγκάνια»; Εξεγείρονται αν δεν τους πατήσεις τον κάλο;

Η βία στα γήπεδα δεν πρόκειται να εκλείψει. Δεν μπορεί να τη σταματήσει ούτε η αστυνομία, ούτε οι ηθικοπλαστικές εκκλήσεις των παραγόντων, ούτε οι όποιες κορώνες των κυβερνητικών παραγόντων. Όσο θα «παίζουν μπάλα», στα γήπεδα, άνευ όρων οι επιχειρηματικοί και πολιτικοί και, εσχάτως, και πολιτιστικοί παράγοντες, το ξύλο θα είναι στην ημερήσια διάταξη. Απλώς, θα περιμένουμε την επόμενη πράξη – ευχόμενοι, την επόμενη φορά, να μην υπάρξουν θύματα.

Στο μεταξύ, αφού καταλαγιάσει λιγάκι ο θόρυβος, ο κ. Κόκκαλης θα επιχορηγεί την επόμενη παραγωγή του Μεγάρου, ο κ. Βαρδινογιάννης μάλλον θα το παίζει φιλάνθρωπος, ενώ ο κ. Τροχανάς, πιο μπρούτος, θα συνεχίσει να κάνει επενδύσεις σε μικρές ομάδες, όπως ο Άρης. Όσο για μας,ελπίζουμε να μη χρειαστεί να ξαναβγούμε στους δρόμους, με τα χουλιγκάνια αυτή τη φορά. Με εκείνους που δεν ξέρουν τι διεκδικούν, είναι όμως μόνο οι μόνοι που διεκδικούν.

Ενδεχομένως, να διεκδικούν τη χαμένη συλλογικότητα σε μια κοινωνία όπου βολεύεται ο καθένας μόνος του. Άχρωμος, άγευστος, μονότονος. Ενδεχομένως να διεκδικούν το σπάσιμο του συναινετικού καθωσπρεπισμού που όλα τα χωράει, όλα τα μασάει. Ίσως, πάλι, να πασχίζουν απλώς να δώσουν νόημα σε μια γκρίζα ζωή, χωρίς περιεχόμενο. Αυτούς τους ανθρώπους δεν μπορούμε να τους νουθετήσουμε – ακόμα κι αν δεν τους καταλαβαίνουμε.

ΝΕΩΤΕΡΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ (Διεύθυνση: Παν. Κονδύλης)
ΝΟΡΜΠΕΡΤ ΕΛΙΑΣ
Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ (Τόμος Β΄)
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... *Η άλλη άποψη στο βιβλίο*

ΠΟΥ ΒΑΔΙΖΕΙ Η Ν.Δ.;/Γ'

Συνεχίζουμε σήμερα την έρευνα για τη Ν.Δ. με τη συνέντευξη του **Μιλτιάδη Έβερτ**. Ο τέως πρόεδρος συνεχίζει τα ανοίγματά του και προσπαθεί να ξεκαθαρίσει τις ασφαλώς ιδιαίτερες πολιτικές του θέσεις. Παρ' ότι απέφυγε να απαντήσει σε ερωτήματα για το εσωκομματικό παιχνίδι στη Ν.Δ., εν τούτοις συνάγεται σαφώς μια διαφορετική πολιτική λογική – ο Μιλτιάδης Έβερτ εξακολουθεί να πιστεύει σε μια πιο δυναμική αντιπολίτευση, σε μια δεξιά με «λαϊκό» πρόσωπο. Κατά μία έννοια, παραμένει ένας από τους κορυφαίους «αντιεκσυγχρονιστές» πολιτικούς – αν με τον όρο αυτό εννοούμε την αγωνία για την άνευ όρων σύγκλιση με την Ε.Ε.

Είναι φανερό: Ο Μιλτιάδης Έβερτ προετοιμάζει την επιστροφ του, οικοδομώντας νέες συμμαχίες με κορυφαία στελέχη πο όμως δεν έχουν κομματικά στηρίγματα, όπως ο Αβραμόπουλος Τα μηνύματα από τις εσωκομματικές εξελίξεις δείχνουν μια αρκε τά αυξημένη επιρροή του στην κομματική βάση της Ν.Δ. Από τ διαδικασία επανεγγραφής μελών στο κόμμα, η οποία σύμφωνα μ τις πληροφορίες μας δεν πάει καθόλου καλά και μόλις έχει φτάσ στο 20%, φαίνεται να βγαίνει κερδισμένος, εφόσον ελέγχει τ περισσότερες κομματικές οργανώσεις. Η συνέντευξή του και υπό μορφήν κυβερνητικού οικονομικού προγράμματος άρθρο τ δίνουν ακριβώς το πολιτικό πλαίσιο αυτής της προετοιμασίας.

ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΕΒΕΡΤ

Κοινωνικά αναίσθητη η κυβέρνηση

συνέντευξη στον Απόστολο Διαμαντή

• *Ας ξεκινήσουμε από τον προϋπολογισμό. Αρκεί να τον καταγγείλει κάποιος ως αντιλαϊκό ή φορομπηχτικό; Υπάρχει το επιχείρημα πως η κυβέρνηση υποχρεούται να συγκλίνει με την Ε.Ε. και πως δεν έχει άλλη επιλογή.*

– Κατ' αρχάς ο απολογισμός για το 1997 είναι ψευδής. Και αυτό εκ των πραγμάτων καθιστά αναξιόπιστο και τον Προϋπολογισμό για το 1998, διότι στηρίζεται σε λανθασμένη βάση. Η κυβέρνηση έχει πει ασύστολα ψέματα στον ελληνικό λαό. Υποστήριξε προεκλογικά ότι δεν θα υπάρχουν νέοι φόροι. Το τι έγινε από πλευράς φόρων πέρυσι και φέτος και το τι έχει εξαγγελθεί για του χρόνου είναι πλέον σε όλους γνωστό. Η φορολογική επιδρομή είναι πρωτοφανής. Σε καμιά περίπτωση η Ε.Ε. δεν υποχρεώνει να ακολουθηθεί μια συγκεκριμένη διαδικασία για τη σύγκλιση. Ο δρόμος της μείωσης του ελλείμματος μέσω της αύξησης των φόρων είναι εσφαλμένος.

Η σύγκλιση μπορεί να επιτευχθεί με την ανάπτυξη μέσω των επενδύσεων, τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου τομέα, σε έργα υποδομής και με τη δραστική μείωση των καταναλωτικών δαπανών που υποκρύπτουν σε μεγάλη έκταση σπατάλες και απάτες. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι φέτος μεταφέρθηκαν δαπάνες ύψους 450 δισ. και βαπτίστηκαν επενδύσεις. Επίσης, χαρακτηριστική είναι η τελευταία έκθεση του Ελεγκτικού Συνεδρίου για τον τρόπο με τον οποίο ανατίθενται, εκτελούνται και τελικά κοστολογούνται τα δημόσια έργα. Γίνονται εκπτώσεις για την ανάληψη των έργων από 45 έως 78%. Στη συνέχεια γίνονται υπερβάσεις της συμβατικής αξίας των έργων από 60 έως 225%. Και, τέλος, καθυστερεί η παραλαβή των έργων ενάμισι έως πέντε χρόνια, με αντίστοιχη επιβάρυνση των τιμών μέχρι και 65%.

Για το εάν είναι φορομπηχτικός ο προϋπολογισμός, φτάνει να διαβάσει κάποιος τη σελίδα 57 της έκθεσης του υπουργού, για να διαπιστώσει ότι του χρόνου προβλέπονται φορολογικά έσοδα 8,5 τρισ. έναντι 6,6 τρισ. που ήταν το Δεκέμβριο του 1996. Δηλαδή, μέσα σε δύο χρόνια, αύξηση φόρων 30%. Και αυτούς του φόρους είναι γνωστό ποιοι καλούνται να τους πληρώσουν: οι μισθωτοί, οι μικρομεσαίοι, οι μη έχοντες στον ήλιο μοίρα.

«ΣΥΡΡΙΚΝΩΣΗ ΤΟΥ ΑΔΗΦΑΓΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ»

• *Πρέπει επομένως να μειωθούν οι δημόσιες δαπάνες; Είστε, δηλαδή, υπέρ της συρρίκνωσης του δημόσιου τομέα;*

– Ασφαλώς και είμαι υπέρ της συρρίκνωσης του σπάταλου και αδηφάγου κράτους. Έχω υποστηρίξει ότι το κράτος πρέπει να μειωθεί από το 43% του ΑΕΠ στο 33%. Αυτό σημαίνει πως σε μια πενταετία μπορεί να αποδεσμευθούν περίπου 3 π από τον δημόσιο τομέα, έτσι ώστε υπάρξουν υγιείς πόροι για τη χρημα τηση των απαραίτητων επενδύσεων την οικονομική ανάπτυξη και για την σχυση της δημιουργικής πρωτοβου των Ελλήνων.

• *Σας ρωτώ, διότι έχετε σαφώς εκφρασ στο παρελθόν με κριτικό τρόπο έναντι ιδιωτικοποιήσεων και του νεοφιλελευθερισμού. Έχετε και σήμερα την ίδια γνώμη;*

– Η αποκρατικοποίηση βοηθάει την ο νομική ανάπτυξη. Ο νεοφιλελευθερι οδηγεί στην ασυδοσία και δεν συνδέ με τις αποκρατικοποιήσεις. Η έλλειψη αισθησίας και κοινωνικής πολιτ ασφαλώς και συνδέεται με το νεοφιλε θερισμό. Θα επαναλάβω αυτό που εδώ και χρόνια: Το κράτος πρέπει να προγραμματικό, κατευθυντήριο και γκτικό ρόλο. Με στραμμένη την προ του στην οικονομική ανάπτυξη, με κ νική δικαιοσύνη.

• *Σας είχε ασκηθεί κριτική στο παρελθ για άκριτη υποστήριξη των λαϊκών διεκδικήσεων. Στο μέτρο που αυτό ισχ δεν θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για λαϊκισμό;*

– Ασφαλώς υποστήριξα και θα υποσ ζω τις δίκαιες λαϊκές διεκδικήσεις. πάντως όχι τα διαπλεκόμενα, όπως έ

ι σήμερα η κυβέρνηση. Το ποιος υπο-
ίζει άκριτα λαϊκές διεκδικήσεις φαί-
από δύο παραδείγματα: Τον Ιανου-
του '96, όταν υποστήριζα ότι η αύξη-
ων μισθών των δημοσίων υπαλλήλων
ει να είναι 3,5+3,5% έναντι του
2,5% που έδιδε η κυβέρνηση, τα δια-
όμενα με χαρακτήρισαν λαϊκιστή.
συνέχεια, προ του συνεδρίου του
ΟΚ, ο κ. Σημίτης, προκειμένου να
ίσει το συνέδριο, διένειμε 70 δισ.
δημοσίους υπαλλήλους, ποσό πολύ
λύτερο από την πρότασή μου. Δηλα-
γινε απόπειρα εξαγοράς συνειδήσε-
ανένας όμως από τους διαπλεκόμε-
τότε δεν μίλησε για λαϊκισμό.
αι γνωστές οι προτάσεις μου για τον
γχρονισμό του αγροτικού τομέα, που
ά η κυβέρνηση χαρακτήρισε ως λαϊκι-
ς προεκλογικές υποσχέσεις. Και αυ-
ρά το γεγονός ότι τα μέτρα αυτά
χαν στο πρόγραμμά μας από το 1994.
ο κόστος των μέτρων ήταν 200 δισ. Εί-
νωστό ότι με μια νυχτερινή τροπολο-
αρίστηκαν σε ημετέρους και συγγε-
υπουργών πάνω από 150 δισ. – αυτό
ίναι λαϊκισμός; Ευτυχώς στο ΠΑΣΟΚ
χουν ακόμη ορισμένες δυνάμεις που
ν ευαισθησία και που συγκρούονται
ν κυβερνητική αναισθησία.

ΙΟΙ ΠΙΛΑΤΟΙ ΚΑΙ «ΠΟΥΡΚΟΥΑΔΕΣ»

ι για τις θέσεις σας στα
ωτουρκικά σας είπαν επίσης
λαϊκιστή. Με την πρόσφατη αποτυχία της Κρήτης και με το κλίμα έντασης που διαμορφώνεται, πώς νιώθετε;

– Τι να το κάνω αν δικαιώθηκα ή όχι; Εκείνο που έχει σημασία είναι ότι αδικήθηκε η Ελλάδα και η ιστορία μας. Σε ένα σύγγραμμα των τουρκικών Στρατιωτικών Ακαδημιών αναφέρεται κατά λέξη: «Στα Ίμια επιτύχαμε τακτική νίκη. Εάν συμπαρασύρουμε την Ελλάδα σε διάλογο εφ' όλης της ύλης, θα έχουμε επιτύχει στρατηγική νίκη». Αυτό και μόνο τα λέει όλα. Άκριτοι και επιπόλαιοι υπήρξαν όσοι στήριξαν τον Σημίτη, πιστεύοντας ότι η διαφορά μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας ήταν μόνο τα Ίμια. Τώρα, που αμφισβητούνται 130 νησίδες και βραχονησίδες, κάνουν ότι δεν ξέρουν τίποτε για το έγκλημα. Η Ελλάδα έχει γεμίσει από Πόντιους Πιλάτους και «πουρκουάδες».

• *Τον τελευταίο καιρό οι φιλοκυβερνητικές εφημερίδες και τα κανάλια βάλλουν εναντίον του κ. Σημίτη. Γιατί αλλάζουν στάση; Εσείς ο ίδιος είχατε αναφερθεί ονομαστικά σ' αυτούς που στηρίζουν, για ιδιοτελείς σκοπούς, τον κ. Σημίτη. Μπορείτε να γίνετε πιο σαφής;*

– Προφανώς κάποιες εφημερίδες έχουν δει την αλήθεια, έστω και καθυστερημένα. Άλλες θέλουν κάποιο ακόμη δημόσιο έργο. Υπάρχουν βέβαια και κάποια αιτήματά τους που δεν ικανοποιούνται. Δεν βαριέστε. Μερικές απ' αυτές θα τα ξαναβρούν.

• *Η πιο αποτελεσματική, ίσως, αντισημιτική κριτική είναι αυτή που του ασκείται για την εκφορά του πολιτικού του λόγου. Εμφανίζεται περίπου ως ασυνάρτητος. Τέτοιου είδους κριτική είχατε υποστεί και εσείς στο παρελθόν. Πιστεύετε ότι είναι θεμιτή;*

– Ο κ. Σημίτης πληρώνει σήμερα αυτό που οι συνεργάτες του χρησιμοποίησαν για να με κτυπήσουν. Ο πολιτικός, όμως, πρέπει να κρίνεται για την εντιμότητά του, την ειλικρίνειά του και την αποτελεσματικότητά του. Σήμερα ο λαός –και σ' αυτό τον τομέα– μπορεί να δει την πραγματικότητα και τις διαφορές.

• *Και μια τελευταία ερώτηση. Πριν από μερικά χρόνια το Αντί είχε δημοσιεύσει μια επιστολή σας προς τον κ. Χρήστο Λαμπράκη, στην οποία τον προτρέπατε να προχωρήσει τα έργα του υπόγειου γκαράζ, αγνοώντας τις επικρίσεις. Τι θα λέγατε σήμερα γι' αυτήν την επιστολή και για τις εκλεκτικές σχέσεις πολιτικής και ΜΜΕ;*

– Να σας απαντήσω χωρίς περιστροφές. Ήμουν, είμαι και θα είμαι υπέρ των έργων στο κτίριο του Μεγάρου Μουσικής. Είναι ένα στολίδι για τον πολιτισμό μας, ένας χώρος που αναβαθμίζει τη φτωχή –από απόψεως υποδομής– πολιτιστική ζωή στην πρωτεύουσα. Δεν βλέπω να υπάρχει τίποτε το περίεργο ή το μεμπτό σ' αυτό. Μακάρι να έχουμε και άλλα τέτοια κτίρια στο μέλλον.

Οι στόχοι των αποκρατικοποιήσεων

Του Μιλτιάδη Έβερτ

ασικοί στόχοι του Προγράμματος,
όπως αυτό διατυπώθηκε το 1995 για
τον τομέα της αποκρατικοποίησης και
ιστικής αναμόρφωσης, είναι:
ραστική βελτίωση της παραγωγικής
ης γενικότερης οικονομικής αποτελε-
ικότητας σε κλάδους που σήμερα κυ-
χούνται από αμιγείς δημόσιες επιχει-
ις. Με το στόχο αυτό ενισχύονται οι
τυξιακές προοπτικές της οικονομίας,
ς να φαλκιδεύεται το δημόσιο συμφέ-
το οποίο θα προστατεύεται από την
τική της κανονιστικής ρυθμιστικής πα-
ασης.
ξιολόγηση του αν πρέπει να γίνει μια
κρατικοποίηση ή όχι, δεν θα βασιστεί

μόνον στο αν η επιχείρηση πραγματοποιεί κέρδη. Εννοείται, ότι μια επιχείρηση που δεν πραγματοποιεί –και δεν προβλέπεται να πραγματοποιεί– κέρδη, δεν μπορεί να αποκρατικοποιηθεί, ίσως πρέπει να πάψει να λειτουργεί. Το κύριο κριτήριο είναι το αν η επιχείρηση μπορεί να λειτουργήσει πιο αποτελεσματικά στον ιδιωτικό τομέα, ώστε να ωφεληθούν οι φορολογούμενοι, οι τελικοί καταναλωτές και οι εργαζόμενοι στις επιχειρήσεις αυτές.

ΑΠΟΚΡΑΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ «ΦΥΣΙΚΑ» ΜΟΝΟΠΩΛΙΑ

Η πολιτική μας διαφοροποιείται ανάμεσα στους κλάδους και υποκλάδους που αποτελούν «φυσικά» μονοπώλια και σε εκείνους στους οποίους μπορεί να λειτουργήσει ο ανταγωνισμός. Στα φυσικά μονοπώλια, δηλαδή, στους κλάδους εκείνους που, λόγω αποδόσεων κλίμακας, φύσεως του παραγομένου αγαθού και μεγέθους της αγοράς, μία και μόνη επιχείρηση μπορεί να παράγει πιο αποτελεσματικά από δύο ή περισσότερες επιχειρήσεις, η αποκρατικοποίηση θα είναι μερική, και θα διατηρηθεί ο δημόσιος χαρακτήρας των επιχειρήσεων.

Θα δημιουργηθούν όμως οι συνθήκες για αποτελεσματική διοίκηση, τόσο με τη σταδιακή εκχώρηση σημαντικού μέρους των μετοχών τους στο επενδυτικό κοινό, μέσω του χρηματιστηρίου, όσο και μέσω της νομοθετικής εξασφάλισης της αξιοκρατικής επιλογής και της ανεξαρτησίας των διοικήσεων από την κυβέρνηση. Η ανεξαρτησία των διοικήσεων δεν θα είναι, ωστόσο, ανεξέλεγκτη. Οι επιχειρήσεις θα υπόκεινται σε ετήσιο διαχειριστικό και λογιστικό έλεγχο, ενώ το πλαίσιο, εντός του οποίου θα λειτουργούν, θα καθορίζεται από κλαδικούς ρυθμιστικούς οργανισμούς που θα εποπτεύονται από την κυβέρνηση και το κοινοβούλιο.

Οι ρυθμιστικοί οργανισμοί θα ορίζουν τους κανόνες λειτουργίας των επιχειρήσεων αυτών, θα ελέγχουν την εφαρμογή των ενεργειών και μέτρων τους και θα περιορίζουν τη διακρατική ευχέρεια των διοικήσεων.

Αναγνωρίζουμε ότι η εφαρμογή της έννοιας του φυσικού μονοπωλίου, ιδιαίτερα στις συνθήκες της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς, είναι περιορισμένη και εξαρτημένη, κατά περίπτωση, από τις πρόσφατες τεχνολογικές εξελίξεις. Επίσης, η Ν.Δ. αναγνωρίζει ότι, σε κλάδους που παράγονται σύνθετα προϊόντα ή υπηρεσίες, μπορεί να υπάρχει φυσικό μονοπώλιο σε κάποια φάση της παραγωγής, αλλά όχι στις άλλες. Στις περιπτώσεις αυτές ο αποκλειστικός δημόσιος χαρακτήρας των επιχειρήσεων θα διατηρηθεί μόνο στη φάση της παραγωγής που αποτελεί φυσικό μονοπώλιο, ενώ για τις άλλες φάσεις θα προωθηθεί η αποκρατικοποίηση και η ενίσχυση του ανταγωνισμού. Επίσης, σε περιπτώσεις που το φυσικό μονοπώλιο είναι τοπικού και όχι εθνικού χρακτήρα, θα εξετασθεί η περίπτωση δημιουργίας μικρότερων, ξεχωριστών δημοσίων επιχειρήσεων, αν κάτι τέτοιο προωθεί την οικονομική αποτελεσματικότητα. Φυσικά, όλες οι επιχειρήσεις θα υπόκεινται στο κοινό ρυθμιστικό πλαίσιο.

Στους κλάδους που δεν είναι φυσικά μονοπώλια, ή σε υποκλάδους όπου μπορεί να λειτουργήσει ο ανταγωνισμός, η αποκρατικοποίηση θα είναι πλήρης και θα εκχωρηθεί σταδιακά το σύνολο των μετοχών τους με τον πιο πρόσφορο τρόπο. Στους κλάδους αυτούς θα παρασχεθούν επίσης κίνητρα δημιουργίας νέων επιχειρήσεων αμιγώς από ιδιώτες και κίνητρα προσέλκυσης ξένων επενδύσεων. Όπου υπάρχει ανάγκη ρυθμιστικής παρέμβασης, ώστε να εξασφαλίζεται το δημόσιο συμφέρον, αυτό θα γίνεται στη βάση της εφαρμογής των γενικών κανόνων του ανταγωνισμού και μέσω των ειδικών ανεξάρτητων ρυθμιστικών φορέων – όπως και στην περίπτωση των φυσικών μονοπωλίων. Η ενίσχυση του ανταγωνισμού θα πρέπει να έχει δύο μορφές:

– Τη μορφή των περιοδικών διαγωνισμών για την εκχώρηση περιορισμένων δικαιωμάτων παραγωγής σε ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις (franchising). Η λύση αυτή είναι κατάλληλη για κλάδους όπου μπορεί να λειτουργήσει ελεύθερη είσοδος και έξοδος επιχειρήσεων, λόγω του ότι κάποιος κρίσιμος συντελεστής παραγωγής είναι περιορισμένος.

– Ο ανταγωνισμός θα ενισχυθεί με την ενθάρρυνση της εισόδου νέων επιχειρήσεων στον κλάδο και με την άρση των νομικών εμποδίων στην είσοδο νέων επιχειρήσεων, καθώς και των εμποδίων που τείνουν να ορθώνουν οι ήδη καθιερωμένες δημόσιες ή ιδιωτικές επιχειρήσεις. Στην άρση των εμποδίων στην είσοδο νέων επιχειρήσεων κρίσιμος θα είναι ο ρόλος των ρυθμιστικών φορέων και της αναβαθμισμένης Επιτροπής Ανταγωνισμού.

ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΡΥΘΜΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Για να εξασφαλιστεί το δημόσιο συμφέρον, η ρυθμιστική κρατική παρέμβαση θα υλοποιηθεί μέσω της ανεξαρτησ και ενίσχυσης της Επιτροπής Ανταγω σμού και της δημιουργίας ορισμέν κλαδικών ρυθμιστικών οργανισμών. Ρ λος των οργανισμών αυτών θα είνα καθορισμός του πλαισίου εντός ι οποίου θα λειτουργούν τόσο οι δημόσ όσο και οι ιδιωτικές επιχειρήσεις, η ει πτεία του διαχειριστικού και λογιστι ελέγχου, ο καθορισμός των τιμολογι των δημοσίων επιχειρήσεων βάσει στηρά καθορισμένων κανόνων και η αιτησία, σε περιπτώσεις που ανα πτουν διαφορές μεταξύ επιχειρήσεων ενίσχυση του κανονιστικού ρυθμιστι πλαισίου είναι απαραίτητη καθώς π χωρεί η αποκρατικοποίηση και το κ τος μετατρέπεται από προαγωγός ρυθμιστής της οικονομικής δραστηρι τας.

Φυσικά μονοπώλια στις διαμορφού νες τεχνολογικές και οικονομικές σ θήκες αποτελούν η διανομή ηλεκτρι ρεύματος, τα αστικά τηλεφωνικά δίκτ ο υπό κατασκευήν κεντρικός αγωγός φυσικού αερίου και το εθνικό οδικό σιδηροδρομικό δίκτυο. Τοπικά φυσ μονοπώλια αποτελούν επίσης τα αε δρόμια και τα λιμάνια.

Στους τομείς αυτούς, όπου υπάρχ σήμερα δημόσιες επιχειρήσεις, η α κρατικοποίηση θα είναι μερική κα διατηρηθεί ο δημόσιος χαρακτήρας επιχειρήσεων. Για λόγους που συνδ νται με την εθνική άμυνα, ιδιαίτερη π σοχή θα δοθεί στην πολεμική βιομη νία, όπου ο έλεγχος του κράτους θα ει εντονότερος. Θα ενισχυθεί όμως –ό είναι δυνατόν, και υπάρχει επενδυτ ενδιαφέρον– η συμμετοχή του ιδιωτι τομέα, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις κα σκευής και εκμετάλλευσης νέων οδι αρτηριών, αεροδρομίων και λιμανι στο πλαίσιο του προγράμματος περι ρειακής ανάπτυξης.

Ορισμένοι τομείς της παραγωγής κτρικού ρεύματος, των τηλεπικοινων και των αεροπορικών και οδικών γκοινωνιών μπορούν να λειτουργήσ κάτω από ανταγωνιστικές συνθήκες άλλους τομείς, όπως οι τράπεζες, η ξεργασία προϊόντων πετρελαίου, ναυπηγεία και ο τουρισμός, δεν υπ χουν φυσικά μονοπώλια και η αποκρ κοποίηση θα προχωρήσει σε μεγαλύτ βάθος.

Ανεξάρτητοι ρυθμιστικοί φορείς θα μιουργηθούν για τις μεταφορές, ενέργεια και τις τηλεπικοινωνίες.

ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΙΣ

στην οικολογική καταστροφή

εια: Ε. Κολλιοπούλου

ιπική της χρεοκοπίας

κότερη αιτία της αύξησης της οκρασίας της γης θεωρείται η στη υπερανάπτυξη και η χρηση των φυσικών πηγών από επτυγμένες χώρες. Αυτή η ημονικά αποδεδειγμένη πτωση δεν φαίνεται να μας νεί. Οι οικολογικές προτάσεις ίζουν τα εκλογικά ράμματα όλων των κομμάτων για λόγους ψηφοθηρικούς. Οι πάθειες πολιτικοποίησης των αλλοντικών προβλημάτων δεν ήγουν συνήθως στη υργία ισχυρών κοινωνικών άπων. Ο ακραίος ευθερισμός συνεχίζει να ρχεί παρ' όλες τις κοινωνικές πτητες και τις οικολογικές προφές που προκαλεί. Η σιοποίηση των αραθέσεων μεταξύ Βορρά- υ στη Διεθνή Συνδιάσκεψη του που πραγματοποιείται στο ο από την περασμένη Δευτέρα, φωτίσει για ακόμα μία φορά τα ομικά και εθνικά συμφέροντα ρύβονται πίσω από την άρνηση ιναπτυγμένων χωρών να ουν τις εκπομπές των ερών αερίων. Από τις 150 ς που συμμετείχαν στη διάσκεψη του Ρίο, το 1992, οι 33 τυγμένες χώρες θεωρούνταν θυνες για το 60% των μπών αερίων που προκαλούν ινόμενο του θερμοκηπίου. εκριμένα, οι ΗΠΑ ευθύνονται ο 1/4 εκπομπής αερίων οσμίως και αντιδρούν στη πή τους. Οι χώρες του Νότου, ηκώνουν το μεγαλύτερο ς της οικολογικής στροφής, αρνούνται να ούν σε μειώσεις των εκπομπών άλλοντας το κλασικό είρημα «ο ρυπαίνων πληρώνει». οστά στο αδιέξοδο που ουργείται, μόνο η κινητοποίηση πολιτών μπορεί να εναντιωθεί γραφειοκρατική αντιμετώπιση οικολογικών προβλημάτων.

Διαμαρτυρία της οικολογικής οργάνωσης Μεσόγειος SOS μπροστά στην πρεσβεία των ΗΠΑ, το προξενείο της Ιαπωνίας, τα γραφεία της Ε.Ε. και τη Βουλή για έναν «Πλανήτη με μέλλον» (28.11.97).

●●●Ο **Γιάννης Χρυσοβέργης,** εκπρόσωπος της οικολογικής οργάνωσης **Μεσόγειος SOS**: *«Ενώ συνολικά η Ευρώπη θέλει να μειώσει τις εκπομπές διοξειδίου άνθρακα τα επόμενα χρόνια, η Ελλάδα ζητεί να αυξήσει την παραγωγή των εκπομπών κατά 25% έως το 2010! Ισχυρίζεται ότι αυτό οφείλεται στο ότι για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας χρησιμοποιεί λιγνίτη και ότι στην αντίθετη περίπτωση θα έπρεπε να καταφύγει στην πυρηνική ενέργεια. Η πολιτική για τις εναλλακτικές μορφές ενέργειας (αιολική ή ηλιακή) είναι ανύπαρκτη. Αντί να γίνει δικτύωση των νησιών και να καλυφθούν οι ανάγκες τους με ηλιακή ενέργεια και να έχουν και πλεόνασμα, συζητούν να πάρουν ενέργεια από θερμικούς σταθμούς. Σύμφωνα με επιστημονικά στοιχεία, υπολογίζεται ότι το 1% της επιφάνειας της Ελλάδας θα καλυφθεί τα επόμενα χρόνια από τα νερά και το κλίμα της θα εξελιχθεί ανάλογο με αυτό της Αιγύπτου. Οι πλημμύρες και η υλοτόμηση απειλούν με ερήμωση τη Θεσσαλία και την Κρήτη».*

●●●Ο **Σπύρος Ψύχας**, εκπρόσωπος του **Κέντρου Οικολογικής Πληροφόρησης**: *«Έχουμε συνήθως την εντύπωση ότι οι κλιματικές διαταραχές είναι μακριά μας και αφορούν τον Αμαζόνιο, τον Ατλαντικό ή τον Ειρηνικό Ωκεανό. Στην πραγματικότητα ο οικολογικός κίνδυνος είναι δίπλα μας. Οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα αυξάνονται κάθε χρόνο στην Ελλάδα: κυριαρχία της αυτοκίνησης, ενεργοβόρες διαδικασίες στις μεταφορές, έλλειψη τρένων. Έχουμε σημαντική παραγωγή άνθρακα από λιγνίτη και πετρέλαιο που φτάνει το 85% της συνολικής ενέργειας. Η υδροηλεκτρική ενέργεια παράγεται σε μικρά ποσοστά. Η αιολική και η ηλιακή είναι απλώς λογιστικά μετρήσιμη. Η κριτική μας δεν πρέπει να περιορίζεται στην οικολογία του αφηρημένου γιατί καταλήγουμε σε γενικόλογες και πλανητικές αναφορές και απομακρυνόμαστε από τα συγκεκριμένα προβλήματα στον ελληνικό χώρο. Π.χ., τα λιγνιτωρυχεία στη Μεγαλόπολη, στην Κοζάνη και στην Πτολεμαϊδα είναι η αιτία καταστροφής ολόκληρων περιοχών. Καμία λύση δεν προτείνεται για συμφερότερες οικονομικά λύσεις παρόλο που υπάρχουν οι δυνατότητες ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών ενέργειας. Το κόστος της ΔΕΗ για την ηλεκτροδότηση των νησιών είναι πολλαπλάσιο από την τιμή πώλησης του ρεύματος στον καταναλωτή. Παρ' όλα αυτά καμία προσπάθεια δεν βλέπουμε για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών ενέργειας».*

●●●Οι κάτοικοι των χωριών Ολυμπιάδας, Βαρβάρας και των γύρω χωριών του Στρυμωνικού Κόλπου διαμαρτύρονται εδώ και δύο χρόνια κατά της εγκατάστασης των μεταλλείων χρυσού που έχει αναλάβει η καναδέζικη πολυεθνική TVX-GOLD. Τον τελευταίο μήνα τα ΜΑΤ έχουν αποκλείσει την περιοχή και τα κατασταλτικά μέτρα έχουν πάρει ιδιαίτερη ένταση. Αστυνομικές δυνάμεις από τις γύρω περιοχές έχουν κινητοποιηθεί για να αντιμετωπίσουν τις ισχυρές διαμαρτυρίες των κατοίκων. **Η Επιτροπή Αλληλεγγύης στον Αγώνα των κατοίκων το Στρυμωνικού Κόλπου,** σε συγκέντρωση που πραγματοποίησαν την περασμένη Τρίτη στην πλατεία Κάνιγγος, επισήμαναν ότι «Η καναδέζικη πολυεθνική ανέλαβε την εκμετάλλευση των μεταλλείων με μια κατάπτυστη σύμβαση αποικιοκρατικού χαρακτήρα που ψηφίστηκε νύχτα από τη Βουλή. Η εκμετάλλευση των μεταλλείων της περιοχής θα φέρει σοβαρές περιβαλλοντικές καταστροφές στην περιοχή. Ανάλογο έργο επιχειρήθηκε να γίνει στην Πέργαμο, στα τουρκικά παράλια. Η ελληνική κυβέρνηση αντιδρούσε γιατί θα μολυνόταν το Αιγαίο. Δυναμικές κινητοποιήσεις του τουρκικού λαού ματαίωσαν πρόσφατα το έργο αυτό. [...] Η ανάπτυξη που μας τάζουν έχει σαν "καύσιμη ύλη" όχι μόνο τα οικονομικά-κοινωνικά δικαιώματα αλλά και την ίδια τη ζωή και την οικολογική ισορροπία. Αυτό έγινε στον Καλαμά και στην Αραβησό παλιότερα, αυτό θα γίνει και στην Αττική με τα μεγάλα έργα της νέας "μεγάλης ιδέας", της Ολυμπιάδας 2004».

Περί αβάτου

του Διογένη Καραγιαννακίδη

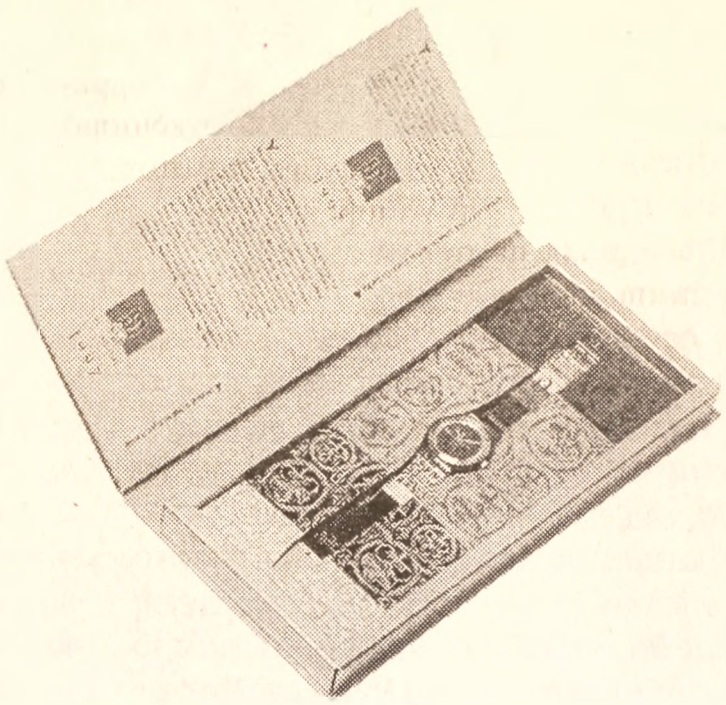
Όταν περιπλέκεται ο Άθως, η Πολιτιστική, το Άβατον με το βυζαντινό μεγαλείο, την ορθοδοξία και τα ελβετικά ρολόγι της εταιρείας Swatch...

«***ΑΒΑΤΟΝ. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ SWATCH***. *Βυζαντινοπρεπές και βυζαντινότροπο. Ο σχεδιαστής του παραμένει ανώνυμος. Προσανατολισμένο στη νέα χιλιετία χάρη στην τεχνολογία Access. Προσφέρει ελεύθερη είσοδο στην έκθεση των Θησαυρών του Αγίου Όρους στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού της Θεσσαλονίκης και 20% έκπτωση στον κατάλογο της έκθεσης*». Έτσι έχει ένα από τα πρώτα διαφημιστικά κείμενα για το ρολόι «Άβατον», που διάβαζε κανείς στις εφημερίδες λίγο μετά τα εγκαίνια της έκθεσης.

Πάνω στο, περιώνυμο πια, ρολόι και στο λουράκι του δεσπόζουν οι λέξεις «Άβατον», «Άθως», «Athos», «Θεσσαλονίκη» καθώς και το γράμμα «θ», το σύμβολο της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας. Του ίδιου αυτού ρολογιού συλλεκτικά κομμάτια, έργα... τέχνης κι αυτά, εκτέθηκαν στο Μύλο της Θεσσαλονίκης.

Όταν πριν από καιρό ανταλλάσσαμε σκέψεις με φίλους σχετικά με την τότε προετοιμαζόμενη έκθεση των θησαυρών του Αγίου Όρους, περιοριζόμασταν να διαπιστώνουμε ότι θα επρόκειτο για μια παράδοξη χρήση λατρευτικού κυρίως είδους κειμηλίων. Παράδοξη, αφού θα γινόταν αντί καταβολής γενναίου και πολλαπλού τιμήματος, ούτως ή άλλως θα διερρήγνυε την αγιορείτικη παράδοση χωρίς εύλογη αιτία, η έξοδος θα ήταν βιαίως παράνομη και, τέλος πάντων, θα αποτελούσε ένα αμφίβολο προηγούμενο για τον Άθω. Ποτέ δεν φανταζόμασταν ότι το πράγμα θα έπαιρνε την τροπή που πήρε.

Η περίπτωση Swatch συνιστά αυταποδείκτως έναν ακόμη θλιβερό κρίκο στην υπόθεση της εξόδου των κειμηλίων του Όρους και στη λυπητερή ιστορία που λέγεται Πολιτιστική Πρωτεύουσα. Κι ας διευκρινιστεί πρώτο πρώτο το εξής: αυτό το αναπάντεχο «άβατον» όχι απλώς ήταν γνωστό αλλά προφανέστατα, αν δεν συνελήφθη ως ιδέα, τουλάχιστον υλοποιήθηκε και αντιμετώπισε την αγορά με τη σύμπραξη των διοργανωτών της έκθεσης. Αν δεν ήταν έτσι, ούτε το έμβλημα (θ) θα υπήρχε στο ρολόι, ούτε, πολύ περισσότερο, θα πριμοδοτούσε η Πολιτιστική Πρωτεύουσα (τουτέστιν ο φερώνυμος οργανισμός) την είσοδο στην έκθεση και την αγορά του καταλόγου. Αυτά αρκούν ως προς την αυτουργία. Τα άλλα που θρυλούνται, ότι πρόκειται για «δουλειά» υψηλότατα ισταμένου κυρίου, συγκροτούν φυσικά μια αποτρόπαιη εκδοχή, που ωστόσο δεν εκπλήσσει και, πάντως, ο γράφων ούτε μπορεί ούτε και θα επιθυμούσε, αν μπορούσε, να την ελέγξει.

ΕΛΒΕΤΙΚΟ, ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΤΡΟΠΟ!

Επί της ουσίας τώρα: αν κατανοώ σωστά τη διαφήμιση, η ελβετική εταιρεία μαζί με τον ΟΠΠΕ '97, από κοινού, μας λένε, ούτε λίγο ούτε πολύ: αν αγοράσετε ένα ρολόι θα μπείτε τσάμπα να θαυμάσετε τις φορητές εικόνες που τις τεχνούργησε φόβος Θεού, τον Ίασπι του Βατοπαιδίου, το τέμπλο του Πρωτάτου, τα χρυσόβουλα των βυζαντινών αυτοκρατόρων κ.λπ. Κι μόνον αυτό: παίρνετε πιο φτηνά και κατάλογο της έκθεσης να τον δείχν στους φίλους σας μαζί με το ρολόι σ να μένουν έκθαμβοι από το βυζαντ μεγαλείο. Μην σας ξενίζει το πράγ Δύο στη συσκευασία ενός. Εδώ, «πλέον έγκριτη» εφημερίδα της χώς αν αγοράσετε, έχει κι αυτή το κουπο κι της. Περάστε κόσμε λοιπόν! Αγο ζετε βυζαντινοπρεπές σύγχρονο έ τέχνης, βάζετε ένα βυζαντινότροπο λόι στο χέρι και εξασφαλίζετε δωρ την απόλαυση των έργων του βυζα νού πολιτισμού, τη «μοναδική έκθ του αιώνα». Και, προς Θεού, μην το πα ξηγήσετε: ο σχεδιαστής του, σεμνός ό ο Θεοφάνης ή ο Πανσέληνος, ένας τα νός άνθρωπος του Θεού κι αυτός, ένας ρίπου Αγιορείτης, προτιμά την ανωνυ από την εγγραφή του ονόματός του δέλτους της ιστορίας εις αιώνα αιών Ταπεινότης. Ανιδιοτελές φρόνημα. Α και το ρολόι καθεαυτό: μη σας διαφει το στυλ του: «βυζαντινότροπο», δηλ φτιαγμένο βυζαντινώ τω τρόπω!

Οι ρηξικέλευθοι μάνατζερ της πετυχη νης εταιρείας, αφού πρόσφεραν το δ της ρολόι σε κάθε μία από προσεκτικά ε λεγμένες μερίδες του πληθυσμού του α πτυγμένου κόσμου που πλήττουν αφόρ και αδημονούν για το κάτι άλλο, πέρα σε νέες επιλογές, βεβαιώθηκαν κι α ότι *στο Άγιον Όρος ανήκει το νεοτουρι κό μέλλον για τα επόμενα 30 χρόνια*, ε κι η έκθεση του αιώνα στη μέση, και ο φάσισαν να δώσουν τη χαρά σ' όλους τ φαν του «αγιορείτικου φολκλόρ», να ρουν το άβατον στο χέρι τους, περίπο την ίδια λογική που βγάλανε ρολόι, ά πληροφορούμαστε από τις εφημερί για τον Τσε Γκεβάρα επ' ευκαιρία του νε-έλα των οστών του. Μια άνευ προηγ μένου βέβηλη εμπορευματοποίηση μ

• Ο Διογένης Καραγιαννακίδης είναι διδάκτωρ Νομικής, δικηγόρος παρ' Αρείω Πάγω.

μια βάναυσα και προκλητικά ανομι-
ήτη απεικόνιση αξιών και ινδαλμά-

ν αρχή λοιπόν είχαμε τα δισ. για την
ο των κειμηλίων: οι μεν Αγιορείτες
ευαν όταν διατυπωνόταν μέσα κι έξω
το Άγιον Όρος η έντονη ενόχληση για
νδεση της έκθεσης με γενναιότατο οι-
μικό αντάλλαγμα, οι δε ποικιλώνυμοι
τολιτισμού πατέρες στη Θεσσαλονίκη
πην Αθήνα) είτε μειδιούσαν με συγκα-
ση είτε αντιδρούσαν με δυσφορία για
κρόψυχη γκρίνια των κουλτουριάρη-
που δε βλέπουνε το καλό της Θεσσαλο-
. Ύστερα ανακοινώθηκε το εισιτήριο
ην είσοδο στην έκθεση. Κι αυτό ήταν
το ασήμαντο έως αυτονόητο: Πώς να
δηλαδή ο άλλος να δει τέτοιο θέαμα;
άν; Να μην πληρώσει δυο χιλιάρικα;
' όλα ταύτα, επώνυμοι Αγιορείτες βρί-
ν το κουράγιο να υποστηρίζουν ακόμα,
έκθεση εξυπηρετεί προσκυνηματικούς
ούς.) Τώρα να και η –μέχρι στιγμής–
κλείδα. Με το «Άβατον Swatch», η κα-
ση ήρθε κι έδεσε που λένε.

ό το «μεγαλειώδες» και, εν ταυτώ,
αντινότροπο» «έργο τέχνης», το ελλη-
Swatch, αποκαλείται «Άβατον». Πώς
τορούσαμε, ας πούμε, να διαλέξουμε
όνομα όπως Casablanca, Copacabana
ens 2004; Έτσι μπορούμε να βαφτί-
ε κι ένα ρολόι «Άβατον». Τι το με-
ν;

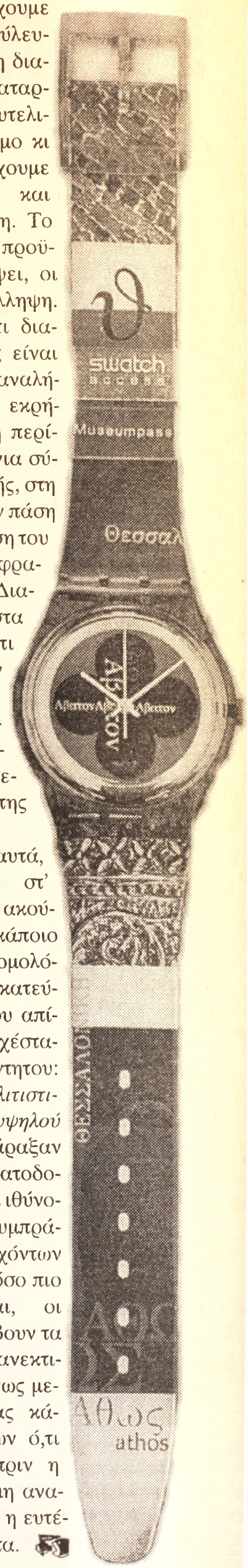
ότι το αγιορείτικο άβατο είναι το
γέστερο από τα στοιχεία της σχέσης
Όρους με τον κόσμο, το ότι συνοδεύει
Άθωνα στην υπερχιλιετή ιστορία του
υμπλέχτηκε και συναποτελεί την όλη
ρείτικη παράδοση, ότι θεωρείται ακό-
γγυο για την προσπάθεια ταλαιπω-
νων ψυχών που επιλέγουν να πασχί-
για την κάθαρση και τη συνάντηση
εού τους, το ότι δηλαδή εκτός από κά-
υτερικό που αφορά το αγιορείτικο κα-
ύς είναι και κάτι που ανάγεται σε μια
δαία εσωτερική υπόθεση αυτών των
ώπων, το ότι τέλος πάντων το άβατον
ροτεί ένα αναμφίλεκτο οντολογικό
γείο του αγιορειτισμού κι ότι με το εγ-
μα της Swatch τρέπεται σε άθυρμα,
μένει προφανώς ψιλό γράμμα.

ι γιατί όχι άραγε; – λένε πολλοί σήμε-
Γώρα πια, που το Άγιον Όρος «ανα-
σεται» και τροχοδρομεί πάνω στις
ς ανάγκες», σήμερα που είναι πια
ωραίο μέρος προορισμένο, κατά
ιθύνοντες της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
πολιτιστικό τουρισμό υψηλού επιπέ-
, σήμερα που τα σκάνδαλα των εργο-
λαβιών δεν έχουν... κανένα πρόβλημα να εμφανιστούν και στον Άθωνα, σήμερα που η παράδοση φαίνεται να αποδιδράσκει απ' τον τόπο προτροπάδην, σήμερα που το αθωνικό τοπίο έχει κατακρεουργηθεί από εκατοντάδες χιλιάδες χιλιόμετρα δρόμων, στο περιεχόμενο του όρου «Άβατον» θα κολλήσουμε; Όταν, λένε, το κοίταγμα και η ψαύση των αθωνικών κειμηλίων από την προσκυνηματική διαδικασία πέρασε αβρόχοις ποσί στην αγοραία εκθεσιακή ατραξιόν, όταν το Άγιον Όρος έχει παραδοθεί προσεκτικά πλην απροσχημάτιστα και πάντως με τη σύμπραξη Αγιορειτών και ελλήνων πολιτικών στο χωνευτήρι ενός πολιτιστικού ολοκληρωτισμού και συμμετέχει πια έκδηλα στον κεντρικό σχεδιασμό επιβολής μιας μονομανούς πολιτιστικής αντίληψης, γιατί να μην κυκλοφορήσει κι ένα ρολόι με το όνομα «Άβατον»; Κι εν πάση περιπτώσει, αναρωτιούνται, αφού δεν αντιδρούν οι Αγιορείτες για το θέμα, μήπως δεν ενοχλούνται; Κάπως έτσι έχουν οι απορίες τους.

ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ (ΚΑΘΕ) ΕΚΠΤΩΣΗΣ

Δεν μπορεί να πει κανείς αν είναι τόσο απαισιόδοξα τα πράγματα. Ανεξαρτήτως αυτού, όμως, το ζητούμενο σε κάθε έκπτωση είναι τα όριά της. Γεγονός παραμένει, ότι το «Άβατον Swatch», με απερίγραπτη προπέτεια, προσβάλλει αυτοτελώς και αυτοδυνάμως, καίρια και σε ζωτικό σημείο όχι μόνο ό,τι σημαίνει το Άγιον Όρος. Όχι μόνον αυτό. Πέρα από το συγκεκριμένο φορτίο της λέξης «Άβατον» για περιορισμένο κύκλο ανθρώπων, τους Αγιορείτες, πέρα από το Άγιον Όρος, το ρολόι αυτό βιάζει την πιο υγιή περί υποστάσεως και λειτουργίας αξιών και αρχών αντίληψη του ταλαίπωρου και του αγέρωχου εκ των Νεοελλήνων, ενώ στις ανέτως προσπελάσιμες περιοχές της αφασίας και των χαλαρών ανακλαστικών εγκαθιδρύει την αντίληψη για το ωνητό τού παντός. Υπό την έννοια αυτή, δεν είναι υπόθεση των Αγιορειτών μόνο αλλά πολύ περισσοτέρων.

Από το «Άβατον Swatch», το «βυζαντινοπρεπές και βυζαντινότροπο», ως κρίκο σε μια διαρκώς αυξανομένου μήκους αλυσίδα, στη συμβολική, στην υποδόρια και βραδυφλεγή λειτουργία του, είναι που προέρχεται η ακραία προσβολή εναντίον όλων αυτών κι όχι από τις αντιδράσεις επωνύμων και μη γυναικών, που τελευταία μάλιστα πήραν και τη μορφή των ανοικτών επιστολών κατά του αβάτου, πολλώ δε μάλλον από τις ισοπεδωτικές αντιλήψεις των εκ Σκανδιναβίας δύο κυριών υπουργών. Από τη μία έχουμε τη διαρπαγή, τη σκύλευση, τη νόσφηση, τη διακωμώδηση, την καταρράκωση, τον εξευτελισμό, το υποσκάψιμο κι από την άλλη έχουμε μια ευθεία αν και εσφαλμένη άρνηση. Το μεν έχει όλες τις προϋποθέσεις να βλάψει, οι δε πάσχουν ως σύλληψη. Το ένα είναι κάτι διαβρωτικό, οι άλλες είναι αναμενόμενες επαναλήψεις παλαιοτέρων εκρήξεων. Στην πρώτη περίπτωση πρόκειται για σύμπτωμα διαστροφής, στη δεύτερη για μια, εν πάση περιπτώσει, άσκηση του δικαιώματος έκφρασης της γνώμης. (Διακινδυνεύω μάλιστα την εκτίμηση ότι πολλές από τις εν λόγω κυρίες θα βλέπουν τουλάχιστον με επιφυλακτικότητα τη... σεμνή πρωτοβουλία της Swatch.)

Αν τώρα, όλα αυτά, στα σοβαρά ή στ' αστεία, εκούσια ή ακούσια, εξυπηρετούν κάποιο μακρόπνοο και ανομολόγητο πόθο στην κατεύθυνση (εκείνου του απίστευτου και, δυστυχέστατα, εισέτι αναπάντητου: *«ο Άθως τόπος πολιτιστικού τουρισμού υψηλού επιπέδου»*) που χάραξαν οι διαρκώς χρηματοδοτούντες ευρωπαίοι ιθύνοντες, τη αγαστή συμπράξει εντοπίων αρχόντων ας το εξετάσουν, όσο πιο σφαιρικά γίνεται, οι Αγιορείτες, ας λάβουν τα μέτρα τους, ας επανεκτιμήσουν ενδεχομένως μερικές απόψεις, ας κάνουν τέλος πάντων ό,τι καταλαβαίνουν, πριν η κατάσταση γίνει μη αναστρέψιμη και πριν η ευτέλεια πνίξει τα πάντα.

Για ποια Αριστερά, σήμερα;

του Μάριου Νικολινάκου

Με τίτλο «*Να ξεκαθαρίσουμε επιτέλους τα πράγματα με την "Αριστερά"!*» και υπότιτλο «Περί "αριστερού" Μάαστριχτ, "θριάμβου της Αριστεράς" στη Γαλλία και τη Μ. Βρετανία (!), περί "νέων στρατηγικών της Αριστερά και άλλων τινών», ο Μάριος Νικολινάκος μας έστειλε το άρθρο που ακολουθεί. Ο Μάριος Νικολινάκος είναι γνωστός στους παλιότερους εκ των αναγνωστών του περιοδικού. Στέλεχος του ΠΑΣΟΚ, αποπεμφθείς εν συνεχε από τον Ανδρέα Παπανδρέου και επανακάμψας στο «κίνημα» τα «δύσκολα χρόνια» του 1989, ο αρθρογράφος παρουσιάζει σήμερα τον εαυτό του ως «προβληματιζόμενο ή μετεωριζόμενο σοσιαλιστή». Το ΑΝΤΙ με καλή πίστ δημοσιεύει σήμερα το άρθρο του, κρατώντας τις επιφυλάξεις του. Το περιοδικό ήταν και παραμένει πάντοτε ανοιχτό προς όσους έχουν να καταθέσουν μιαν άποψη. Έστω και αν αυτή η άποψη είναι αρνητική, έστω και αν θ μπορούσε να πει –απευθυνόμενο και σε στελέχη όπως ο Μ.Ν.– ότι ουδείς αμέτοχος των ευθυνών για τους σημερινούς μετεωρισμούς. Γιατί υπήρξαν –και υπάρχουν πάντοτε– και άλλοι, που δεν μετεωρίστηκαν.

«Γιατί να μην μπορούμε να μετανιώνουμε; Δεν μπορούμε, δηλαδή, να αντιλαμβανόμαστε ότι κάναμε μια μαλακία;»

Τίτος Πατρίκιος (πρόσφατη συνέντευξη)

«Μόνον οι βλάκες δεν αλλάζουν γνώμη».

Μωρίς Μπεζάρ, χορογράφος

«... πρέπει να κατηγορηθεί η Αριστερά και οι διανοούμενοί της, ότι δεν έχουν την τόλμη να δουν την πραγματικότητα όπως είναι, και να βγάλουν με τιμιότητα τα αναγκαία συμπεράσματα».

ΜΕΡΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΒΓΑΙΝΟΥΝ ΑΠΟ ΤΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΘΟΛΟΥΡΑ

Μήπως πρέπει να σκεφτούμε διαφορετικά; Μήπως πρέπει να προσπαθήσουμε να βάλουμε μια τάξη στο συγχυσμένο μυαλό μας; Μήπως πρέπει να δούμε τον κόσμο όπως είναι, και όχι όπως θα θέλαμε να είναι στα πλαίσια των κατασκευασμένων ουτοπιών μας, προϊόντων των αδιεξόδων μας; Μήπως πρέπει να μην εξαπατήσουμε πάλι τα εκατομμύρια των ανέργων παίζοντας συνειδητά ή όχι με τις ελπίδες τους και τα όνειρά τους με το να τους προσφέρουμε ουτοπίες, που δεν έχουν καμία σχέση με την ασχήμια και την άτεγκτη λογική της πραγματικότητας; Μήπως πρέπει να ξαναθέσουμε τα προβλήματα από την αρχή;

Αυτά και άλλα παρόμοια ερωτήματα μπαίνουν μπροστά στην ολοκληρωτική σύγχυση των ημερών, η οποία μέχρι τώρα υπέβοσκε, εμφανίστηκε όμως ολοκληρωμένη και τραγική στο μεγαλείο της τον τελευταίο καιρό, μετά τις αντιφατικές ως προς την αιτιολογία τους νίκες των Εργατικών στην Μ. Βρετανία και των Σοσιαλιστών στη Γαλλία και μετά το Άμστερνταμ, στο οποίο επικράτησε η σιδερένια λογική της αγοράς μέσα από τους συμβιβασμούς και την αναγνώριση μεν του προβλήματος της ανεργίας και της ανάγκης μιας πολιτικής της απασχόλησης, η «λύση» του όμως αναθηκε (;) για τον Οκτώβριο.

Οι γάλλοι Σοσιαλιστές δεν τόλμησαν να αντιταχθούν στην ο νομική λογική του Μάαστριχτ, ούτε οι βρετανοί Εργατικοί μ θατσερική τους πολιτική. Στην Ελλάδα μίλησαν για «αριστε Μάαστριχτ (**Γ. Παπαντωνίου, Γ. Αρσένης**), η *Wall Street Jou* (ελληνική έκδοση της *Καθημερινής*, 8 Ιουνίου) μιλάει για «σ φή» της Ευρώπης προς τα αριστερά (!) –τι να σημαίνουν όλα τάχα στα άδεια κεφάλια των Αμερικανών δημοσιογράφων εφημερίδας–, η *Guardian* (αναδημοσίευση στην *Καθημερινή* 13.7.1997) για «νίκη της Ευρωπαϊκής Αριστεράς». Θεωρη (**Κ. Βεργόπουλος**) έκαναν λόγο για «τέλος του παιχνιδιού» στεύοντας, ότι «το ευρωπαϊκό οικοδόμημα... θα αρχίσει ε λους (!) να χτίζεται από τα θεμέλια, που είναι οι παραγωγικέ νάμεις σε κάθε χώρα-μέλος»! (*Κυριακάτικη Ελευθεροτυπ* Ιουνίου), ή για «νέο ευρωπαϊκό σκηνικό» (Κ. Βεργόπουλ **Κώνστας**, *Νέα*, 3.6.1997). Ακολούθησε σειρά άρθρων σε δι ρες εφημερίδες και περιοδικά.

Αυτό που είναι ανησυχητικό μέσα στο θόλωμα αυτό είναι ο τός πια κίνδυνος η ανεργία να εξελιχθεί σε «κοινωνική βόμ που θα οδηγήσει σε κοινωνική αναταραχή γύρω στο 2000, ν ρατηρηθεί αύξηση των απολυταρχικών και καταπιεστικών δ του σύγχρονου κράτους (αφού, όταν δεν υπάρχουν πρακτικέ σεις, η μόνη λύση, στην οποία ανατρέχουν οι κυβερνήσεις, εί καταστολή και η αστυνόμευση), να προωθηθούν εθνικιστικέ φασιστικές πολιτικές δυνάμεις στην εξουσία (**Λεπέν, Μπόσι ντερ, Φίνι, Ν. Κακλαμάνης**(;) στην Ελλάδα – τα *Νέα* γρά στις 10 Ιουνίου για την «ακροδεξιά» που αφυπνίζεται στις π κομμουνιστικές χώρες ανάμεσα στους ανέργους, ενώ έχει α χήσει όλους η πρόσφατη νίκη της νεο-Δεξιάς στη Νορβηγία– θέτουν υπό αμφισβήτηση όλα τα φληναφήματα των «δημοκ κών» πολιτικών περί «Δημοκρατίας» κ.λπ. ή σε νέες «σοσιαλ κές αυταπάτες ή απάτες», με τις οποίες θα επιδιωχθεί πά

μήσουν οι μάζες, ενώ οι αριστεροί θα βασανίζονται με την ιζήτηση της «νέας Αριστεράς» (!) ή παρόμοιων βολονταριστι- πολιτικών «σοφισμάτων», που γεννούν υποκειμενικά ψυχο- ικά αδιέξοδα νέων ή ξεμωραμένων διανοουμένων και ένας υματικός ευνουχισμός που οδηγεί τελικά σε έναν «αριστερό τινισμό», κατά μία διατύπωση.

λοι οι αριστεροί ή αριστερίζοντες προστρέχουν εκόντες-άκο- σε έναν σοσιαλιστικό «βουκολισμό», επειδή αδυνατούν ή αρ- νται να αναγνωρίσουν μία νέα πραγματικότητα, που δεν ται- ζει στα παραδοσιακά νοητικά τους κατασκευάσματα. Χαρα- ριστικό παράδειγμα, ο «κοινοτισμός» που «θα σώσει τον κό- ...» του **Charles Taylor** (*Αυγή*, 13.7.1997) ή η «αυτοδιαχείρι- του **Ζακ Ντελόρ**, ύστερα μάλιστα από την κατάρρευση του γι- κοσλαβικού μοντέλου! Και βέβαια, έχουν ξεχάσει τις θεμε- δεις προτάσεις του μαρξισμού, το βασικό αναλυτικό όργανο σύγχρονων κοινωνιών και ίσως το μόνο που αντέχει στο χρό- αν τέτοιο, μετά την καταβαράρθρωση των διαφόρων «σοσια- ιών», παρά το ότι σιωπηρά η παραδοσιακή τους σκέψη τρέφε- από αυτόν. Αρκούνται σε έναν άδειο βερμπαλισμό αυτοχαρα- ριζόμενοι σαν «αριστεροί», ενώ ροσδιορισμός «αριστερός» δεν ρεί να γίνεται με βάση τα σαθρά κειμενικά κριτήρια του αυτο- σδιοριζόμενου. Ο προσδιορι- ς «αριστερός» έχει πολιτική ση- ία όταν σε αναγνωρίζουν και οι ποι» σαν «αριστερό». Εδώ, η στερά τείνει να χάσει το έδαφος ω από τα πόδια της.

Διάλογος σοσιαλιστών: Ο κ. Γιάννης Μπούτος, συνομιλεί με τον συντάκτη του άρθρου κ. Μάριο Νικολινάκο, σε σύνοδο της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ...

ΟΙΕΣ ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

απίστωση Πρώτη: Η αποτυχία «Επανάστασης» ως μεθόδου αγής.

«Επανάσταση» ως θεωρία και πρακτική, όπου εφαρμόστηκε, έλυσε τα προβλήματα. Οδηγή- ε σε αποτυχία με αποτέλεσμα να καταρρεύσει, όπως στις χώ- του «υπαρκτού σοσιαλισμού» Αν. Ευρώπης και της ΕΣΣΔ, εί- εκεί που επικράτησε, να έχει γήσει σε καθυστέρηση και υπανάπτυξη. Παράδειγμα η Κού- η Β. Κορέα κ.λπ. Όπου οι κομμουνιστές παραμένουν στην υσία (Κίνα, Μογγολία, Αζερμπαϊτζάν κ.λπ.), εστράφησαν ς την οικονομία της «ελεύθερης αγοράς».

απίστωση Δεύτερη: Η έλλειψη «θεωρίας παραγωγής» στο σιαλισμό».

σο και να ψάχνει κανείς σε δευτερεύοντα αίτια, το θεμελιώδες ι ότι ο «Σοσιαλισμός», που ταυτίζεται με την «Αριστερά» σε ιλία μορφών και αποχρώσεων, όπου εφαρμόστηκε, επιδίωξε βρει *τρόπο διανομής του εισοδήματος*, για να επιφέρει κοινω- ή ισότητα και δικαιοσύνη. Η κατάργηση της ατομικής ιδιοκτη- ς απέβλεπε στην αλλαγή των βάσεων πάνω στις οποίες στηρί- ι η διανομή εισοδήματος στο φιλελεύθερο σύστημα. Ο «σο- λιστικός» τρόπος διανομής στον «υπαρκτό σοσιαλισμό» υπήρ- «πολιτικός», όχι οικονομικός. Δεν μπόρεσε να δημιουργήσει υρία παραγωγής» η οποία να είναι λειτουργική και αποτελε- σματική και να εγκολπώνει την «πρόοδο» (που ορίζεται αποκλει- στικά από την ανάπτυξη της τεχνολογίας, των παραγωγικών δυνά- μεων). Το «σοσιαλιστικό» σύστημα παραγωγής, όντας γραφειο- κρατικό (μέσω ενός κεντρικού προγραμματισμού), υπήρξε από τη φύση του «στατικό» και «συντηρητικό». Υπήρξε σύστημα κινού- μενο εξωγενώς από *«εξωτερικές δυνάμεις»* έξω από οποιοδήποτε μηχανισμό παραγωγής (πολιτικές αποφάσεις), όχι με βάση αυτό- νομους εσωτερικούς μηχανισμούς κινούμενους από εγγενείς δυ- νάμεις που πηγάζουν από τη διαλεκτική σχέση παραγωγικών σχέ- σεων και παραγωγικών δυνάμεων. Το «σοσιαλιστικό σύστημα παραγωγής» *υπήρξε πολιτικό, όχι οικονομικό*, δεν υπάκουε σε αυτόνομους οικονομικούς νόμους. Τουναντίον μάλιστα, είτε τους διαστρέβλωσε είτε τους αγνόησε.

Τούτο σημαίνει ότι το μόνο γνωστό και υπαρκτό *ιστορικό* σύστη- μα παραγωγής, που εξελίχθηκε μέσα από το φεουδαρχισμό, υπήρξε το καπιταλιστικό σύστημα, η οικονομία της αγοράς, που στηρίζεται στο *κίνητρο του κέρδους*. Δεν υπάρχει κανένας άλλος γνωστός αυτόνομος μηχανισμός κινήτρων που να στηρίζεται στην αυτόνομη δυναμική των παραγωγικών σχέσεων, ενώ ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» αγνόησε την ανάγκη ύπαρξης κινήτρων, που εκ των πραγμάτων συν- δέεται με το *οικονομικό συμ- φέρον*. Στη θεωρία του περί παραγωγής, ο «Υπαρκτός Σοσιαλισμός» επιδίωξε να κινηθεί με «ιδεαλιστικά», δηλαδή «αντιμαρξιστικά» και άρα «φανταστικά» υπο- κείμενα –και μάλιστα, κόν- τρα στη βασική του ματε- ριαλιστική προσέγγιση της ιστορίας–, ήταν επομένως «αντι-ιστορικός». Το «σο- σιαλιστικό μοντέλο παραγω- γής» ήταν διανοητικό κατα- σκεύασμα, που επιχειρήθη- κε να εφαρμοστεί στην πρά- ξη, μάλιστα να «επιβληθεί στην πράξη», δεν ήταν αποτέ- λεσμα ιστορικής εξέλιξης και ιστορικά δημιουργηθεισών συνθηκών. Επιδιώχθηκε να δημιουργηθούν από τα έξω αντίστοι- χες συνθήκες, ως αποτέλεσμα πολιτικής βούλησης, έτσι ώστε εκ των πραγμάτων δεν υπήρχαν πιθανότητες επιτυχίες με βάση τη διαλεκτική της ιστορίας, που ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» αγνόησε εντυπωσιακά. Ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» αγνόησε τις βασικές αρχές του ματεριαλισμού, επάνω στον οποίον διατεινόταν ότι στη- ρίζεται, ήταν επομένως αποτυχημένος εξ ορισμού, από την ίδια του την δομή και υπόσταση!

• ***Διαπίστωση Τρίτη:***
Η «Αριστερά» ως «θεωρία διανομής».

Κατά τον ίδιο τρόπο, η «Αριστερά» στις δυτικές χώρες και σε όλες τις χώρες, που ασπάζονται το «φιλελεύθερο» σύστημα, υπό την σοσιαλδημοκρατική ή όποια άλλη μορφή (π.χ. «σοσιαλιστι- κή», όπως διατεινόταν το ΠΑΣΟΚ στην αρχή, χωρίς να ξέρει κα- νείς τι σημαίνει αυτό, πέρα κυρίως από την κρατικοποίηση κάποι- ων επιχειρήσεων, ή «αριστερή», όπως αποκαλείται τώρα από κά-

ποιους στο ΠΑΣΟΚ ή τον Συνασπισμό), ασχολήθηκε με τη «διανομή του εισοδήματος». Δεν είχε, ούτε έχει, θεωρία παραγωγής, τουλάχιστον μιας άλλης παραγωγής από αυτή της ελεύθερης αγοράς. Μεταπολεμικά, επιδίωξε σε κάποιες χώρες να κρατικοποιήσει κάποιους τομείς (κάρβουνο, συγκοινωνίες, αεροπορικές συγκοινωνίες, ενέργεια κ.λπ.), οι οποίοι σύντομα ιδιωτικοποιήθηκαν, με αποτέλεσμα σήμερα να ζητείται η ιδιωτικοποίηση και κοινών ωφελειών, που εθεωρούντο μέχρι τώρα αποκλειστικά αρμοδιότητα του Δημοσίου (ταχυδρομεία, τηλεφωνία, καθαριότητα των πόλεων κ.ο.κ.). Τα παραδείγματα της «σοσιαλιστικής» Γαλλίας επί Μιτερράν ή της «σοσιαλιστικής» Ελλάδας με όλους τους πρόχειρους και θεωρητικά αστήρικτους πειραματισμούς των «κοινωνικοποιήσεων» είναι διδακτικά. Βασικά, εντούτοις, η παρέμβαση της «Αριστεράς» στην οικονομία νοείται de facto μόνον ως «κοινωνική πολιτική», με κλασική εμπειρία τη σουηδική Σοσιαδημοκρατία και όλες τις περιπτώσεις όπου ανήλθαν στην εξουσία «σοσιαλιστικές» ή «αριστερές» κυβερνήσεις. Στις ημέρες μας, μάλιστα, *η αναγνώριση των οικονομικών ορίων άσκησης κοινωνικής πολιτικής* από τα «αριστερά» κόμματα φθάνει μέχρι το σημείο να αποδέχονται *ρητά* την οικονομία της αγοράς και τους κανόνες του «φιλελευθερισμού» ως τη μόνη πραγματικότητα (βλ. παραπάνω τη διατύπωση του Γ. Παπαντωνίου). Και ορθώς. Επιτέλους. Εάν η «Αριστερά» θέλει να παίρνεται στα σοβαρά και όχι να θεωρείται «αιθεροβάμων». Βέβαια, η παραδοχή αυτή ταρακουνάει την «Αριστερά», αν δεν την εξουθενώνει, όπως φαίνεται στην απέραντη σύγχυση που επικρατεί.

• *Διαπίστωση Τέταρτη: Η μόνη οικονομική πρόταση της «Αριστεράς» είναι η άσκηση Κοινωνικής Πολιτικής.*

Εάν η έννοια της Αριστεράς σήμερα έχει ακόμη κάποιο νόημα, αυτό υπάρχει μόνο στην πολιτική πρόταση μιας πιο ενεργού *κοινωνικής πολιτικής*. Εφόσον η «Αριστερά», σοσιαλιστική ή μη, *δεν έχει άλλο ιστορικό μοντέλο παραγωγής από αυτό που υπάρχει, το μοντέλο δηλαδή της ελεύθερης αγοράς*, και εφόσον το σοσιαλιστικό μοντέλο του «υπαρκτού σοσιαλισμού» απέτυχε, *η μόνη πολιτική της πρόταση ως προς την οικονομία και την κοινωνία* είναι μια διαφορετική, από αυτήν που έχει η παραδοσιακή ή τωρινή Δεξιά, κοινωνική πολιτική. Μάλιστα, για να είναι αποδεκτή και αποτελεσματική, η «αριστερή» κοινωνική *πολιτική* –αν αυτό μπορεί να σημαίνει τίποτα από «ποιοτική» άποψη και δεν είναι απλά μια «ποσοτική» διαφοροποίηση από την περιορισμένη κοινωνική πολιτική των συντηρητικών κομμάτων– *πρέπει να σέβεται τα όρια της αγοράς, δεν μπορεί να τα «στενεύει», πολύ λιγότερο να τα αναιρεί!* Όπου αυτά αναιρέθηκαν, οδήγησαν σε καταστροφή, με πιο πρόσφατο κλασικό παράδειγμα στην Ελλάδα την πολιτική του ΠΑΣΟΚ στην πρώτη φάση 1981-85, όπου μια αλόγιστη κοινωνική πολιτική οδήγησε στη διάλυση της οικονομίας.

Εάν τα παραπάνω είναι αληθή από μιαάποψη, είναι αληθές επίσης ότι ακόμη και συντηρητικά φιλελεύθερα κόμματα σήμερα τείνουν να εφαρμόζουν μια κοινωνική πολιτική, πολύ κοντινή προς αυτή των αριστερών. Στην Ελλάδα δεν θα είναι παράδοξο η Ν.Δ. σύντομα να λαϊκίσει τόσο, ώστε το ΠΑΣΟΚ να εμφανίζεται ως «στυγνός εκφραστής του κεφαλαίου»!

• *Διαπίστωση Πέμπτη: «Αριστερά» και κεϋνσιανή πολιτική.*

Είναι ανάγκη να ξεκαθαρίσει και ένα ακόμη θέμα, ως προς την οικονομική πολιτική. Η μόνη «αριστερή» πολιτική, διαφορετική από την εφαρμοζόμενη φιλελεύθερη, μέσα στο πλαίσιο του υπα
κτού συστήματος της «ελεύθερης αγοράς», είναι θεωρητικά μ
κεϋνσιανή πολιτική. Η κεϋνσιανή παρέμβαση είναι όμως μια c
*γκυριακή πολιτική, δεν είναι αναπτυξιακή πολιτική και, ρητά, δ
είναι μακροχρόνια πολιτική.* Αποβλέπει στο να λύσει βραχυχ
νιες υφέσεις με τη βοήθεια του κράτους και του δημόσιου τομ
και βασικά, σε τελευταία ανάλυση, μέσω μιας «κοινωνικής πολι
κής», με την οποία στην ουσία εξισώνεται η μεθοδολογία τεχνη
αύξησης της ζήτησης.

Το ερώτημα είναι αν σήμερα, κάτω από τις συνθήκες παγ
σμιοποίησης της παραγωγής, είναι δυνατή η άσκηση μιας κε
σιανής πολιτικής. Είναι χαρακτηριστικό, ότι στην «ανοικτή τ
επιστολή» προς τους 15 (δημοσιεύτηκε στην *Εξουσία* στις 11 Ι
νίου), οι 400 οικονομολόγοι, στους οποίους συμπεριλαμβάνον
αριστεροί ή μαρξιστές οικονομολόγοι από όλες σχεδόν τις χώ
ορθώς ασκούν κριτική στα στενά νομισματικά κριτήρια της
γκλισης, αδυνατούν όμως να προτείνουν κάτι συγκεκριμένο ή
εναλλακτική πολιτική από αυτή της ΟΝΕ. Η κεϋνσιανή πολιτ
είχε χρήση παλαιότερα, κυρίως ως όργανο πολιτικής απασχό
σης και καταπολέμησης της ανεργίας. Η ανεργία όμως σήμερα
ναι ένα εξ ορισμού άλυτο διαρθρωτικό πρόβλημα με μόνιμο
ρακτήρα, λόγω της αέναης προόδου της τεχνολογίας (βλ. παρα
τω, Διαπίστωση Έκτη).

• *Διαπίστωση Έκτη: Το άλυτο πρόβλημα της ανεργίας.*

Η «Αριστερά» αναπτύσσει όλη της την επιχειρηματολογία κ
της ΟΝΕ με βάση την ανεργία, με αφορμή την οποία ορθώς
φράζει την κοινωνική της ευαισθησία. Σήμερα εντούτοις δεν
κούν λόγια ή ευχές, ιδιαίτερα μετά το τέλος των κοινωνικών οι
πιών. *Πολιτικές προτάσεις* ζητούνται, που δίνουν *πρακτικές*
σεις. Υπάρχει λύση για το πρόβλημα της ανεργίας; *Όχι, εφόσο
ισχύον σύστημα της ελεύθερης αγοράς δεν μπορεί να αλλάξει
αντικατασταθεί.*

Για να διακρίνει κανείς τα χαρακτηριστικά του σύγχρονου π
βλήματος της ανεργίας θα πρέπει να αναγνωρίσει ότι η σύγχρ
τεχνολογία, που στηρίζεται στην ανάπτυξη της μικροηλεκτρ
κής, των κομπιούτερ και των τηλεπικοινωνιών, καταστρέφει μ
κά θέσεις εργασίας, αυξάνει *«μαζικά»* την παραγωγικότητα
δημιουργεί έτσι μόνιμη ανεργία. Οι μηχανές (τεχνολογία) πά
τε αντικαθιστούσαν ζωντανή εργασία και αύξαναν την παραγ
κότητα. Ο ρυθμός της διαδικασίας αυτής ήταν, εντούτοις, συγ
τικά με τη σύγχρονη τεχνολογία, χαμηλός. Το χαρακτηριστικό
σύγχρονης τεχνολογίας είναι ότι η ανάπτυξή της υπήρξε και ει
ιλιγγιώδης, ότι είναι *καθολική,* εφαρμόζεται δηλαδή σε όλους τ
τομείς και κλάδους, και ότι η παραγωγή της είναι *αέναη και α
ριόριστη.* Είναι αληθές ότι η νέα τεχνολογία δημιουργεί νέες
σεις εργασίας και έδωσε αφορμή για την εμφάνιση νέων επαγ
μάτων, κυρίως στον τομέα των υπηρεσιών, οι νέες όμως θέσει
γασίας είναι αριθμητικά λιγότερες από αυτές που η σύγχρον
χνολογία καταστρέφει καθιστώντας τις άχρηστες. Επιπλέον,
μέας των υπηρεσιών είναι «πεπερασμένος», έχει δηλαδή περι
σμένα όρια δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Όλοι οι παρ
ντες αύξησης της παραγωγικότητας, που αναφέρθηκαν πιο π
τελικά μειώνουν τον χρόνο εργασίας δημιουργώντας υπερ
λουσα εργασία, που δεν μπορεί να απορροφηθεί. (Μια απόπ
αναγνώρισης, της πραγματικότητας βρίσκεται στο άρθρο του
Ιωακείμογλου στην *Αυγή* της 7.9.1997, χωρίς όμως τα συμπε
σματα να ωθούνται στην τελική τους αναπότρεπτη μορφή).

δημιουργούμενη έτσι ανεργία είναι μόνιμη και διαρθρωτική. *ιουργείται αέναα και συνεχώς*, όχι περιοδικά και τμηματικά, ως παλαιότερα, και είναι *καθολική*, εμφανίζεται δηλαδή σε υς τους τομείς, όπου εφαρμόζεται σύγχρονη τεχνολογία. *Αυτό βαίνει παντού, σε όλους τους τομείς της οικονομικής και κοι-ικής ζωής*, συμπεριλαμβανομένων και των υπηρεσιών. Η δημι-γούμενη ανεργία δεν αντιμετωπίζεται έτσι με μέτρα αύξησης ζήτησης, γιατί ζήτηση υπάρχει, όπως υπάρχει και *επάρκεια αγόμενων προϊόντων* λόγω ιλιγγιώδους αύξησης της παραγω-τητας και επάρκεια ελεύθερου χρόνου, *αφού σε λιγότερο χρό-παράγονται πολύ περισσότερα αγαθά από πριν, επαρκή για να ύψουν τις ανάγκες όλων.*

«Αριστερά», αλλά και τα άλλα κόμματα, αδυνατούν ή δεν θέ-ν να κατανοήσουν τη φύση του σύγχρονου προβλήματος της ργίας, γι' αυτό και περιορίζονται σε παραδοσιακές συνταγές, ποίες στην ουσία διαιωνίζουν το πρόβλημα. Είναι αναπότρε-να αναγνωρισθεί: *Πρώτον*, ότι η ιλιγγιώδης καθολική και συ-ής παραγωγή της σύγχρονης τεχνολογίας *δεν είναι εξ αντικει-ου δυνατόν να περιορισθεί*, άρα το πρόβλημα της ανεργίας θα ιουργείται σταθερά και τόσο πιο έντονα, όσο πιο γρήγορη και τελεσματική είναι η νέα τεχνολογία. *Δεύτερον*, ότι τα παραδο-ά μέτρα αντιμετώπισης της ανεργίας (επιδόματα, κίνητρα, σιανές πολιτικές κ.ο.κ.) δεν μπορούν πλέον να είναι αποτελε-τικά για την αντιμετώπιση ενός τελείως νέου ως προς την αι-ογία του και τις συνθήκες διαμόρφωσής του φαινομένου. *Τρί-*ότι η αντιμετώπιση της ανεργίας *απαιτεί πλέον ριζικά θεσμι-ιέτρα*, τα οποία οι πολιτικοί αδυνατούν και οπωσδήποτε δεν ιούν να λάβουν.

απίστωση Έβδομη: Η διεθνοποίηση γκοσμιοποίηση της παραγωγής.

ναι τραγικό ότι όλοι, δεξιοί κι αριστεροί, οικονομολόγοι και τικοί, μιλούν για την «παγκοσμιοποίηση της αγοράς» ως ένα *τικό ή «ιδεολογικό» κυρίως φαινόμενο* και άρα ως μια κατά-η «επιβαλλόμενη», μια «νέα μορφή ιμπεριαλισμού». Δεν έχει μη κατανοηθεί, ότι *η παγκοσμιοποίηση είναι αρχικά ένα φαι-νο οικονομικό, εγγενές στην ίδια την παραγωγική διαδικασία, οία διεθνοποιείται υπό την επιρροή της τεχνολογίας, μέσα από διεθνοποίηση της ίδιας της εξίσωσης της παραγωγής*, όπου οι ελεστές της παραγωγής, που εισέρχονται στην εξίσωση, είναι νοποιημένοι οι ίδιοι και όπου όχι μόνο ο τρόπος παραγωγής ι διεθνοποιημένος (παραγωγή τμημάτων ενός προϊόντος σε ές χώρες), αλλά και η αγορά, *στοιχεία πιο συστημικά, όχι ερικά. Η διεθνοποίηση σήμερα είναι φαινόμενο λειτουργικό δίας της παραγωγικής διαδικασίας.* Η διαδικασία της διεθνο-σης έχει ξεπεράσει πια το πρώτο στάδιο της «διεθνοποίησης κεφαλαίου», είναι «λειτουργικά συστημική». Ακόμη και να με το «κεφάλαιο», δεν θα μπορούσε να σταματήσει το φαινό-, το οποίο κινεί η εκρηκτική πλέον ανάπτυξη της τεχνολογίας. έχει κατανοηθεί, ή αποφεύγεται να αναγνωρισθεί ότι, σήμε-η ίδια η παραγωγική διαδικασία, *οι οικονομικοί νόμοι δηλαδή, ν ξεπεράσει και καταργήσει τα εθνικά σύνορα, τη «διοικητι-κατανομή του κόσμου σε κράτη. Αυτή είναι η βασική αλήθεια ερα στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα.*

ό τα παραπάνω βγαίνει ένα τουλάχιστον συμπέρασμα, που ρά την κλασική «ταξική» πολιτική της «Αριστεράς». Η «Αρι-ά» έχει νόημα ως «Αριστερά» μόνο ως έκφραση των εργαζο-ν, ως φιλεργατική πολιτική δύναμη. Η τοποθέτηση όμως αυ-ίναι αντίθετη προς την υπέρ- ή α-ταξική μορφή των φαινομέ-

ΖΑΝ ΡΟΛΕΝ

Η Οργάνωση

μυθιστόρημα

μετάφραση: Τρισεύγενη Παπαϊωάννου

Η οργάνωση είναι ένα συλλογικό ημερολόγιο: το χρονικό της γενιάς που έγινε είκοσι χρονών στις αρχές της δεκαετίας του '70 και που στράφηκε στον αριστερισμό με μια αυταπάρνηση, άλλοτε αστεία κι άλλοτε συγκινητική. Στο βιβλίο περιγράφεται με ειρωνεία και αυτοσαρκασμό η καθημερινή ζωή των «οργανωμένων» νέων. Ο Ζαν Ρολέν θυμάται την ιστορία της μητροπολιτικής νεολαίας, το Παρίσι μετά τον Μάη του '68, τα παιχνίδια της εξουσίας καθώς και τα ερωτικά παιχνίδια, την «πτώση» του επαναστάτη στον κόσμο των ναρκωτικών, που παρέχει ανάλογες φαντασιώσεις με τις πολιτικές – κι έπειτα το πέρασμά του στον κόσμο της θρησκευτικής πίστης που αντικαθιστά την πίστη και το «πέρασμα» στο σοσιαλισμό.

εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

ΟΜΗΡΟΥ 32 • 106 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ. 36 43 382 • FAX 36 36 501

νων στο πλαίσιο της διεθνοποίησης ή παγκοσμιοποίησης. Ο διεθνής ανταγωνισμός για τις αγορές μεταξύ ΗΠΑ-Ιαπωνίας-Ευρώπης γίνεται πλέον ανελέητος, σκληρός, «αιματηρός». Αυτός ο ανταγωνισμός *αφορά εθνικά σύνορα, όχι τάξεις*. Τα εθνικά κράτη είναι εξ αντικειμένου υποχρεωμένα να ασκούν «εθνική» πολιτική, όχι «ταξική». Μιά «εθνική» πολιτική, όμως, στο πλαίσιο του διεθνούς ανταγωνισμού, *μπορεί να είναι αναγκαστικά αντεργατική, όπως είναι η ΟΝΕ.*

• *Διαπίστωση Όγδοη:*
Το θεώρημα των «κακών σοσιαλιστών».

Κάποιοι, από πολιτική υστεροβουλία, άγνοια, πνευματική ανικανότητα ή συναισθηματική (ψυχολογική) αδυναμία, μην μπορώντας να αναγνωρίσουν *την άτεγκτη νομοτέλεια της ιστορίας* και κινούμενοι, εσκεμμένα ή υποσυνείδητα, στο χώρο ενός ανεδαφικού βολονταρισμού, δαιμονολογούν τα πρόσωπα (τον Λένιν, τον Στάλιν, τον Μάο, τον Κάστρο, τον Ανδρέα Παπανδρέου στην Ελλάδα, κ.ο.κ) για να αιτιολογήσουν τις αποτυχίες του «σοσιαλισμού» με οποιαδήποτε ιστορική του μορφή (αυτή του «υπαρκτού σοσιαλισμού» ή τη σοσιαλδημοκρατική μορφή του σε αστικές κοινωνίες, όπως στην Ισπανία, την Ελλάδα, τη Γαλλία). «Δεν φταίει το σύστημα ή η θεωρία, φταίνε οι εκτελεστές της θεωρίας, οι εκφραστές του συστήματος»! *Με τον τρόπο αυτό διασώζεται η θεωρία και δίνει λόγο ύπαρξης στους επιγόνους.* Εάν η θεωρία είναι σωστή, τότε εμπρός «να εφαρμόσουμε το σωστό σοσιαλισμό», να φτιάξουμε το «σωστό αριστερό κόμμα» κ.ο.κ. *Είναι η λογική της θρησκείας.* Το ίδιο διδάσκει και η Εκκλησία: *«για όλα τα κακά δεν φταίει ο χριστιανισμός αλλά αυτοί που δεν τον εφαρμόζουν»*. Έτσι ο χριστιανισμός διασώζεται πάνω και πέρα από την ιστορία. Το ίδιο και ο «σοσιαλισμός». *Στη λογική αυτή κινούνται σήμερα τα δογματικά Κ.Κ., που αρνούνται να αποδεχθούν την Ιστορία. Αν το έκαναν, θα έπρεπε να αυτοδιαλυθούν.*

Η παραπάνω ανάλυση δείχνει εντούτοις, ότι *τα «σοσιαλιστικά καθεστώτα» δεν λειτούργησαν, επειδή δεν ήταν «ιστορικά», ήταν αποτέλεσμα επιβολής επάνω στην ιστορία, «βιασμού» της ιστορίας, δεν ήταν αποτέλεσμα ιστορικής εξέλιξης, ιστορική απάντηση στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Το αντίθετο μάλιστα. Στην ΕΣΣΔ και στις άλλες χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού» η αλλαγή των παραγωγικών σχέσεων που επιχειρήθηκε από τους παντός είδους «σοσιαλιστές» εμπόδισε(!) την παραπέρα ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων.* Η υποβάθμιση του «σοσιαλισμού» στην ΕΣΣΔ, ήδη από την εποχή του Μπρέζνιεφ, οφειλόταν στο γεγονός ότι η χώρα δεν μπορούσε να παρακολουθήσει πια την τεχνολογική ανάπτυξη των ΗΠΑ. Έμεινε πίσω και έτσι έμεινε πίσω και αναπτυξιακά. Οι «σοσιαλιστές» και οι «αριστεροί» γενικά, παραδόξως, έχουν υπάρξει οι πιο ακραιφνείς «ιδεαλιστές» και «πλατωνικοί», ουδέποτε θέλησαν ή δεν είχαν την ικανότητα να εφαρμόσουν τη μαρξιστική θεωρία σε θέματα που αφορούσαν τους ίδιους. *Η πρακτική των «αριστερών» υπήρξε πάντα «αντιμαρξιστική»!*

• *Διαπίστωση Ένατη:*
Υπάρχει Αριστερά σήμερα;

Το ερώτημα δεν μπαίνει προβοκατόρικα. Τα τελευταία χρόνια έχουν δημοσιευθεί αναρίθμητα κείμενα, βιβλία, άρθρα, δοκίμια κ.λπ. υπέρ της «ανάγκης για μια νέα Αριστερά», υπέρ της διατήρησης της διάκρισης «Δεξιά-Αριστερά», κ.ο.κ., που όλα αποκαλύπτουν την υπαρξιακή αγωνία των «αριστερών» μπροστά στον «πολιτικό» και «ιδεολογικό» τους θάνατο.

Στο ερώτημα θα πρέπει μέσα στο στενό πλαίσιο του δοκιμίου α τού να δοθούν σύντομες, λιτές απαντήσεις. Η παραπάνω, έσ και περιορισμένη, ανάλυση, αποκαλύπτει κάποιες βασικές αλ θειες, που είμαστε αναγκασμένοι από πνευματική τιμιότητα κ από πολιτική σοφία να αποδεχθούμε, εάν δεν θέλουμε να μείνο με μέσα στα όρια της γραφικότητας ή του πείσματος, που οδηγο στην πνευματική και πολιτική περιθωριοποίηση και σε έναν πνι ματικό αυνανισμό.

Πρέπει, πρώτον, να αναγνωρίσουμε, ότι *χωρίς αλλαγές των π ραγωγικών σχέσεων, χωρίς άλλες παραγωγικές σχέσεις που εξ σφαλίζουν τη λειτουργία της παραγωγής, εξασφαλίζοντας συγχρ νως δικαιοσύνη και ισότητα* (σε όση έκταση είναι αυτά αντικειμ νικά δυνατά), *διαφορετικές από αυτές που ισχύουν* (οι οποίες γεννούν την αδικία και την ανισότητα), *δεν μπορούμε να μιλά για σοσιαλισμό*. Εάν ο «σοσιαλισμός» μας ορίζεται απλώς και μ νο ως «περισσότερη δικαιοσύνη», «μεγαλύτερη ισότητα», «δικ ότερη διανομή του εισοδήματος», «περισσότερη κοινωνική πο τική», «περισσότερη κοινωνική αλληλεγγύη», κ.ο.κ., *τότε μιλά για παραλλαγές του υπάρχοντος καπιταλισμού ή της υπάρχους «οικονομίας της αγοράς»,* όχι για ένα άλλο παραγωγικό σύστημ (Είναι τραγικός ο ορισμός του σοσιαλισμού από τον Ζακ Ντελ ως «πρωτοβουλία και ατομική ευθύνη» (!), δείγμα εκφυλισμ και παραμόρφωσης και αυτών των όρων, *Εξόρμηση,* 6.7.1997).

Εξάλλου, τέτοια συστήματα περιέγραψαν και οι προ του Μα «ουτοπιστές σοσιαλιστές» και τέτοια συστήματα αναζητούν κ νωνικά κινήματα που «αιθεροβατούν», προδιαγράφοντα «ου πίες».

Κάτω από αυτές τις συνθήκες δεν μπορεί να υπάρξει σήμε *«Σοσιαλιστική Αριστερά»*, παρά μόνο ως φουτουριστική κίνη Πολύ λιγότερο, μια «Κομμουνιστική Αριστερά» η οποία εί πλέον «έξω από την ιστορία» ως παρελθόν και ως στόχευση.

Δεύτερον, πρέπει να αναγνωρισθεί ότι η «Αριστερά», προσδ ριζόμενη ως πολιτική κίνηση διαμαρτυρίας ή αντίδρασης στο θε φορά υπάρχον κατεστημένο, είναι φαινόμενο παλιό. Η εξέγ ση του Σπάρτακου στο πλαίσιο αυτής της θεώρησης ήταν μια «α στερή» αντίδραση. Έκτοτε υπήρξαν πολλές προτάσεις και α πειρες «αριστερής οργάνωσης της κοινωνίας», οι οποίες όλες χαν ως βασικό στοιχείο τον «κοινωνισμό», τη συλλογική οργά ση των κοινωνικών και οικονομικών δεδομένων και την έντα του ατόμου σε πλαίσια συλλογικής δράσης. Εάν σήμερα το «κ νωνιστικό στοιχείο», μετά την εκκωφαντική αποτυχία του μαρ στικής απόχρωσης –τουλάχιστον κατά πρόθεση– «υπαρκτού σιαλισμού» έχει υποχωρήσει, και εάν είναι δύσκολο να φαν σθεί κανείς ότι κάτω από τις συνθήκες διεθνοποίησης της παρ γωγής μπορεί να αναβιώσει, πάλι, τουλάχιστον στα επόμενα δε χρόνια, τότε η κλασική «σοσιαλιστικής» απόχρωσης Αριστε έχει πεθάνει.

Τρίτον, τη θέση και τη λειτουργία της Αριστεράς ως ιστορι διαδικασίας, ως ενός πολιτικού κινήματος αντίδρασης και δ μαρτυρίας με κατά το δυνατόν *μαξιμαλιστικούς διορθωτικ στόχους στο πλαίσιο του υπάρχοντος οικονομικού και κοινωνι συστήματος* παίρνουν άλλες κοινωνικές ομάδες εκφραζόμε γύρω από άλλα μεγάλα προβλήματα, με πρωτεύον το οικολογ (π.χ. οι «πράσινοι»). Και οπωσδήποτε, η «Αριστερά» σήμερα ε αποκοπεί εκ των πραγμάτων από τους «εργαζομένους» ως κοι ική τάξη. Δεν τους εκφράζει καν, ούτε τους εκπροσωπεί. Κα *«Αριστερά» δεν αμφισβητεί σήμερα πολιτικά το υπάρχον οικο μικό και κοινωνικό σύστημα, ούτε έχει άλλη εναλλακτική πρό ση.* Όλες οι «Αριστερές» επιζητούν *«λύσεις συγκεκριμένων κ*

ί προβλημάτων», δεν επιδιώκουν ανατροπές, έστω και με δη-
ατικά μέσα και διαδικασίες. *Το θέμα δεν είναι εάν θα επιθυ-
αν κάτι τέτοιο, αλλά εάν ξέρουν τι θέλουν, εάν αυτό που θα
αν μπορεί να πραγματοποιηθεί και, τέλος, εάν, εφόσον αυτό
ματοποιόταν, θα λειτουργούσε αποτελεσματικά.*

ΙΑ ΘΕΜΕΛΙΩΔΗ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

αι αναγκαίες μερικές παρατηρήσεις, μετά την απόπειρα ανά-
ς που προηγήθηκε.

ΤΟΝ, επειδή θα υπάρξει κριτική στα παραπάνω –και πρέπει
τάρξει–, είναι σωστό να υπογραμμισθεί η ακόλουθη δήλωση,
α μην ξεκινήσει μια κριτική από συναισθηματική ή ψυχολογι-
ίση: *τα οράματα της Αριστεράς της νιότης μας θα θέλαμε να
ούσαν να αναστηθούν. Πολιτική πρόταση δεν εμφανίζεται
ποις από την «παραδοσιακή» στο σύνολο της Αριστερά και,
ημαντικό, δεν φαίνεται ότι μπορεί να υπάρξει. Η «Αριστερά»
ξέραμε δεν υπάρχει πια, ούτε μπορεί να υπάρξει, και πρέπει
ποπροσδιορισθεί τι είναι και τι θέλει ως «Αριστερά» του σήμε-*
ιεν εννοούμε ως κάποιο κόμμα με κάποια ταμπέλα που μπο-
αι να διεκδικήσει την εξουσία. Αυτό είναι μία καρικατούρα.
με για μια οικονομικά και κοινωνικά λειτουργική Αριστερά!
βέβαια, πρέπει να συμφωνήσουμε ότι *«Αριστερά» σημαίνει
ίχιστον μια πολιτική υπέρ των εργαζομένων.* Κάτω από όσα
στώθηκαν πιο πάνω, μπαίνει βασικό το ερώτημα: πόσο είναι
δυνατόν; Ή πόσο είναι δυνατή η άσκηση κοινωνικής πολιτι-
ωρίς στήριξη πάνω σε μια ανθούσα οικονομία; Και στην πε-
υση αυτή, ποια είναι η οικονομική πολιτική της «Αριστεράς»;

ΕΥΤΕΡΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ αφορά το βασικό συμπέρασμα
σύγχρονης ανάλυσης: τα προβλήματα ξαναμπαίνουν από την
στο τέλος του 20ού και στις αρχές του 21ου αιώνα. Όλα τα
ομικά και κοινωνικά προβλήματα, που διαμόρφωσαν ώς τώ-
η στάση, την πορεία και την ιστορία της Αριστεράς. Τίποτε
ίναι όμοιο με αυτό που υπήρχε χθες, και όλα αλλάζουν ρα-
ι κάθε στιγμή. Όποιος αντιμετωπίζει την πολιτική πράξη με
ωρία και τη νοοτροπία του χθες, είναι χαμένος και έξω από
τορικό γίγνεσθαι από την αρχή.

Η ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ: Όσα ειπώθηκαν παραπάνω για την
γία (Διαπίστωση έκτη) αφορούσαν το φαινόμενο στις ανε-
ένες χώρες. Δεν έγινε καμία αναφορά στο τεράστιο πρό-
α των χωρών του Τρίτου Κόσμου, που δεν πρόλαβαν να ανα-
ούν. Η διεθνοποίηση της παραγωγής μπλοκάρει κάθε δυνα-
α ανάπτυξής τους και η σύγχρονη τεχνολογία καταστρέφει
τελευταία ελπίδα καταπολέμησης της μόνιμης ανεργίας και
πασχόλησης. Οι θεωρίες του **Σαμίρ Αμίν** και άλλων για απο-
υνση από τη διεθνή αγορά κ.λπ. είναι πλέον ανεδαφικές. *Η
α του 21ου αιώνα βρίσκεται στις πεινασμένες μάζες των χω-
ου Τρίτου Κόσμου, που είτε το διεθνές σύστημα θα τις κατα-
ι, είτε αυτές θα εξεγερθούν ζητώντας «ψωμί». Αυτό, κάτω από
ήκες, όπου η σύγχρονη τεχνολογία μπορεί να παραγάγει αγα-
α όλη την ανθρωπότητα, κατά γενική ομολογία των ειδικών,
η διανομή τους όμως είναι αδύνατη κάτω από τους μηχανι-
ς της διεθνοποιημένης αγοράς και της διατήρησης του διε-
συστήματος με τη μορφή μικρών εθνικών κρατών.*

ΑΤΗΡΗΣΗ ΤΕΤΑΡΤΗ: Η «Αριστερά», τα ιστορικά της υπο-
ματα, έχει μια ηθική ευθύνη απέναντι στον κόσμο. Στην ιστο-
ης, υπό τις διάφορες μορφές της και σε πολλές χώρες, *«εξα-
σε» de facto τις μάζες βουκαλίζοντάς τες με όνειρα και παίζο-
με τις ελπίδες τους,* χωρίς να τους λύσει τα προβλήματα. Δια-
κωσε μάλιστα, σε πολλές περιπτώσεις, καθεστώτα και κατα-
στάσεις που δεν ξηλεύουν τίποτα από τα καθεστώτα του «κεφαλαίου»! Αυτό αφορά την κοινωνική αδικία και νέες καταπιέσεις, μέχρι οικονομική καθυστέρηση και δικτατορίες, πολλές φορές στυγνές. *Στο όνομα του «Σοσιαλισμού» και της Αριστεράς διαπράχθηκαν εγκλήματα την ηθική ευθύνη των οποίων έχει όλη η Αριστερά σε κάθε χώρα. Η «Αριστερά» δεν έχει την ηθική δικαίωση να ξαναοδηγήσει τις μάζες σε σφαγή, σε αποτυχία, σε γκρέμισμα των ελπίδων τους και των ονείρων τους.*

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΠΕΜΠΤΗ: *Περί «Κεντροαριστεράς».* Επιχειρείται να παρουσιασθεί *μια προσωρινή εκλογική στρατηγική ή και τακτική,* για συνεργασία «συγγενών κομμάτων», ως κίνηση με «ιδεολογικό» περιεχόμενο. Πάει πάλι να δημιουργηθεί στο λαό η εντύπωση, ότι «ορίστε η *"νέα Αριστερά"* υπάρχει, να το νέο *"όραμα"*!», κ.λπ. Και επειδή η εκλογική αυτή στρατηγική επέτυχε αλλού (π.χ. στην Ιταλία, στη Γαλλία), ελπίζεται ότι μπορεί να επιτύχει και εδώ κατά τις επόμενες, επικίνδυνες για το ΠΑΣΟΚ, εκλογές. Είναι πιθανόν. *Τι αλλάζει όμως αυτό οικονομικά και κοινωνικά πέρα από την άνοδο στην Ελλάδα κάποιων πολιτικών ομάδων (κομμάτων) και προσώπων, όταν οι κανόνες του παιχνιδιού είναι προκαθορισμένοι;*

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΕΚΤΗ: *Ο λόγος περί «Αριστερού Μάαστριχτ» είναι προφανές, ύστερα από τα παραπάνω, πως αποτελεί το λιγότερο «πολιτική ανοησία», αν όχι «διαστρέβλωση της πραγματικότητας» – είτε από άγνοια είτε από καιροσκοπισμό. Δίνονται ταμπέλες σε ανόμοια πράγματα ή ανύπαρκτες καταστάσεις. «Σοσιαλιστής» και ο* ***Μπλαιρ****, «σοσιαλιστής» και ο* ***Ζοσπέν****, «σοσιαλιστής» και ο* ***Σημίτης****, «σοσιαλιστής» και ο* ***Πρόντι****, «στροφή της Ευρώπης αριστερά» κ.λπ. Σύγχυση απίθανη και αντικειμενική «εξαπάτηση» του λαού, στην οποία προβάλλονται και δημιουργούνται ελπίδες που δεν στηρίζονται πουθενά!*

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ ΕΒΔΟΜΗ ΚΑΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ: Είναι πικρό να πρέπει να αναγνωρίσει κανείς στα «ώριμά» του χρόνια μια σκληρή πραγματικότητα, που ανατρέπει οράματα της νιότης μας, αγώνες, θυσίες. Η παραδοσιακή Αριστερά πίστεψε σε ιδέες, σε έναν καινούργιο κόσμο και είδε τα όνειρά της να γκρεμίζονται, είτε από προδοσίες είτε γιατί ήταν λάθος το θεωρητικό οικοδόμημα για τις προϋποθέσεις μετάβασης ή ίδρυσης μιας νέας κοινωνίας, της «σοσιαλιστικής». Κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί το μεγαλείο αγώνων της «Αριστεράς», πιο πολύ των απλών αγωνιστών, που θυσιάστηκαν με όλες τις μορφές, από θάνατο μέχρι φυλακίσεις, εξορίες, καταστροφή οικογενειών, στέρηση μιας ομαλής ζωής, και να μη νιώθει απέραντη πίκρα για την ιδιοτέλεια, τη μικρότητα, την ανικανότητα και τις μικροφιλοδοξίες των διαφόρων «ηγετών» της Αριστεράς σε όλες τις χώρες, οι οποίοι εκμεταλλεύτηκαν την αγνότητα και την τιμιότητα των απλών αγωνιστών σε όλα πλάτη της Γης, και στην Ελλάδα. Η «Αριστερά», είτε ως εξουσία είτε σαν πολιτικό κίνημα, «διαχειρίστηκε» ανεύθυνα και ανίκανα τα όνειρα και τις ελπίδες των οπαδών της και των λαών. Κανείς δεν μπορεί να μη στέκεται με σεβασμό και νοσταλγία απέναντι στα ιδανικά της νιότης μας. Όμως πρέπει να κατηγορηθεί η Αριστερά και οι διανοούμενοί της, ότι δεν έχουν την τόλμη να δουν την πραγματικότητα όπως είναι και να βγάλουν με τιμιότητα τα αναγκαία συμπεράσματα.

Ο σύγχρονος κόσμος, τουλάχιστον στις ανεπτυγμένες χώρες, θα πνιγεί –θετικά ή αρνητικά– μέσα στην ευμάρεια και την πρόοδο της τεχνολογίας, άδειος, χωρίς ελπίδα, αμέτοχος. Η Δημοκρατία υποχωρεί παντού κάθε μέρα, λίγο λίγο μέσα στις ζητωκραυγές για τη Δημοκρατία κάτω από τους διάφορους «δημοκρατικούς» θεσμούς και μηχανισμούς. Δεν τα βλέπει αυτά η Αριστερά; Δεν έχει την ικανότητα να τα δει; Απουσιάζει.

Το δένδρο... και το δάσος

του Βασίλη Καπετανγιάννη

Ο συνεργάτης μας Βασίλης Καπετανγιάννης μάς έστειλε από το Δουβλίνο, όπου υπηρετεί ως διευθυντής του Γραφείου Τύπου, το άρθρο που ακολουθεί σημειώνοντας ότι «οι απόψεις που εκφράζει είναι καθαρά προσωπικές και δεν δεσμεύουν παρά μόνο τον ίδιο». Ο τίτλος που επέλεξε ο συνεργάτης μας –*Το δέντρο... και το δάσος*– θα μπορούσε να παραλλάξει κατι τη γνώμη μας: «Τα δεντράκια κ.λπ.». Γιατί δεν είναι μόνον ο κ. Γ. Πετσίλας, ο κ. Αρ. Καλογερόπουλος, ο κ. Άναλις/Τσακανίκα στους οποίους αναφερθήκαμε. Υπάρχουν και άλλες ιστορίες που γνωρίζουμε εμείς καλά, και ίσως κάποιοι άλλοι –και ο Β.Κ.; γνωρίζουν καλύτερα. Όσο για την «ανώνυμη επιστολή», στην οποία αναφέρεται ο Β.Κ., είναι προφανής η προέλευσή της· σε μας εστάλη από το Γρ. Τύπου του Παρισιού. Πάντως, ούτως ή άλλως, είναι χρήσιμο το άρθρο που ακολουθεί. Αποτελεί, για μας, απολογία του «εκσυγχρονιστικού έργου» που επιτελείται στο υπουργείο Τύπου. Έτσι κι αλλιώς, η επίσημη άποψη δεν είχε φτάσει στα γραφεία μας. Πάντως εμείς –και άλλοι– διατηρούν πολλές επιφυλάξεις για το αν επιτελείται «εκσυγχρονιστικό έργο» στη Ζαλοκώστα, εκεί που θάλλουν πολλά «δενδράκια», τα όποια έχουν διαπράξει και «ατοπήματα».

Σε πρόσφατα τεύχη του περιοδικού δημοσιεύθηκαν ορισμένες «ιστορίες» για το υπουργείο Τύπου και ΜΜΕ και ειδικότερα «κωμικοτραγικά», όπως χαρακτηρίστηκαν, γεγονότα για τα Γραφεία Τύπου Εξωτερικού, με μοναδικό, ωστόσο, παράδειγμα την υπόθεση «Άναλι-Καλογερόπουλου» στο Γ.Τ. Παρισίων.

ΑΝΤΙ ΠΡΟΟΙΜΙΟΥ

Επ' αυτών το *Αντί* αφιέρωσε πλήθος σελίδων με ρεπορτάζ, δημοσίευση επιστολών, επωνύμων και ανωνύμων(!), επανερχόμενο σ' ένα θέμα στο οποίο ο προσεκτικός αναγνώστης αμφιβάλλω αν κατόρθωσε να βγάλει συμπέρασμα.

Παρ' όλα αυτά το περιοδικό έσπευσε να βγάλει τα δικά του, γενικότερα, συμπεράσματα: *«Στην Αθήνα οι κ. Ρέππας, Νικολάου, Αθανασάκης ασχολούνται με την ενημέρωση για τον επιτελούμενο "εκσυγχρονισμό"(!)»* (τεύχος 646/24-10-97).

Ως τακτικός συνεργάτης του περιοδικού μέχρι λίαν προσφάτως και νυν σποραδικώς, αλλά και ως εργαζόμενος του υπουργείου, άρα ως έχων «επενδυμένο» συμφέρον, θα ήθελα να διατυπώσω ορισμένες απόψεις *επί της ουσίας*. Διότι μου προξενεί κατάπληξη το γεγονός ότι το περιοδικό ασχολείται με το δένδρο, αγνοώντας το δάσος, όταν στο παρελθόν έχει *σοβαρά* αρθρογραφήσει περί της εθνικής ενημέρωσης στο εξωτερικό και των δρώμενων στην τότε Γενική Γραμματεία Τύπου και Πληροφοριών (ΓΓΤΠ).

Ας θυμίσω τα εμπεριστατωμένα άρθρα στη δεκαετία του '80 για τα «έργα και τις ημέρες» του διαβόητου **Σωτήρη Κωστόπουλου**, ο οποίος ως γενικός γραμματέας της ΓΓΤΠ άφησε εποχή... για να χρειαστούν τολμηρές και επίμοχθες προσπάθειες πολιτικών και υπηρεσιακών στελεχών της Υπηρεσίας, ώστε να τεθεί τέρμα στο *καθεστώς* που είχε επιβάλει και στην πλήρη διάλυση που είχε επιφέρει. Με εξαίρεση το βραχύβιο φωτεινό διάλειμμα **Κ. Λαλιώτη-Π. Ευθυμίου** στη ΓΓΤΠ, το καθεστώς αυτό είναι γνωστό τοις πάσι ως προς τα αποτελέσματά του, τόσο στην εσωτερική οργάνωση της ΓΓΤΠ όσο ιδιαίτερα στα Γραφεία Τύπου Εξωτερικού (ΓΤΕ) και την εικόνα της χώρας.

Ουχί αποκλειστικός ου μην αλλά ουσιαστικός και διαρκής παράγοντας των φοβερών ελλειμμάτων της εικόνας αυτής ακόμα και σήμερα.

Σκοπός μου, όμως, δεν είναι να ανατρέξω στο παρελθόν, στην πρώτη δηλαδή οκταετία του ΠΑΣΟΚ, ο γέγονε γέγονε, ούτε στα αμέσως ακολουθήσαντα. Αλλά ωφέλιμο και λυσιτελές είναι ενίοτε να μη χάνουμε το μέτρο σύγκρισης. Διότι ορθώς μεν η δημοσιογραφική έρευνα μπορεί να ελέγχει –κάι οφείλει– την κρατική δράση, αλλά επιμένω ότι για το θέμα στο οποίο το περιοδικό έχυσε τόση μελάνη αποτελεί το δένδρο, του οποίου το σχήμα δεν θ' αργήσουμε να διακρίνουμε εφόσον διεξάγεται Ένορκη Διοικητική Εξέταση (ΕΔΕ).

Τόσο, λοιπόν, για την υπόθεση αυτή όσο και για άλλα εσωτερικά θέματα της Κεντρικής Υπηρεσίας (Γ. Πετσίλας κ.τ.λ.) καλό είναι να μη σπεύδει κανείς να βγάλει συμπεράσματα εφόσον η διοικητική τους ή τυχόν δικαστική τους διερεύνηση, όπως ενίοτε συμβαίνει, μπορεί να επιφυλάσσει διαφορετικά συμπεράσματα απ' αυτά στα οποία πρωίμως καταλήγει ο δημοσιογραφικός κάλαμος.

Αντί για το δένδρο, ας έρθουμε να δοι το *δάσος* ως προς την πολυπαθή αυτή Υ ρεσία, που είναι επιφορτισμένη με τις μόσιες σχέσεις της χώρας στο εξωτερι Άλλωστε, στο παρελθόν έχω κατ' επα ληψη επωνύμως αρθρογραφήσει επί θέματος.

Κατά συνέπεια, αισθάνομαι την ανά της συνέχειας.

ΣΤΡΑΒΑ ΑΡΜΕΝΙΖΟΥΜΕ;

Στην *Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία* 20/10/97 δημοσιεύτηκαν τα συμπεράσμ ερευνών που έγιναν από σοβαρές εται ες στη Γαλλία, τη Γερμανία και τη Μ. Β τανία κατόπιν παραγγελίας του υπουρ ου Τύπου και ΜΜΕ σχετικά με την «ει να της Ελλάδος στην Ευρώπη». Οι έρευ αυτές αποτύπωσαν με επιστημονικό τρ τα όσα *εμπειρικά* μεν και *αποσπασμα* αλλά *κατηγορηματικά* και *σταθερά* μ φεραν τα στελέχη των ΓΤΕ στην πολιτ ηγεσία του υπουργείου. Ότι η εικόνα Ελλάδος στο εξωτερικό είναι η «χειρ ρη δυνατή» κι ότι οι παράγοντες που διαμορφώνουν ανατρέχουν στο παρελθ στην εξωτερική και εν γένει πολιτική χώρας καθώς και στην ικανότητα και α τελεσματικότητα των υπηρεσιών της εξωτερικό που είναι επιφορτισμένες τη διαμόρφωση της εικόνας αυτής. Ε λυπηρό ότι τόσο τα ΜΜΕ όσο και ά φορείς αγνόησαν παντελώς τα πορίσμ αυτά, αν κρίνει κανείς από την ανυπαρ σοβαρής συζήτησης ή σχολιασμού.

Ωστόσο, οι έρευνες αυτές παρέ πλούσιο υλικό προς συζήτηση –και π στοχαστικές σκέψεις–, υλικό που είνα των ων ουκ άνευ για τη χάραξη μιας σ χειώδους *επικοινωνιακής στρατηγικής*

ας. Έχουν επίσης κρίσιμη σημασία, τι καταγράφουν ακριβώς το *προφίλ* της ας, όπως προκύπτει απ' αυτούς που *μορφώνουν την κοινή γνώμη* στις χώρες ές.

: θα επαναλάβω τα άκρως ενδιαφέρο- ευρήματα των ερευνών, αλλά αξίζει να ημάνω τα εξής:

Ορισμένα στοιχεία της εικόνας αυτής υν παγιωθεί σε *στερεότυπα,* η ανατρο- των οποίων απαιτεί πολύχρονη και σε ος προσπάθεια με σαφείς και συγκε- ιένες στοχοθετήσεις.

Υπάρχει σοβαρή ανεπάρκεια ενημέ- ης των διαμορφωτών της κοινής γνώ- στο εξωτερικό και συγκεκριμένα στις ες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (Ας μη διαφεύγει το γεγονός ότι οι τρεις αυ- χώρες παίζουν *καθοριστικό* ρόλο στη ιόρφωση της πορείας της Ε.Ε.).

Τα *θετικά* στοιχεία της εικόνας κατα- φουν απλώς το ρεαλισμό και τη συμβο- ου πρωθυπουργού **Κώστα Σημίτη** και *αφορούν* στη χώρα ως σύνολο θεσμών, ροπίας και προσπάθειας.

τά συνέπεια, η *ελαφρά βελτίωση* της νας της χώρας που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια αποτελεί *συγκυρια-* μάλλον παρά μόνιμο φαινόμενο. Η τροπή της εικόνας απαιτεί και *μακρό- η προσπάθεια* και σταθερότητα στην ερική και *οικονομική πολιτική.* Απαι- οβαρότητα, συνέπεια και εμμονή.

τά για όσους αναπολούν τον λαϊκιστι- θνικισμό του παρελθόντος, πολιτικά αποδοτικό στο εσωτερικό πλην όμως ριο για τις διεθνείς σχέσεις της χώ- διότι εδαπανήθησαν και εξαντλήθη- στην αλλοδαπή πολύτιμα αποθέματα τικού και διπλωματικού κεφαλαίου ς π.χ. στο «Μακεδονικό»).

λά και για όσους εξακολουθούν να ομ- σκοπούν ή και να λοιδορούν τον εκ- ρονισμό που έχει γίνει τελευταία πο- ς μόδας, είτε λόγω νοσταλγίας κάποι- ηδέποτε υπαρξάσης ιδεολογικής κα- ότητας –κάθε άλλο μάλιστα– είτε λόγω αγνώρισης των πολιτικών και ιδεολο- ν δυσκολιών και αγκυλώσεων που συ- ούν οι δυνάμεις του εκσυγχρονισμού, εντός του κράτους όσο και στην κοι- α, στην προσπάθεια *τομής* με το πα- όν και διαμόρφωσης συναίνεσης σε πα κρίσιμα για την ισότιμη συμμετοχή ώρας στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι.

ΓΗ ΠΛΕΥΣΗΣ

ρα τουλάχιστον γνωρίζουμε. Και προ- ύς, αν εξαιρέσουμε ορισμένα στερεό- τυπα που ίσως έχουν να κάνουν όχι τόσο με τη δική μας συμπεριφορά ως χώρας και ως λαού αλλά με τις προκαταλήψεις ή τα συμφέροντα των εταίρων μας στην Ε.Ε. (μήπως κι εμείς δεν κατεχόμαστε από αντίστοιχα γι' αυτούς;), είμαστε σε θέση να κρίνουμε με βάση ορισμένες σταθερές που αναδεικνύουν οι έρευνες αν ο γιαλός ήταν στραβός ή εάν εμείς στραβά αρμενίζαμε.

Ό,τι έχει επιτευχθεί τα δύο τελευταία χρόνια είναι αποτέλεσμα μιας διαφορετικής *οργάνωσης* στο υπουργείο και μιας διαφορετικής *πολιτικής* και *επικοινωνιακής* αντίληψης κυρίως.

Το 1996 δημιουργήθηκε η Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης (με γραμματέα τον κ. **Γιάννη Νικολάου**) με ειδικό αντικείμενο την ενημέρωση στο εξωτερικό.

Τα όσα έχουν γίνει μέχρι σήμερα, ολίγα μεν αλλά *αξιόλογα*, αποτελούν κοινή προσπάθεια της πολιτικής ηγεσίας του υπουργείου και των υπηρεσιακών της στελεχών μέσα σ' ένα κλίμα γενικά πολύ καλής συνεργασίας και αμοιβαίας προσέγγισης στην αντιμετώπιση των προβλημάτων.

Μολονότι απεχθάνομαι την έκφραση «για πρώτη φορά», επειδή μου θυμίζει την ψευδεπίγραφη κομματική κομπορρημοσύνη της δεκαετίας του '80, αισθάνομαι την ανάγκη να τη χρησιμοποιήσω μετριοπαθώς.

ΓΙΑ ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ, ΛΟΙΠΟΝ

1. Ως κριτήριο της στελέχωσης των ΓΤΕ τίθεται και εφαρμόζεται σε αποφασιστικό βήμα η *επαγγελματική* επάρκεια κι όχι οι πολιτικές πεποιθήσεις ή οι κομματικές εντάξεις.

Κριτήριο είναι η *απόδοση* σύμφωνα με συγκεκριμένες *κατευθυντήριες γραμμές* λειτουργίας και αποδοτικότητας, χωρίς να παραγνωρίζεται ο ευαίσθητος πολιτικά χαρακτήρας της υπηρεσίας αυτής.

2. Η *επαγγελματική* προσέγγιση διακρίνει την επιτελική δουλειά τόσο του πολιτικού επιτελείου της Γραμματείας όσο και των βασικών υπηρεσιακών στελεχών της.

3. Η εισαγωγή μεθόδων management προσωπικού και κόστους/οφέλους. Πού, πώς, γιατί, πόσο σε σχέση με το επιδιωκόμενο και επιθυμητό αποτέλεσμα. Αξιοποίηση δηλαδή υλικών και έμψυχων πόρων στην καλύτερη, άριστη χρήση τους.

4. Η διαρκής επιμόρφωση των στελεχών, ώστε να συγκλίνουν και να ομογενοποιηθούν οι αντιλήψεις περί των στόχων και των μεθόδων επίτευξής τους, ήτοι η κατάρτιση στις πιο σύγχρονες μεθόδους πολιτικής επικοινωνίας και «πώλησης» ενός εξαιρετικά ιδιόμορφου «προϊόντος»: της εξωτερικής πολιτικής της χώρας και της διαχείρισης της εικόνας της σε όλους τους άλλους τομείς (πολιτισμικό κ.λπ.). Το πρόσφατο (13-15/10/97) σεμινάριο που έγινε στη Λευκωσία από το Civil Service College της Μ. Βρετανίας αποτελεί την απαρχή της προσπάθειας στον τομέα αυτό. Διαμορφώνεται σαφώς μια πολιτική δημιουργίας *κρατικών στελεχών* με επαγγελματική επάρκεια και συνεχή επαφή με τα σύγχρονα δεδομένα και εργαλεία του επαγγέλματος.

5. Η δημιουργία Επιτροπής (Επιστημονικό Συμβούλιο για την Ενημέρωση της Διεθνούς Κοινής Γνώμης) που συγκροτείται από έγκριτες προσωπικότητες του επιστημονικού και δημοσιογραφικού κόσμου προς υποβοήθηση του επιτελικού έργου της Γραμματείας.

6. Η λειτουργία (1994) του Τμήματος Ακολούθων Τύπου στην Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης με εξειδικευμένο Πρόγραμμα Σπουδών, κατάλληλο για τα καθήκοντα που αναμένεται να αναληφθούν. Ήδη 15 απόφοιτοι υπηρετούν σήμερα στο υπουργείο, ενώ οι 9 απ' αυτούς έχουν ήδη τοποθετηθεί σε ΓΤΕ. Εντός των προσεχών ετών αναμένεται η πρόσληψη άλλων 30 Ακολούθων (δύο ξένες γλώσσες, εξειδικευμένη κατάρτιση και εκπαίδευση στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές αποτελούν τον ελάχιστο κοινό παρονομαστή προσόντων των νέων Ακολούθων).

Ας προσθέσω ότι η λειτουργία του Τμήματος προβλεπόταν από νόμο του 1986, ο οποίος, για λόγους κομματικούς και πελατειακούς, ουδέποτε εφαρμόστηκε (οι διαδικασίες για τη λειτουργία του Τμήματος άρχισαν επί Ν.Δ. και γεν. γραμματέα **Β. Μαγγίνα**, για να αποδώσει κανείς τα του Καίσαρος τω Καίσαρι).

7. Η αναδιάταξη και αναδιοργάνωση των ΓΤΕ και του στελεχικού τους δυναμικού στη βάση της αρχής της ανακύκλωσης (rotation).

8. Η προσπάθεια αναδιοργάνωσης και κατάλληλης στελέχωσης των αρμόδιων Διευθύνσεων της Κεντρικής Υπηρεσίας, απ' την απόδοση της οποίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η απόδοση και αποτελεσματικότητα των ΓΤΕ.

9. Η εντατικοποίηση της προσπάθειας των ΓΤΕ, ώστε και ρεαλιστική εικόνα να μεταδίδεται στο Κέντρο και επαρκή στοιχεία να υπάρχουν για τη χάραξη μιας *επικοινωνιακής στρατηγικής* που τόσο έχουμε ανάγκη.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ
Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ
(Αρχαία - Μεσαιωνική - Νεότερη)

EVA CANTARELLA
Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου του Μιλάνου

ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Μετάφραση
Παναγιώτη Δ. Δημάκη
Καθηγητή Πανεπιστημίου
Συγγραφέα

Με 192 σελίδες

Ε Κ Δ Ο Σ Ε Ι Σ
Π Α Π Α Δ Η Μ Α
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

10. Η μελετημένη προετοιμασία των κινήσεων και παρεμβάσεων και η μεγαλύτερη ετοιμότητα για άμεσες αντιδράσεις.

Τα ανωτέρω αποτελούν τον *κεντρικό πυρήνα* της προσπάθειας που καταβάλλεται εν μέσω μάλιστα της έλλειψης συντονισμού, της πολυδιάσπασης και σύγκρουσης αρμοδιοτήτων, δηλαδή συμβάντων που μαστίζουν την ελληνική δημόσια διοίκηση. Δεν είναι πλέον μόνο πρόθεση αλλά και σοβαρή *εφαρμογή* της πολιτικής αυτής που κυριότερο χαρακτηριστικό της έχει την εμμονή και τη σταθερότητα προσανατολισμού.

Διότι αναπόφευκτα και λάθη δεν αποκλείεται να γίνονται και άτομα ενδεχομένως να αδικούνται. Δεν αλλοιώνουν όμως ούτε το συντελεσθέν έργο ούτε την *κατεύθυνση*.

Αλλά πέραν των ανθρωπίνων λαθών, δεν πρέπει να παραγνωρίζονται οι σοβαρές πολιτικές αντιστάσεις που υπάρχουν και εντός του υπουργείου για την εφαρμογή μιας τέτοιας πολιτικής, διότι εκτός των εδραιωμένων αντιλήψεων θίγονται και «κεκτημένα συμφέροντα».

ΕΠΙΜΥΘΙΟ

Θεωρώ τα ανωτέρω ως την πιο *βαθιά ρηξικέλευθη τομή* στον πολιτικό προσανατολισμό και την οργανωτική διάρθρωση μιας τόσο κρίσιμης εθνικά υπηρεσίας στην τελευταία 20ετία, τομή που είναι εμφανής και στη νοοτροπία και στην προσέγγιση αντιμετώπισης των θεμάτων. Θα προκαλούσε ίσως απορία ή ακόμα και τον γέλωτα η τοποθέτηση αυτή εάν συγκρινόταν με τα δεδομένα στον ίδιο τομέα προηγμένων ευρωπαϊκών κρατών. Αλλά, εδώ, είναι ακόμα «Βαλκάνια» δεν είναι παίξε-γέλασε.

Η πολιτική αυτή έχει αρχίσει να αποδίδει λίγους μεν κατ' αρχάς αλλά χρήσιμους καρπούς.

Αυτονόητο είναι τα ΜΜΕ όχι μόνο να καταγράφουν, αλλά να κρίνουν και να επικρίνουν την κυβερνητική δράση. Αυτομάτως λοιπόν *αξιολογούν*, όπως και αξιολογούν κάθε σοβαρή συμμετοχή σε δημόσιο διάλογο επί δημοσίων θεμάτων. Δεν υποχρεούται κανείς την αξιολόγηση αυτή να την αντιπαραθέσει με το παρελθόν. Αντίθετα, βλέποντας μπροστά, τα πράγματα πρέπει να κρίνονται με βάση τις ανάγκες που επιβάλλει ο σύγχρονος διεθνής βηματισμός και οι πιέσεις του διεθνούς περιβάλλοντος.

Κάθε μεταρρυθμιστική και εκσυγχρονιστική προσπάθεια δεν αναλαμβάνεται σε πολιτικό κενό. Λειτουργεί εντός συγκε κριμένων συντεταγμένων και μάχετα για να επικρατήσει παρά τις αντιστάσει Κι όσο ανώφελο είναι το too little to late, εξίσου αλυσιτελές είναι και το to fast too soon.

Ελπίζω τα βήματα που έχουν γίνει να σ νεχισθούν περαιτέρω, να κατοχυρωθο θεσμικά αποτυπωνόμενα σ' έναν νέο, σύ χρονο και ευέλικτο Οργανισμό του υπου γείου και βαθμιαία αλλά σύντομα να δημ ουργηθεί μια αξιόμαχη υπηρεσία τόσ χρήσιμη και απαραίτητη για την εξυπηρ τηση του *εθνικού συμφέροντος*, όσο κι αν όρος αυτός ενοχλεί τις μαρξίζουσες ταξ κές αναλύσεις. Από καιρό, άλλωστε, προ σωπικά υποστηρίζω ότι τόσο στη σύλληψ των εθνικών μας συμφερόντων όσο κ στις στρατηγικές μας επιδιώξεις για τ εξυπηρέτησή τους δεν υπάρχουν ουσιαστ κές διαφορές μεταξύ των πολιτικών κο μάτων της χώρας πλην ελαχίστων εξαιρ σεων.

Ο θόρυβος και οι αντιπαραθέσεις αφο ρούν κυρίως θέματα τακτικής και αναπ φευκτα εμπεριέχουν και το στοιχείο τ εσωτερικής πολιτικής κατανάλωσης.

Και κατά συνέπεια, μια τέτοια πολιτι συγκρότησης και λειτουργίας της υπηρ σίας και προώθησης του επαγγελματισμο καθώς και της βελτίωσης, κατά το δυν τόν, της συνολικής εικόνας της χώρας σ εξωτερικό θα πρέπει να έχει ευρύτερη π λιτική συναίνεση και στήριξη και να μ αποτελεί αντικείμενο εσωκομματικής κ διακομματικής διαμάχης. Είθε.

Τέλος, εύκολα διαπιστώνεται ότι δ ασχολήθηκα καθόλου με «συντεχνιακ ζητήματα και αιτήματα, πρώτον για να «νοθεύσω» την επιχειρηματολογία κ τις αξιολογήσεις μου και δεύτερον για μην προκαλέσω τα λανθάνοντα αλ ενίοτε και βοώντα λαϊκιστικά ανακλασ κά. Υπάρχουν αρκετοί ακόμα σ' όλο πολιτικό φάσμα που προφανώς πιστε ουν πως για την ελληνική εκπροσώπη στην αλλοδαπή ούτε χρήματα χρειάζ νται ούτε δημόσιες σχέσεις ούτε αξ πρεπή διαβίωση και υπηρεσιακό κύρ και τα άλλα αναγκαία συναφή, παρά μ νο η στεντόρεια διακήρυξη των αυτονο των(sic) αυτάρεσκων δικαίων της αι νίας φυλής μας που οι «άλλοι» τολμο οι άθλιοι, να μη διακρίνουν ή να αποσ χονται αυτομάτως.

Καιρός, λοιπόν, ν' ανοίξουμε σοβαρά συζήτηση περί *εκσυγχρονισμού* χωρίς π ρωπίδες και προκαταλήψεις. Είναι πλέ ζήτημα ζωής ή θανάτου για τη χώρα.

Επιμέλεια: Σωτήρης Ντάλης

Το άλυτο πρόβλημα της Βοσνίας

Δύση φαίνεται να επιθυμεί να καθυστερήσει την αποχώρηση της Δύναμης Σταθεροποίησης από τη Βοσνία. Σύμφωνα με πρόσφατα δημοσιεύματα, οι 16 πρεσβευτές των χωρών-μελών της Συμμαχίας στην έδρα του ΝΑΤΟ, δέχτηκαν την πρό-των στρατιωτικών επιτελών και συμφώνησαν να πα-ίνει ολόκληρη η δύναμη των 30.000 ανδρών της Δύ-; Σταθεροποίησης στη Βοσνία ώς τον Ιούνιο του

γνωστόν, η αρχική απόφαση ήταν να αρχίσει στα-η αποχώρηση από τα τέλη του 1997. Όμως ο πρόε-των ΗΠΑ **Μπιλ Κλίντον** είχε δηλώσει, κατά την ειψή του στο Λονδίνο, ότι για να τηρηθεί το χρονο-αμμα αποχώρησης των 30.000 ανδρών του ΝΑΤΟ η Βοσνία πρέπει να καταβληθούν υπεράνθρωπες πάθειες. Άποψη με την οποία φαίνεται ότι τελικά ώνησαν οι Βρετανοί και οι Γάλλοι. Χαρακτηριστική εξάλλου η δήλωση του εκπροσώπου της διεθνούς τητας στη Βοσνία **Κάρλος Ουέστεντορπ** στους *Φαϊ-αλ Τάιμς* ότι οι ξένοι στρατιώτες θα χρειαστούν στη ία τουλάχιστον δύο έως τρία χρόνια ακόμα γιατί η παση παραμένει εύθραυστη.

ας άλλος σοβαρός λόγος που φαίνεται να καθιστά ς απαραίτητη την παρουσία της Δύναμης Σταθερο-ης στη Βοσνία είναι και οι πληροφορίες που είδαν ς της δημοσιότητας τις τελευταίες ημέρες, σύμφωνα ; οποίες πράκτορες των ιρανικών μυστικών υπηρε-έχουν διεισδύσει στον βοσνιακό στρατό με στόχο να ουν τα δυτικά συμφέροντα στη Βοσνία.

ωνα με τους *Τάιμς της Νέας Υόρκης*, που επικα-αι δυτικούς διπλωματικούς κύκλους στο Σεράγεβο, εντοπιστεί περισσότεροι από 200 ιρανοί πράκτο-του μετέχουν σε διάφορες πολιτικές ή κοινωνικές νώσεις στη Βοσνία. Δυτικοί διπλωμάτες στο Σερά-δήλωσαν ότι στόχος των ιρανών πρακτόρων είναι ποδίσουν τη συγκρότηση ενός κροατο-μουσουλμα-στρατού στη Βοσνία και να πυροδοτήσουν νέες διαφωνίες και εντάσεις ανάμεσα σε Κροάτες και Μουσουλμάνους.

Οι *Τάιμς της Νέας Υόρκης* γράφουν ότι έχουν εντοπιστεί περισσότεροι από 200 ιρανοί πράκτορες που μετέχουν σε διάφορες πολιτικές ή κοινωνικές οργανώσεις στη Βοσνία.

Χαρακτηριστικό του κλίματος είναι και το ανέκδοτο που κυκλοφορεί αυτές τις μέρες στα στρατόπεδα του ΝΑΤΟ στη Βοσνία ότι η διάδοχος της Δύναμης Σταθεροποίησης στη Βοσνία, πρέπει να ονομαστεί «δύναμη αιωνιότητας». Βεβαίως, αυτή είναι η απαισιόδοξη πλευρά του προβλήματος, αλλά ίσως η πλέον πιθανή. Αξιωματικοί του ΝΑΤΟ και ευρωπαίοι μεσολαβητές πιστεύουν ότι μια διεθνής δύναμη διατήρησης της ειρήνης πρέπει να παραμείνει στη Βοσνία για αρκετά χρόνια, για να αποφευχθεί η πιθανότητα ενός νέου πολέμου.

Εξάλλου, όπως υποστηρίζουν και οι περισσότεροι πολιτικοί παρατηρητές, ελάχιστη πρόοδος έχει επιτευχθεί σχετικά με την πολιτική και κοινωνική ανοικοδόμηση της χώρας.

Οι απαιτήσεις των προσφύγων να επιστρέψουν στις εστίες τους πολλαπλασιάζονται, ενώ πολλές περιοχές εξοπλίζονται.

Η τελική εδαφική διευθέτηση με γνώμονα την εθνικότητα, ένα θέμα ταμπού μέχρι πρόσφατα, αναλύεται όλο και συχνότερα στις εφημερίδες του Σεράγεβο.

Η Συμφωνία του Ντέιτον προϋποθέτει ότι η Βοσνία είναι κράτος στο οποίο θα ενυπάρχουν αυτόνομες σερβικές και κροατομουσουλμανικές περιοχές.

Ωστόσο, η «τριεθνής» κυβέρνηση και προεδρία δεν έχει μέχρι τώρα εκπληρώσει τις περισσότερες από τις κυριότερες προϋποθέσεις της συμφωνίας. Ελάχιστοι πρόσφυγες έχουν επαναπατριστεί – η βοήθεια για την ανοικοδόμηση δεν έχει απορροφηθεί εξαιτίας των συγκρούσεων ανάμεσα στις ανταγωνιστικές εθνικές ομάδες. Δεν υπάρχει κεντρική τράπεζα, ενιαίο νόμισμα ή κεντρικό τηλεφωνικό σύστημα, αλλά ούτε και βοσνιακό διαβατήριο.

Δύο περίπου χρόνια αφότου οι συμφωνίες του Ντέιτον έθεσαν τέρμα στον πόλεμο και –υποτίθεται– επανένωσαν τη χώρα, ο εθνικός διχασμός φαίνεται να βαθαίνει και πάλι.

Το τέλος του εμφυλίου;

του Αστέρη Χουλιάρα

Τα τελευταία 35 χρόνια η Αγκόλα ζει υπό συνθήκες πολέμου. Πάνω από 500.00 άνθρωποι έχουν χάσει τη ζωή τους σ συγκρούσεις, στις οποίες μετείχαν, κατά διαστήματα, στρατιωτικές δυνάμεις από τρία ξένα κράτη (Πορτογαλία, Νότι Αφρική και Κούβα) και στις οποίες ενεπλάκησαν, χορηγώντας οικονομική και στρατιωτική βοήθεια στους εμπολέμου τρεις υπερδυνάμεις (ΗΠΑ, Σοβιετική Ένωση και Κίνα).

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70, ο πόλεμος είχε αντιαποικιακό χαρακτήρα: τρία απελευθερωτικά κινήματα (το Λαϊκό Κίνημα για την Απελευθέρωση της Αγκόλας [MPLA], το Εθνικό Μέτωπο για την Απελευθέρωση της Αγκόλας [FNLA] και το Εθνικό Μέτωπο για την Ολοκληρωτική Ανεξαρτησία της Αγκόλας [UNITA]) πολεμούσαν τους Πορτογάλους. Το 1975 η Λισσαβώνα απέσυρε τις στρατιωτικές της δυνάμεις, αλλά τα κινήματα συνέχισαν να πολεμούν, αυτή τη φορά όμως μεταξύ τους, με σκοπό τον έλεγχο του συνόλου της απελευθερωμένης πια Αγκόλας. Η αντιπαλότητα μεταξύ των οργανώσεων είχε τις ρίζες της σ' έναν αριθμό χαρακτηριστικών της κοινωνίας της Αγκόλας, με σημαντικότερες την παραδοσιακή αντίθεση Βορρά/Νότου, τη διαίρεση του πληθυσμού σ' εθνοτικές γραμμές, την εκμετάλλευση αυτής της εθνοτικής διαίρεσης από τους Πορτογάλους, τους προσωπικούς ανταγωνισμούς καθώς και τις διάφορες ιδεολογικές και πολιτικές αντιπαραθέσεις[1]. Το MPLA, με ηγέτη τον **Augustinho Neto** και, από το 1979 και μετά, τον **José Eduardo dos Santos**, είχε φιλοσοβιετικό προσανατολισμό και βασιζόταν στην υποστήριξη της εθνότητας των Mbundu (της δεύτερης μεγαλύτερης της χώρας με 25% του συνολικού πληθυσμού), η οποία είχε δεχθεί, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη, επιρροές από τους Πορτογάλους. Αντίθετα, η UNITA, που δημιουργήθηκε από τον **Jonas Savimbi**, ήταν (στην αρχή) κινεζόφιλη και διέθετε την υποστήριξη της εθνότητας των Ovimbundu, που κατοικούν κυρίως στο νότιο τμήμα της χώρας και αποτελούν, αν και διασπαρμένοι, την πολυπληθέστερη εθνοτική ομάδα της Αγκόλας. Τέλος, το FLNA βασιζόταν σχεδόν αποκλειστικά στους αγρότες Bakongo, μια περιθωριοποιημένη εθνοτική ομάδα που κατοικούσε στο Βορρά. Με τη συμβολή κουβανικών στρατευμάτων, το MPLA νίκησε το υποστηριζόμενο από νοτιοαφρικανικές δυνάμεις FLNA, και σύντομα η κατάσταση εξελίχθηκε σε μια σύγκρουση ανάμεσα στο πρώτο, του οποίου η ηγεσία αναγνωρίσθηκε από πολλά κράτη (πλην των ΗΠΑ) ως η επίσημη κυβέρνηση της Αγκόλας, και την UNITA.

Στα τέλη της δεκαετίας του '70, στρατιωτικές δυνάμεις της Νότιας Αφρικής κατέλαβαν τη νότια Αγκόλα. Η κίνηση της Πρετόριας αντανακλούσε την προσπάθεια για τον έλεγχο των εξελίξεων στη Ναμίμπια, της οποίας οι αντάρτες, που αντιμάχονταν τη νοτιοαφρικανική κατοχή, διατηρούσαν βάσεις στο έδαφος της Αγκόλας. Επίσης η Νότιος Αφρική ενδιαφερόταν να αποτρέψει αυτό που το ρατσιστικό καθεστώς της θεωρούσε ως «κίνδυνο κομμουνιστικής περικύκλωσης». Έτσι, οι νοτιοαφρικανοί βρήκαν στην UNITA έναν πολύτιμο σ μαχο. Με τη βοήθειά τους, ο δυτικόφιλ πια Savimbi είχε σημαντικές στρατιωτικ επιτυχίες τόσο στο Νότο όσο και στο Βο ρά, όπου, με τη βοήθεια του Ζαΐρ, κατέλ βε πολλά ορυχεία διαμαντιών. Παρά όμ το διπλασιασμό των κουβανικών στρατε μάτων, η κυβέρνηση του MPLA δεν κα φερε να σημειώσει κάποια αποφασιστικ σημασίας νίκη εναντίον των δυνάμεων UNITA και της Νοτίου Αφρικής. Στα τέ της δεκαετίας του '80 η κατάσταση ε καταλήξει σε αδιέξοδο. Το 1988 και με από διπλωματική παρέμβαση των Ηνω νων Πολιτειών, η Κούβα και η Νότ Αφρική συμφώνησαν να αποχωρήσ από την Αγκόλα, ενώ η Πρετόρια συναί σε στην παραχώρηση της ανεξαρτησ στη Ναμίμπια. Ο δρόμος για μια ειρηνι επίλυση της εμφύλιας σύρραξης σ Αγκόλα φαινόταν να έχει ανοίξει.

ΑΓΚΟΛΑ

Βασικά Στοιχεία

Έκταση: 1.246.700 τ.χ.
Πληθυσμός (1995): 11.500.000
ΑΕΠ (1993): 5.996 εκατ. δολλάρια
ΑΕΠ κατά κεφαλή (1993): 620 δολλάρια
Εξωτερικό Χρέος (ως ποσοστό του ΑΕΠ το 1989): 86,8%

Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΕΙΡΗΝΕΥΣΗΣ

Η αναταραχή στην Ανατολική Ευρώ και η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσ επηρέασαν τις αντιλήψεις και τις πολιτι της κυβέρνησης του dos Santos[2]. Τον Ιο λιο του 1990, το MPLA εγκατέλειψε μαρξισμό-λενινισμό κι άρχισε να προ ρά στη σταδιακή ιδιωτικοποίηση σημα κών τομέων της κολλεκτιβοποιημένης κονομίας της χώρας. Χάρη στον διαμε λαβητικό ρόλο των ΗΠΑ και των Ηνω νων Εθνών, στις 31 Μαΐου του 1991, Bicesse της Πορτογαλίας, οι Santos Savimbi υπέγραψαν μια συμφωνία ει νευσης που προέβλεπε τη δημιουργία ε εθνικού στρατού, την εισαγωγή ενός πο κομματικού συστήματος και τη διενέργ ελεύθερων και δίκαιων εκλογών για

• *Ο Αστέρης Χουλιάρας είναι ερευνητής στο Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων.*

ηματισμό μιας νέας κυβέρνησης[3]. Κα-
ς όμως οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές
χισαν να υποσκάπτουν τα σχέδια απο-
ατιωτικοποίησης, διατηρώντας τις κα-
ερες δυνάμεις και τα πιο σύγχρονα
α τους εκτός του νέου εθνικού στρατού,
Ηνωμένα Έθνη έστειλαν μόνο 470
ατιωτικούς παρατηρητές για την επιτή-
ση των συμφωνιών. Τα αποτελέσματα
πρώτου γύρου των προεδρικών εκλο-
του 1992 εξέπληξαν πολλούς αναλυτές
περίμεναν μια άνετη νίκη του Savimbi:
σχέση με το 40,1% που έλαβε ο αρχηγός
UNITA, ο dos Santos, με το 49,6% των
φων, ελάχιστα απείχε από την εξασφά-
η της απόλυτης πλειοψηφίας. Ο Savimbi
περίμενε τον δεύτερο γύρο των εκλο-
ν: αμέσως απέσυρε τους στρατηγούς του
ό τον εθνικό στρατό, κατηγόρησε την
βέρνηση για νοθεία και ακολούθησε ξα-
τα μονοπάτια του πολέμου.

ολλοί αναλυτές θεωρούν ότι το μεγαλύ-
ο μειονέκτημα της συμφωνίας στο
esse ήταν η απόρριψη μιας συμμετοχι-
λύσης και η επιλογή της αρχής «ο νικη-
τα παίρνει όλα» (winner-take-all
nciple)[4]. Το λάθος αυτό κόστισε, στα
μενα δύο χρόνια, 200.000 ζωές. Τον
έμβριο του 1994 η λεγόμενη τρόικα
ΠΑ, Ρωσία, Πορτογαλία) κατάφερε να
σει τις δύο πλευρές να υπογράψουν στη
υζάκα της Ζάμπια μια νέα ειρηνευτική
αφωνία. Σε αντίθεση με τη συμφωνία
Bicesse, αυτή τη φορά δεν θα διεξάγο-
ν εκλογές στο μεταβατικό διάστημα και
μία από τις δύο πλευρές δεν θα είχε την
κλειστικότητα της διακυβέρνησης της
ρας. Τα συμφωνηθέντα στη Λουζάκα
βλεπαν το «μοίρασμα» της εξουσίας
wer-sharing): ο Savimbi θα καταλάμβα-
η μία από τις δύο θέσεις αντιπροέδρων
νέας κυβέρνησης και στελέχη της
ΠΤΑ θα ετίθεντο επικεφαλής τεσσάρων
υργείων καθώς και ορισμένων άλλων
τικών τομέων. Οι αξιωματικοί του
ατού της UNITA θα εντάσσονταν στις
νικές ένοπλες δυνάμεις που θα δημιουρ-
ύνταν κι οι περισσότεροι από τους στρα-
πες της θα επάνδρωναν τη νέα αστυνο-
ι. Στρατιωτικές δυνάμεις και των δύο
ευρών θα συγκεντρώνονταν για να παρ-
σουν τα όπλα τους σε 15 κέντρα που θα
ούσαν υπό την αιγίδα του ΟΗΕ. Τα
ωμένα Έθνη αποφάσισαν να μην κά-
υν τα ίδια λάθη. Αυτή τη φορά έστειλαν
00 ένοπλους κυανόκρανους –τη μεγαλύ-
τερη εκείνη την περίοδο τέτοια δύναμη στον κόσμο– με κόστος 1 εκατομμύριο δολλάρια την ημέρα.

ΑΠΟΜΟΝΩΜΕΝΟΣ Ο SAVIMBI

Εντούτοις, φοβούμενος για τη ζωή του, ο Savimbi απέφυγε να πάει στην πρωτεύουσα και τον Αύγουστο του 1996, παραβιάζοντας τις συμφωνίες, αρνήθηκε και τη θέση του αντιπροέδρου. Παρόλο που τον Απρίλιο του 1997 τέσσερα στελέχη της UNITA ανέλαβαν τις υπουργικές τους θέσεις στη νέα κυβέρνηση εθνικής ενότητας στη Λουάντα, η πορεία αποστρατιωτικοποίησης (demobilization) δεν είναι καθόλου ικανοποιητική. Διάφορες πηγές συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι, όπως και το 1992, η UNITA διατηρεί τα καλύτερά της όπλα και τις πιο μάχιμες δυνάμεις της μακριά από τα κέντρα συγκέντρωσης του ΟΗΕ. Μάλιστα, είκοσι χιλιάδες άνδρες της UNITA, που είχαν αρχικά εμφανισθεί στα κέντρα, πρόσφατα τα εγκατέλειψαν[5]. Λέγεται ότι ο Savimbi συγκεντρώνει τις δυνάμεις του στο βορειοανατολικό τμήμα της χώρας, όπου και βρίσκονται τα σημαντικότερα ορυχεία διαμαντιών.

Εντούτοις, ο Savimbi είναι περισσότερο απομονωμένος από ποτέ άλλοτε. Η χρησιμότητα που είχε την περίοδο του ψυχρού πολέμου για τις ΗΠΑ έχει χαθεί εδώ και καιρό, κι η Ουάσινγκτον προωθεί στο Συμβούλιο Ασφαλείας αυστηρές κυρώσεις εναντίον της UNITA. Παράλληλα, η αμερικανική κυβέρνηση προχώρησε πρόσφατα και στην πώληση στρατιωτικών μεταφορικών αεροσκασφών στην κυβέρνηση του MPLA[6]. Ακόμη περισσότερο, η πτώση στο γειτονικό Κονγκό (πρώην Ζαΐρ) του **Mobutu Sese Seko**, ενός παραδοσιακού συμμάχου του Savimbi, έχει ενισχύει τη στρατιωτική και διαπραγματευτική θέση της κυβέρνησης στη Λουάντα. Ο **Kabila** μάλιστα, καθώς οι αντάρτες της UNITA είχαν πολεμήσει στο πλευρό των δυνάμεων του Mobutu, δείχνει ιδιαίτερα πρόθυμος να συνεργασθεί στενά με τον dos Santos για τη στενή επιτήρηση των συνόρων. Τέλος, η ανατροπή του Lissouba στο γειτονικό Κονγκό-Μπραζαβίλ (με τη βοήθεια κυβερνητικών δυνάμεων της Αγκόλας) οδήγησε στην απώλεια της τελευταίας σημαντικής στρατιωτικής βάσης της UNITA στο εξωτερικό[7]. Οι εξελίξεις αυτές ίσως οδηγήσουν τον dos Santos στο να επιδιώξει, για μια ακόμη φορά, μια στρατιωτική λύση στο διαφαινόμενο αδιέξοδο.

Η κυβέρνηση του MPLA βασίζει τα έσοδά της στο πετρέλαιο (η χώρα είναι το δεύτερο μεγαλύτερο –μετά τη Νιγηρία– πετρελαιοπαραγωγό κράτος στην υποσαχαρική Αφρική). Αντίθετα, η UNITA βασίζει την ύπαρξή της στην εξόρυξη διαμαντιών. Χάρη στα 500 εκατομμύρια δολλάρια που ο Savimbi εισπράττει κάθε χρόνο από την πώληση διαμαντιών, η UNITA συνεχίζει να ελέγχει σχεδόν το 70% της χώρας. Παρά τη διεθνή διπλωματική απομόνωση, την έλλειψη συμμάχων και τις διεθνείς κυρώσεις, ο Savimbi συνεχίζει να επιβιώνει. Τα διαμάντια του έχουν επιτρέψει να παραβιάζει το εμπάργκο σε όπλα και καύσιμα που έχουν επιβάλει στην UNITA, τα τελευταία τέσσερα χρόνια, τα Ηνωμένη Έθνη[8]. Τίποτε δεν δείχνει ότι ο Savimbi δεν θα μπορέσει να αντιμετωπίσει και τις αυστηρότερες κυρώσεις που προωθεί το Συμβούλιο Ασφαλείας.

Ο ψυχρός πόλεμος μπορεί να τελείωσε, αλλά η δυναμική των λεγόμενων «συγκρούσεων δι' αντιπροσώπων» (proxy conflicts), που τόσο έντονα τον χαρακτήρισαν, παραμένει. Καθώς οι αναπτυγμένες χώρες δεν είναι πρόθυμες να εξασφαλίσουν πρόσθετους πόρους και η ειρηνευτική δύναμη του ΟΗΕ έχει αρχίσει να αποχωρεί, η Αγκόλα διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να διολισθήσει ξανά στον εμφύλιο πόλεμο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Tom Young, «Angola: Peace at Last», in Larry Benjamin and Christopher Gregory, *Southern Africa at the Crossroads?,* Johannesburg: Justified Press, 1992, p. 19.
2. Leonild L. Fituni, «The Collapse of the Socialist State: Angola and the Soviet Union», in I. William Zartman, ed., *Collapased States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority,* Boulder, CO: Lynne Rienner, 1995, pp. 143-156.
3. Christine M. Knudsen with I. William Zartman, «The Large Small War in Angola», *Annals, AAPSS,* No 541, September 1995, pp. 135-137.
4. *Ibid.,* p. 138.
5. «Angola: Still waiting for peace», *The Economist,* March 29, 1997, p. 56.
6. Thomas W. Lippman, «US to Back Sanctions Against Angolan Rebels», *The Guardian Weekly,* August 31, 1997.
7. William Wallis, «Cobra militia loots Congolese capital», *The Guardian Weekly,* October 26, 1997.
8. «Deadline for Angola», *The Economist,* August 23, 1997, p. 29.

Η δημόσια λειτουργία της ελευθεροτυπίας

της Ελένης Κολλιοπούλου

Η κανονιστική ρύθμιση των προβλημάτων στις επιχειρήσεις Τύπου ή η θέσπιση κανόνων δημοσιογραφικής δεοντολογίας γίνονται συχνά πεδίο αντιπαράθεσης: Πόσο απειλείται η ελευθερία της έκφρασης και διάδοσης των ιδεών από τη ρυθμιστική λειτουργία του κράτους; Ποιο είναι το κοινωνικό κόστος της ισχυροποίησης των ΜΜΕ; Πόσο λειτουργεί ως άλλοθι η ελευθερία έκφρασης, προκειμένου να δικαιολογήσει την αυθαιρεσία της τέταρτης εξουσίας; Και, τέλος, τι διακυβεύεται στη σύγκρουση μεταξύ ΜΜΕ, κράτους και πολίτη;

Η κρατική παρέμβαση στον Τύπο ερμηνεύεται συχνά ως λογοκρισία, παραβίαση της ελευθερίας της έκφρασης και των κανόνων της ελεύθερης αγοράς. Όμως η μη θέσπιση ορίων στην ανεξέλεγκτη συγκέντρωση και τη δημιουργία μονοπωλίων στις επιχειρήσεις Τύπου κατέληξε στην καταστρατήγηση των αρχών του πλουραλισμού. Η ομογενοποίηση της ειδησεογραφίας με την παγκόσμια μετάδοσή της από τα ισχυρά δίκτυα ενημέρωσης έχει συρρικνώσει τον «μικρό Τύπο». Το δικαίωμα του πολίτη για ενημέρωση περιορίζεται στην πληροφόρηση που του παρέχουν οι κάτοχοι της νέας και πανάκριβης τεχνολογίας.

Η ελευθερία του Τύπου, έτσι όπως αποκρυσταλλώθηκε στα αστικά συντάγματα από τον 18ο αιώνα μέχρι σήμερα, είναι η κυριότερη εγγύηση για τη λειτουργία της δημοκρατίας. Η κατοχύρωση του δικαιώματος της ελευθερίας έκφρασης αποτελούσε προϋπόθεση για την άσκηση κριτικής στην εξουσία με σκοπό τον περιορισμό της κρατικής αυθαιρεσίας. Έτσι μόνο διασφαλιζόταν η ανεμπόδιστη άσκηση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Με όχημα την ελεύθερη διατύπωση των ιδεών, η συγκρότηση ενός αυτόνομου δημόσιου χώρου για την ελεύθερη ανάπτυξη του πολίτη και των κοινοτήτων θα γινόταν πραγματικότητα.

Η αρχική ταύτιση της έννοιας της ελευθεροτυπίας με το ατομικό δικαίωμα της ελευθερία έκφρασης κατοχύρωνε παράλληλα και τη μειωμένη ευθύνη του Τύπου. Σε πολλές δυτικές χώρες, όπως και στην Ελλάδα, τα ορκωτά δικαστήρια ήταν αρμόδια μέχρι και το πρώτο μισό του 20ού αιώνα για την εκδίκαση των εγκλημάτων του Τύπου. Οι ένορκοι, ως εκφραστές της κοινής γνώμης και του λαϊκού αισθήματος, αποτελούσαν εγγύηση για τις σπάνιες περιπτώσεις στοιχειοθέτησης ποινικής ευθύνης του δημοσιογράφου, του διευθυντή ή του εκδότη.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΑΤΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Η θεσμοποίηση του δικαιώματος της ελευθεροτυπίας, σε συνδυασμό με τη μεταπολεμική έκρηξη της πληροφορικής και των επικοινωνιών, ισχυροποίησε τις εκδοτικές επιχειρήσεις. Η οπτικοακουστική βιομηχανία έδωσε νέες δυνατότητες για την ανάπτυξη της οικονομίας του Τύπου.

Η κριτική θεώρηση των ΜΜΕ τα τελευταία τριάντα χρόνια προέρχεται σε μεγάλο βαθμό από το μετασχηματισμό τους σε οικονομική εξουσία. Ειδικότερα, η απογοήτευση πηγάζει από το γεγονός ότι η αύξηση των δυνατοτήτων στον τομέα παραγωγής και μετάδοσης των ειδήσεων δεν συνοδεύτηκε από ανάλογη ενίσχυση της ελευθεροτυπίας. Η έλλειψη πολυφωνίας πλήττει τόσο τον έντυπο όσο και τον ο κοακουστικό λόγο.

Η προνομιακή μεταχείριση του Τύ από το κράτος (επιδοτήσεις, φορολογι απαλλαγές...) για την ενίσχυση του το των επικοινωνιών αλλάζει τις ισορροπ Η προσέγγιση κράτους και Τύπου απο ναμώνει την παραδοσιακή συμμαχία που και πολίτη που είχαν στόχο την κο πολέμηση της κρατικής αυθαιρεσίας[1]. εφημερίδες γνώμης γίνονται όργανα δ μεσολάβησης της εξουσίας και τυχαίν της διακριτικής μεταχείρισης του κράτ Τα μικρά δημοσιογραφικά γραφεία με τρέπονται σε επιχειρησιακά συγκροτή τα Τύπου. Οι μέτοχοι τους είναι είτε λυεθνικές εταιρείες τηλεπικοινωνιακο ηλεκτρονικού εξοπλισμού είτε εφοπλι κές, κατασκευαστικές ή αυτοκινητιστι εταιρείες.

Με τις νέες τεχνολογίες η διαφημισ αγορά διευρύνεται. Ο ανταγωνισμός ταξύ των επιχειρήσεων Τύπου οξύνετο είδηση, ως καταναλωτικό προϊόν, χ τον ιδεολογικό και πολιτιστικό χαρακτ προς όφελος της δραματοποίησής Από κατ' εξοχήν μέσο υπεράσπισης ατομικής ελευθερίας, ο Τύπος γίνεται νένοχος της συγκέντρωσης και της δ ουργίας μονοπωλίων στα ΜΜΕ. Ο μ σχηματισμός του Τύπου σε τέταρτη εξ σία, αν όχι σε πρώτη, προβάλλει σήμ

η κυριότερη απειλή της καταστρατήγη-
ς της ελευθερίας έκφρασης και του δι-
ιώματος στην ενημέρωση. Η πολυφωνία
ρικνώνεται και έτσι χάνεται το ανα-
κίο στοιχείο για τη θετική λειτουργία
δημόσιου χώρου ως προνομιακού χώ-
υ ατομικής και συλλογικής αυτοπραγ-
τωσης.

την πρόσφατη έκθεση της αρμόδιας
τροπής του Ευρωκοινοβουλίου «σχετι-
με την επίδραση των νέων τεχνολογιών
ν γραπτό Τύπο της Ευρώπης» τονίζο-
ι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει η
Ε. για τον περιορισμό της συγκέντρω-
ς στα ΜΜΕ[2]. «Από τις αρχές του 1990
τάζεται σε κοινοτικό επίπεδο –με πολ-
και αντικρουόμενες απόψεις– το ενδε-
ιενο μιας κοινοτικής νομοθεσίας που
θέτει κάποιους ελάχιστους κανόνες
τικά με το ιδιοκτησιακό καθεστώς των
ΜΕ». Από το 1992 (έκδοση της Πράσι-
Βίβλου για τον Πλουραλισμό και τη
γκέντρωση των Μέσων) μέχρι σήμερα,
Επιτροπή δεν έχει καταφέρει να παρέμ-
για τη ρύθμιση των προβλημάτων συ-
έντρωσης που εμφανίζονται στον ευρω-
ικό Τύπο. «Δύο κύκλοι διαβουλεύσεων,
ανακοίνωση της Επιτροπής και πολλοί
ξιφισμοί» εμπόδισαν τη λήψη αποφά-
ων. «Πρόσφατα εμφανίσθηκε και πρό-
η οδηγίας που, χωρίς επίσημη εξήγη-
απεσύρθη και πάλι χωρίς να συζητηθεί
ην Επιτροπή».

ΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ ΩΣ ΔΗΜΟΣΙΟ ΑΓΑΘΟ

αντικειμενική πληροφόρηση, το δικαί-
α στην πληροφόρηση διακυβεύονται
η νέα επικοινωνιακή τάξη της ομογενο-
ημένης ειδησεογραφίας. Και παράλλη-
διακυβεύεται και η δημοκρατία. Η οι-
νομική εξουσία των συγκροτημάτων
που γίνεται πηγή νέων αυθαιρεσιών
λογων με εκείνων της πολιτικής εξου-
ς πριν από δύο αιώνες.

Με αυτά τα δεδομένα η δημόσια ρύθμιση
ν ΜΜΕ προβάλλει ως αναπόφευκτη λύ-
Το κράτος επιχειρεί να εγγυηθεί τη-
οιχειώδη διασφάλιση των δικαιωμάτων
ν πολιτών: της ελευθερίας της έκφρα-
ς, της μη παραβίασης της ιδιωτικής ζω-
της ανεμπόδιστης άσκησης των δικαιω-
των του πολίτη.

Μέχρι ποιο σημείο, όμως, νομιμοποιεί-
το κράτος να παρεμβαίνει; Το δίλημμα
τον δημόσιο ή ιδιωτικό χαρακτήρα των
ΜΕ ενισχύει ακόμα περισσότερο τη δαιμονοποίησή τους χωρίς να δίνει λύση στα προβλήματα που υπάρχουν στον τομέα αυτό. Τόσο η κρατική προπαγάνδα όσο και το ιδιωτικό κεφάλαιο καταστρατηγούν συχνά την έννοια της ελευθεροτυπίας. Η αναγωγή του περιεχομένου της αρχής αυτής μόνο στο ατομικό δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης νομιμοποιεί συχνά την αυθαιρεσία του Τύπου. Η ανάγκη για θέσπιση μιας στοιχειώδους δημοσιογραφικής δεοντολογίας λειτουργεί ως αντίβαρο στη μονομερή κυριαρχία της οικονομικής διάστασης του Τύπου.

Αν το ζητούμενο είναι η όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματική λειτουργία της δημοκρατίας, τότε η επίκληση δήθεν των αρχών της ελευθερίας του Τύπου ή της ελεύθερης αγοράς δεν μπορεί να γίνεται εμπόδιο στην ελεύθερη ανάπτυξη των πολιτών. Ο τρόπος επιλογής και επεξεργασίας των ειδήσεων αφορά πλέον όλη την κοινωνία και δεν αποτελεί προνομιακό αντικείμενο δημοσιογραφικών και επιχειρησιακών συσκέψεων. Η ελευθεροτυπία, ως προϊόν διεκδίκησης των πολιτών για περισσότερη ελευθερία, δεν μπορεί να δρα ανασταλτικά στην προοδευτική εξέλιξη της κοινωνίας. Ο ιστορικός της ρόλος απαιτεί από τους πολίτες να επαναπροσδιορίσουν το περιεχόμενό της προκειμένου να ξαναβρεθεί η χαμένη δυναμική του Τύπου και να ενισχυθεί η αξιοπιστία του.

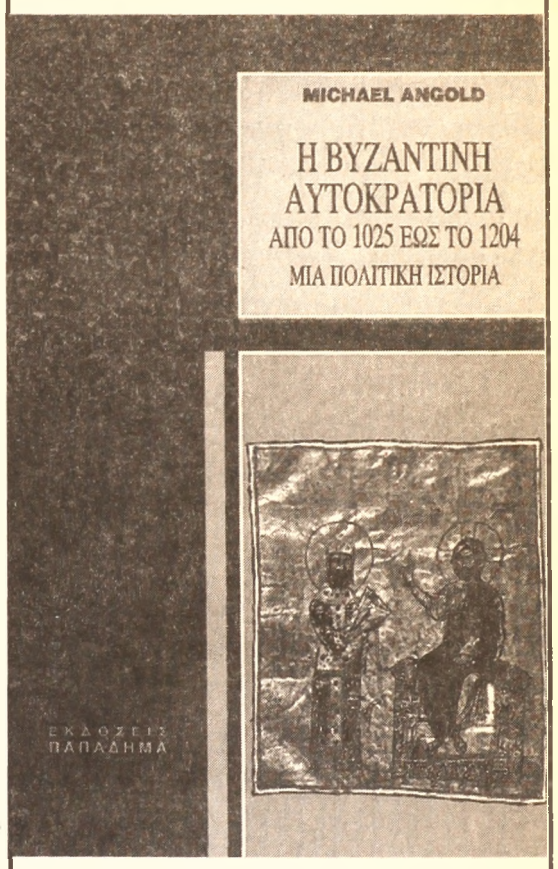
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Libois B., «Vers une approche "communautaire" de la liberté de presse («Προς μια "κοινοτική" προσέγγιση της ελευθεροτυπίας»), στη συλλογή άρθρων «Les médias entre droit et pouvoir» (Τα ΜΜΕ μεταξύ δικαίου και εξουσίας), εκδ. Editions de l'Université de Bruxelles 1995, σελ. 37επ.
2. Με την έκθεση αυτή, που εισηγήθηκε η ελληνίδα ευρωβουλευτής Κατερίνα Δασκαλάκη και εγκρίθηκε στις 24/10/1997 ομόφωνα και χωρίς τροπολογίες από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καλείται η Ευρωπαϊκή Επιτροπή να αναλάβει ενέργειες και να δρομολογήσει μέτρα στήριξης του γραπτού Τύπου. Στην έκθεση περιέχονται στοιχεία για τη συρρίκνωση του ευρωπαϊκού έντυπου λόγου. Τα αίτια αυτής της συρρίκνωσης εστιάζονται κυρίως στην εμφάνιση όλο και περισσότερων ηλεκτρονικών μέσων και στην αδυναμία των γραπτών μέσων να επαναπροσδιορίσουν το ρόλο τους.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ
Σειρά: ΙΣΤΟΡΙΑ
(Αρχαία - Μεσαιωνική - Νεότερη)

Michael Angold
Καθηγητής της Βυζαντινής Ιστορίας του Πανεπιστημίου του Εδιμβούργου

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟ 1025 ΕΩΣ ΤΟ 1204 ΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Μετάφραση:
Ευαγγελία Καργιανιώτη
Φιλόλογος

Θεώρηση:
Παναγιώτης Αγαπητός
Καθηγητής Βυζαντινής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Κύπρου

Με 576 σελίδες και 5 χάρτες

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ
Προσφορά στον Πολιτισμό
Ιπποκράτους 8 Αθήνα
Τηλ.: 36.27.318

ΚΟΣΜΟΔΡΟΜΙΟ

«ΚΛΑΔΕΨΕ» ΤΟΝ ΤΣΟΥΜΠΑΪΣ Ο ΓΕΛΤΣΙΝ

Ο **Ανατόλι Τσουμπάις**, αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και μέχρι πρότινος υπουργός Οικονομικών της χώρας, ήταν –και έως ένα βαθμό είναι– από τους ισχυρότερους άνδρες του Κρεμλίνου, που δεν κρύβει τις στενές του σχέσεις με παντοδύναμους τραπεζίτες και τις βλέψεις του για να διαδεχθεί τον πρόεδρο **Γέλτσιν**. Οι αποκαλύψεις όμως για δωροληψίες με αφορμή την έκδοση ενός βιβλίου για τις ιδιωτικοποιήσεις, –για το οποίο αμείφθηκε αδρά– προκάλεσαν θύελλα αντιδράσεων από την αντιπολίτευση και ανάγκασαν τον πρόεδρο Γέλτσιν να τον απομακρύνει από το υπουργείο Οικονομικών. Ο κ. Τσουμπάις έπεσε θύμα των διαπλεκόμενων που ο ίδιος δημιούργησε, μιας και καταφανώς ευνοούσε κατά τις αποκρατικοποιήσεις τους τραπεζίτες που τον στήριζαν. Ο Τσουμπάις κατάφερε βέβαια να εκτοπίσει από το Συμβούλιο Ασφαλείας τον άσπονδο εχθρό του και επιχειρηματία **Μπερεζόφσκι**, ο οποίος όμως φρόντισε με τη σειρά του να διοχετεύσει μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης, που ελέγχει, τις πληροφορίες για το σκάνδαλο με το βιβλίο για τις αποκρατικοποιήσεις. Ο Ανατόλι Τσουμπάις, βέβαια, διατηρεί μέρος της ισχύος του από τη θέση του αντιπροέδρου της κυβέρνησης, αν και δεν είναι σαφές ότι πολλές από τις φιλοδοξίες του έχουν «κλαδευθεί». Το θέμα βέβαια είναι ότι η κίνηση Γέλτσιν να «επαναφέρει στην τάξη» τον Τσουμπάις δεν θα αποδειχθεί ικανή να μετριάσει την αντιπάθεια της αντιπολίτευσης, αλλά και της πλειοψηφίας του ρωσικού λαού, απέναντι στον μεταρρυθμιστή και διαπλεκόμενο Τσουμπάις.

ΝΕΚΡΟΣ Ο ΠΙΟ ΑΣΠΟΝΔΟΣ ΕΧΘΡΟΣ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟ

Ο θάνατος του **Χόρχε Μας Κανόσα**, ηγέτη του ισχυρού λόμπυ των εξόριστων Κουβανών στις ΗΠΑ, προκάλεσε μεγάλη απογοήτευση στους συμπατριώτες του που ήλπιζαν ότι ο Μας θα μπορούσε να ηγηθεί της νέας κυβέρνησης της Κούβας μετά τον **Κάστρο**. Ο Μας μπορεί να χαρακτηριστεί ως ο πιο παθιασμένος πολέμιος όχι μόνο του καθεστώτος αλλά προσωπικά του Φιντέλ Κάστρο, και πολλοί στην Αβάνα πίστευαν ότι βρισκόταν πίσω από πολλές αποφάσεις της αμερικανικής κυβέρνησης εναντίον της κουβανικής κυβέρνησης, δεδομένου ότι είχε πολλές διασυνδέσεις και γνωριμίες στο αμερικανικό Κονγκρέσσο. Ο θάνατός του δημιούργησε κάποιες προσδοκίες στην Αβάνα για μεταστροφή της αμερικανικής πολιτικής. Οι ψυχραιμότεροι, βέβαια, όπως ο αντιπρόεδρος της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων της κουβανικής βουλής, **Λαζάρο Μπαρέντο** υποστηρίζει ότι τίποτα δεν πρόκειται να αλλάξει. «Δεν υπάρχει προσδοκία για αλλαγή πολιτικής. Το λόμπυ δεν είναι ένας άνθρωπος, είναι μια μηχανή, μια βιομηχανία, υποστηρίζει ο Λαζάρο Μπαρέντο που θεωρεί ότι οι εξόριστοι Κουβανοί δεν είναι απλά όργανα της αμερικανικής πολιτικής.

ΣΤΑΧΤΗ ΣΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΙΩΝ

Ο ισραηλινός πρωθυπουργός **Βενιαμίν Νετανιάχου** αναγκάστηκε, υπό την πίεση της αντιπολίτευσης, των εσωκομματικών του αντιπάλων που απειλούν να τον ανατρέψουν και της Ουάσινγκτον, να προχωρήσει «σε μια κίνηση καλής θέλησης», ανακοινώνοντας σχέδιο για μερική αποχώρηση από την κατεχόμενη Δυτική Όχθη. Στο σχέδιο αυτό, που υπερψηφίστηκε τελικά από το υπουργικό συμβούλιο, προβλέπεται η αποχώρηση των ισραηλινών στρατευμάτων και η έναρξη διαβουλεύσεων για την οριστική επίλυση του παλαιστινιακού με αντάλλαγμα η Παλαιστινιακή Αρχή να καταφέρει ισχυρό πλήγμα εναντίον της τρομοκρατίας. Δεν αναφέρεται από τι ποσοστό των κατεχόμενων εδαφών προβλέπεται να αποχωρήσουν οι Ισραηλινοί, αν και διαδίδεται ότι αυτό δεν θα είναι μεγαλύτερο του 6% ή το πολύ του 8%. Ο Νετανιάχου παρακάμπτει την ενδιάμεση συμφωνία που προβλέπει σταδιακές αποχωρήσεις από το μεγαλύτερο μέρος των κατεχομένων της Δυτικής Όχθης και ζητεί, χωρίς να προχωρήσει σε άλλες αποχωρήσεις, όπως προβλέπεται από τις συμφωνίες, να πάει στην τελική φάση συνολικής διευθέτησης του παλαιστινιακού.

Το γεγονός προκάλεσε, όπως ήταν αναμενόμενο, την έντονη αντίδραση των Παλαιστινίων που απέρριψαν τις προτάσεις Νετανιάχου. Σ' αυτή τη φάση, μόνο αν οι ΗΠΑ –που χρεώνονται την πλήρη αποτυχία της πολιτικής τους στη Μέση Ανατολή– ασκήσουν πιέσεις στον ισραηλινό πρωθυπουργό υπάρχει ελπίδα άρσης του αδιεξόδου.

Η καταδίκη
θάνατο των
ισλαμιστών από
τουρκι
δικαστήριο τ
περασμέ
εβδομά
ερμηνεύθηκε α
τους οπαδούς τ
τουρκικ
ισλαμικ
Κόμματος τ
Ευημερίας (Ρεφα
ως σκόπι
ενέργεια τ
κυβέρνησης πο
εντάσσεται σ
γενικότερ
πολιτική της για ν
τεθεί εκτός νόμ
το Ρεφάχ. Οι
μουσουλμάν
κρίθηκαν ένοχ
για συμμετο
στον εμπρησ
ξενοδοχείου σ
Σεβάστεια, τ
1993, όπο
σκοτώθηκαν 3
άτομα, τ
περισσότερα απ
τα οποία ήτα
Αλεβίτε

ΡΟΜΑΝΤΣΟ

του Απόστολου Διαμαντή

Ο ΣΟΦΟΣ ΤΗΣ ΕΚΑΛΗΣ

Έβρεχε ασταμάτητα όλη μέρα. Είχε νυχτώσει και έφτανα στη βαριά εξώπορτα, έφτανα μέσα στη νύχτα στη βίλλα της Εκάλης. Δεν μπήκα. Κοίταξα διστακτικά την αυλή ψάχνοντας το Ντόμπερμαν – δεν είμαι φανατικός φιλόζωος εν τοιαύτη περιπτώσει. Όμως ο απόκοσμος τύπος βγήκε αμέσως. Ένα σκοτεινιασμένο πρόσωπο, μια άσπρη γενειάδα, μια φωνή βαθιά, ήρεμη, γνωστή από παλιά. *«Εγώ είμαι, πέρασε μέσα»*.

Μπήκαμε στο ημίφως, στο σπίτι με τα μεγάλα παράθυρα, με τα βιβλία. Είχε ήδη βγάλει το κόκκινο κρασί, κάτι μεζέδες και τσιγάρα. Μ' αρέσουν αυτά με τους σοφούς γέρους– όλο και περισσότερο τους ψάχνω. Όμως δεν εκδηλώνομαι εύκολα, δεν ενθουσιάζομαι. Τον ξέρω, τον καταλαβαίνω, τον θυμάμαι ακόμα να περιδιαβαίνει μυστηριώδης στην οθόνη, αυτόν τον αρχαίο παπαδιαμαντικό τύπο. *«Είμαι εθνικόφρων, την ιστορία έχω για πάθος – άμα δεν έχεις ρίζα πας χαμένος. Ο τόπος μας χάνεται, μια μεγάλη σκοτεινή διαδρομή θα έχει. Πρέπει να θυμόμαστε, να ξέρουμε από πού ερχόμαστε και να υπερασπίζουμε το παρελθόν. Η πατρίδα μου, οι Έλληνες, η γλώσσα μου – αυτή είναι η παιδεία μου, αυτή μας κράτησε όρθιους, σ' αυτά πιστεύω»*.

Σαν μοιρολόγια τα άκουγα τα λόγια του. Σπούδασε νέος στο Λονδίνο, έτρεχε με Πόρσε, φύτευε κήπους. Και τώρα, μέσα στη νύχτα, κοντά στο τζάκι, μιλάει σαν να θέλει να ξαναφέρει τα πράγματα από κει που τα πήρε, πιστεύει ακόμα στον εαυτό του. Έχει εφτά εγγόνια, τρεις ταινίες, ένα βιβλίο, ένα τετράδιο με ποιήματα και μια φωνή – την πιο γλυκιά, την πιο τραγική. *«Όλοι είμαστε αμαρτωλοί, αλλά τούτο δω μου λείπει, άμα δεν το 'χω»*. Πίνει. Καπνίζει συνεχώς. *«Ο χρόνος είναι ένα κουβάρι. Τυλίγεται και μπερδεύεται, ξανάρχεται πάλι – σαν το λάστιχο είναι. Δεν πάμε ούτε μπρος ούτε πίσω, σαν τις κοτρώνες κατρακυλάμε στο καταράχι. Βάλε κρασί, μη φεύγεις μέσα στη βροχή»*.

Έβαλε την ταινία του. Δεν θέλω να βλέπω πάλι για την ιστορία, για τους αντάρτες – αρκετά πουλήθηκαν. *«Έμουνα με τον Άρη, αλλά δεν είμαι κομμουνιστής. Σκότωσαν το παλικάρι, τον Ψαρρό, και τι κάνανε για τους Έλληνες οι κομμουνιστές; Όλο πολιτικές, όλο ίντριγκες. Για να πάρεις την ευτυχία πρέπει να είσαι γενναίος. Θέλεις να σου τραγουδήσω ένα τραγούδι του Μητρόπουλου;»*.

Ούτε η τέχνη μ' ενδιαφέρει μπροστά του. Πόσοι απόμειναν να έρχονται από τόσο παλιά; Να μιλάνε έτσι; Να ξέρουν τη μοίρα τους και να έχουν έρμα; *«Το να έχεις έρμα δεν είναι επαναστατικό, είναι πολύ σοβαρό. Είναι αυτό που συντηρείται, που έρχεται από τους πατεράδες μας. Σε βλέπω, δεν μιλάς. Αλλά να προσέχεις. Όποιον δεν μιλάει τον θάβουν ζωντανό»*.

Είδα την ταινία του. Ήταν καλή, η καλύτερη. Δεν πέρναγαν οι άνθρωποι μέσα σε ψυχρά καντράν, σαν μαριονέττες του χρόνου, σαν πιόνια του σκηνοθέτη. Ήταν ζωντανοί, απλοί μέσα στην ιστορία τους. Μια ταινία που αχρήστευε τα «αριστουργήματα» του είδους, με τις δήθεν βροχερές μέρες, που δήθεν είναι το όραμα του σκηνοθέτη. Που ψάχνει ένα χρόνο τη βροχερή μέρα για να γυρίσει. Άμα ξέρεις τα ανθρώπινα, δεν χρειάζεσαι τα πλάνα. *«Δεν είμαι σκηνοθέτης, φυτεύω κήπους»*.

Ο παράξενος ταξιδιώτης μου 'δωσε κι άλλο κρασί. Μ' αποχαιρέτησε – από μακριά τον χαιρετά κι από κοντά του λέει. Ο μεγαλύτερος ίσως μεταπολεμικός ηθοποιός, ο μεγαλύτερος ασφαλώς σκηνοθέτης – δεν είναι ηθοποιός, ούτε σκηνοθέτης ο Αλέξης Δαμιανός. Είναι ένα παραμύθι εκεί στην Εκάλη, που ζει μόνος με τη γυναίκα και τα παιδιά και τα εγγόνια του. Τι απέγινε ο *Ηνίοχος*; Γιατί δεν πήγε σε κανένα ξένο φεστιβάλ; Γιατί δεν τον ξαναβλέπουμε; Γιατί δεν τον καλούμε να μας μιλάει; Γιατί δεν τον χρειάζονται πια αυτόν τον σοφό Έλληνα;

Θα ρωτήσω τον Κανέλλη, που μόλις θα 'χει γυρίσει πτώμα και απογοητευμένος από το Φεστιβάλ.

Διάλογος

ΕΠΙΚΡΙΣΕΙΣ

Δημοσιεύουμε, χωρίς να σχολιάζουμε, την επιστολή που ακολουθεί.

Κύριε Διευθυντά,

Είμαι αναγνώστρια του περιοδικού σας εδώ και πολλά χρόνια. Τελευταία όμως κάτι άρχισε να μ' ενοχλεί στο περιοδικό. Τελικά, κατάλαβα τι: ο κατινισμός του. Δεν φιλοξενείται πλέον τίποτε θετικό. Όλα τα άρθρα του, πολιτικά και πολιτιστικά, διαπνέονται από μια άρνηση. Στείρα κριτική χωρίς να αντιπροτείνεται τίποτε, ένας αγώνας κατά του Ιδρύματος Λαμπράκη που θεωρώ ότι είναι περιττός, γιατί ένας σκεπτόμενος αναγνώστης καταλήγει μόνος του σε συμπεράσματα και, το χειρότερο, φιλοξενούνται διάφορες κατίνες διανοούμενοι της σημερινής ελληνικής κοινωνίας που αλληλοβρίζονται ασύστολα χρησιμοποιώντας πολλές φορές χυδαίο υβρεολόγιο. Καμία σεμνότητα.

Επειδή τα κυκλώματα των πνευματικών ανθρώπων στην Ελλάδα είναι μικρά, όλοι γνωρίζουν ότι οι μόνοι που παίρνουν συγχωροχάρτι και μάλιστα προωθούνται μέσα από τις στήλες του περιοδικού παρά την μετριότητα και την κακή ποιότητα των γραπτών τους, είναι οι φίλοι του κ. Παπουτσάκη.

Και αυτό, πιστέψτε με, όταν επαναλαμβάνεται, προκαλεί αηδία.

Ο οργισμένος τόνος οφείλεται στην τελευταία διαμάχη των Μπιτσώρη-Ψυχογιού που έκανε να ξεχειλίσει το ποτήρι.

Ya basta, θα λέγανε οι ζαππατίστες.

Ευχαριστώ
Άννα Marcelis
Βρυξέλλες

ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΕ ΣΤΟΝ ΟΣΕ

Από τον μέχρι πρότινος πρόεδρο της επιτροπής ελέγχου του ΟΣΕ και τώρα νεοδιορισθέντα πρόεδρο του ΟΣΕ, πολιτικό μηχανικό και τέως μέλος της Κ.Ε. του Συνασπισμού, Νίκο Γρατσία πήραμε την επιστολή που ακολουθεί:

Αγαπητό *Αντί*,

Στο προηγούμενο φύλλο σου (648), στο ρεπορτάζ για την υποψηφιότητα Δαμανάκη στο Δήμο της Αθήνας και τις σχέσεις ΠΑΣΟΚ-ΣΥΝ αναφέρθηκες και στη δική μου τοποθέτηση στη θέση του Προέδρου του ΟΣΕ, συνοδεύοντας αυτή την πληροφοριακή αναφορά με τις υπενθυμίσεις: α) ότι πρωτοστάτησα ώστε ο ΣΥΝ να στηρίξει την υποψηφιότητα Λιάσκα ως προέδρου του ΤΕΕ και β) ότι λίγες μέρες πριν από τις εκλογές του ΤΕΕ είχα προσφέρει 7 εκατ. για την εξόφληση του σπιτιού της Κουμουνδούρου, στις οποίες και απαντώ.

1. Επειδή σε έχουν απασχολήσει πολύ μέχρι τώρα και είμαι βέβαιος πως θα σε απασχολήσουν και στο μέλλον και ο Λιάσκας και το ΤΕΕ και ο ΣΥΝ και οι σχέσεις τους, και για να μην κάνεις σοβαρά λάθη στις εκτιμήσεις και αποτιμήσεις σου, όπως π.χ. αυτό που γράφεις για μένα, καλό θα ήταν –και νομίζω πολύ εύκολο– να ζητήσεις να μάθεις:

• Ποιος στον ΣΥΝ, από το 1989, προσπάθησε με νύχια και με δόντια να συγκροτηθεί μία συνασπισμική παράταξη των μηχανικών που θα λειτουργεί δημοκρατικά, συλλογικά και προγραμματικά, ακριβώς για να εξουδετερώσει τους μεγαλοπαράγοντες που εκμεταλλεύονταν το χώρο προς ίδιον όφελος και τους καρεκλοκένταυρους που λυμαίνονται το ΤΕΕ –κι όχι μόνο–, και βέβαια ποιοι ήταν αυτοί που αντέδρασαν με λύσσα και κατάφεραν να εξουδετερώσουν όλες τις σχετικές προσπάθειες.

• Με ποίου την πρωτοβουλία συγκλήθηκε συγκέντρωση (ακτίφ) των μηχανικών του ΣΥΝ στις 20.5.96 με θέμα τις εκλογές ΤΕΕ 1997 και στόχο τη δημιουργία –επιτέλους– μιας συνασπισμικής παράταξης, απαλλαγμένης από τους γνωστούς δυνάστες του χώρου, που θα κατεβεί στις εκλογές του ΤΕΕ του 1997, και ποιοι σαμπόταραν αυτή την εκδήλωση και γιατί τελικά απέτυχε –για άλλη μια φορά– αυτή η προσπάθεια.

• Με ποίων την πρωτοβουλία συγκλήθηκε η συγκέντρωση (ακτίφ) των μηχανικών του ΣΥΝ την 1.2.97 όταν είχαν αποκηρυχθεί οι εκλογές του ΤΕΕ και η προθεσμία κατάθεσης των ψηφοδελτίων έληξε στις 10.2.

• Ποιοι στις –φυσικά– ανεφάρμοστες λόγου χάριν προτάσεις «να κατεβούμε χωρίς το Λιάσκα», δήλωσαν ότι «εμείς θα κατεβούμε με το Λιάσκα».

Φυσικά, κάθε λογικός άνθρωπος καταλαβαίνει ότι και οι αντικειμενικές αλλά και οι υποκειμενικές συνθήκες επέτρεπαν δυο εναλλακτικές λύσεις: τη μη συμμετοχή στις εκλογές που θα τη φοβόταν μικρό ποσοστό από τους ΣΥΝασπισμικούς· ή συμμετοχή με στήριξη του παραδοσιακού ψηφοδελτίου της «ΕΝΟΤΗΤΑΣ» με συνεχή όμως και ενεργή παρουσία του ΣΥΝ σ' όλες τις φάσεις (εκλογές, εκλογή μελών Δ.Ε., εκλογή μελών Προεδρείου Δ.Ε.) – και βέβαια απο-

ΝΙΚΟΣ ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ
ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΗΣΙΜΟΙ ΤΟΠΟΙ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ (ΑΛΜΠΟΥΜ)
Ζωγραφική 1994 - 1996
Μόλις κυκλοφόρησε
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... *Η άλλη άποψη στο βιβλίο*

φασίστηκε η δεύτερη.

• Ρώτα λοιπόν να μάθεις ποιος πάλεψε για να γίνει ουσιαστική αυτή η παρουσία και ποιοι (στελέχη του ΣΥΝ) έκαναν ό,τι μπορούσαν για την εξουδετέρωσή της ποντάροντας στην εύνοια του αρχηγού και ποιοι έχουν την ευθύνη που ο ΣΥΝ –σίγουρα το 80% των ψηφοφόρων της ΕΝΟΤΗΤΑΣ ήταν οπαδοί του– έμεινε ουσιαστικά έξω από τη Δ.Ε. του ΤΕΕ.

• Μάθε ποιοι είναι αυτοί που και τώρα ακόμα, και παρά τις αθλιότητες που έγιναν κατά την εκλογή των οργάνων του ΤΕΕ, αντιδρούν στην ανάληψη από τους μηχανικούς του ΣΥΝ μιας εξυγιαντικής πρωτοβουλίας στο χώρο της ΤΕΕ και γενικότερα των φορέων των μηχανικών.

2. Έχω την αίσθηση πως η σύνδεση της οικονομικής εξόρμησης του ΣΥΝ και η συμβολή μου σ' αυτή για τη διάσωση του «σπιτιού του» με τις εκλογές του ΤΕΕ και τη σημερινή μου θέση εμπεριέχει ένα προσβλητικό για μένα υπονοούμενο, που σίγουρα δεν συνάδει με το γνωστό ήθος του *Αντί*. Για να λυθεί λοιπόν η όποια απορία ή να απαντηθεί η όποια υπόνοια των αναγνωστών σου σας πληροφορώ ότι στην οικονομική εξόρμηση του ΣΥΝ «προσέφερα» όχι 7 αλλά 9 εκατομμύρια (από τα συνολικά των 90 που συγκεντρώθηκαν), μόνο που απ' αυτά τα 9 εκατ. τα 8,9 τα συγκέντρωσα γυρίζοντας επί 3 μήνες τα γραφεία συναδέλφων μηχανικών που έχουν τις οικονομικές δυνατότητες αλλά και τη διάθεση να βοηθήσουν τον ΣΥΝ (πράγμα που έχω κάνει σε όλες τις οικονομικές εξορμήσεις του ΣΥΝ). Η προσωπική μου συνεισφορά ήταν μόνο 100.000 δρχ., γιατί η οικονομική μου κατάσταση δεν μου επέτρεπε να προσφέρω περισσότερα.

Με πολλή εκτίμηση
Νίκος Γρατσίας

Σημείωση: Για τους αναγνώστες μας, διευκρινίζουμε ότι η πενταμελής επιτροπή του ΣΥΝ που αποφάσιζε τα σχετικά με την «γραμμή» περί το ΤΕΕ αποτελούνταν από τους εξής: **Στέφανο Ιωακειμίδη, Γιάννη Αλαβάνο, Αντ. Πρωτονοτάριο, Αλέκο Φλαμπουράρη** και τον **Ν. Γρατσία**. Όλοι υποστήριξαν στον ένα ή τον άλλο βαθμό την υποψηφιότητα Λιάσκα. Τώρα καλαψουρίζουν γιατί, τελικώς, ο Κ. Λιάσκας τους «έριξε» και δεν τους συμπεριέλαβε στη νέα Διοικούσα. Ας τα βρουν! Υπάρχουν άλλωστε και άλλοι δρόμοι προς τη «ρευστοποίηση» και την εξουσία και για τους υπολοίπους, όπως υπέδειξε ήδη ο νέος Πρόεδρος του ΟΣΕ κ. Νίκος Γρατσίας.

ΑΦΕΤΕ ΤΟΥΣ ΝΕΚΡΟΥΣ...

Από το γιατρό Σ.Χ. Σωτηρόπουλο, πρόεδρο της Κίνησης Πολιτών «Κοινωνική Ένωση Αναδημιουργίας», πήραμε το σημείωμα που ακολουθεί:

Τις περασμένες βδομάδες οι ΣΥΝ-ηγορίες υπέρ της κ. Δήμητρας Λιάνη-Παπανδρέου από στελέχη του κόμματος της ηθικής και πολιτιστικής αντίστασης του λαού μας (και αυτό εγώ το εννοώ) έδωσαν και πήραν (ερωτήσεις στη Βουλή, δηλώσεις κ.λπ.).

Ξέρω, ξέρω τι θα μου απαντήσουν οι καθ' όλα αγαπητοί μου βουλευτές κ. Στ. Αλφιέρη και Σπ. Δανέλης, η κ. Φ. Σιάνου και όσοι άλλοι έσπευσαν στο όνομα δήθεν της προστασίας της ανθρώπινης αξιοπρέπειας να βγουν σημαιοφόροι και να καταγγείλουν τα αίσχη του Κουρή που δημοσιεύει γυμνές φωτογραφίες κ.λπ., κ.λπ.

Ε! λοιπόν, ο πανάθλιος Κουρής ασχημονεί, καταρρακώνει ανθρώπινες αξιοπρέπειες και συνθλίβει συνειδήσεις εδώ και πολλά χρόνια (με χιλιάδες αθώα θύματα) έχοντας μάλιστα την πλήρη ασυλία και καθοδήγηση από το παπανδρεϊκό τότε (τουτέστιν και της κ. Λιάνη) και την ασυλία και ανοχή τώρα από το σημιτικό ΠΑΣΟΚ, γιατί είναι ο άνθρωπός τους (ή ο αχυράνθρωπός τους, αν θέλετε). Χρησιμοποιεί μάλιστα το δικό τους βορβορώδες υλικό (απόρρητα πλαστά ή γνήσια έγγραφα, κασέτες υποκλοπής, «τουρλουμούσιες» γυμνές φωτογραφίες και άλλα τέτοια ψυχοαπολαυστικά και παιδαγωγικά μέσα), δηλαδή με απλά λόγια είναι η προέκταση και ο καθρέφτης τους.

Και το ερώτημα που τίθεται είναι: Τι ζητάτε Εσείς τώρα και ΣΥΝ-ηγορείτε και εμμέσως παίζετε το ρόλο της κολυμβήθρας του Σιλωάμ για την κάθε κ. Λιάνη; Γιατί η ευαισθησία σας εδώ, μοιάζει επιλεκτική και περίεργη (Και δικαίως θα σας πουν πού είστε όταν χιλιάδες –και μάλιστα αθώα θύματα– στέναζαν και στενάζουν τόσα χρόνια κάτω από την μπότα της *Αυριανής* αθλιότητας; Σας πείραξαν οι γυμνές φωτογραφίες –καταδικαστέα πράξη που άλλωστε είναι θλιβερό καθημερινό θέαμα στα περίπτερα– και δεν σας πείραξε το γεγονός ότι ο πανάθλιος Κουρής φιλοξενείται και εμέσσει και χυδαιολογεί, κοπρολαλεί στην κυριολεξία καθημερινά ανά τα κανάλια της τηλεόρασης;).

Εκτός και αν για σας το σαράκι της εφήμερης δημοσιότητας και ο Δον-Κιχωτισμός μιας άκρατης και άκριτης προστασιολαγνείας κάθε κοινωνικής παραδοξολογίας (που πολλές φορές εγγίζουν τα όρια της ανοχής απέναντι σε επικίνδυνες περιθωριακές ομάδες ή της συμπαράστασης σε καθώς εννοούμενα δήθεν ανθρώπινα δικαιώματα) είναι για σας κάτι σαν φετίχ και προδίδει ένα άλλο ήθος και ύφος, που εμείς οι κοινοί θνητοί ούτε το ξέρουμε ούτε το καταλαβαίνουμε.

Βέβαια, κατά καιρούς, έχουμε δει και άλλες ΣΥΝ-ηγορίες (θετικές ή αρνητικές) εξίσου περίεργες και παράδοξες, πλην σοβαρότερες (που ο χώρος δεν επιτρέπει ν' αναπτύξουμε έστω και ακροθιγώς), όπως π.χ. το άβατο, οι αναγκαστικές συνενώσεις –πρόσφατη παρασπονδία στη Βουλή–, η χρήση χασίς, το κλείσιμο των εθνικών δρόμων –παλιότερα–, οι οβιδιακές μεταλλαγές των ίδιων στελεχών ως προς τις πασοκικές προσεγγίσεις και άλλα τινά που υπάγονται στο συνασπισμικό παράδοξο και αλαλούμ δόγμα: «μην αφήσουμε τίποτα να πέσει κάτω» (που μπορεί να έχουν και δίκιο, αλλά ο τρόπος της προβολής προδίδει προχειρότητα, αν όχι απρέπεια)!

Τα πρώτα, τα ποταπά (λιάνεια άγη, κούρεια αίσχη), και τα δεύτερα, τα σοβαρά, σιγά σιγά θολώνουν, κατά τη γνώμη μου, την πολύ καλή εικόνα που έχει προς τα έξω το κόμμα της Ανανεωτικής Αριστεράς και των Κοινωνικών Κινημάτων και του προέδρου του Νίκου Κωνσταντόπουλου. Και αυτό είναι κρίμα.

Ένας απλός πολίτης, όπως είμαι εγώ, το μόνο που έχω να συστήσω στους αυτόκλητους ΣΥΝ-ηγόρους, είναι να εφαρμόζουν τη γνωστή ρήση: «Άφετε τους νεκρούς θάπτειν τους εαυτών νεκρούς...».

Ευχαριστώ
Σωτήρης Χ. Σωτηρόπουλος,
γιατρός

ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Από τον Νάσο Βαγενά λάβαμε την επιστολή που ακολουθεί:

Αγαπητό *Αντί*,

Με το κείμενό του το δημοσιευμένο στο προηγούμενο τεύχος σου («Αφιερωμένο εξαιρετικά: Στο πρωτότυπο ή και στη μετάφραση;») ο Βαγγέλης Μπιτσώρης χαρακτηρίζει «ρηξικέλευθη» ενέργεια το γεγονός ότι ενέταξα «ατάκτως μέσα στην ποιητική [μου] συλλογή *Η πτώση του ιπτάμενου* πρωτότυπα και ξένα μεταφρασμένα ποιήματα, χωρίς να δηλώνεται το μεικτό είδος στο εξώφυλλο» και ότι οι Δ. Καψάλης και Χ. Βλαβιανός στις συλλογές τους *Μπαλλάντες και περιστάσεις* και *Adieu* αντιστοίχως «παρενείρουν σε χωριστή έντιτλη ενότητα μεταφρασμένα ποιητικά κείμενα».

Θα ήθελα να παρατηρήσω ότι η ενέργεια αυτή δεν είναι ρηξικέλευθη: αποτελεί συνήθη πρακτική των ποιητών μας έως και τη

δεκαετία του 1930. Με την καθιέρωση όμως της μοντερνιστικής ποίησης και τις συνέπειες που επέφερε στην ελληνική μετάφραση της ποίησης ο ελεύθερος στίχος (κατά λέξη μετάφραση, πτώση της καλλιτεχνικής της ποιότητας), η μετάφραση θεωρήθηκε στη χώρα μας είδος παρακατιανό και ουσιαστικά εξοβελίστηκε από τις συλλογές των ποιητών. Το γεγονός ότι νέοι ποιητές όπως οι Δ. Καψάλης και Χ. Βλαβιανός (και ο Ηλ. Λάγιος με τη συλλογή του *Μουζικούλες*) επαναφέρουν την πρακτική των πριν από τον μοντερνισμό ποιητών περιλαμβάνοντας και μεταφράσεις στα ποιητικά τους βιβλία (σε συνδυασμό με την ποιότητα αυτών των μεταφράσεων) είναι, πιστεύω, αξιοσημείωτο: δείχνει ότι η ισχύουσα σήμερα αντίληψη για τη μετάφραση της ποίησης ως πάρεργη ποιητική δραστηριότητα έχει αρχίσει να μεταβάλλεται.

Νάσος Βαγενάς

Ο συνεργάτης μας Βαγγέλης Μπιτσώρης παρατηρεί τα εξής:

Περιοδικὸ *Ἀντί*,

μέσω τῆς στήλης σου θέλω νὰ εὐχαριστήσω τὸν Νάσο Βαγενᾶ γιὰ τὶς διευκρινίσεις ποὺ δίνει σχετικὰ μὲ τὸ ἐσπευσμένο καὶ μεταμεσονύκτιο (ἐπὶ τοῦ πιεστηρίου τοῦ *Ἀντί*, 18.11.1997, βλ. τχ. 648, σελ. 66) λακωνικό του κείμενό μου ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἀφιερωμένο ἐξαιρετικά: Στὸ πρωτότυπο ἢ στὴ μετάφραση;», κυρίως ἐπειδὴ μνημονεύει κάτι ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ μοῦ διαφύγει, δηλαδὴ τὴν πρόσφατη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Ἠλία Λάγιου *Μουζικοῦλες*, ὅπου παρενείρονται καὶ μεταφρασμένα κείμενα: ὄντως, στὸ κείμενό μου ὁ ἐν λόγῳ φίλος ποιητὴς κατονομάζεται πρῶτος... Ὅσον ἀφορᾶ τὸ χαρακτηρισμὸ «ρηξικέλευθος», δὲν ἐννοῶ ὅτι ὁ Ν. Βαγενᾶς *πρῶτος αὐτὸς* εἰσάγει καινὰ δαιμόνια, ἀλλά ὅτι σὲ σχέση μὲ τὶς *συγκεκριμένες* συλλογὲς τῶν ἄλλων δύο μνημονευθέντων ποιητῶν (Χ. Βλαβιανὸς καὶ Δ. Καψάλης) εἶναι θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ *ρηξικέλευθα* συνεπής: ἡ ἰσοτιμία πρωτοτύπου καὶ μεταφράσματος συνεπάγεται τὴν ἰσότιμη, ἀδιάκριτη καὶ *ἄτακτη* συμπαράθεσή τους στὴ *συγκεκριμένη* ποιητικὴ συλλογή του, *Ἡ πτώση τοῦ ἱπτάμενου*. Αὐτὸ ἄλλωστε ἔχει ἤδη ἐπισημανθεῖ ἀπὸ τὸν Δ. Ν. Μαρωνίτη στὸ ἄρθρο του «Ἀπὸ τὴ φράση στὴ μετάφραση» (*Βῆμα*, 4.4.1990).

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ὅμως, τὸ συντομότατο κείμενό μου δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἐπέχει θέσιν ἔστω καὶ μιᾶς παραγράφου τῆς ἱστορίας τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως. Τὴν ἀναφορά μου ὅμως στοὺς ποιητὲς τοῦ μεσοπολέμου τὴν εἶχα ἀναπτύξει μὲ τὴ ρητὴ μνεία τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς καρυωτακικῆς συλλογῆς *Ἐλεγεῖα καὶ σάτιρες* –ὅπου δημοσιεύονται καὶ μεταφράσεις– μία μέρα πρὶν (17.11.1997) στὸ Βιβλιοπωλεῖο Ἐλευθερουδάκη, ὅπου μὲ τὴ συντροφιὰ τοῦ Χάρη Βλαβιανοῦ καὶ τοῦ Ἄρη Μαραγκόπουλου συζητήσαμε μὲ θέμα τὴ «μετάφραση καὶ τὴν "ἐθνικὴ" λογοτεχνία». Ἡ αἰφνίδια ἀλλὰ δικαιολογημένη ἀπουσία τοῦ Ν. Βαγενᾶ –ὁ ὁποῖος θὰ συμμετεῖχε ἰσότιμα στὴ συζήτησή μας– ἦταν αἰσθητή, ἀλλὰ τώρα μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ προχωρήσουμε στὶς πρῶτες διευκρινιστικὲς ἀνταλλαγές, οἱ ὁποῖες ἂν ἦταν παρὼν θὰ ἦσαν ὁπωσδήποτε περιττές. Οὕτως ἢ ἄλλως, εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ ἐπισημάνσεις τοῦ Ν. Βαγενᾶ συμβάλλουν προκαταβολικὰ στὴ διεξαγωγὴ ἑνὸς θετικοῦ καὶ γόνιμου διαλόγου.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴ φιλοξενία

Βαγγέλης Μπιτσώρης

ΓΡΗΓΟΡΗ ΦΑΡΑΚΟΥ

ΑΡΗΣ ΒΕΛΟΥΧΙΩΤΗΣ

ΤΟ ΧΑΜΕΝΟ ΑΡΧΕΙΟ – ΑΓΝΩΣΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Κυκλοφόρησε από τα «Ελληνικά Γράμματα» το βιβλίο του Γρηγόρη Φαράκου «Άρης Βελουχιώτης: Το χαμένο Αρχείο – Άγνωστα Κείμενα».

Το βιβλίο χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο, με τίτλο «Τα Γεγονότα», δίνεται το ιστορικό περίγραμμα της λίγο πριν την Κατοχή περιόδου ως και το θάνατο του Άρη Βελουχιώτη. Στο δεύτερο, «Τα κείμενα», δημοσιεύεται το Αρχειακό υλικό, που προέρχεται από τα Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας, τα Αρχεία της Ειδικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εξωτερικών, το προσωπικό αρχείο κοινωνικής ιστορίας του συγγραφέα, και φυσικά από το Ιδιωτικό Αρχείο του Άρη Βελουχιώτη, που είναι και το πιο σημαντικό μέρος του βιβλίου, μια που τα κείμενα αυτά που για πρώτη φορά αποκαλύπτεται η ύπαρξή τους, αποτελούν σημαντικό απόκτημα για την ιστορική έρευνα.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Δύναμη στη γνώση

Εκδόσεις: • Ακαδημίας 88, 106 78 Αθήνα τηλ. 33 02 415, 38 20 612 - fax 38 36 658 • • Βιβλιοπωλεία: • Γ. Γενναδίου 6, 106 78 Αθήνα τηλ. 38 17 826, 38 06 661 - fax 38 36 658 • Στοα Ορφέως, Στοα βιβλίου Πεσμαζόγλου 5, 105 59 Αθήνα τηλ. 32 11 246

επισημαίνουμε

ΕΘΝΙΚΗ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ; ΕΘΝΙΚΟ ΤΙΠΟΤΑ

Η Εθνική Πινακοθήκη συνεχίζει την ελεύθερη πτώση της έτσι χωρίς πρόγραμμα, με μια διεύθυνση που ενδιαφέρεται μόνο για τις κοσμικές δυνατότητες που της παρέχει ένας χώρος εξ ορισμού με αρκετό glamour και μ' ένα Διοικητικό Συμβούλιο που καθοδηγείται από χρηματιστές και νομικούς και που νομίζει ότι ξέρει όσα ακριβώς –και δυστυχώς– αγνοεί. Είναι χαρακτηριστικό ότι η προϊσταμένη καλλιτεχνικού προγραμματισμού παραιτήθηκε από την θέση της προτού ακόμη συμπληρωθούν δύο χρόνια από την ανάληψή της, τυπικά για λόγους υγείας, ουσιαστικά όμως διαμαρτυρομένη για την έλλειψη εσωτερικού κανονισμού –διάβαζε αξιοκρατίας– και τον παντελή παραγκωνισμό του σώματος των επιμελητών, δηλαδή του επιστημονικού εκείνου φορέα που εκ των πραγμάτων επιβάλλεται να κατευθύνει ένα ίδρυμα τέχνης όπως είναι η Εθνική Πινακοθήκη. Κι όμως, το Δ.Σ. ουδέποτε εδέχθη επί επτά χρόνια (!) τους επιμελητές για να συζητήσει μαζί τους τις ενστάσεις ή τις υποδείξεις τους. Απ' την άλλη πλευρά, το ΥΠΠΟ βολεύεται από μια Πινακοθήκη που κάνει τα πάντα εκτός απ' όσα ορίζει ο ιδρυτικός της νόμος· δηλαδή, λειτουργεί ως γκαλερί, ως μίασος ποικιλιών και εσχάτως ως peep show του διεθνούς jet set. Έτσι ανερυθρίαστα ανακοινώθηκε η έκθεση(;) Τζεφιρέλι, νεοφασίστα κατά δήλωσή του, στην Πινακοθήκη και οφείλουμε να προσδοκούμε αναλόγως και καταδρομική του Τζάννι Βερσάτσε. Όσο για τον Γύζη, τον Παρθένη, τον Παπαλουκά, τον Τριανταφυλλίδη, τον Ακριθάκι, τον Κόντογλου, τον Τσαρούχη, τον Διαμαντόπουλο κ.ο.κ. αυτοί ατύχησαν γιατί δεν ανήκουν στην show biz. Η διεύθυνση της Εθνικής Πινακοθήκης, στις έντονες και συχνά δημοσιοποιούμενες διαμαρτυρίες του υπογράφοντος, απαντά με παραπομπές στο πειθαρχικό του ΥΠΠΟ και μ' ένα κλίμα τρομοκρατίας και αποκλεισμού από κάθε δραστηριότητα της υπηρεσίας. Έτσι συνεπληρώθησαν αισίως επτά χρόνια χωρίς το πρώτο μουσείο τέχνης της χώρας να εκθέτει σε μόνιμη βάση τις μόνιμες συλλογές του, ενώ προς αναπλήρωση του κενού δαπανά εκατοντάδες εκατομμυρίων σε ετήσια βάση για να παρουσιάζει ευκαιριακά θεάματα, τα οποία δικαιολογούν την ύπαρξή τους μόνο κατά την φασαριόζικη βραδιά των εγκαινίων.

Η Πινακοθήκη θα έπρεπε μ' εκπαιδευτικά προγράμματα, με πρωτοβουλίες θελοντών, με παιδικό εργαστήρι, με έρευνες και στρογγυλές τράπεζες σχετικά με την κοινωνία και τον πολιτισμό να παρεμβαίνει δυναμικά στον ιστό της πόλης και συγχρόνως να καθοδηγεί τις δημοτικές πινακοθήκες σ' όλη την επικράτεια, εξακτινώνοντας εκθέσεις-πακέτα. Είναι προτάσεις που ο υπογράφων έχει κατ' επανάληψιν υποβάλλει «αρμοδίως» σε ώτα –φευ– αναρμόδιων περί τον πολιτισμό «υπευθύνων». Έτσι, η Εθνική Πινακοθήκη εξακολουθεί να μην είναι εθνική και να μην είναι πινακοθήκη. Εξακολουθεί να παίζει ένα γελοίο παιχνίδι συθαιρεσιών και δημοσίων σχέσεων. Ώς πότε;

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Γ. Είναι πάντως χαρακτηριστικό ότι και το ΥΠΠΟ και η Εθνική Πινακοθήκη εδώ κι ένα χρόνο λειτουργούν χωρίς καλλιτεχνικές επιτροπές αλλά και χωρίς να έχουν προχωρήσει στη νομική κατάργησή τους. Το ζήτημα παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον γιατί αποκρύπτει τα κενά των νόμων και τη νοοτροπία των προσώπων.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

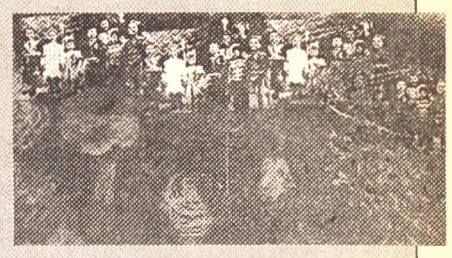
• ***Δείτε:*** Το έργο της πολωνής συγγραφέως Αγκνιέσκα Οσιέσκα *Λαχτάρα για κεράσια*, που παρουσιάζεται στην αμαξοστοιχία «Το τραίνο στο Ρουφ», στον σιδηροδρομικό σταθμό του Ρουφ. Σ' αυτό το «μιούζικαλ για δύο», η σκηνοθεσία είναι του επίσης Πολωνού Ντανιέλ Ολμπρίνσκι (τον θυμάστε από τις ταινίες του Βάιντα;), παίζουν η Τατιάνα Λύγαρη και ο Αντρέας Νάτσιος, ενώ ο Μηνάς Αλεξιάδης έγραψε 12 τραγούδια ειδικά για την παράσταση, που τα τραγουδούν η Αφροδίτη Μάνου και ο Σπύρος Σακκάς.

• ***Ακούστε:*** Τον γάλλο φιλόσοφο Ζακ Ντεριντά, ο οποίος επισκέπτεται για τρίτη συνεχή χρονιά την Ελλάδα, προσκεκλημένος του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών. Την Πέμπτη 18 Δεκεμβρίου, 7.30 μ.μ., θα δώσει μια διάλεξη στο Auditorium του Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών (Σίνα 31) με θέμα: «Μεταξύ δωρεάς και συγχωρήσεως. (Οι αμφιλογίες: λήθη, αμνηστία, εκεχειρία)». Η ενεργός παρουσία του στην Αθήνα θα συνεχιστεί στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, όπου το Σάββατο 20 Δεκεμβρίου, 5.30 μ.μ., συμμετέχει σε ένα σεμινάριο με την εισήγηση «Οι νόμοι της φιλοξενίας», η οποία θα πλαισιωθεί από τις αντίστοιχες παρεμβάσεις των Γ. Βέλτσου, Αρ. Μπαλτά, Δ. Καββαθά, Β. Μπιτσώρη και Γ. Φαράκλα.

• ***Ακούστε:*** Τον Μπίλλυ Κόμπχαμ και τον Λάρρυ Κόρυελ (ξανασυνατιούνται στη μουσική σκηνή έπειτα από 27 χρόνια!) με τη συντροφιά τους, τον Μπιρέλι Λέιγκρεν και τον Ρίτσαρντ Μπόνα, σε δυο μοναδικές τζαζ συναυλίες, απόψε το βράδυ στο Ρόδον και μεθαύριο στο Μύλο της Θεσσαλονίκης. Παίζουν κομμάτια από τον καινούργιο δίσκο τους *Spaces Revisited* αλλά και τα παλιά κλασικά. Αυθεντικοί και αισθαντικοί...

• ***Δείτε:*** Την όγδοη ατομική έκθεση της Μαριγώς Κάσση, στο Χώρο Τέχνης 24 (Κλεομένους 24 στο Λυκαβηττό). Παρουσιάζονται 15 έργα μεικτής τεχνικής (κάρβουνο, ξηρό παστέλ, φωτοτυπία, ύφασμα). Τίτλος της έκθεσης: *Μετά το Αντίο*. Ο Μισέλ Φάις γράφει ότι πρόκειται για «τα τρυφερά επιτύμβια μιας ανεπίστρεπτης εποχής».

ΧΙΠ ΧΟΠ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΖΑΖ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΤΟΝ ΠΕΡΑΣΜΕΝΟ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ η Ιταλία βούιζε για τη συναυλία του Μπομπ Ντύλαν ενώπιον του πάπα. Σελίδες επί σελίδων γέμισαν καταλήγοντας όλες στο ίδιο συμπέρασμα: *«Η εκκλησία προσεγγίζει το ροκ και το ροκ προσεγγίζει την εκκλησία»*. Μια φωτοβολίδα στον ουρανό της επικαιρότητας, που πάντα αναζητεί κάτι πρωτότυπο για να καταναλώσει.

Λίγες ημέρες μετά, στις καλλιτεχνικές σελίδες του ευρωπαϊκού Τύπου, κυκλοφορούσε μια ακόμα «πρωτότυπη» είδηση. Στην οδό Ντιβάντερο στο Σαν Φραντσίσκο υπάρχει μια ορθόδοξη εκκλησία αλλιώτικη απ' τις άλλες: ονομάζεται «Άγιος Τζων Κολτραίην/ Αφρικανική Ορθόδοξη Εκκλησία». Ο ιδρυτής της Φράντσο Κινγκ, στις πάμπολλες συνεντεύξεις που παραχώρησε, δήλωσε ότι πρόκειται για φόρο τιμής στον αξέχαστο σαξοφωνίστα, συμπληρώνοντας ότι το πνεύμα του θεού υπάρχει στη μελωδία και το τραγούδι. Άραγε να υπάρχουν μητροπολίτες και παπάδες του ορθόδοξου ελληνισμού που να έχουν ακούσει Τζων Κολτραίην, Μάρβην Γκέην ή έστω Λούις Άρμστρονγκ;

Την ίδια περίοδο –στο ένθετο περιοδικό της εφημερίδας *La Republica, il Venerdi*– φιλοξενήθηκε ένα ρεπορτάζ για την Κομμουνιστική Επανίδρυση και τη σχέση της με τη νεολαία. Δύο απ' τα γνωστότερα συγκροτήματα της σύγχρονης ιταλικής σκηνής· οι 99 Posse από τη Νάπολι και οι Assalti Frontieri από τη Ρώμη, μιλούν με τα καλύτερα λόγια για τον «σύντροφο» Μπερτινότι και δηλώνουν απερίφραστα ότι στις τελευταίες εκλογές –και έπειτα από πολλά χρόνια αποχής απ' τις εκλογικές διαδικασίες– ψήφισαν Κομμουνιστική Επανίδρυση. Και τα δύο συγκροτήματα έγιναν γνωστά παίζοντας τη ρυθμική μουσική τους στα κατειλημμένα κοινωνικά κέντρα. Εκεί που η «αυτοοργάνωση» υπαγόρευε για χρόνια το σύνθημα *«Ναι στην πολιτική, όχι στους πολιτικούς»*...

Πέφτουν λοιπόν τα τείχη; Όλα έγιναν ένα; Ευτυχώς –μάλλον– όχι. Υπάρχουν ακόμα ακάλυπτα κενά ανάμεσα στον εβδομηντάρη κομμουνιστή και τους νεολαίους των καταλήψεων. Όπως υπάρχει και κενό αμέτρητο ανάμεσα στο Βατικανό και το ροκ, έστω και στην πιο επίσημη εκδοχή του.

Μα τον άγιο Κολτραίην...

Λεωνίδας Βαλασόπουλος

ΒΟΜΒΙΔΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΑΦΑΣΙΑΣ

• Αποκλειστικό (πάλι). Κατά τη διάρκεια της παράστασης του **Γ. Βέλτσου** στο Atheneum και περίπου στο μέσον, επώνυμος θεατής, λιποθυμά. Η παράσταση διακόπτεται και ο θεατής συνέρχεται οσονούπω. Τότε όμως παρεμβαίνει η σκηνοθέτης **Ρούλα Πατεράκη** και διατάζει η παράσταση να ξαναπαιχτεί από την αρχή. Έτσι το μεν έργο τελείωσε στις δυόμισι τη νύχτα, ενώ η καταμέτρηση των θυμάτων δεν έχει περατωθεί εισέτι.

• *Εμένα περισσότερο απότη σχέση του αντιεισαγγελέα, με σόκαρε η γλώσσα στην οποία διατύπωνε τα αισθήματά του. Όλο βίτσια η δικαιοσύνη.*

• Η κριτικός τέχνης **Σάνια Παπά** κατέθεσε ασφαλιστικά μέτρα εναντίον του **Γιώργου Τζιρτζιλάκη**, επιμελητή της ογκώδους έκδοσης *Νίκος Κεσσανλής*, της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας, γιατί ενώ χρησιμοποίησε τα κείμενά της ως βασικό υλικό και άξονα του βιβλίου, την «παρέλειψε» από τα περιεχόμενα και την προπηλάκισε στην πρες κόνφερανς. Εμείς, πάντως, συντασσόμαστε με τη μέθοδο του δημοφιλούς συγγραφέα και του προτείνουμε να ξαναγράψει με τον ίδιο τρόπο την *Ιστορία της τέχνης* του **Ernst Gombrich**. Θα 'χει πλάκα.

• *Την περασμένη Δευτέρα, στο ματς Ολυμπιακού - Παναθηναϊκού στο Ολυμπιακό Στάδιο, φίλαθλοι-εθελοντές της* ***«Αθήνας 2004»*** *προέβησαν με εξαιρετική επιτυχία και σε αγαστή συνεργασία με τα σώματα ασφαλείας σε μια* ***πρόβα*** *της τελετής ενάρξεως της Ολυμπιάδας του 2004. Δηλαδή απλώς (ξανα)έκαψαν το στάδιο υπό τα όμματα και τις ευλογίες* ***Κόκκαλη-Βαρδινογιάννη****. Στο τέλος, ο υπουργός Δημοσίας Τάξεως και ο υφυπουργός Αθλητισμού συγκινημένοι συνεχάρησαν τους δύο μεγαλοπαράγοντες και του αθλητισμού για την προσφορά τους στον τόπο και στον πολιτισμό. Η συνέχεια προμηνύεται ενδιαφέρουσα. Αλήθεια* ***τι χορηγεί*** *αυτόν τον καιρό ο Κόκκαλης στο* ***Μέγαρο****;*

• Προς άπαντας τους ενδιαφερομένους: ο κ. **Κ. Τσουκαλάς** παρουσιάζει βιβλία, μελέτες κ.λπ. προς το κοινό κάθε Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη και Παρασκευή. Την Πέμπτη αργεί διότι συγγράφει την επιφυλλίδα του για το *Βήμα*. Σάββατα, Κυριακές: κλειστά.

• *Οι* ***Christies*** *εγκαταλείπουν την Ελλάδα μετά την αδυναμία των ελλήνων συνεργατών τους να λύσουν τον γόρδιο δεσμό της πληθώρας πλαστών πινάκων που λυμαίνονται την ελληνική αγορά. Τίθεται όμως κι ένα ακόμη νομικό ζήτημα. Πώς θα εξαχθούν τα σημαντικά έργα του* ***19ου αιώνα*** *για να δημοπρατηθούν, σε λίγες μέρες, στο Λονδίνο; Δεν εμπίπτουν στις απαγορεύσεις του ΥΠΠΟ, εφόσον αυτά θεωρούνται εθνική κληρονομιά;*

• Το πολυνομοσχέδιο του ΥΠΠΟ βάλλεται πανταχόθεν. Οι βουλευτές του ΣΥΝ το χαρακτηρίζουν **υπουργοκεντρικό**, κυρίως γιατί οι επιτροπευόμενοι φορείς και τα νομικά πρόσωπα διοικούνται από άτομα που διορίζονται απευθείας από τον υπουργό με ό,τι αυτό μπορεί να σημαίνει.

• *Φεστιβάλ Κινηματογράφου. Βραβεία. Βραβείο δίνει και η* ***Πανελλήνια Ένωση Κριτικών Κινηματογράφου****. Μόνο που δόθηκε από πέντε μόλις μέλη της – τη στιγμή που στη Θεσσαλονίκη ήταν καμιά εικοσαριά έλληνες κριτικοί. Κάποιοι μίλησαν για ίντριγκα του προέδρου της ΠΕΚΚ,* ***Νίνου Φένεκ Μικελίδη****. Ο ίδιος, στους διαδρόμους, ισχυριζόταν πως η πρότασή του απορρίφθηκε. Και το καρφί επισήμανε: Είναι γνωστό ότι ο Μικελίδης είναι ποιητής! Δουλεύει ανυστερόβουλα για την ίντριγκα, δεν νοιάζεται για το αποτέλεσμα.*

Μανωλάκης, ο Βομβιστής

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

ΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗ 26 Νοεμβρίου τὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτοῦτο Ἀθηνῶν (ΙΑ) σὲ συνεργασία μὲ τὸ Εθνικὸ Κέντρο Βιβλίου (ΕΚΒ) ὀργάνωσαν μιὰ συζήτηση γιὰ τὰ «Πνευματικὰ δικαιώματα σήμερα» στὴν αἴθουσα διαλέξεων τῆς Στοᾶς τοῦ Βιβλίου. Τὴν ἐκδήλωση προλόγισε ἡ Διευθύντρια τοῦ Κέντρου Λογοτεχνικῆς Μετάφρασης τοῦ IFA Catherine Vélissaris καὶ ἀκολούθησαν οἱ εἰσηγήσεις τῆς Μυρσίνης Ζορμπᾶ, Διευθύντριας τοῦ ΕΚΒ, καὶ τῆς Martine Segonds-Bauers, Διευθύντριας τῆς Société des Gens de Lettres (Ἑταιρείας Γάλλων Λογοτεχνῶν).

Τὰ συμπεράσματα ἐν πρώτοις εἶναι ἀνησυχητικά, γιατὶ βρισκόμαστε σὲ μιὰ περίοδο σημαντικῶν ἀλλαγῶν, ἀκριβέστερα σὲ μιὰ ἱστορικὴ καμπὴ ὅπου ἀναδιαμορφώνεται ὁ ρόλος τοῦ δημιουργοῦ ἐξαιτίας τῆς νέας τεχνολογίας. Κατὰ τὴ Μ. Ζορμπᾶ τὸ *κείμενο* ἀρχίζει νὰ ἀποκτᾶ νέες σχέσεις μὲ τὸ χῶρο καὶ τὸ χρόνο (ἠλεκτρονικὴ ἀνάγνωση καὶ ἔκδοση), ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ διαχείριση: μέσω τοῦ Internet εἶναι πλέον δύσκολο νὰ διασφαλιστεῖ ἡ συγγραφικὴ κυριότητα, ἐφόσον κάθε κείμενο μπορεῖ νὰ παραχαράσσεται, νὰ μετασχηματίζεται καὶ νὰ ὑπογράφεται καταλλήλως ἀπὸ τὸν ἑκάστοτε λογοκλόπο.

Ἂν καὶ στὴν ἑλληνικὴ ἐπικράτεια ὑπάρχει σχετικὸς νόμος γιὰ τὴν προστασία τῶν πνευματικῶν δικαιωμάτων, εἶναι πλέον καιρὸς νὰ σκεφτοῦμε γιὰ τὴν ἀναπροσαρμογή του σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις τοῦ (ἠλεκτρονικοῦ) καιροῦ μας. Ἂς ἐλπίσουμε ὅτι ἡ νεοταγὴς σύμπηξη κοινοῦ μετώπου ἐκδοτῶν-συγγραφέων ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ὀργανισμοῦ Συλλογικῆς Διαχείρισης θὰ σημάνει ὄχι μόνο τὴν καλύτερη ἀντιμετώπιση τῶν νέων προβλημάτων ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξομάλυνση τῶν ἀντιθέσεων μεταξὺ ἐργοδοτῶν-ἐκδοτῶν καὶ ἐργαζομένων-συγγραφέων.

Ἡ Martine Segonds-Bauer κατ' ἀρχὰς σκιαγράφησε τὸ ἱστορικὸ τῆς Ἑταιρείας Γάλλων Λογοτεχνῶν. Ἕνα ἀπὸ τὰ πρωταρχικὰ μέλημά της εἶναι ἡ διασφάλιση τῶν πνευματικῶν δικαιωμάτων. Ἡ προστασία αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος βρίσκεται σὲ ἄμεση συνάρτηση μὲ τὴν τεχνολογικὴ ἐξέλιξη. Ἔτσι, ἡ ἐν λόγω γαλλικὴ Ἑταιρεία, ἐνεργώντας ὡς ἀνεξάρτητο ὄργανο, κατόρθωσε νὰ συνδέσει ὅλα τὰ δικαιώματα τῶν συγγραφέων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴ συμετοχή τους στὸ ραδιόφωνο, στὴν τηλεόραση, στὸν κινηματογράφο κ.λπ., ὑπερπηδώντας ἑτερόκλητα συνδικαλιστικὰ συμφέροντα πολλῶν κλάδων. Μία ἀπὸ τὶς μάστιγες τῆς μείωσης τοῦ ἐκδοτικοῦ καὶ συγγραφικοῦ εἰσοδήματος εἶναι ἡ ἀναπαραγωγὴ κειμένων μέσω τῆς φωτοτυπίας· σ' αὐτὸν τὸν τομέα ὑποφέρουν κυρίως τὰ ἐπιστημονικὰ βιβλία, τὰ δοκίμια καὶ –δυστυχῶς– τὰ περιοδικά.

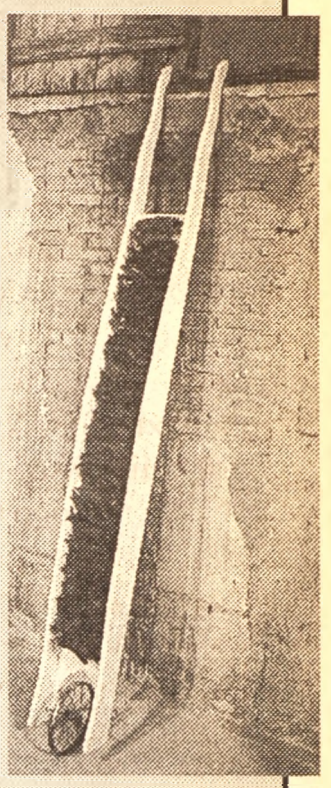
Ὡστόσο, ἡ μεγάλη καὶ πραγματικὴ ἀπειλὴ προέρχεται ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς ἠλεκτρονικῆς ἐπικοινωνίας, καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν παγκοσμιοποίησή της μέσω τοῦ Internet, ὅπου συντελεῖται ἡ παράνομη δημοσίευση ξένων κειμένων, ἡ λογοκλοπή, κ.λπ. Μία ἀπὸ τὶς προτεινόμενες λύσεις εἶναι ὁ εἰδικὸς ἠλεκτρονικὸς «στιγματισμὸς» τῶν κειμένων, ὁ ὁποῖος θὰ διασφαλίζει τὴ συγγραφικὴ κυριότητα, ἐνῶ κάποιοι ἄλλοι προτείνουν νὰ καταβάλει κάθε ἀγοραστὴς ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν ἕνα ποσὸν γιὰ τὰ συγγραφικὰ δικαιώματα.

Πρόσφατα (26.10.97) ἡ Société des Gens des Lettres de France κοινοποίησε ἕνα κείμενο ποὺ ἀφορᾶ τὴν «Πολυμερῆ Συμφωνία ἐπὶ τῶν Ἐπενδύσεων» –Multilateral Agreement on Investment (MAI)–, ἡ ὁποία διαμορφώθηκε στὸ πλαίσιο τοῦ ΟΟΣΑ. Πρόκειται γιὰ ἕνα οἰκονομικὸ σύμφωνο παγκόσμιας ἐμβέλειας ποὺ ἀποβλέπει στὴν καθολικὴ ἀπελευθέρωση τῆς ἀγορᾶς καὶ στὴ συστηματικὴ ἀναίρεση τῶν διμερῶν σχέσεων· οὐσιαστικὰ ἐξασφαλίζει σὲ κάθε ξένο ποὺ ἐπενδύει σὲ ἕνα κράτος-μέλος τοῦ ΟΟΣΑ τὴν ἴδια οἰκονομικὴ προστασία ποὺ παρέχεται στοὺς ἐπενδυτὲς-πολίτες αὐτοῦ τοῦ κράτους Ἐν ὀλίγοις, μὲ αὐτὴν τὴ συμφωνία καταργεῖται τὸ καθεστὼς τῆς «πολιτισμικῆς ἐξαίρεσης» ποὺ ἐκχωρήθηκε στὴν Εὐρώπη κατὰ τὴ συμφωνία GATT τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1993. Ἂν οἱ ΗΠΑ ἔχασαν τότε μία μάχη, μὲ τὴ σημερινὴ συμφωνία MAI ἐπιδιώκουν νὰ κερδίσουν τὸν οἰκονομικὸ πόλεμο στὴν εὐρωπαϊκὴ ἀγορά. Σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ τὰ συγγραφικὰ δικαιώματα μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἐφεξῆς ὁ εὐρωπαῖος συγγραφέας κινδυνεύει ἀφενὸς νὰ γίνει ἕνας ἐπενδυτὴς ὅπως οἱ ἄλλοι, ἐνῶ τὸ ἔργο του καὶ τὰ δικαιώματά του ἐπίσης ἐπενδύσεις. Καὶ τὸ χειρότερο: καμία ἐθνικὴ νομοθεσία ποὺ προστατεύει βάσει τῆς «πολιτισμικῆς ἐξαίρεσης» ὁρισμένα πνευματικὰ συγγραφικὰ ἀγαθὰ δὲν θὰ μπορεῖ νὰ ἐπιβληθεῖ τῆς νέας συμφωνίας MAI.

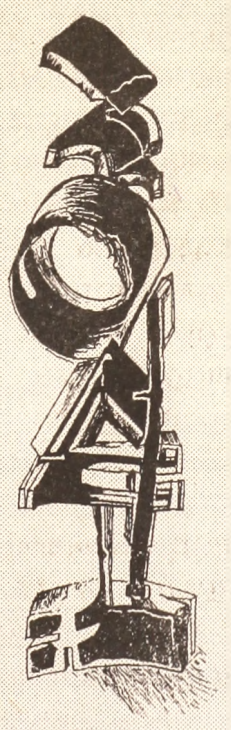
Βαγγέλης Μπιτσώρης

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Κατασκευές που αποτελούν κατακόρυφα σχήματα και καμπύλες καμωμένα από ξύλο και φυσικά υλικά (χαρούπια και ψωμί ανάμεσα στ' άλλα) αποτελούν τα έργα που εκθέτει ο Γλαύκος Κουμίδης στην γκαλερί Αργώ της Λευκωσίας, «επιχειρώντας ένα είδος χάπενινγκ εντός του δικού του έργου τέχνης» όπως σημείωση ο ποιητής Κυριάκος Χαραλαμπίδης στα εκγαίνια της έκθεσης. Κύπριος της διασποράς ο Γλ. Κουμίδης, ζει μεταξύ Κύπρου και Γερμανίας, μεταξύ εικαστικής δημιουργίας και ποίησης, διατηρώντας όμως το εργαστήρι του στην Κύπρο, στην καρδιά της παλιάς Λευκωσίας.

• Ο Τάσος Δάρης, νέος καλλιτέχνης, εκθέτει έργα του στο κλαμπ Booze Porto (Κόνωνος 11, Πειραιάς), με τίτλο «Eat me-leave me» και αντικείμενο το βυθό: οπτικές απάτες από την επίδραση black light σε φλούο συρμάτινα ψάρια. Ώς τις 20.12.

• Έκθεση της Βουλγάρας Svetlana Iossifova με τίτλο «Στη σκιά του Μπονσάι» παρουσιάζεται στο «Σημείον Σύγκλισης Τεχνών». «Θα βρεθεί άραγε μια θέση για μένα κάτω από τον βαρύ του ίσκιο, στα υγρά βρύα της βόρειας του πλευράς». Η έκθεση θα διαρκέσει ώς τις 15.1.1998.

ΤΟΝΙ ΜΟΡΙΣΟΝ
SULA (μυθιστόρημα)
Νόμπελ Λογοτεχνίας
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... *Η άλλη άποψη στο βιβλίο*

Καλλιγραφημένες αμηχανίες

του Ηλία Κανέλλη

Πολλή γκρίνια, εντάσεις, κρυφές έριδες και αντιζηλίες και, τέλος, μεγάλη αμφισβήτηση των βραβεύσεων των επιτροπών (ιδιαίτερα της επιτροπής του ελληνικού τμήματος) ήταν η συγκομιδή του 38ου Φεστιβάλ Κινηματογράφου στη Θεσσαλονίκη. Ως γνωστόν, όμως, οι έριδες απομακρύνουν απ' την ουσία. κι η ουσία σε οποιοδήποτε φεστιβάλ είναι οι ταινίες. Ας μιλήσουμε, λοιπόν, για τις ταινίες ενός μεταβατικού Φεστιβάλ – που, την επόμενη χρονιά, εξαγγέλλεται ότι δεν θα έχει ελληνικό διαγωνιστικό τμήμα.

Δεν πιστεύουμε ότι το αλαλούμ της τελετής, τη βραδιά της λήξης του 38ου Φεστιβάλ Κινηματογράφου της Θεσσαλονίκης, έδωσε το στίγμα του. Δεν πιστεύουμε, δηλαδή, ότι οι λογαριασμοί των κινηματογραφιστών και του Τύπου με το Φεστιβάλ μπορεί να συνοψισθούν σε μια επιδερμική κριτική για την προχειρότητα του φινάλε. Επειδή το ζητούμενο συνεχίζει να είναι ο χαρακτήρας ενός ευέλικτου διεθνούς φεστιβάλ, προσγειωμένου στην πραγματικότητα, στο οποίο και οι ταινίες που αξίζουν να αναδεικνύονται και ο εμπορικός σκοπός του (κατά κύριο λόγο, η προώθηση του ελληνικού κινηματογράφου) να εξυπηρετείται και ο κόσμος που το παρακολουθεί να μπορεί να βγάζει συμπεράσματα χωρίς να παγιδεύεται στη γενικολογία της κινηματογραφοφιλίας, ακριβώς γι' αυτούς τους λόγους οφείλουμε να δούμε τα γενικά χαρακτηριστικά του μεγαλύτερου κινηματογραφικού φεστιβάλ της χώρας μας. Ας συνοψίσουμε:

• Εδώ και πέντε χρόνια, το Φεστιβάλ έχει διεθνή χαρακτήρα. Περιλαμβάνει διαγωνιστικό πρόγραμμα, πρεμιέρες ταινιών που πρόκειται να βγουν στο εμπορικό κύκλωμα, αφιερώματα σε σημαντικούς κινηματογραφιστές, τμήμα βαλκανικού κινηματογράφου και τους Νέους Ορίζοντες, στους οποίους προβάλλονται ταινίες απ' όλο τον κόσμο που εκπροσωπούν τις νέες τάσεις στην ανεξάρτητη κινηματογραφία. Έως και φέτος, περιλαμβάνει επίσης διαγωνιστικό τμήμα με τις ταινίες της φετινής εγχώριας παραγωγής – με άδηλη ακόμη τη μετεξέλιξη αυτού του κομματιού. Τα τελευταία χρόνια, οι ευρωπαϊκές τάσεις πλειοδοτούν στο «έθνικ». Ο **Αμπάς Κιαροστάμι** απ' το Ιράν, ταινίες από την Κίνα και το Χονγκ Κονγκ, έχοντας κερδίσει αναγνώριση και στα μεγάλα ευρωπαϊκά φεστιβάλ, διεκδικούν τη μερίδα του λέοντος από το κοινό. Στο όνομα της συνάντησης με άγνωστους πολιτισμούς, κατά τη γνώμη μας, συσκοτίζεται το ζητούμενο από τον κινηματογράφο: η συνέπεια στη διεκπεραίωση μιας κινηματογραφικής γραφής, η πειστική παρουσίαση ενός ολοκληρωμένου κινηματογραφικού σύμπαντος, η συγκίνηση που την προϋποθέτει η αφήγηση – και όχι τα μυθολογικά παραφερνάλια των τάσεων της κάθε εποχής. Ποιος, όμως, πρόσεξε ταινίες όπως *Οι παράνομες* (*Bandits*) της πρωτοεμφανιζόμενης Γερμανίδας **Κάτια φον Γκαρνιέρ** (η ιστορία της φιλίας τεσσάρων κοριτσιών, διεκπεραιωμένη με τον τρόπο του βιντεοκλίπ, αλλά με μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα άποψη για την ανατροπή της χρήσης του); Πώς να προλάβεις να επικοινωνήσεις με τη διαπιστωμένα δύσπεπτη αισθητική άποψη του Ρώσου **Αλεξάντρ Σοκούρωφ**, που όμως κομίζει μια ολοκληρωμένη κινηματογραφική πρόταση; Και πώς να επιλέξεις τις ταινίες που ανιχνεύουν νέους δρόμους από όσες βαδίζουν την πεπατημένη ανάμεσα στην πληθώρα των αμερικανών ανεξάρτητων σκηνοθετών; Πολύ περισσότερο, μάλιστα, όταν γνωρίζεις ότι, προκειμένου να αναζητήσεις τις νέες τάσεις του παγκόσμιου κινηματογράφου, θα «προδώσεις» το δέλεαρ των αφιερωμάτων στον **Κλωντ Σαμπρόλ**, στον **Μανοέλ ντε Ολιβέιρα** ή στον Μεξικανό **Αρτούρο Ριπστάιν** (ταινίες του οποίου, όπως *Καιρός να πεθάνεις*-1965, *Η γυναίκα του λιμανιού*-1991, *Η βασίλισσα της νύχτας*-1994, είναι μια ιδιαίτερη εμπειρία, αφού είδη όπως το γουέστερν ή το μελόδραμα ανασυντίθενται, αναδομούνται, για να αναδειχθούν ξανά μέσα από τη μινιμαλιστική γραφή η κοινωνική κριτική και το βάθος της ματιάς στην ανασυνθεμένη πραγματικότητα που μόνο οι σημαντικοί κινηματογραφιστές καταφέρνουν). Προσωπικά, πάντως, προτιμήσαμε τον μυητικό δρόμο, ποντάροντας στα σίγουρα και ανακαλύπτοντας στις αναγνωρισμένες αξίες τη ζητούμενη συγκίνηση – κι ας κινδυνεύουμε να μη συμπλεύσουμε με το πνεύμα της εποχής. Ωστόσο, το δίλημμα παραμένει. Πόσο επεκτατική μπορεί να είναι μια διοργάνωση την ίδια στιγμή που ούτε ανθηρά οικονομικά έχει ούτε την κινηματογραφική υποδομή να φιλοξενήσει με άνετες συνθήκες τόσο βαρύ πρόγραμμα;

• Το κύριο μέρος του διαγωνιστικού τμήματος του Φεστιβάλ, όπου δίνονται και τα μεγάλα βραβεία, το Διεθνές Διαγωνιστικό, μπορεί να χρησιμοποιείται ως πρόφαση για το γιγαντισμό του θεσμού. Καθεαυτό, όμως, πασχίζει να βρει το δρόμο του. Λόγω του καταστατικού χαρακτήρα του, υποχρεούται να φιλοξενεί τις πρώτες ή, έστω, τις δεύτερες δουλειές νέων σκηνοθετών. Ενδεικτικό της απήχησής του, άλλωστε, είναι και το γεγονός ότι συγκεντρώνει τους λιγότερους θεατές (εκτός, ίσως, από κάποια αφιερώματα), ενώ υποτονικές είναι και οι αντιδράσεις για τα βραβεία του. Φέτος ξεχώρισαν για τα θέματά τους η ταινία από τη Νέα Ζηλανδία *Γυμνόστηθες γυναίκες μιλάνε για τη ζωή τους*, του **Χάρρυ Σινκλαίρ** (ελεύθερη κινηματογράφηση ενός αποσπασματικού σεναρίου, οι διάλογοι του οποίου γράφονταν λίγο πριν από τα γυρίσματα και, παρ' όλα αυτά, δεν αποκλείεται η συγκίνηση και οι ενδιαφέρουσες κινηματογραφικές ιδέες), μια ταινία από την Τουρκία (*Τούμπες μέσα σε φέρετρο*, του **Ντερβίς Ζαΐμ**), στην οποία διαπλέκεται επιδέξια το νεορεαλιστικό φόντο με τον φαντασιακό κόσμο του ήρωα, τα νορβηγικά *Κρυοπαγήματα* του **Κνουτ Έρικ Γιένσεν** που με σύνθετη γραφή, πολλά φλας-μπακ και στοιχεία ντοκυμανταίρ παρουσιάζει την πρόσφατη ιστορία της χώρας του, το αγγλικό *Εικοσιτεσσεραεπτά* του **Σέιν Μέντοους** με ένα ενδιαφέρον νεορεαλιστικό θέμα, πνιγμένο όμως από την ηθικοπλαστική του διάσταση... Σε γενικές γραμμές, ωστόσο, οι διαγωνιζόμενες

ταινίες πασχίζουν να αφηγηθούν παραπλήσια με κάποια ισχυρά κινηματογραφικά τρότυπα, χωρίς σε γενικές γραμμές να καταφέρνουν να χειραφετηθούν απ' αυτά.

ΓΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ

Το κύριο ενδιαφέρον, ωστόσο, του κοινού, του Τύπου αλλά και του εγχώριου κινηματογραφικού κόσμου εντοπίζεται στο ελληνικό διαγωνιστικό τμήμα του φεστιβάλ. Όχι βέβαια επειδή ο ελληνικός κινηματογραφικός κόσμος ομφαλοσκοπεί, αλλά γιατί, μοιραία, η κινηματογραφική μας παραγωγή είναι η εικόνα μας. Οι δικές μας εικόνες, μοιραία, μας αφορούν. Όπως αφορά το μέλλον του φεστιβάλ και η θέση του ελληνικού κινηματογράφου σ' αυτό – αφού, από την επόμενη χρονιά, οι ελληνικές ταινίες δεν γνωρίζουμε πώς θα παρουσιάζονται: σε πανόραμα· σε ξεχωριστές προβολές για την 50μελή επιτροπή που θα δίνει τα ελληνικά Όσκαρ· σε ανταφεστιβάλ (ακούστηκε κι αυτό)· σε ξεχωριστό φεστιβάλ που θα γίνει στην Αθήνα; Όλες οι πιθανότητες είναι ανοικτές, αφού το Πολυνομοσχέδιο κυοφορείται ακόμη στη διομοπαρασκευαστική επιτροπή της Βουλής και κανείς δεν ξέρει ποιες αντιδράσεις θα προκαλέσει η τελική του διατύπωση και θεσμοθέτηση.

Ώς τότε, πάντως, αρκούμαστε στις φετινές ταινίες που προβλήθηκαν, και στα συμπεράσματα που μας βοηθούν να εξαγάγουμε:

1. Οι φετινές ταινίες έδειξαν ότι ο ελληνικός κινηματογράφος βρίσκεται σε μια νέα καμπή. Σιγά σιγά εγκαταλείπεται ο ερμητικός κόσμος των ιδεών και τα θέματα ανοίγονται στη ζωντανή πραγματικότητα. Επιπλέον, ορατή είναι η στροφή προς τους ηθοποιούς. Όλες οι ελληνικές ταινίες δίνουν βάρος στους ηθοποιούς ως φορείς ανθρώπινων χαρακτήρων και όχι ως φορείς αρχετύπων και συμβόλων. Ο ελληνικός κινηματογράφος, βασανιστικά, αρχίζει να εγκαταλείπει τον μεταπολιτευτικό αυτισμό του.

2. Τα τεχνικά προβλήματα του κινηματογράφου μας ανήκουν πια στο παρελθόν. Δυστυχώς, ανάλογα προς το κόστος τους, οι ταινίες εμφανίζονται τεχνικά άρτιες, ενώ πληθαίνουν οι άριστοι επαγγελματίες που φροντίζουν τα επιμέρους στοιχεία του κινηματογραφικού αποτελέσματος: φωτογραφία, ήχο, σκηνικά και κοστούμια... Ακόμα και οι ρυθμοί και οι διάρκειες, που συνήθως δημιουργούν αφηγηματικά χάσματα στις ελληνικές ταινίες, έχει γίνει προσπάθεια από πολλούς κινηματογραφιστές μας να διορθωθούν – χωρίς, πάντως, να έχει κατορθωθεί η οικονομία της αφήγησης σε όλα τα εγχειρήματα.

Ζαχαρίας Ρόχας, Αφροδίτη Αλ-Σαλέχ, Λάζαρος Ανδρέου, στα *Χρυσά μήλα των Εσπερίδων* της Σοφίας Παπαχρήστου.

3. Ο θεσμός του παραγωγού, που ευνοεί το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου, δεν φαίνεται να είναι επιτυχής. Καταρχάς επειδή όσοι, πρόσωπα ή εταιρείες, εμφανίζονται ως παραγωγοί δεν είναι παρά εκτελεστές παραγωγής: απλώς διαχειρίζονται τα χρήματα που επενδύει κυρίως το ΕΚΚ (ο μόνος πραγματικός παραγωγός στην Ελλάδα). Ειδικά ο ρόλος του παραγωγού στο υπό διαμόρφωση κινηματογραφικό τοπίο, όμως, θα μας απασχολήσει σοβαρά (αναγκαστικά) λίαν προσεχώς.

4. Οι διεθνείς συμπαραγωγές στο πλαίσιο των ευρωπαϊκών προγραμμάτων αφήνουν το στίγμα τους, σχεδόν υποχρεωτικά, στις ελληνικές ταινίες. Δεν είναι μόνο οι γλώσσες που μπλέκονται. Είναι, πολλές φορές, και η ηθελημένα απλουστευτική, έως φολκλορίστικη ματιά για την Ελλάδα (π.χ., η ματιά της ταινίας *Χαμένες νύχτες*), ή η υποχρεωτική περατζάδα του στόρυ από κάποιες χώρες που επένδυσαν στην παραγωγή (π.χ., στον *Κύριο με τα γκρι*), χωρίς περαιτέρω δραματουργική εμβάθυνση, γεγονότα που δεσμεύουν την αφήγηση σε παράλογες ακροβασίες ή σε τουριστικές περιηγήσεις χωρίς νόημα, ήδη από τη φάση του σεναρίου, το οποίο και επιδοτείται.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ

Έπειτα από αυτές τις αναγκαίες παρατηρήσεις, δεν μένει παρά να δούμε, επί τροχάδην, τις ελληνικές ταινίες που διαγωνίσθηκαν στο φετινό Φεστιβάλ. Θα το κάνουμε με τη σειρά που εμφανίσθηκαν στις αίθουσες, παρακάμπτοντας τα βραβεία που, ούτως ή άλλως, αμφισβητήθηκαν:

• *Πες πως μ' αγαπάς* της **Κωστούλας Τωμαδάκη**. Ιστορία, υποτίθεται, ερωτικού πάθους. Σε μια ζαχαρωμένη ατμόσφαιρα, όλα γίνονται για λόγους ανύπαρκτους. Σαν Άρλεκιν, με εξωπραγματικούς ήρωες – και με την αδικημένη, σε σχέση με την ερμηνευτική της γκάμα, **Γιώτα Φέστα**, να προσπαθεί να περισώσει έναν κεντρικό χαρακτήρα που δεν μπορεί να γίνει γήινος, να αποκτήσει με τίποτα υλική υπόσταση.

• *Τα χρυσά μήλα των Εσπερίδων* της **Σοφίας Παπαχρήστου**. Ίσως η καλύτερη ταινία του Φεστιβάλ. Κωμωδία καταστάσεων, που ρίχνει γέφυρες στην παλιά καλή ελληνική κωμωδία με τον ιδανικότερο τρόπο. Με επίκεντρο τα παθήματα του **Λάζαρου Ανδρέου**/παλιατζή Λουκά, με εξαιρετικό κάστινγκ (πρόσωπα επιλεγμένα για τους ακραίους χαρακτήρες που θα υποδυθούν) και σωστό ρυθμό, η ταινία ολοκληρώνεται μέσα από μια παρεξήγηση: η κοπέλα που δουλεύει σε ένα καφενείο (διακριτική η σχεδόν σιωπηλή φιγούρα της **Αφροδίτης Αλ-Σαλέχ**) αναστατώνει τη ζωή μιας μικρής κοινότητας λαϊκών κι ονειροπόλων προσώπων. Αρχή, μέση και τέλος, σωστή ανάπτυξη των χαρακτήρων και της σχέσης τους και μια λυτρωτική υπερβολή που παράγει εξαιρετικά γκαγκ. Πάνω απ' όλα, όμως, λεπτό, διακριτικό χιούμορ που αντιμετωπίζει με ευγένεια τους ανθρώπους και καταφάσκει θετικά στη ζωή και στις κοινότητες των απλών ανθρώπων. Πειστικός ο γραφικός οικολόγος του **Ζαχαρία Ρόχα**, εντυπωσιακός ο **Γιώργος Βελέντζας** στο ρόλο του παππού που οδηγεί μια παλιά Μπε-Εμ-Βε με καλάθι...

• *Ο κύριος με τα γκρι* του **Περικλή Χούρσογλου**. Το έπος του μικροαστισμού, παρουσιασμένο –ατυχώς– με μικροαστικό τρόπο: καλά οργανωμένη παραγωγή, άρτιες ηθοποιίες (**Γιώργος Μιχαλακόπουλος**, **Ειρήνη Ιγγλέση**, **Ράνια Οικονομίδου**...), σε μια αφήγηση που μιλάει για τα όρια των ανθρώπινων σχέσεων και εγκλωβίζεται στα

Ο αλβανός ηθοποιός Αρμάντο Νταούτι στην ταινία *Μιρουπάφσιμ* των Γιώργου Κόρρα - Χρήστου Βούπουρα.

όρια της καλλιέπειας και της τυπικής διεκπεραίωσης.

• *No budget story* του **Ρένου Χαραλαμπίδη**. Πρώτη ταινία ενός νέου σκηνοθέτη (μεταξύ άλλων, και ηθοποιού στη νέα ταινία του **Νίκου Περάκη**, *Προστάτης οικογενείας*), αρκετά αυτοαναφορική, με θέμα την προσπάθεια ενός νέου να εισέλθει στον κόσμο του θεάματος. Φρεσκάδα, ορισμένες πολύ καλές ιδέες, κάποιοι άρτιοι χαρακτήρες ανάμεσα σε άλλους που δεν ολοκληρώνονται (πολύ καλός ο **Γιώργος Βωλτζάτης**) και πολλά στοιχεία που δεν απογειώνουν την ταινία από ένα φιλόδοξο πρωτόλειο. Λεπτομέρεια: Η ταινία γυρίστηκε αρχικά σε βίντεο, μεταγράφηκε σε φιλμ και κόστισε κάτι περισσότερο από ένα εκατομμύριο! Πάθος. Αρκεί;

• *Καμιά συμπάθεια για το διάβολο* του **Δημήτρη Αθανίτη**. Ένα ασπρόμαυρο φιλμ που τοποθετείται σε μια Αθήνα του μέλλοντος και θέλει να μιλήσει για έναν παράφορο έρωτα. Δουλειά που, απλώς, αρκείται σε επίδειξη στυλ, χωρίς να κατορθώνει να δώσει επαρκή στοιχεία που να κάνουν προσιτή την αφήγηση στον θεατή.

• *Αύριο θα ξέρουμε* του **Ανδρέα Θωμόπουλου**. Η ιστορία μιας πόρνης από τη Ρωσία και της σχέσης της με έναν ιδιόρρυθμο ωρολογοποιό που της δείχνει κατανόηση. Η ταινία υποτίθεται ότι παραπέμπει στο *Έγκλημα και τιμωρία* του **Ντοστογιέφσκι**, διεκπεραιώνεται όμως σαν ένα κοινότοπο δράμα, κάνοντας μάλιστα ορισμένα από τα ατού της (π.χ., την ερμηνεία του **Σταύρου Παράβα** και, σε έναν μικρότερο ρόλο, της **Άννας Φόνσου**) μειονεκτήματα, αφού πολλά από τα τραγικά στοιχεία του δράματος διεκπεραιώνονται ως γκροτέσκο.

• *Χαμένες νύχτες* της **Αγγελικής Αντωνίου**. Η πιο καλλιγραφημένη ταινία, που αναφέρεται στη σχέση μιας κοπέλας που ζει στη Γερμανία και της αδελφής της που πηγαίνει να την επισκεφθεί. Πέρα από το καλλιγραφημένο πρώτο αφηγηματικό επίπεδο, όμως, τι υπάρχει από κάτω;

• *Ευγένιος... αγνώστων λοιπών στοιχείων* του **Κώστα Ζυρίνη**. Μια ωραία ιδέα, παραπλήσια προς την ιδέα που απέφερε το *Δράκο* του Κούνδουρου. Ένας ταλαίπωρος ανθρωπάκος γίνεται, άθελά του, ήρωας λησταίας – και, για κάποιες στιγμές, μπορεί να πλησιάσει τον αγαπημένο του κινηματογραφικό ήρωα, τον Μπόγκαρτ της *Καζαμπλάνκα*. Αν και θα μπορούσε να είναι μια καλή κωμωδία, προδίδεται και από το ρυθμό, και από τις ερμηνείες, και από την αίσθηση του χιούμορ που γίνεται κραυγαλέο.

• *Το αθώο σώμα* του **Νίκου Κορνήλιου**. «Μια σύγχρονη ύβρις», λέει ο σκηνοθέτης, έχει οδηγήσει την άνυδρη Αθήνα ενός κοντινού μέλλοντος στην ερήμωση. Ελάχιστα πρόσωπα κυκλοφορούν ανάμεσα στην τρέλα, στη μοναξιά, στην υπαρξιακή απελπισία. Στυλιζαρισμένη ασπρόμαυρη ταινία, ιδιαίτερα ατμοσφαιρική, τα αφηγηματικά κενά της οποίας, όμως, την αφήνουν εκτεθειμένη. Η **Βαγγελιώ Ανδρεαδάκη**, με το λιτό, εσωτερικό παίξιμο, ανάμεσα στα θετικά μιας αντιδημοφιλούς, ούτως ή άλλως, ταινίας.

• *Mirupafsim, καλή αντάμωση* των **Γιώργου Κόρρα - Χρήστου Βούπουρα**. Ένας μεσήλικος μοναχικός κάτοικος της Αθήνας έρχεται σε επαφή με μια ομάδα Αλβανών, που η κοινή τους μοίρα δεν αμβλύνει τις συγκρούσεις τους. Θέλοντας να μάθει την αιτία, εισέρχεται σιγά σιγά σε μια κλειστή κοινωνία με τα δικά της στερεότυπα και τις ιδιαίτερες αντιλήψεις της. Κινηματογραφημένη με ρομερικό τρόπο, η ταινία συμπλέκει το προσωπικό με την πολιτική, χωρίς ωστόσο να καταφέρνει ώς το τέλος να κρατήσει αδιάπτωτο το ενδιαφέρον – μια που η μεν πολιτική εκπίπτει σε ένα οδοιπορικό στην αλβανική ενδοχώρα χωρίς απαντήσεις, το δε προσωπικό-υπαρξιακό οδηγεί τον ήρωα (**Άκης Σακελλαρίου**) σε νεφελώδεις απόψεις για το ρόλο της θρησκείας ή της οικογένειας. Πολύ καλοί οι αλβανοί ηθοποιοί που επωμίζονται τους ρόλους των συμπατριωτών τους.

• *Βασιλική* του **Βαγγέλη Σερντάρη**. Το 1949, ένας χωροφύλακας (**Πασχάλης Τσαρουχάς**) ερωτεύεται τη σύζυγο ενός αντάρτη (**Ταμίλα Κουλίεβα**). Την κατακτά και θυσιάζει την τακτοποιημένη ζωή του για χάρη της. Ταινία σκληρού ντεκουπάζ, που καταφέρνει να αποδώσει ιδιαίτερα πειστικά την εποχή. Ωστόσο, αρθρώνεται με βάση τους κεντρικούς χαρακτήρες, δεν αναλύει τις παράλληλες ιστορίες και τους δεύτερους ρόλους. Η κινηματογράφηση, έτσι, εκπίπτει σε εικονογράφηση, μιλώντας για τους ανθρώπους με όρους στερεότυπους, που τους υπαγορεύει η εποχή που περιγράφει. Καλό ή κακό; Καλό, αν φιλοδοξία είναι η πειστική αναπαράσταση. Αν στόχος, όμως, είναι η κινηματογραφική συγκίνηση...

• Στο Φεστιβάλ προβλήθηκαν και τρία ντοκυμανταίρ. Η καλλιγραφημένη, τουριστικών προδιαγραφών, *Επανάσταση της σιωπής* της **Μυρτώς Παράσχη** (για τον χριστιανικό ασκητισμό στην έρημο), οι *Σκουριασμένες εικόνες* του **Γιάννη Κατσάμπουλα** (για το Λαύριο) και η ταινία των **Τίμωνα Κουλμάση - Ηρώς Σιαφλάκη** *Σινασσός-Τοπία της μνήμης* (η πιο άρτια από τις τρεις, μια διαλεκτική προσέγγιση του ελληνοτουρκικού προβλήματος μέσω των αφηγήσεων των επιζησάντων από τις δυο πλευρές ενός χωριού της Καππαδοκίας, της Σινασσού, το 1923, την εποχή της ανταλλαγής των πληθυσμών και της προσφυγιάς).

Αρκούμαστε να επισημάνουμε μια παρανόηση. Έως πρόσφατα, γίνονταν πολλά ντοκυμανταίρ, στα οποία δεν υπήρχε αφηγηματικός χρόνος – ένα από τα δύο μεγέθη κάθε κινηματογραφικής ταινίας. Υπήρχαν εικόνες που σχολιάζονταν από ένα επιστημονικό/επιστημονικίζον off κείμενο. Τώρα, έχει προστεθεί ένα πρόσωπο που διασχίζει το θέμα του ντοκυμανταίρ, υποδύεται το δρων πρόσωπο και λέει αυτό την πρόζα της ταινίας – off ή on, δεν έχει σημασία. Από αυτή την άποψη, μάλλον την πάτησε η κριτική επιτροπή του φεστιβάλ που βράβευσε τις καλλιγραφημένες εικόνες του Γιάννη Κατσάμπουλα συν τον υποτιθέμενο αφηγηματικό χρόνο που, υποτίθεται, εξυπηρετούσε ο περιπατητής του Λαυρίου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΙΟΡΔΑΝΙΔΗΣ

ΟΣΑ ΘΥΜΗΘΗΚΑ...

1920-1973

Στο βιβλίο αυτό, που γράφτηκε στις φυλακές της Κέρκυρας στη διάρκεια της δικτατορίας, ο συγγραφέας εκθέτει τις μνήμες του από την πολυετή παρουσία του στην πολιτική και στρατιωτική ζωή της χώρας. Έχοντας ζήσει από τη θέση του πρωταγωνιστή τα γεγονότα, παρέχει μοναδικές πληροφορίες για πρόσωπα και συμβάντα που θα αποτελέσουν μοναδικό υλικό για τη μελέτη της περιόδου αυτής. Παράλληλα το λιτό και ανεπιτήδευτο ύφος του καθιστούν την ανάγνωση του βιβλίου ευχάριστη και απολαυστική.

* * *

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ... *Η άλλη άποψη στο βιβλίο*
ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 6, ΑΘΗΝΑ 10 680, Τηλ. 36.07.744 - FAX: 36.23.093
ΣΤΟΑ ΒΙΒΛΙΟΥ: ΠΕΖΜΑΤΖΟΓΛΟΥ 5, ΑΘΗΝΑ 10 564, Τηλ. 32.22.846

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
ΣΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΣΕΛΙΔΕΣ 456, ΣΧΗΜΑ 17 x 25

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ
ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ»
ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 3, Τ.Κ. 106 79 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 36.36.312
ΜΙΧ. ΑΓΓΕΛΟΥ 27, Τ.Κ. 453 32 ΓΙΑΝΝΙΝΑ
ΤΗΛ. 031/37585 - 38011

Χαρούμενο ρέκβιεμ

τῆς Λ. Τσιριμώκου

Τράβα λοιπόν, ἀφοῦ μὲ πᾶς, τράβα ζωὴ-καράβι,
γύρω θὰ πέφτει - καταχνιά- τοῦ χρόνου ἡ σιωπή,
κι ἡ ἀγάπη της - φάρος βαθιά- θὰ σβεῖ καὶ μιὰ θ' ἀνάβει
σὰν μιὰ κλωστὴ ποὺ μιὰ μολάει καὶ μιὰ πάει νὰ κοπεῖ!...
Γ. Σκαρίμπας, «Lacrimae hominis»

Ὁ ἐπιφανέστερος τῶν νεοελλήνων συγκριτολόγων Κ. Θ. Δημαρᾶς ἀσχολεῖται σὲ ἕνα μικρό, στοχαστικὸ μελέτημά του μὲ τὸ φαινόμενο τῶν «συμπτώσεων» στὴν προσέγγιση τῶν κειμένων[1]. Πρόκειται γιὰ τὶς περιπτώσεις ὅπου, ἐνῶ δὲν μαρτυρεῖται κανενὸς τύπου «τεκμηριωμένη σχέση», ἱστορημένη καὶ ἐξακριβωμένη συνάφεια, κάποια κείμενα μοιάζουν νὰ διαλέγονται ὑπογείως, νὰ ἀλληλοφωτίζονται σὰν συμπληρωματικὲς εἰκόνες καὶ νὰ ἐπιζητοῦν, σχεδὸν ἐκβιαστικά, *συνανάγνωση*. Στὸ πλαίσιο λοιπὸν μιᾶς εὐρύτερης *συγκριτικῆς ποιητικῆς*, ποὺ δὲν ἀνιχνεύει μὲ ἀστυνομικὴ λογικὴ «ἐπιδράσεις», ἀλλὰ διακρίνει κοινὰ ψήγματα, νήματα συνύφανσης καὶ ἐσωτερικῆς διαπλοκῆς, θεωροῦμε νόμιμο τὸ συσχετισμὸ κειμένων ἄλλως ἄσχετων, ἀσύμπτωτων σὲ στενὰ ἱστορικὰ καὶ γραμματολογικὰ συμφραζόμενα.

Γιὰ τὴν ἐκκεντρικὴ πορεία τῆς γραφῆς τοῦ Γιάννη Σκαρίμπα, ἔξω ἀπὸ τὴν ὀρθοδοξία κάθε λογοτεχνικῆς ἱεραρχίας, ἔχει ἤδη γίνει –καὶ γίνεται– λόγος[2]. Ὁ λόγος ὅμως αὐτὸς ἀφορᾶ συνήθως καὶ κυρίως τὴ σκαρμπικὴ πεζογραφία· ἡ ποίηση αὐτοῦ τοῦ «ἰδιόρρυθμου» τῶν γραμμάτων μας παραμένει σκανδαλωδῶς ἀκάλυπτη ἀπὸ τὴν κριτική[3]. Πρόκειται γιὰ ποίηση ποὺ προεκτείνει σὲ ὁριακὸ σημεῖο τὸν καρυωτακικὸ *κλαυσίγελω* καὶ αἰωρεῖται ἐκπληκτικὰ στὴν κόψη τοῦ σκώμματος καὶ τοῦ λυρισμοῦ. «Ποίηση ἔξαλλη, σεισμική, βαθύτατα τραγικὴ καὶ τρελὰ εὐτυχισμένη, γεμάτη χιοῦμορ καὶ εἰρωνεία», τὴ χαρακτηρίζει ὁ Κώστας Καρθαῖος[4]. [Ὁ Σκαρίμπας] «μᾶς παρουσιάζεται σὰν ἕνας δαιμόνιος κλόουν τῆς γλώσσας, τοῦ στίχου, τῆς ρίμας, ἕνας ποὺ μέσα σὲ μιὰ στροφή, τυπικὰ κανονική, τσακίζεται καὶ λυγίζεται καὶ χοροπηδᾶ καὶ ἀκροβατεῖ καὶ σιγομουρμουρίζει τὴν ψυχή του δακρύζοντας ὅμως ἀληθινὰ καὶ ὄχι μὲ τὸν μπογιατισμένο τρόπο τῶν κλόουν», σημειώνει ὁ Ἀνδρέας Καραντώνης[5]. Συγγένεια τοῦ σκαρμπικοῦ ποιητικοῦ τοπίου μὲ τὸν κόσμο τοῦ E. A. Poe καὶ τοῦ Laforgue διακρίνει ὁ Κ. Στεργιόπουλος[6], ἐνῶ ὁ Μ. Ἀναγνωστάκης ἀποδίδει κατὰ μέγα μέρος τὴ *λοξὴ* ματιὰ αὐτῆς τῆς «ἀτμοσφαιρικῆς» ποίησης στοὺς Γάλλους φανταιζίστες[7]. Ὄντως, οἱ ἀκροβατισμοὶ καὶ οἱ πιρουέτες, ποὺ κρύβουν πότε μὲ τὴ φάρσα καὶ πότε μὲ τὴν ἐλεγεία μιὰ βαθύτερη ἀπόγνωση, «αἷμα ὑπὸ μάσκαν», ἡ θλίψη τοῦ κλόουν, ποὺ γελᾶ δακρύζοντας καὶ ἀστειεύεται μελαγχολικά, ἀνήκουν στὶς βασικὲς προδιαγραφὲς τοῦ φανταιζίστικου κλίματος:

Καὶ στίχους
φτιάχνω, καὶ πάω πατώντας· οὔτε λόγος
ὅτι ὅπως στρίβει ὁ δρόμος, ἀναλόγως
στρίβω νὰ μὴ σκουντάψω πὰ στοὺς τοίχους...[8]

Δὲν εἶναι ὅμως στὶς προθέσεις μου νὰ κάνω ἀποτίμηση τῆς σκαρμπικῆς ποιητικῆς σὲ αὐτὸ τὸ μικρὸ σημείωμα. Θὰ σταθῶ ἐντελῶς ἐνδεικτικὰ σὲ ἕνα ποίημα ἀπὸ τοὺς *Ἑαυτούληδες*, ποὺ θεματοποιεῖ μὲ τρόπο μοναδικὸ στὴν ποιητική μας παράδοση –ἢ τουλάχιστον εὐρηματικό– τὸν χωρισμό· καταγράφει μὲ ἀκρίβεια τοὺς λεπτοὺς μετατονισμοὺς τῶν αἰσθημάτων, ἀναμειγνύοντας σοφὰ τὴν πίκρα καὶ τὴ θλίψη μὲ τὴ χαρούμενη ἐγκαρδιότητα:

ΠΛΟΙΟΝ ΕΝ ΟΨΕΙ[9]

Μᾶς τὄκλεισεν ὡραῖα – μέσ' στὴ βιά του –
ὁ ἀγέρας, τοῦ ἔρωτά μας τὸ βιβλίο
– ποῦ μείναμε, δὲ βάλαμε σὲ μιά του
σελίδα, οὐδ' ἄνθος, οὔδε σημεῖο.

Οὔτ' ἕνα σταυρουδάκι... Ὢ τί τρέλα
στὰ δάκτυλα ὅταν βάναμε τὶς βέρες
– ἡ γῆς, ὁ οὐρανὸς ποὺ ἐχαμογέλα,
τ' ἀνθάκια λεμονιᾶς στὶς μπουτουνιέρες ...

Καὶ τώρα τί θὰ κάνουμε; Σὲ μι' ἄκρη
νὰ κλάψουμε; Ὢ τί θὰ ὠφελήσει
περσότερο ἢ λιγότερο ἕνα δάκρυ;
Ὁ ἄνεμος τὰ πλοῖα θὰ μᾶς χωρίσει.

Κι ἐμεῖς σὰν δυὸ πλοιάρχοι ἀγαπημένοι
πλοίων ποὺ διασταυρώνει τὄνα τ' ἄλλο,
ἄλλο –παρὰ νὰ ὑψώσουμε– δὲ μένει
χαρούμενο στὰ ξάρτια μας σινιάλο...

Ἡ ἀνάγνωση τοῦ «Πλοίου» συμπληρώνεται ὠφέλιμα μὲ δύο ἄλλα ποιήματα σκαρμπικοῦ «χωρισμοῦ»· τὸ ἕνα, ἐμβόλιμο στὸ –ἀνέκδοτο– διήγημα «Ἀνύπαρχτο λιμάνι»:

Τὸ ἄλλο ἀνήκει στὴν τελευταία σκαριμπικὴ συλλογή, τοὺς *Ποιδάγγελους*:

Ἕνα πλοῖο μὲ ὕφος[11]

Ὡραῖο καὶ περίεργο –Κυρία– παιχνίδι
ἐπαίξαμε οἱ δυό μας μ' εὐγένεια στὸ ξίφος,
– ποντάραμε σὲ ὅλα, στὰ μάτια, στὸ φρύδι,
στὸ ὕφος. [...]

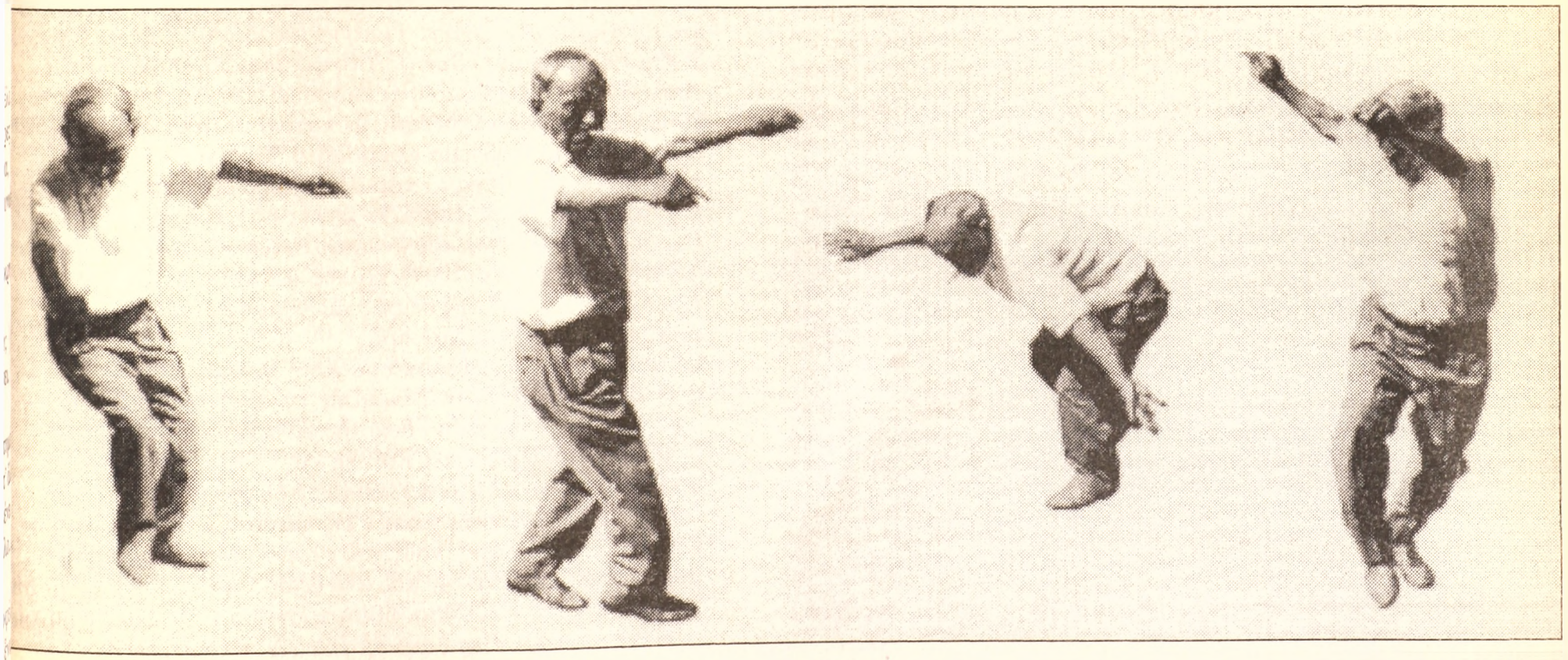
Νὰ κλαῖμε; Ἄ ὄχι (ντροπή!) Σὲ μιὰν ἄκρια
– μετὰ ἀπὸ διάφορες ποὺ παίρναμε πόζες
ν' ἀφήνουμε (κυττάζοντας τὸ πλοῖο) δυὸ δάκρυα
μιμόζες... [...]

Ἄ – ὄχι. Θὰ ἦταν γελοῖο
νὰ πιάσουμε –πάλι;– Κυρία μου τὸ ξίφος
ἁπλῶς γιατὶ στάθηκε αὐτὸ –ἐκεῖ– τὸ πλοῖο
μὲ ὕφος...

Ὁ ἀνάλαφρος καὶ εὐφρόσυνος τόνος ποὺ διαστίζει αὐτὴ τὴ φευγαλέα ποίηση», ἡ φιλομειδὴς ἐλεγεία ποὺ σταματᾶ τὸ δάκρυ στὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ καὶ «κάνει τὸν πόνο ἅρπα», σκηνοθετοῦν ἀριστοτεχνικὰ τὸ ἔνδον πένθος: ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ βουητό, τὸν λυγμὸ καὶ τὴν ἔνταση τῆς ἀπελπισίας δὲν βγαίνει στὴν ἐπιφάνεια παρὰ ὁ ἀφρὸς τοῦ συναισθηματισμοῦ –χωρὶς τὸ παραμικρὸ ἴχνος ψευδαίσθησης– καὶ μιὰ ἀνέσπερη φωτοχυσία. Τὸ «Πλοῖον ἐν ὄψει» στηρίζεται στὸ μυστικὸ παιχνίδι τοῦ *ἱστριονισμοῦ*, τῆς αὐτοπαρωδίας, ποὺ ἀκυρώνει κάθε ὑπόνοια μελοδραματικῆς προοπτικῆς καὶ ἰσοκρατεῖ προσεκτικὰ τὸ πάθος τῆς φωνῆς. Σὰν ἄλλο «Rimus remedium»[12], αὐτοθωρακίζεται: μὲ τὸ «φάρμακον τῆς ρίμας» θεραπεύει τὸ ἄλγος τῆς ψυχῆς καὶ τὸ κάνει τραγούδι.

Ἡ νιτσεϊκὴ *Χαρούμενη γνώση* στοιχειώνεται, ὅπως καὶ ἡ ποίηση τοῦ Σκαρίμπα, ἀπὸ τὸ ἐπανερχόμενο μοτίβο τοῦ *πλοίου*: ἱστιοφόρα, καράβια, καραβάκια διασχίζουν τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν 383 νησίδων-ἀφορισμῶν[13] ποὺ συγκροτοῦν αὐτὸ τὸ παράξενο κείμενο, ἀλλόκοτο ἤδη ἀπὸ τὸν εὐθέως «λογοτεχνικὸ» τίτλο του[14]. Οἱ «Ἀστρικὲς φιλίες», ὡστόσο, τοῦ ἀφορισμοῦ 279 ρίχνουν, θὰ ἔλεγε κανείς, παραδόξως τὸν δίδυμο φωτισμό τους στὸ σκαριμπικὸ «Πλοῖον ἐν ὄψει», θεματοποιώντας ἀκριβῶς τὴν ἀποξένωση, τὸν χωρισμό, σὲ ἕνα ἐπίσης εὐφρόσυνο καὶ συνάμα πικρὰ στοχαστικὸ κλίμα. Ἡ πασίδηλη ὁμοιότητα τῶν δύο κειμένων δὲν μπορεῖ, προσώρας, παρὰ νὰ ἀποδοθεῖ στὸ φαινόμενο τῆς «σύμπτωσης», ὅπως τὸ προσεγγίζει ὁ Κ. Θ. Δημαρᾶς. Ἤ, γιὰ νὰ παραφράσουμε ἕναν ἄλλο μείζονα ποιητικὸ πλοηγὸ καὶ ἐραστὴ τῶν παντοειδῶν πλοίων: «Θαρρῶ πὼς τὰ ταξείδια τους συμπίπτουν»[15]:

Αστρικὴ φιλία. – Ἤμασταν φίλοι κι ἔχουμε γίνει ξένοι. Αὐτὸ εἶναι ὅμως δίκαιο, καὶ δὲν θέλουμε νὰ τὸ κρύψουμε ἢ νὰ τὸ ἀποσιωπήσουμε ἀπὸ μᾶς, σὰν νά 'χαμε λόγο νὰ ντρεπόμαστε γι' αὐτό. Εἴμαστε δύο πλοῖα, τὸ καθένα μὲ τὸ δικό του σκοπὸ καὶ τὴ δική του πορεία· οἱ δρόμοι μας μπορεῖ νὰ διασταυρωθοῦν καὶ μπορεῖ νὰ γιορτάσουμε μιὰ γιορτὴ μαζί, ὅπως κάναμε κιόλας: τότε τὰ καλὰ καράβια στέκονταν τόσο γαλήνια μέσα *στὸ ἴδιο* λιμάνι, κάτω ἀπὸ τὸν *ἴδιο* ἥλιο, ποὺ θά 'λεγες πὼς εἶχαν πετύχει τὸ σκοπό τους καὶ πὼς εἶχαν τὸν *ἴδιο* σκοπό. Ὕστερα

ὅμως ἡ τρομερὴ δύναμη τῆς ἀποστολῆς μας μᾶς ἔσπρωξε σὲ διαφορετικὲς θάλασσες καὶ ζῶνες ἡλίου, κι ἴσως νὰ μὴν ξαναδοῦμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο· ἴσως πάλι νὰ ξανασυναντηθοῦμε ἀλλὰ νὰ μὴν ἀναγνωρίσουμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ἐπειδὴ θὰ ἔχουμε ἀλλάξει ἀπὸ τὶς διαφορετικὲς θάλασσες καὶ τοὺς διαφορετικοὺς ἥλιους! Τὸ ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνουμε ξένοι ἦταν ὁ *νόμος* ποὺ βάραινε πάνω μας: καί, γι' αὐτό, ὀφείλουμε περισσότερο σεβασμὸ ὁ ἕνας στὸν ἄλλο! Γι' αὐτό, πρέπει νὰ γίνει ἱερότερη ἡ σκέψη τῆς παλιᾶς μας φιλίας! Ἴσως νὰ ὑπάρχει μιὰ τεράστια ἀόρατη καμπύλη καὶ ἀστρικὴ τροχιά, στὴν ὁποία εἶναι ἐγγεγραμμένοι σὰν μικρὲς διαδρομὲς οἱ πολὺ διαφορετικοὶ δρόμοι καὶ σκοποί μας! Ἂς ἀνεβοῦμε ὡς αὐτὴ τὴ σκέψη! Ἡ ζωή μας ὅμως εἶναι πολὺ μικρὴ κι ἡ ὅρασή μας πολὺ ἀδύνατη γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ εἴμαστε κάτι παραπάνω ἀπὸ φίλοι μὲ τὴν ἔννοια αὐτῆς τῆς ὑπέροχης δυνατότητας. – Κι ἔτσι θέλουμε νὰ *πιστέψουμε* στὴν ἀστρική μας φιλία, ἀκόμη κι ἂν πρέπει νά 'μαστε ἐχθροὶ πάνω στὴ γῆ[16].

«Ὅταν γράφει κανείς, δὲν θέλει μόνο νά 'ναι κατανοητός· ἐξίσου σίγουρα θέλει νὰ *μὴν* εἶναι κατανοητός», ὑπογραμμίζει ὁ Νίτσε πρὸς τὸ τέλος τῆς *Χαρούμενης γνώσης* του, σὲ ἕνα εἶδος αὐτοαναφορικῆς ἀποστροφῆς, ἔκθεσης τῆς *ἀφοριστικῆς ποιητικῆς* του[17]. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Νίτσε (ὅπως καὶ ὁ Κίρκεγκαρντ, μὲ τὸν τρόπο του) θέλησε προκλητικὰ καὶ συστηματικὰ νὰ διαφοροποιηθεῖ ἀπὸ τοὺς «φιλοσόφους» μέσω μιᾶς εἰκονοκλαστικῆς, ἰδιόρρυθμης καὶ αἰνιγματικῆς γραφῆς – «scriptura theatrica», θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὴ χαρακτηρίσει λόγω τοῦ *ἱστριονισμοῦ* ποὺ σαφῶς τὴ διακρίνει· ἀναμφίβολα, διαμόρφωσε ἕνα περίεργο ἰδίωμα μὲ ἔντονα ἴχνη λογοτεχνικότητας, ἐκκεντρικῆς ποιητικότητας, τὸ ὁποῖο τὸν καθιερώνει σήμερα στὸ πάνθεον τῶν μειζόνων νεοτερικῶν συγγραφέων[18]. Ἐν ὀνόματι ἑνὸς εὐρύτερου προγράμματος ὑπονόμευσης τῶν παραδοσιακῶν ὁρίων μεταξὺ «φιλοσοφικοῦ» καὶ «λογοτεχνικοῦ» λόγου, «ποίησης» καὶ «πρόζας»[19], ἐπιστρατεύει ἐπιδεικτικὰ στὴ γραφή του τὴ μεταφορικότητα, τὴν παρωδία (καὶ μάλιστα τὴν «παρωδία τῆς παρωδίας», ποὺ ἐπιτείνει τὴν ἀλλοκοτία τῶν κειμένων του), τὴν ἀμφισημία τοῦ ἀφορισμοῦ[20]. Στὶς συντονισμένες *κωδικευτικὲς* κινήσεις ποὺ ρυθμίζουν τὴ ζωή μας ὁ Νίτσε ἀπαντᾶ μὲ μιὰ ἀντι-κίνηση *ἀποκωδίκευσης*· δὲν πρόκειται ὅμως γιὰ σχετικὸ ἀποκωδικευτικὸ ἐλιγμό, ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ ὑποκαταστήσει τοὺς παλαιοὺς ἢ νέους κώδικες μὲ ἄλλους, ἀλλὰ γιὰ μιὰ *ἀπόλυτη ἀποκωδίκευση*, βραχυκύκλωση ὅλων τῶν κωδίκων, ἀπόπειρα δημιουργίας τοῦ ἀκωδίκευτου, τοῦ μὴ-κωδικεύσιμου. Χρησιμοποιεῖ τὴ γλώσσα γιὰ νὰ στήσει μιὰ πολεμικὴ μηχανὴ ποὺ θὰ καταλύσει τοὺς κανόνες καὶ θὰ κάνει νὰ ἀκουστεῖ τὸ ἀνήκουστο: «εἶναι τὸ ὕφος ὡς πολιτική»[21]. Εἶναι μιὰ *νομαδικὴ* σκέψη καὶ γλώσσα, ἀντιδεσποτική, ἀντικαθεστωτική, σὲ διαρκὴ μετακίνηση, ποὺ βρίσκει πρόσφορο τὸ εἰρωνικὸ σχῆμα τοῦ ἀφορισμοῦ γιὰ τοὺς ἀκροβολισμοὺς καὶ τοὺς ἀντιπερισπασμούς της. Εἶναι μιὰ *ἐπικούρεια* στάση ζωῆς[22] ποὺ συνδυάζεται ἁρμονικὰ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς καλλιτεχνίας καὶ τοῦ παιχνιδιοῦ[23]. Ἡ *Χαρούμενη γνώση* μεταδίδει στὸν ἀναγνώστη τὴ διάθεση εὐφορίας, τὸν πρόσχαρο καὶ allegro τόνο, ποὺ πρυτάνευσαν κατὰ τὶς συνθῆκες τῆς γραφῆς της, ἔτσι ὅπως ἐκτίθενται στὸν πρόλογο-κλειδὶ τοῦ Νίτσε.

Δὲν ὑπάρχει καμία πρόθεση, βεβαίως, νὰ ἀντιπαραβληθοῦν οἱ δύο «νομάδες» ἢ «ἀδέσποτοι», Σκαρίμπας καὶ Νίτσε, σὲ κανενὸς εἴδους «παράλληλο» σχῆμα, κοινὸ πλαίσιο. Θὰ μποροῦσε, ἐνδεχομένως, νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ μιὰ ποιητικὴ (στὴν εὐρύτερη δυνατὴ σημασία τοῦ ὅρου, ἤγουν «λογοτεχνικὴ» ἢ «αἰσθητικὴ»), μυστικὴ *ἀλληλεγγύη*, ποὺ συνείρει ἐνίοτε κάποια κείμενα ἐντελῶς ἀνεξάρτητα ἀπὸ συγκεκριμένες συγγραφικὲς βουλήσεις, προαιρέσεις καὶ ἱστορικὲς προοπτικές. Μὲ αὐτὸ τὸ σκεπτικὸ συνανέγνωσα τὸ «Πλοῖον ἐν ὄψει» καὶ τὶς «Ἀστρικὲς φιλίες» ὡς κείμενα ἀλλλέγγυα, «τοῦ γένους τῶν λοξῶν»[24]. Ἐνισχύοντας αὐτὸ τὸ σκεπτικό, ὑπογραμμίζω μιὰ ἀκόμη εὐτυχὴ «σύμπτωση» τῶν ἔκκεντρων, ὡστόσο, διαδρομῶν ποὺ συνοπτικὰ παρακολουθήσαμε. «Εἴμαστε φτιαγμένοι ἀπὸ γυαλί· ἀλίμονό μας ἂν τύχει νὰ σκοντάψουμε», ἐπισημαίνει ὁ ἀφορισμὸς 154 τῆς *Χαρούμενης γνώσης*. – «Κ' εἶμαι γυαλένιος καπετάνιος», μονολογεῖ ὁ Σκαρίμπας στὸ ποίημα τῶν *Βοϊδάγγελων* ποὺ ἐπιγράφεται... «Ἀνταπόκριση»:

[...]
Κι ὅλο μὲ πάει μὲ πάει –καράβι ἡ νύστα–
μὲ τὰ πανιά του γυάλινα στὴ μπόρα,
κι εἶμαι γυαλένιος καπετάνιος του καὶ κρυσταλλένια –ἐκείνη– κούκλα του, στὴν πλώρα. [...]

Καὶ σὰν δυὸ πλοῖα, τοῦ ὠκεάνειου ἀπείρου,
κάτω ἀπ' τ' ἄστρια φέγγη τοῦ οὐρανοῦ μας,
ἄντε –μαζὶ– στὶς ρότες μας τοῦ ὀνείρου
μὲ ραϊσμένα μας τὰ κρύσταλλα τοῦ νοῦ μας...

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Κ. Θ. Δημαρᾶς, «Οἱ συμπτώσεις στὴν ἱστορία τῶν γραμμάτων καὶ στὴν ἱστορία τῶν ἰδεῶν», *Ἐποχές*, 21 (Ἰανουάριος 1965), σσ. 22-25.
2. Βλ. πρόχειρα ἐνδεικτικὴ ἀνθολόγηση κριτικῶν κειμένων στὸν τόμο *Γιὰ τὸν Σκαρίμπα* (μὲ εἰσαγωγὴ καὶ ἐπιμέλεια τῆς Κατερίνας Κωστίου), ἐκδ. Αἰγαῖον, Λευκωσία, 1994. Ἡ Κ. Κωστίου, διακεκριμένη «σκαριμπολόγος» (ἐπίκειται ἡ δημοσίευση τῆς διδακτορικῆς διατριβῆς της μὲ θέμα: *Ἡ ποιητικὴ τῆς ἀνατροπῆς. Σάτιρα, εἰρωνεία, παρωδία, χιοῦμορ στὸ ἀφηγηματικὸ ἔργο τοῦ Γιάννη Σκαρίμπα*, Θεσσαλονίκη, Α. Π. Θ., 1995) καὶ ὑπεύθυνη γιὰ τὴ φιλολογικὴ ἐπιμέλεια τῶν *Ἁπάντων* τοῦ Σκαρίμπα στὶς ἐκδόσεις Νεφέλη, ἐπιτάσσει σὲ κάθε τόμο χρήσιμα ἐπίμετρα, μὲ κατατοπιστικὰ σχόλια, πλούσια κριτικογραφία, ὠφέλιμα γλωσσάρια. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν ἐπίσης τὰ ποικίλα ἀφιερώματα στὸν Σκαρίμπα: π. χ. τοῦ περιοδικοῦ *Διαβάζω*, 269 (1991), τοῦ περιοδικοῦ *Περίπλους*, 44 (1997), τοῦ ἐνθέτου ἐντύπου τῆς ἐφ. *Καθημερινή*: «Ἑπτὰ ἡμέρες» (6. 4. 1997), καθὼς καὶ τοῦ εὐρηματικοῦ *Ἡμερολογίου 1997*, τῆς σειρᾶς «Συγγραφεῖς στὸ χρόνο», ἐκδόσεις Διάμετρος, Χαλκίδα.
3. Οἱ λιγοστὲς ἐξαιρέσεις ἐπικυρώνουν, βεβαίως, τὸν κανόνα. Στὸ ἀνθολόγο τόμο *Γιὰ τὸν Σκαρίμπα*, σὲ σύνολο πενήντα περίπου κριτικῶν κειμένων καμιὰ δεκαριὰ εἶναι μόνον ἐκεῖνα ποὺ σταματοῦν –καὶ μάλιστα, πολλὲς φορές, ἀμήχανα– στὰ ποιήματα. Ἰδιαίτερη μνεία πάντως πρέπει νὰ γίνει στὸ ἄρθρο τοῦ Μανόλη Ἀναγνωστάκη, «Ἡ "φανταιζίστικη" ποίηση καὶ ὁ Γιάννης Σκαρίμπας» [1984], στὸν τόμο *Τὰ συμπληρωματικά*, στιγμή, 1985, σσ. 141-149 καὶ στὸ ἄρθρο τοῦ Κώστα Στεργιόπουλου, «Ἡ ἰδιόρρυθμη ποίηση τοῦ Γιάννη Σκαρίμπα» [1991], στὸν τόμο *Περιδιαβάζοντας*, Δ', Κέδρος, 1996, σσ. 251-

256 – καὶ σσ. 212-223 στὸ προαναφερόμενο *Γιὰ τὸν Σκαρίμπα*._

4. Στὰ 1950, ὅταν κυκλοφοροῦν οἱ *Ἑαυτούληδες*. *Γιὰ τὸν Σκαρίμπα*, *ὅ.π.*, σσ. 157-159.
5. *Αὐτ.*, σσ. 194-195. Ὁ Καραντώνης ἀναφέρεται κυρίως στοὺς *Βοϊδάγγελους* (1968).
6. *Περιδιαβάζοντας*, τόμ. Δ, *ὅ.π.*, σελ. 255. Παρατήρηση, τὴν ὁποία ἐνισχύει σαφῶς ἡ ἐπιλογὴ τοῦ τίτλου τῆς πρώτης σκαριμπικῆς συλλογῆς: *Οὐλαλούμ* (1936)· πρόκειται γιὰ τὸ γνωστὸ ποίημα «Ulalume», τοῦ Poe, πολυμεταφρασμένο καὶ στὴν Ἑλλάδα, ὅπως προκύπτει ἀπὸ μιὰ πρόχειρη περιδιάβαση στὴ μελέτη τοῦ Γ. Κ. Κατσίμπαλη, *Ἑλληνικὴ βιβλιογραφία Ἔντγκαρ Πόε*, 1955,²1959. Πρβλ. καὶ τὴ σχετικὴ «Σημείωση τοῦ ποιητῆ» στὴν εἰσαγωγὴ τῆς συλλογῆς, τὰ σχετικὰ σχόλια τοῦ Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλου («Ἡ ἰδανικὴ Φιγιέττα ἢ τὰ διπλὰ βήματα τοῦ Σκαρίμπα») στὶς τελευταῖες σελίδες τοῦ *Ἡμερολογίου 1997*, ἐκδ. Διάμετρος, *ὅ.π.*, καθὼς καὶ τὴ σκαριμπικὴ παρωδία τοῦ «Nevermore» στὸ καταληκτικὸ ποίημα τῶν *Βοϊδάγγελων*. Τὴν ἰδανικὴ Οὐλαλοὺμ ἐντοπίζει ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης, μὲ ρητὴ μάλιστα ἀναφορὰ στὸ ὄπιο, καὶ στὸ *Σόλο τοῦ Φίγκαρω* [1939], Νεφέλη, 1992, σσ. 75-76.
7. Μ. Ἀναγνωστάκης, *Τὰ συμπληρωματικά*, *ὅ.π.*, σελ. 148: «Ὅλη ἡ ποίηση τοῦ Σκαρίμπα ἐλίσσεται μέσα σ' ἕνα κλίμα σκέρτσου, ἀφέλειας, πονηριᾶς, σὰν κλόουν, ποὺ παίζει μὲ τὰ αἰσθήματα καὶ τὶς λέξεις, ποὺ ἀναποδογυρίζει τὴν τάξη τῶν πραγμάτων, ποὺ ἐξαρθρώνει τὴν τρέχουσα λογική, ποὺ κάνει τοὺμπες ἀνάμεσα στὴ σοβαροφάνεια καὶ τὴν ἀνεμελιά». Καλὴ εἰσαγωγὴ στὸ σημαντικὸ γιὰ τὴ σύγχρονη γαλλικὴ ποίηση κεφάλαιο τοῦ φανταιζισμοῦ, βλ. στὴν ἱστορικὴ μελέτη τοῦ Robert Sabatier, *La Poésie du vingtième siècle*, («L'École fantaisiste»), Albin Michel, 1982, τόμ. 1, σσ. 450-497.
8. Αὐτὸ τὸ ἔξοχο τετράστιχο *ποιητικῆς* (*καὶ* ποίησης: «καὶ στίχους φτιάχνω», *καὶ* πρόζας: «καὶ πάω πατώντας») ἀπὸ τὸ ποίημα «Τρελός;» τῶν *Ἑαυτούληδων* ἀποδίδει καλὰ τὴν «αἰσθηματικὴ εἰρωνεία» τῆς σκαριμπικῆς γραφῆς. Πρβλ. καὶ «Τὸ φιδάκι», ἐπίσης περίφημο ποίημα ποιητικῆς στὴν ἴδια συλλογή, τώρα στὸν τόμο: Γιάννης Σκαρίμπας, *Ἅπαντες στίχοι (1936-1970)*, ἐκδόσεις Κάκτος, 1996, σσ. 73-74.
9. *Αὐτ.*, σελ. 86.
10. Βλ. ὁλόκληρο τὸ ποίημα, κατὰ παράθεση Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλου, μαζὶ μὲ δύο ἀποσπάσματα τοῦ διηγήματος στὸ ὁποῖο ὀργανικὰ ἀνήκει, στὸ πρόσφατο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ *Περίπλους*, ἀφιερωμένο στὸν Γ. Σκαρίμπα, 44 (Μάρτιος-Ἰούνιος 1997), σελ. 127. Χαρακτηριστικὸ ἀπόσπασμα τοῦ διηγήματος παρεμβάλλει ὁ Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος καὶ στὶς τελευταῖες σελίδες τοῦ *Ἡμερολογίου 1997*, ἐκδ. Διάμετρος, *ὅ.π.* Γιὰ τὴν τακτικὴ τῆς σκαριμπικῆς ἐνσφήνωσης, δηλαδὴ προδημοσίευσης, ποιημάτων στὰ πεζά, βλ. Ξ. Α. Κοκόλης, στὸν τόμο *Γιὰ τὸν Σκαρίμπα*, *ὅ.π.*, σσ. 205-208.
11. *Ἅπαντες στίχοι*, *ὅ.π.*, σσ. 116-117.
12. «Rimus remedium. Ἢ πῶς παρηγοροῦνται οἱ ἄρρωστοι ποιητές»: ἀπὸ τὰ *Τραγούδια τοῦ πρίγκιπα Ἔκνομου*, Παράρτημα στὸν τόμο Φρ. Νίτσε, *Ἡ χαρούμενη γνώση* («la gaya scienza»), [1882, ²1887], Ἐξάντας, 1996, σσ. 367-368.
13. Βλ. π.χ. τοὺς ὑπ' ἀριθμ. 60, 124, 318 καὶ 343 ἀφορισμούς· ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ μεταφορικὴ εἰκόνα τοῦ πλοίου στὸν ἀφορισμὸ 60 («Οἱ γυναῖκες καὶ ἡ δράση τους ἀπὸ μακριά» – actio in distans), *αὐτ.*, σσ. 106-107.
14. Ἡ «χαρούμενη γνώση» ἀναφέρεται στὸ κεφάλαιο XIII τοῦ ἔργου τοῦ Rabelais. Πρβλ. Φρανσουὰ Ραμπελαί, *Γαργαντούας καὶ Πανταγκρυέλ*, μετάφραση Φ. Δ. Δρακονταειδής, ἐκδ. Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν, 1994, σσ. 79-82 καὶ σημ. 144: «Gaie science ἢ gai savoir. Στὰ Ἀνθεστήρια τῆς Τουλούζης, ὅπου γίνονταν ποιητικὲς παρουσιάσεις μὲ ἐρωτικὰ ἢ καὶ σκανδαλιστικὰ θέματα, συνεχίζοντας τὴν παράδοση τῶν περιπλανώμενων τραγουδιστῶν, ἀπονέμονταν διπλώματα μὲ τὸν τίτλο τοῦ δόκτορα τῆς φαιδρῆς σοφίας (docteur en gai savoir)». Gai savoir (gaï saber), μᾶς πληροφοροῦν ἐπίσης τὰ λεξικά, στὴν προβηγκιανὴ διάλεκτο (langue d'oc), εἶναι ἔκφραση τῶν μεσαιωνικῶν τροβαδούρων, ποὺ δηλώνει τὴν ἀντίληψή τους περὶ τῆς ἐρωτικῆς ζωῆς, ἰδεαλιστικῆς καὶ ρεαλιστικῆς συνάμα, ὅπου *ἐν ἀσκήσει* μυεῖται κανεὶς στὴ χαρὰ καὶ στὸ πάθος τῆς γνώσης. Πρβλ. καὶ τοὺς ἀφορισμοὺς 290 καὶ 299.
15. «Θαρρῶ πὼς τὰ ταξείδια μας συμπίπτουν». Ἀπὸ τὶς «Στροφὲς στροφάλων» τοῦ Ἀνδρέα Ἐμπειρίκου, *Ἐνδοχώρα*, Ἄγρα, 1988, σελ. 102.
16. *Χαρούμενη γνώση*, Βιβλίο IV: «Sanctus Januarius», *ὅ.π.*, σελ. 226. Τὸ μοτίβο τοῦ «χωρισμοῦ» ἀναπτύσσεται παραβολικὰ καὶ στὸν ἀφορισμὸ 16 («Τὸ γεφυράκι»), ποὺ φωτίζει ἰδιαίτερα τὶς «Ἀστρικὲς φιλίες» καὶ λειτουργεῖ ὡς ἀναγνωστικό τους παραπλήρωμα.
17. Ἀφορισμὸς 381 («Γιὰ τὸ ζήτημα τῆς κατανοητότητας»), Βιβλίο V: Ἐμεῖς οἱ ἄφοβοι, *Χαρούμενη γνώση*, *ὅ.π.*, σσ. 350-352.
18. Βλ. ἐνδεικτικὰ τὴν εἰσήγηση τοῦ Ph. Lacoue-Labarthe στὸ συνέδριο τοῦ Cerisy μὲ γενικὸ θέμα «Nietzsche aujourd'hui?» (Ἰούλιος 1972): «La dissimulation. Nietzsche, la question de l'art et la "littérature"», στὸν δεύτερο τόμο τῶν ὁμότιτλων Πρακτικῶν, ἐκδ. 10/18, 1973, σσ. 9-58, καθὼς καὶ τὴ μελέτη τοῦ J. Derrida, *Éperons. Les styles de Nietzsche*, Flammarion, 1978, ὅπου σχολιάζονται ἀρκετὰ σημεῖα τῆς *Χαρούμενης γνώσης*.
19. «Εἶναι ἀξιοσημείωτο πὼς οἱ μεγάλοι τεχνίτες τῆς πρόζας ἦταν σχεδὸν πάντα καὶ ποιητές. Πράγματι, ἡ καλὴ πρόζα γράφεται μόνον *ὅταν εἶναι ἀντιμέτωπη μὲ τὴν ποίηση*! Γιατὶ ἡ πρόζα εἶναι ἕνας συνεχής, εὐγενικὸς πόλεμος μὲ τὴν ποίηση», ἐπισημαίνει ὁ ἀφορισμὸς 92, *Χαρούμενη γνώση*, *ὅ.π.*, σσ. 132-133.
20. Γιὰ τὴ δυναμικὴ φορὰ καὶ τὴ συμπυκνωμένη ἔνταση ποὺ περικλείει ὁ ἀφορισμὸς κάνει λόγο ὁ F. Laruelle στὴ μελέτη του *Le déclin de l'écriture*, («Le texte comme aphorisme et le corps aphoristique»), Aubier-Flammarion, 1977, σσ. 126-141.
21. Πρβλ. G. Deleuze, «Pensée nomade», στὸν πρῶτο τόμο τοῦ *Nietzsche aujourd'hui?*, *ὅ.π.*, σελ. 163.
22. Βλ. τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπικούρειας νοοτροπίας στοὺς ἀφορισμοὺς 45, 306 καὶ 375 τῆς *Χαρούμενης γνώσης*.
23. Βλ. *αὐτ.* τοὺς ἀφορισμοὺς 59 («Ἐμεῖς οἱ καλλιτέχνες!»), 107 καὶ 361.
24. Ἀναφέρομαι στὸν Κ. Παλαμᾶ καὶ στὶς σημειώσεις ποὺ κρατᾶ στὰ 1895 γιὰ ἕνα ἰδιωτικὸ καὶ ἴσως αὐτογενεαλογικὸ μυθιστόρημα μὲ τὸν προκλητικὸ ὅσο καὶ ἀμφίσημο τίτλο: «Τὸ γένος τῶν Λοξῶν». Βλ. *Ἅπαντα*, Δ΄, σσ. 498-500.

Ερευνήτρια με εικοσιπενταετή πείρα σε πανεπιστήμια της Αγγλίας (London School of Economics) και της Αυστραλίας (Australian National University, Canberra) αναλαμβάνει τη γλωσσική επεξεργασία και τελική απόδοση επιστημονικών ανακοινώσεων και άρθρων στην αγγλική γλώσσα.

•

Κα Χριστίνα Βλαχούτσικου, τηλέφωνο και fax 7214924 πρωινές ώρες.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Εικονικές πραγματικότητες της γενιάς του '60

ΤΟΥ **ΘΑΝΑΣΗ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ**

Έκθεση ζωής, η αναδρομική του Νίκου Κεσσανλή που πραγματοποιήθηκε στο Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης (τελειώνει στις 30 Νοεμβρίου) και κατεβαίνει στο (λεγόμενο) Εργοστάσιο της Α.Σ.Κ.Τ. της Πειραιώς, στην Αθήνα, αργότερα. Πόσο σύγχρονες, άραγε, προβάλλουν σήμερα οι προβληματικές της δεκαετίας του '60 και '70;

«Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι όταν φεύγουμε από τον κόσμο ζούμε μόνο σαν σκιές ανάμεσα σε σκιές. Κι όμως υπάρχουν καταστάσεις όπου η εμφάνιση μιας σκιάς συνηγορεί για την υλικότητα ενός αντικειμένου, αφού αυτό που ρίχνει μια σκιά πρέπει να είναι αληθινό.»

Ernst Gombrich, *Shadows*

Αν και η μνημειώδης έκθεση (στημένη από τον **Γιώργο Τζιρτζιλάκη**) περιλαμβάνει όλη σχεδόν την γκάμα των δραστηριοτήτων του **Νίκου Κεσσανλή** των τελευταίων 40 χρόνων, σήμερα θα θέλαμε να αναφερθούμε ειδικότερα σε δύο ενότητες αυτής της πορείας. Σε παλαιότερο άρθρο είχαμε την ευκαιρία να αναφερθούμε στα «βιομηχανικά» αντικείμενα που κατασκεύαζε ο καλλιτέχνης την τριετία '60-'62. Γρήγορα ο Κεσσανλής εγκαταλείπει την υλικότητα εκείνων των αντικειμένων για να ασχοληθεί με τις σκιές. Η ενότητα «Φαντασμαγορίες της Ταυτότητας» (1963-65) περιλαμβάνει τα έργα του που εντάχθηκαν στο κίνημα της Mec Art (Μηχανικής Τέχνης) που υποστήριξε ο γάλλος θεωρητικός **Pierre Restany**. Άλλοι καλλιτέχνες της Mec Art, του μεταπολεμικού κινήματος που αναβίωσε τις αρχές του φουτουρισμού που είχαν αμαυρωθεί από τη συσχέτιση του με το φασισμό, ήταν οι **Béguier**, **Bertini**, **Pol Buri**, **Jacquet** και **Rotella** – όλοι τους ένθερμοι θιασώτες της χρήσης της μηχανής και της (τότε) τεχνολογίας στα εικαστικά. Το 1965 σε μια συνέντευξη δηλώνει: *«Ο καλλιτέχνης, έχοντας συνειδητοποιήσει τη νέα σημασία που αποκτά η τέχνη στον σύγχρονο βιομηχανικό πολιτισμό και επιχειρώντας να παίξει έναν ρόλο σ'αυτόν, αναγκάζεται να χρησιμοποιήσει καινούργια υλικά και να εκμεταλλευτεί στο έπακρο τα τεχνικά του μέσα για να προσδώσει καινούργιο περιεχόμενο στην τέχνη. Ο καλλιτέχνης, σήμερα, είναι υποχρεωμένος να ενημερώνεται για όλες τις πιθανές τεχνικές δυνατότητες της εποχής του, προκειμένου να δημιουργήσει παρόμοιες τεχνικές στην υπηρεσία μιας επανασύνταξης των τεχνών και, κατά συνέπεια, του ανθρώπου στις πραγματικές χρονικές του διαστάσεις».* Στα έργα του της Mec Art, ο Κεσσανλής μανιπουλάρει τη φωτογραφική διαδικασία για να αποτυπώσει τις σκιές των προσώπων πίσω από παραβάν, πανιά, μπερντέδες. Το θέατρο (σκιών) του παραλόγου που δημιουργεί δεν έχει τίποτα το κοινό με τον (ελληνικό τουλάχιστον) Καραγκιόζη. Εδώ το προσχηματικό σκηνικό και οι σκιώδεις φιγούρες προβάλλουν τόσο βιομηχανικές, ψυχρές και κλινικές όσο και σαρκαστικές. Κι όμως είναι πραγματικοί (συνήθως επώνυμοι) άνθρωποι. Μην ξεχνάμε άλλωστε ότι ο καρικατουρίστας **Grandville** βρίσκει ευκαιρία να χρησιμοποιήσει (και) τη σκιά στην προσπάθεια του να σατιρίσει. «Βαρβαρικό Βυζαντινισμό» χαρακτήρισε τη δουλειά του Κεσσανλή ο **Giulio Carlo Argan**. Η άγρια θεατρικότητα των φαντα-

Αυτοπροσωπογραφία, 1996 . Φωτογραφία σε τσιμέντο

Το πάρτυ, Mec-Art.

μαγοριών του καλλιτέχνη πιθανόν στο αμόλυντο) δυτικό μάτι προβάλλει συγγετής με τα παγωμένα στο χρόνο σκηνικά ης ορθόδοξης εικονογραφίας. Ίσως. Ιροχωράει στην κατασκευή ενοτήτων με ιαδοχικές εικόνες Mec Art. Οι φωτοσειές, τα κόμικς, οι ταινίες animation εδώ δίουν τη θέση τους σε κάτι πρωτόγνωρα κληρό και αστικό. Αυτές οι σκηνές δωμαιού ενώ αρχιτεκτονικά δεν ορίζουν τίποα περισσότερο από ένα εσωτερικό σπιτιύ ή εργαστηριού γίνονται τα τοτέμ μιας rbanité σε έκρηξη.

Από το 1966 και μέχρι το 1987 ο Κεσανλής περνάει σε μια νέα ενότητα που νομάζει «Αναμορφώσεις». Εδώ η φωτουαίσθητη emulsion απλώνεται πάνω τον καμβά προκειμένου να αποτυπωούν αναμορφωμένες/παραμορφωμένες κδοχές της ανθρώπινης φιγούρας. Η πλάγια μετατόπιση της κεντρικής εστίας του φακού κατά τη διάρκεια της φωτογραφίας δημιουργεί παράδοξα αποτελέσματα. Ο φωτοδυναμισμός των φουτουριστών αδερφών **Bragaglia** ή οι πρωτο-φωτομηχανικές αποδόσεις του **Etienne-Jules Marray** μεταλλάσσονται στο απόλυτο πορτραίτο-καρικατούρα του αστού της νέας εποχής. Γιατί κατά τη μετά τη σχεδιαστική χειρονομία εποχή η χρήση της φωτογραφικής διαδικασίας, για να αναπληρώσει την έλλειψη του στοιχείου της καρικατούρας, τόσο ζωτικού για τη μοντέρνα τέχνη στην πρώτη της περίοδο, μοιάζει λογική.

Από τη γέννησή της η καρικατούρα δεν είναι μια στεγνή, μαθηματική επινόηση όπως η προοπτική με κανόνες και μοντέλα τα οποία λένε στον καλλιτέχνη πώς να κατασκευάζει ένα έργο τέχνης. Αντιθέτως, ως μία από τις πιο γνήσιες λαϊκές ανατρεπτικές (αν όχι φύσει επαναστατικές) εκφράσεις, είναι μια παρότρυνση προς αναζήτηση της ομοιότητας των πραγμάτων μέσα από τη φαινομενική αφαίρεση. Προς την ανακάλυψη του ατομικού (ή του εξατομικοποιημένου) μέσα στο (απρόσωπο) γενικό. Ή ακόμη προς την εξέταση των απεικονίσεων του *Ξένου*. Και μέσα από όλα αυτά την εύρεση του εαυτού και την ανάλυση των στοιχείων της φαντασίας με σκοπό να βρεθεί ζωή μέσα τους.

Η καρικατούρα πέθανε ώστε να μπορέσει να ζήσει η μοντέρνα τέχνη. Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο με τον οποίο γίνεται αδύνατο, μετά τα έργα του 1908-1910, να καταχωρίσει κανείς στυλιστικά τη δουλειά του **Picasso** μεταξύ «Καρικατούρας» και «Υψηλού σχεδίου», έτσι έγινε αδύνατο να κάνει κανείς διακρίσεις μεταξύ μοντέρνας τέχνης, που συνειδητά δανείζεται από τις μεθόδους της καρικατούρας, και μοντέρνας τέχνης που απλά μοιάζει με «μοντέρνα τέχνη». Άραγε οι "Αναμορφώσεις" του Κεσσανλή μοιάζουν με "μοντέρνα τέχνη";

Μέσα στις (πολλές) άλλες ενότητες της έκθεσης ο καλλιτέχνης παρουσιάζει και «Αναμορφώσεις σε τρεις διαστάσεις». Εκεί οι αναλογίες με το αρχιτεκτονικό deconstruction της δεκαετίας μας εμφανίζονται απρόσμενες. Ο Κεσσανλής ζει για χρόνια στις δυτικές μητροπόλεις της τέχνης, υιοθετεί ένα διεθνές λεξιλόγιο με πολλά ποπ στοιχεία. Αν ο **Warhol** ή ο **Rauschenberg** μετατρέπουν τη φωτογραφία σε μεταξοτυπία, ο Κεσσανλής κρατάει την ωμότητα(;) της φωτοευαίσθητης επιφάνειας πάνω στο τελάρο. Κι αν οι πρώτοι μαθητές του και κατοπινοί συνεργάτες (κάποιοι τουλάχιστον) υιοθετούν έναν αναχωρητισμό εμπλουτίζοντας τη δουλειά τους με αναφορές γύρω από την (ελληνική) παράδοση, μια πιο νέα γενιά (Ψυχούλης, Βλάχος, Γρηγοριάδης, Καρυοφύλλης, Βρετζάκη, Κοσμάογλου, Μπάρμπα) στη δεκαετία μας μοιάζει να προσαρμόζει την προτροπή του δασκάλου –*«Ο καλλιτέχνης, σήμερα, είναι υποχρεωμένος να ενημερώνεται για όλες τις πιθανές τεχνικές δυνατότητες της εποχής του»*– στα μέτρα τους.

Με την ευκαιρία της συμπλήρωσης τριάντα χρόνων από την επιβολή της δικτατορίας του 1967, κυκλοφορούν από τις

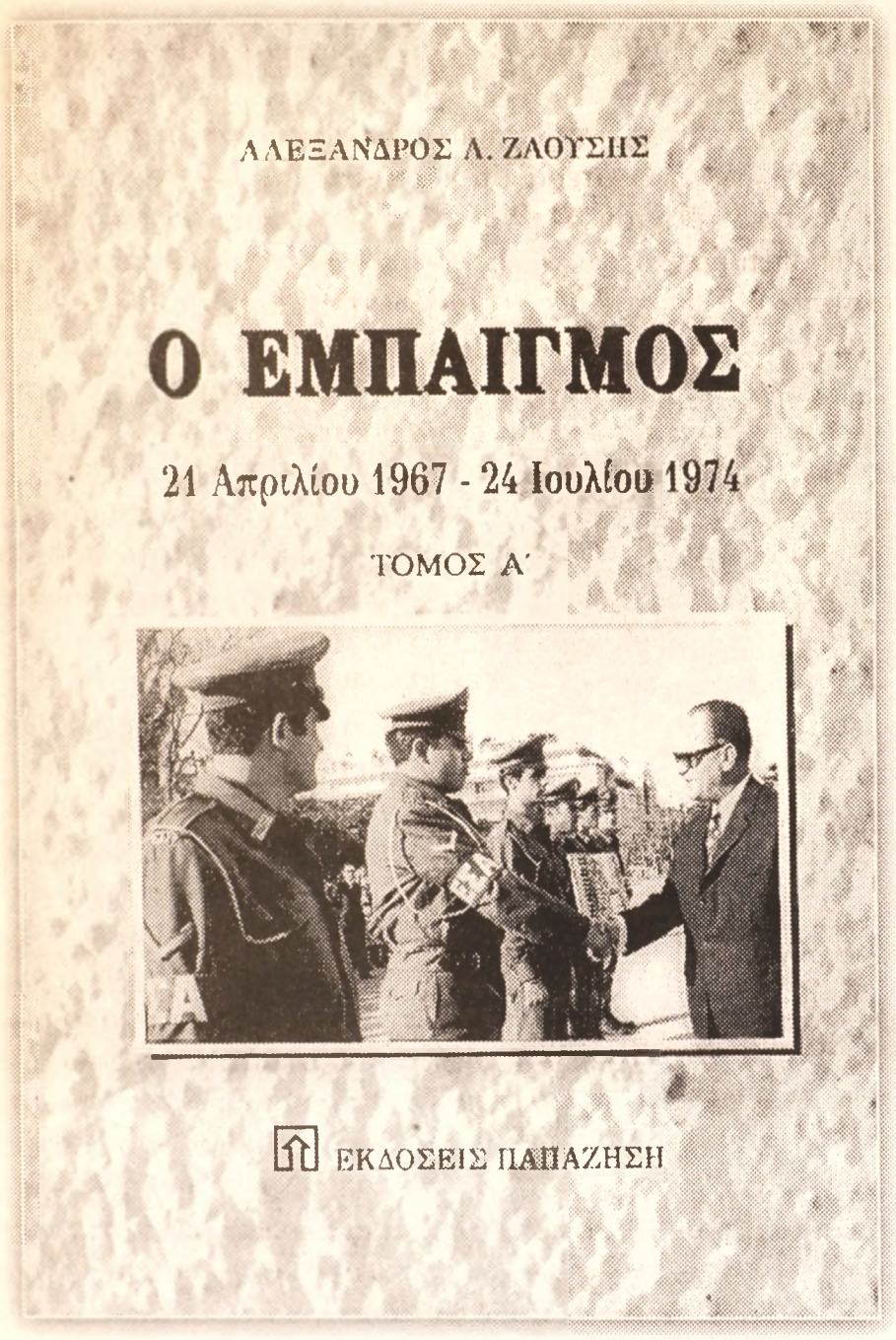
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΖΗΣΗ *τα βιβλία:*

Αλεξάνδρου Λ. Ζαούση

Ο εμπαιγμός

21 Απριλίου 1967-24 Ιουλίου 1974

Α' τόμος-2η ΕΚΔΟΣΗ

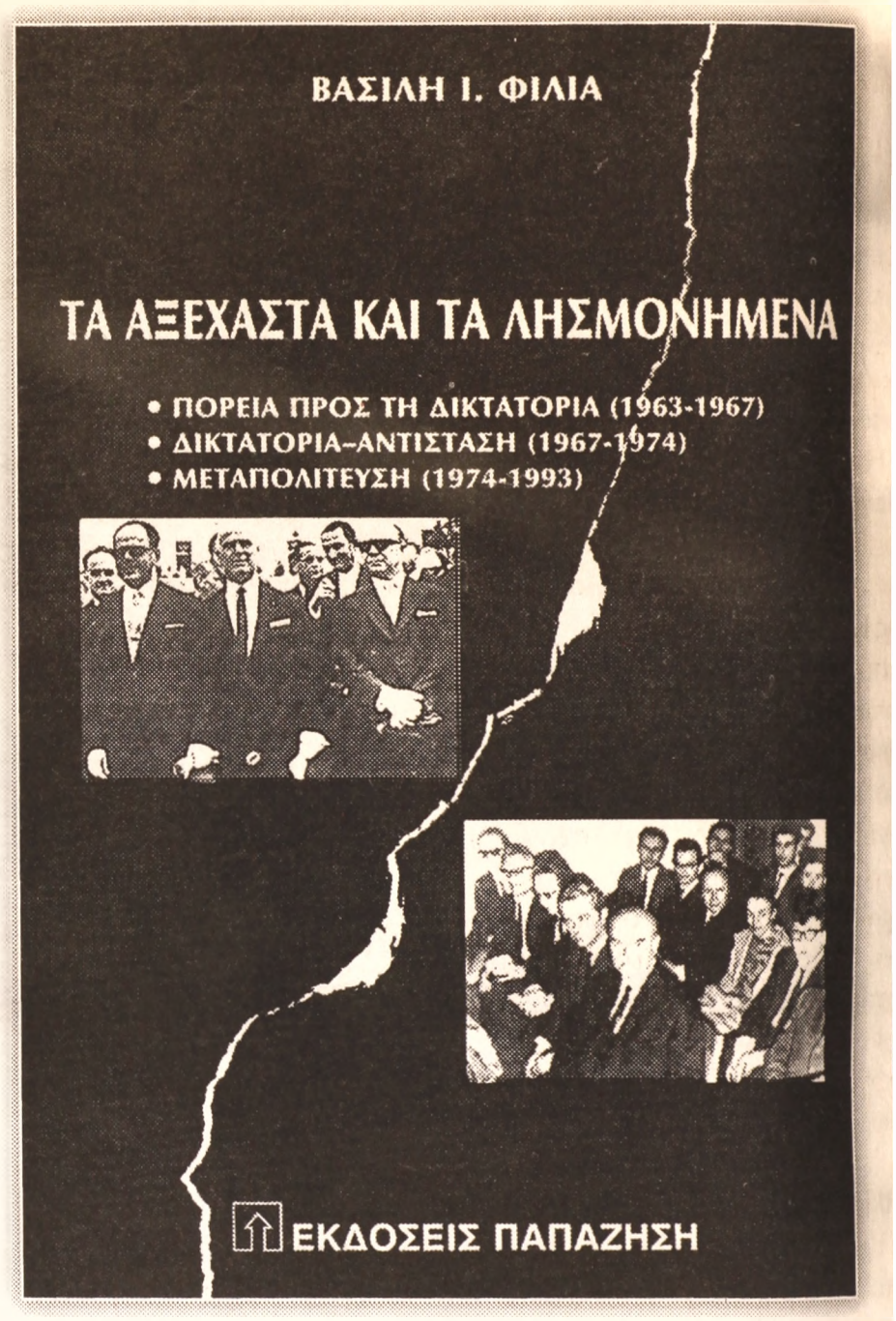
Στο βιβλίο αυτό εκτίθενται όλα τα στοιχεία για την πάλη των δημοκρατικών δυνάμεων ενάντια στην δικτατορία, τόσο στο επίπεδο των αντιστασιακών οργανώσεων όσο και στο επίπεδο των ατομικών θυσιών και προσφορών. Για πρώτη φορά παρατίθενται όλα τα δεδομένα για τον αντιστασιακό αγώνα στο εσωτερικό και το εξωτερικό και αποκαλύπτονται πτυχές μέχρι σήμερα εντελώς άγνωστες για αντιπαραθέσεις και αντιπαλότητες στο ίδιο το δημοκρατικό στρατόπεδο, που ερμηνεύουν την πορεία του τόπου μετά τη δικτατορία και τα σημερινά πολιτικά αδιέξοδα.

Βασίλη Φίλια

Τα αξέχαστα & τα λησμονημένα

(Δικτατορία-Αντίσταση-Μεταπολίτευση)

2η ΕΚΔΟΣΗ

Όλα τα άγνωστα στοιχεία για το πολιτικό παρασκήνιο, που οδηγεί στη δικτατορία. Η στάση και οι ευθύνες των πολιτικών κομμάτων, του βασιλέως και του ξένου παράγοντα. Παράθεση αποκαλυπτικών ντοκουμέντων και αδημοσίευτων στοιχείων, που αναφέρονται στην πορεία προς τη δικτατορία και την επταετία. Επίκειται η έκδοση του Β' τόμου.

Εκδόσεις Παπαζήση ΑΕΒΕ, Νικηταρά 2, Αθήνα 10678, Τηλ: 38 22 496, Fax: 38 09 150

Άρης: Της ιστορίας ή του θρύλου;

του Σπύρου Τσακνιά

Με αφορμή την έκδοση του βιβλίου του Διονύση Χαριτόπουλου Άρης, ο αρχηγός των ατάκτων (Ιστορική βιογραφία, εκδ. Εξάντας, 1997, α' τόμος)

Οι εικόνες του Άρη Βελουχιώτη που αποτύπωσαν τα εφηβικά μου μάτια έχουν στοιχειώσει στο μυαλό μου για πάνω από μισόν αιώνα. Πώς να σβήσει εκείνο το θάμβος που αντίκρισα τον Οκτώβρη του '44, στην είσοδο της Λαμίας, όταν ο Άρης, επικεφαλής των έφιππων γενειοφόρων μαυροσκούφηδων, της θρυλικής φρουράς του, μπήκε καβάλα στο φαί του στη μόλις απελευθερωμένη γενέτειρά του, επευφημούμενος από τα πλήθη που παραληρούσαν από ενθουσιασμό, από συγκίνηση κι από καμάρι, γιατί το άξιο τέκνο της πόλης, ο πρωτοκαθετάνιος της χώρας, έλαχε να είναι κι ο ελευθερωτής της.

Ήταν η πρώτη φορά που αντίκριζα τον **Άρη Βελουχιώτη.** Τον **Ανάση Κλάρα** τον είχα δει τρία χρόνια πριν, όταν, τον Νοέμβρη του '41, μεταμφιεσμένος σε ζωέμπορο και με πλαστά χαρτιά, ήρθε στη Λαμία με το πρόσχημα αναζήτησης τροφίμων για λογαριασμό της Κ.Ε. του κόμματος, αλλά στην ουσία για να διερευνήσει τις δυνατότητες αντάρτικου στην περιοχή. Μία από τις επαφές του με τα τοπικά κομματικά στελέχη, τον **Γιώργο Γιαταγάνα** και τον **Γιώργο Φράγκο**, αδερφό της μάνας μου, έγινε στο πατρικό μου σπίτι. Σ' εμένα είχε ανατεθεί το καθήκον της «περιφρούρησης». Κοντά στα 13 τότε, παιδί «ψυλλιασμένο», όπως όλα τα παιδιά των οικογενειών που είχαν εμπλακεί σε παράνομες δραστηριότητες, είμουν ιδεώδης τσιλιαδόρος που θα ειδοποιούσε τους συνεδριάζοντες αν αντιλαμβανόταν κάποια ύποπτη κίνηση στη γειτονιά. Τίποτε το απευκταίο δεν συνέβη και οι σύνεδροι αποχώρησαν διακριτικά, ένας-ένας, όπως απαιτούσαν οι συνωμοτικοί κανόνες. Αργότερα, η μάνα μου μού αποκάλυψε πως ο τρίτος κύριος ήταν ο Ανάσης Κλάρας.

Ο ΤΡΑΝΤΑΧΤΟ ΓΕΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΘΛΙΜΜΕΝΟ ΒΛΕΜΜΑ

Την επομένη της απελευθέρωσης, ή τη μεθεπομένη, δεν θυμούμαι με ακρίβεια, παρακολουθούσα κι εγώ, μαζί με χιλιάδες άλλους συντοπίτες, τον Άρη Βελουχιώτη να εκφωνεί τον ιστορικό «Λόγο της Λαμίας», από το μπαλκόνι του ξενοδοχείου «Αχίλλειον», στην πλατεία Ελευθερίας, δίπλα ακριβώς στο πατρικό του σπίτι. Οι συγκεντρωμένοι, για να μπορούν να βλέπουν τον ομιλητή, είχαν τραβηχτεί λίγο πιο πίσω κι είχαν αφήσει ένα κενό κάτω από το μπαλκόνι, το οποίο έσπευσε να καταλάβει ο μισοπιωμένος, όπως πάντα, γραφικός Μπούγας, από το Σλα-Μαχαλά της Λαμίας, τη γειτονιά των ιδιόρρυθμων γύφτων, που δεν ήταν πια περιλανώμενοι σκηνίτες αλλά μόνιμοι κάτοικοι της πόλης, κανονικοί δημότες, με δικαίωμα ψήφου χωρίς δικαίωμα, όμως, στην εργασία! Ψευτοζούσαν κάνοντας διάφορες δουλειές του ποδαριού. Ο Μπούγας ήταν λούστρος. Κι ήταν ένας μαυριδερός άνδρας χοντρός, τεραστίων διαστάσεων. Κάποια στιγμή που ο Άρης αναφέρθηκε στους «καρχαρίες του πλούτου», ή κάτι τέτοιο, ακούσαμε τον Μπούγα να φωνάζει, με τη στεντόρεια φωνή του και το πηδαλίο χιούμορ του: «Κάτω οι κοιλαράδες!». Ο Άρης διέκοψε το λόγο του, έσκυψε απ' το μπαλκόνι, κι έβαλε τα γέλια. Εκείνο το γέλιο του δεν μπορώ να το ξεχάσω.

Όπως δεν μπορώ να ξεχάσω το μελαγχολικό του βλέμμα, μερικές εβδομάδες αργότερα, όταν τον είδα για τελευταία φορά. Πρέπει να ήταν τέλη του '44 ή τις πρώτες μέρες του '45. Ένα μεσημέρι ήρθε σπίτι μας, σ' ένα γεύμα που τον είχε καλέσει η μάνα μου κι ανταποκρίθηκε πρόθυμα ο καταδεχτικός αρχηγός. Ένα εντελώς άτυπο, στενά οικογενειακό γεύμα. Ήταν γελαστός και ομιλητικός, αλλά η μελαγχολία που φώλιαζε στα μάτια του εντυπώθηκε για καλά στη μνήμη μου. Λίγα πράγματα καταλάβαινα εκείνη την εποχή. Οι εντυπώσεις όμως χαράχτηκαν στο μυαλό μου ανεξίτηλα. Κάποια στιγμή αφήσαμε μόνους τον Άρη με τον θείο μου, τον Φράγκο, να πιούνε τον καφέ τους και να τα πούνε. Αργότερα, όταν όλα πια είχαν κριθεί, ο θείος μου μας διηγήθηκε τι είχαν συζητήσει. Ο Άρης ήταν απαισιόδοξος για τις εξελίξεις. Ο θείος μου τον ρώτησε τι φοβόταν – «Πάμε», είπε χαρακτηριστικά, «για δημοκρατία του ιδιωνύμου;». Ο Άρης του απάντησε πως μια δημοκρατία του ιδιωνύμου θα ήταν ιδανική μέσα στις συνθήκες εκείνες και στη δυναμική τους. «Τι φοβάσαι;», ξαναρώτησε ο αγαθός θείος μου. Αντί απαντήσεως, ο Άρης έφερε το χέρι του στο λαιμό κι έκανε τη γνωστή χειρονομία που σημαίνει καρατόμηση.

Και μία τελευταία προσωπική ανάμνηση, με την ελπίδα πως θα μου τη συγχωρήσει ο ανεκτικός αναγνώστης αυτών των γραμμών. Μέσα στο '45, λίγο πριν από τον τραγικό χαμό του Άρη, έγινε στη Λαμία μια «πλατιά συνδιάσκεψη» ή «ακτίφ στελεχών» – δεν θυμούμαι λεπτομέρειες. Ο Γιώργος Φράγκος, που δεν είχε κληθεί, μου έδωσε ένα ογκώδες γράμμα να το παραδώσω στον **Κώστα Κολιγιάννη**, γραμματέα, τότε, του Γραφείου Περιοχής Στερεάς Ελλάδας του ΚΚΕ. (Αυτό το γράμμα, όπως κατάλαβα, οριστικοποίησε τη ρήξη του θείου μου με το κόμμα). Ο Κολιγιάννης μου είπε να μείνω και να παρακολουθήσω τις εργασίες της Συνδιάσκεψης – ήμουν πια στέλεχος της ΕΠΟΝ Λαμίας κι ένα από τα νεαρότερα μέλη του κόμματος, ύστερα από την εντολή του **Ιωαννίδη** για μαζική στρατολόγηση νέων μελών. Ας είναι... Τότε ήταν που άκουσα διάφορους Γραμματείς και Φαρισαίους –εννοώ γραμματείς επαρχιακών επιτροπών από την ορεινή Φθιώτιδα και την Ευρυτανία, κυρίως– να αναφέρουν με καμάρι στον απολογισμό της δράσης τους πως όταν ο Άρης και οι μαυροσκούφηδες που τον ακολουθούσαν πέρασαν από την περιοχή τους, αυτοί αρνήθηκαν να τους δώσουν στέγη και τροφή. Στον Άρη και στα παλικάρια του, που εκείνη την εποχή διώκονταν απηνώς από τους αντιπάλους τους, οι πρώην συμπολεμιστές τους αρνιόντουσαν και το ξεροκόμματο ακόμη, πρός δόξαν της κομματικής γραμμής. Μολονότι γνώριζα πια την ένταση που υπήρχε στις σχέσεις του κόμματος με τον Άρη, οι απερίφραστες εκείνες καυχησιολογίες ήταν ένα σοκ για την εφηβική μου συνείδηση, που είχε τραφεί με τους θρύλους για το πρωτοπαλίκαρο του αγώνα, ένα σοκ που δεν ξεπερά-

σα ποτέ, που καθόρισε την αθεράπευτα τραυματική σχέση μου με την κομμουνιστική Αριστερά.

Η ΑΦΗΓΗΣΗ ΤΟΥ Δ. ΧΑΡΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Τις αναμνήσεις αυτές τις πυροδότησε η ανάγνωση του βιβλίου του **Διονύση Χαριτόπουλου**, *Άρης, ο αρχηγός των ατάκτων*. Δεν θα τις ανέφερα –δεν έχουν σημασία για κανέναν, εκτός από τον γράφοντα– αν δεν ένιωθα πως θα μου χρησίμευαν προκειμένου να εξηγήσω γιατί μου είναι αδύνατο να υποκριθώ ότι μπόρεσα να διαβάσω την ιστορική βιογραφία του Άρη Βελουχιώτη με αμεροληψία. Ίσως, όμως, η εξήγηση να περιττεύει. Κανείς πιστεύω δεν δικαιούται να ισχυριστεί πως μπορεί να διαβάσει οποιοδήποτε βιβλίο εντελώς αμερόληπτα. Διαβάζουμε με όλα μας τα πάθη, τις προκαταλήψεις, τις αγάπες και τα μίση μας· αν δεν διαβάζουμε έτσι, ας πάμε καλύτερα να λύσουμε ασκήσεις τριγωνομετρίας. Αλλά όπως και να έχει το πράγμα, το βιβλίο του Χαριτόπουλου με συγκίνησε και με συνήρπασε. Το διάβασα απνευστί, το ρούφηξα, όπως λέμε. Όποιες επιφυλάξεις κι αν έχει κανείς, όποιες αντιρρήσεις κι αν διατυπώσει κάποιος για ετούτη ή την άλλη ιστορική μαρτυρία ή ερμηνεία –νόμιμο φυσικά δικαίωμα παντός αναγνώστη και ιδιαίτερα εκείνων που μελετούν συστηματικά την πρόσφατη ιστορία μας– δύσκολα θα με πείσει αν αρνηθεί την αξία του συγκεκριμένου πονήματος ως βιογραφίας, ενός γραμματολογικού είδους που σπανίζει στα Γράμματά μας και που συμβαίνει να αγαπώ ιδιαίτερα, για να ομολογήσω όλες μου τις μεροληψίες! Παρά ταύτα, όσο συγκινημένα κι αν διαβάζει κανείς ένα βιβλίο, όταν μιλάει γι' αυτό, καλά θα κάνει να επιστρατεύει όλη του τη νηφαλιότητα. Θα προσπαθήσω...

Ο Διονύσης Χαριτόπουλος έγραψε μια εξαιρετική βιογαφία, ιστορική βέβαια και όχι μυθιστορηματική· που σημαίνει ότι δεν επινοεί επεισόδια ή διαλόγους για να φωτίσει τον ήρωά του. Τα επεισόδια που παραθέτει είναι τεκμηριωμένα, βασίζοντας σε κάποια κατάθεση αυτόπτη ή αυτήκοου μάρτυρα, και παρατίθενται σχολαστικά οι πηγές. Έχω την εντύπωση πως δεν άφησε αδιάβαστο κανένα από τα πολυάριθμα βιβλία και άρθρα που γράφτηκαν και δημοσιεύτηκαν για την Κατοχή και την Αντίσταση και πως σημείωσε όλες τις αναφορές στο βίο και στην πολιτεία του Άρη Βελουχιώτη, ανεξάρτητα από την ιδεολογική τοποθέτηση του μάρτυρα, ανεξάρτητα από το αν κάποιος συγγραφέας εκφράζεται θετικά ή αρνητικά για τον Άρη – αν και, για να είμαι ειλικρινής, νομίζω πως ο Χαριτόπουλος δεν κρύβει την προτίμησή του προς εκείνες τις μαρτυρίες που συμβάλλουν στην εξιδανίκευση της εικόνας που έχει σχηματίσει για τον ήρωά του. Εκτός από τις δημοσιευμένες μαρτυρίες, ο συγγραφέας πήρε και συνεντεύξεις από αγωνιστές που συμπολέμησαν με τον Άρη ή, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, βρέθηκαν κοντά του και βρίσκονταν ακόμα εν ζωή όταν άρχισε να συγκεντρώνει υλικό για τη φιλόδοξη ιστορική βιογραφία του πρωτοκαπετάνιου. Ιδιαίτερη προτίμηση δείχνει για τις θετικές μαρτυρίες των αντιπάλων του Άρη. Είναι σαν να λέει, «να, ακόμα και οι θανάσιμοι εχθροί του αναγνώριζαν τις μεγάλες αρετές του». Όπως και να 'ναι, ο συγγραφέας κατορθώνει να μην γίνει ενοχλητικά μεροληπτικός, να δίνει, ας πούμε, πειστικά πορτραίτα του Ζέρβα και του Ψαρρού, και όχι τις καρικατούρες που είχε κατασκευάσει μια ρηχή προπαγανδιστική παράδοση. Αυστηρότερος είναι με τους εσωκομματικούς αντιπάλους του Άρη, τον Ιωαννίδη και τον Σιάντο, τον Τάσο Λευτεριά και τον Ηλία Μανιάτη. Προσωπικά, απ' ό,τι άκουσα και διάβασα, έχω την τάση να συμμερίζομαι αυτή την αυστηρότητα.

Ένα σημαντικό μέρος του βιβλίου είναι αφιερωμένο στα μικροεπεισόδια του βίου και της πολιτείας του Αρχηγού, σε ό,τι θα ονομάζαμε ανεκδοτολογικό υλικό. Το επεισόδιο, λόγου χάριν, του αντάρτη τον οποίο καταδίκασε σε θάνατο –κατ' άλλους τον έσφαξε με τα ίδια του τα χέρια– επειδή έκλεψε μια κότα· κι επειδή ο Άρης, στην προσπάθειά του να κερδίσει την εμπιστοσύνη των δύσπιστων χωρικών, που είχαν δεινοπαθήσει από όλες τις ένοπλες και μη εξουσίες, ιδιαίτερα από τους κάθε λογής κατσαπλιάδες, όφειλε να καταδείξει με τρόπο παραδειγματικό την προσήλωση των αντάρτικων ομάδων στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα και στη νομιμότητα που απέρρεε από τη φύση αυτού του αγώνα. Παρά την πίστη στις ικανότητες και στις προθέσεις του ήρωά του ο συγγραφέας δεν συγκαλύπτει κάποια επεισόδια που αμαυρώνουν την εικόνα του, όπως την άστοχη απαγωγή του γιου του μεγαλογαιοκτήμονα Μαραθέα και τη μη ακόμη πιο άστοχη εκτέλεσή του, που έγινε περισσότερο από αμηχανία παρά από εγκληματική πρόθεση. Όπως κι αν έγιναν τα πράγματα, η εκτέλεση ενός άκακου αρνιού –τον άτυχο νεαρό Μαραθέα τον είχα συμμαθητή στις τελευταίες τάξεις του δημοτικού– υπήρξε ένα εξαιρετικά λυπηρό γεγονός. Πάντως, για να επανέλθω στο βιβλίο, νομίζω πως καλά κάνει ο συγγραφέας και διατρίβει στα μικροεπεισόδια του αγώνα, για δύο βασικούς λόγους: α) Τα επεισόδια αυτά, στην περιοχή μας τουλάχιστον, συζητήθηκαν κατά κόρον και πάνω τους στηρίχθηκαν μύθοι και αντιμύθοι σχετικά με την προσωπικότητα του Άρη και το ρόλο του στην Αντίσταση και β) γιατί ο Χαριτόπουλος βιογραφία γράφει, όχι ιστορική ανάλυση, και μια βιογραφία κερδίζει αφάνταστα από τη μικρή λεπτομέρεια, από το χαρακτηριστικό στιγμιότυπο ή περιστατικό· ο ήρωας μιας βιογραφίας ζωντανεύει με αυτό τον τρόπο, «βγαίνει» από τις σελίδες του βιβλίου και παρουσιάζεται στη φαντασία μας με σάρκα και οστά.

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΝΕΟΙ ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ

Από την άλλη, ο συγγραφέας διόλου δεν παραμελεί την Ιστορία. Τα βιογραφικά του Αρχηγού τοποθετούνται μέσα στο ιστορικό τους πλαίσιο, το οποίο διερευνάται και σκιαγραφείται με ασυνήθιστη για μη ιστορικό ευσυνειδησία και επιμέλεια. Βέβαια, οι μαρτυρίες που προσκομίζει ο συγγραφέας δεν υποβάλλονται συνήθως σε κριτική βάσανο, δεν εξετάζονται σε αντιπαραβολή με άλλες, αντίθετες μαρτυρίες. Αλλά κάτι τέτοιο θα απαιτούσε άλλου είδους σπουδή και άλλης μορφής προσέγγιση, που θα τον έβγαζαν έξω από

το πλαίσιο του δικού του στόχου: τη συγγραφή μιας βιογραφίας, ιστορικής έστω, όπως τη χαρακτηρίζει. Μιας βιογραφίας, ωστόσο, που διαβάζεται, νομίζω, και σαν ιστορία του αντάρτικου της Εθνικής Αντίστασης, του αντάρτικου που εξελίχθηκε στον επιβλητικό τακτικό ΕΛΑΣ του '44, στο στρατό που δημιούργησε μια Ελεύθερη Ελλάδα μοναδική μέσα στην κατεχόμενη Ευρώπη.

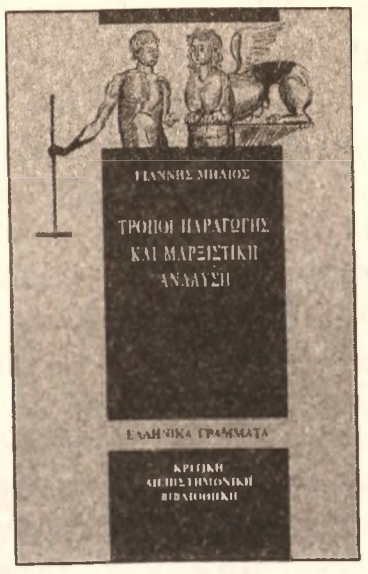
Οι νεότεροι αναγνώστες, οι οποίοι λίγα πράγματα γνωρίζουν για την εποχή εκείνη, στο *Άρης, ο αρχηγός των ατάκτων* θα βρουν μια πλούσια πηγή αξιόπιστων πληροφοριών, τις οποίες θα προσλάβουν μέσα από μια απολαυστική ανάγνωση που λίγα βιβλία του είδους εγγυώνται. Στην άνετη πρόσληψη της αφήγησης θα τους βοηθήσει το γεγονός ότι ο συγγραφέας τίποτε δεν θεωρεί εκ προοιμίου γνωστό. Ανήκοντας σε μια γενιά κατά πολύ νεότερη από τη γενιά της Αντίστασης, εξηγεί όσα και ο ίδιος προσπάθησε να κατανοήσει σχετικά με την ιστορία της περιόδου μέσα στην οποία εκδιπλώνεται η δράση του ήρωά του· τίποτε δεν θεωρεί αυτονόητο ή δεδομένο. Από την άλλη, πολλές από τις μαρτυρίες ή τις ιστορίες που γράφτηκαν από όσους συμμετείχαν στα γεγονότα πάσχουν συχνά από ένα στοιχείο αναπόφευκτης εμπάθειας και από την εξίσου αναπόφευκτη (και ανθρωπίνως κατανοητή) διάθεση των συγγραφέων να δικαιώσουν τον προσωπικό τους ρόλο ή τη δική τους άποψη. Καμιά φορά συνιστά πλεονέκτημα η απόσταση του αφηγητή από τα αφηγούμενα. Με αυτά, βέβαια, δεν θέλω να πω ότι ο συγγραφέας είναι «το μάτι του Θεού», η ακριβοδίκαιη ζυγαριά της ιστορίας, που κρίνει με ουδετερότητα και ψυχρή αμεροληψία.

Ο Χαριτόπουλος δεν υποκρίνεται τον αδέκαστο κριτή· θαυμάζει απροκάλυπτα τον ήρωά του. Η απόρριψη του Άρη Βελουχιώτη από όλες τις εξουσίες, της Δεξιάς και της Αριστεράς, φαίνεται ότι ερεθίζει τη φαντασία του και κινητοποιεί τη συγγραφική του βούληση. Θεωρεί το αντάρτικο δημιούργημα του Άρη, του πολυμήχανου και ευέλικτου ηγέτη που μαγνητίζει τους συνεργάτες του και συνεγείρει τους δύσπιστους χωριάτες, χωρίς την υποστήριξη των οποίων το αντάρτικο δεν θα είχε τεκόταν. Ένα δημιούργημα που το κατορθώνει μέσα σε αφάνταστες αντίξοες συνθήκες, με τη βοήθεια μιας δράκας ανθρώπων, τους οποίους εμπνέει και καθοδηγεί με σταθερό χέρι, με την απρόθυμη συγκατάθεση της ηγεσίας του κόμματός του που δεν θα πάψει ποτέ να δυσπιστεί τόσο απέναντι στον άνθρωπο όσο και απέναντι στο εγχείρημά του, και που θα βγει από τον βαθύ δογματικό της ύπνο μόνο όταν το αντάρτικο θα φουντώσει και η ηγεσία θα αποφασίσει να το θέσει υπό τον έλεγχό της. Με μια τέτοια αντίληψη για το ρόλο του Άρη Βελουχιώτη στη δημιουργία του Εθνικοαπελευθερωτικού στρατού δύσκολα θα διαφωνούσε κάποιος που θα ήταν έστω και στοιχειωδώς εξοικειωμένος με τα πρόσωπα, τα γεγονότα και τις καταστάσεις της εποχής.

Παρά ταύτα, είμαι βέβαιος πως δεν θα λείψουν ούτε οι επιφυλάξεις ούτε οι διαφωνίες ούτε οι αντιρρήσεις. Το θεωρώ απολύτως φυσικό. Δεν μπορεί να υπάρξει γενική συμφωνία για μια προσωπικότητα σαν του Άρη, προσωπικότητα σύνθετη ή και αντιφατική ακόμη. Όπως δεν είναι δυνατό να υπάρξει συμφωνία για την ιστορική αποτίμηση μιας τόσο εκρηκτικής εποχής όπως ήταν η Κατοχή, η Αντίσταση, ο Εμφύλιος. Ο Άρης Βελουχιώτης ανήκει τόσο στην ιστορία όσο και στο θρύλο. Το κυνήγι της «πραγματικής» προσωπικότητας του Άρη μου φαίνεται σαν το κυνήγι μιας χίμαιρας. Δεν μπορεί να υπάρξει τίποτε άλλο εκτός από αφηγήσεις για τον Άρη Βελουχιώτη – καλές, κακές, μέτριες αφηγήσεις. Και η αφήγηση του Διονύση Χαριτόπουλου –το ξαναλέω– είναι κάτι παραπάνω από καλή: είναι συναρπαστική.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Δύναμη στη γνώση

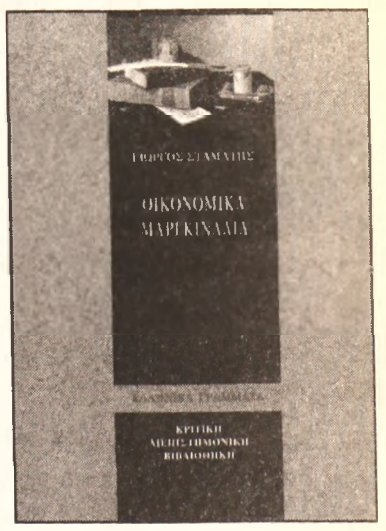

Γ. ΜΗΛΙΟΣ

ΤΡΟΠΟΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Γ. ΣΤΑΜΑΤΗΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΑΡΓΚΙΝΑΛΙΑ

Εκδόσεις: • Ακαδημίας 88, 106 78 Αθηνα τηλ. 33 02 415, 38 20 612 - fax 38 36 658 • • **Βιβλιοπωλεία:** • Γ. Γενναδίου 6, 106 78 Αθηνα τηλ. 38 17 826, 38 06 661 - fax 38 36 658 • Στοα Ορφεως, Στοά βιβλίου Πεσματζόγλου 5, 105 59 Αθήνα τηλ. 32 11 246

Καπνίσματα...

Ο Κ. Θ. Δημαράς έλεγε *ό,τι πιο μικρό σε μέγεθος και σε όγκο, όπως λ.χ. τα μονόφυλλα, τα διαφημιστικά έντυπα, τα κείμενα που αναφέρονται στην καθημερινότητα κ.λπ., είναι πολύτιμο αρχειακό υλικό, αφού από τη φύση τους προορίζονται να χαθούν.* Αυτά σκεφτόμουν καθώς περιδιάβαζα την έκθεση για το ελληνικό τσιγάρο που φιλοξενείται μέχρι τις 14.12 στο Δημοτικό Πολιτιστικό Κέντρο «Μελίνα Μερκούρη», στα Πετράλωνα. Και το συνειδητοποίησα αργότερα, όταν άρχισα το ξεφύλλισμα, για να παρασυρθώ, στη συνέχεια, με την ανάγνωση του λευκώματος «Ιστορία του ελληνικού τσιγάρου», που εξέδωσε πρόσφατα το Ε.Λ.Ι.Α., με χορηγία της Α.Β.Ε.Σ. Παπαστράτος.

Το λεύκωμα είναι το αποτέλεσμα μακρόχρονης μελέτης της **Πηνελόπης Γιακουμάκη** και έρευνας και συλλογής υλικού από τον **Μάνο Χαριτάτο**. Ως αποτέλεσμα, όμως, το βιβλίο οφείλει τα μέγιστα στην φροντισμένη και επιμελέστατη δημιουργική επεξεργασία του υλικού από τον γραφίστα **Κώστα Τζιμούλη**. Στον τεχνικό τομέα, ο **Κώστας Αδάμ** θαυματούργησε με την άριστη εργασία του στους χρωματικούς διαχωρισμούς. Αξιομνημόνευτοι, πρώτοι απ' όλους, και όλοι εκείνοι οι συλλέκτες που συγκέντρωναν αυτά τα «ευτελή» τσιγαρόκουτα, χαρτάκια, μικρά ένθετα, κάθε λογής σχετικό υλικό που αποτέλεσε την πρώτη ύλη για το βιβλίο.

Τώρα, οι πολέμιοι του τσιγάρου θα *«έχουν την ευκαιρία να θαυμάσουν, τουλάχιστον, τον εικαστικό πλούτο που με το μεράκι τους πρόσφεραν οι απανταχού ασχοληθέντες με τον καπνό Έλληνες»*, σημειώνει ο **Τάσος Αβέρωφ** στο προλογικό του σημείωμα.

Γιατί είναι πραγματικά αξιοθαύμαστο αυτό το μεράκι και η φαντασία που ανέπτυξαν οι έμποροι, οι βιομήχανοι, οι γραφίστες, οι διαφημιστές για την προβολή των προϊόντων τους έναν ολόκληρο αιώνα —τόσο το χρονικό διάστημα που επισκοπεί η έκδοση.

Η διερεύνηση ενός τομέα οικονομικής δραστηριότητας, όπως αυτός που αφορά τον καπνό, οδηγεί σε αμέτρητους δρόμους την έρευνα, όπως σημειώνει και ο Μ. Χαριτάτος: *το καπνεργατικό, τις καπναποθήκες, το εμπόριο, τις εξαγωγές, τις καπνουπόλεις, τη διαφήμιση, τα καπνοπωλεία, τους καπνεμπόρους, τα λιθογραφεία που τύπωναν τα κουτιά, το πούρο, τον καπνό πίπας* και τόσα άλλα «ων ουκ έστι αριθμός»...

Αν το αρχειακό υλικό, που αποτελείται από οικονομικά και άλλα τεκμήρια τής βιοτεχνίας, αρχικά, και της βιομηχανίας στη συνέχεια και του εμπορίου καπνού, μπορεί να αναζητηθεί σε διάφορα δημόσια ή ιδιωτικά αρχεία ή στον Τύπο της εποχής, αυτό που δύσκολα ανευρίσκεται είναι βεβαίως τα κάθε λογής τσιγαρόχαρτα, κουτιά, αφισούλες, ένθετες καρτούλες

Οἱ κομίζοντες εἰς τὸ κατάστημά μας 120 φωτογραφίας μεγάλων κυτίων ἢ 240 μικρῶν τοιούτων, θὰ λαμβάνουν ἓν ἐκ τῶν κάτωθι ἀναφερομένων εἰδῶν:
1. **Πίπες θαυμάσιες.**
2. **Ἀναπτῆρες.**
3. **Σιγαροθῆκαι πολυτελείας.**
4. **Σάπωνες ἀρωμ. Παρισίων [εἰς κυτία].**
5. **Κτένια μεγάλαι**
6. **Ἀρώματα Παρισίων φιάλαι.**
7. **Σουγιάδες Ἀγγλικοὶ**

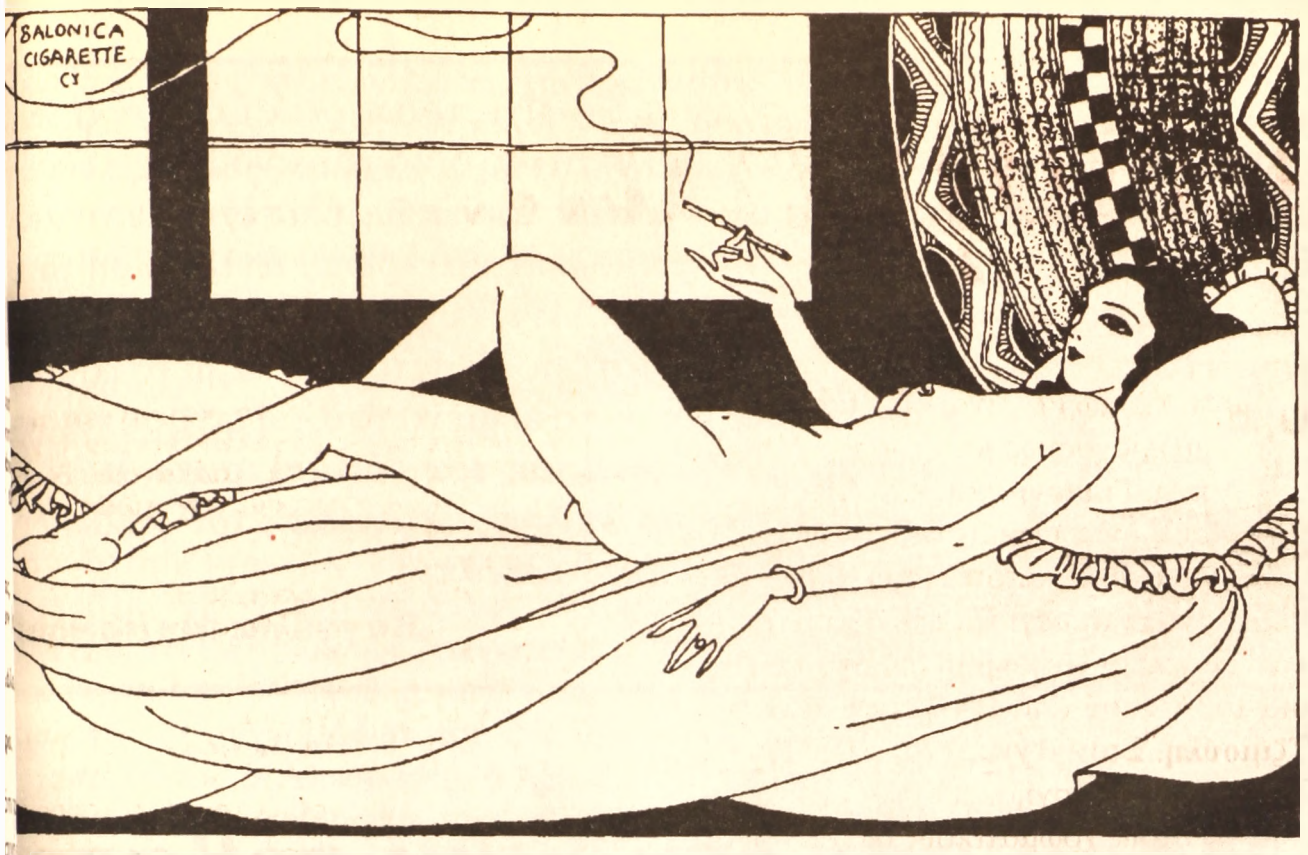
καὶ ἄλλα διάφορα. Γ. Ξ.

Μην νομίζετε ότι τα κουπόνι
είναι χθεσινή επινόηση..

και ό,τι άλλο «ευτελές» γραφιστικό, κυ
ρίως, υλικό παρήχθη από τους δραστήρι
ους εμπόρους και επιτηδευματίες και διέ
σωσαν οι διάφοροι συλλέκτες και «περίερ
γοι». Αυτά αποτελούν το κυρίως υλικό το
βιβλίου.

Συνδυάζοντας τις πληροφορίες από το
Τύπο, τα αρχεία, τα μικρά αντικείμενα
που σχετίζονται με την εμπορία και τη
κατανάλωση του καπνού, εμφανίζεται
εντυπωσιακή εξάπλωση της πολυσχιδού
δραστηριότητας των ελλήνων επιχειρημα
τιών του καπνού στην οθόνη της υδρογε
ου. Σήμερα λειτουργούν στην Ελλάδα
καπνοβιομηχανίες Γεωργιάδη, Καρέλια
Κεράνη και Παπαστράτου. Αυτές μόνες
άντεξαν στις σκληρές συνθήκες του εγχώ
ριου και του διεθνούς ανταγωνισμού
Όμως, από τα τέλη του περασμένου αιώ
να, μέχρι πριν από λίγες δεκαετίες, δρο
στηριοποιήθηκαν περισσότερες από 35
«φίρμες» που ανήκαν σε έλληνες επιχει
ρηματίες: καπνεμπόρους, βιοτέχνες, βιο
μηχάνους. Με επίκεντρο τον ελλαδικό χώ
ρο, η δραστηριότητα αυτών των επιχειρη
ματιών απλώθηκε σε όλες τις ηπείρους κα
ανέδειξε μια αξιοθαύμαστη παρουσία. Σ
αυτό το πλαίσιο ένα πολύβουο μελίσσι αν
θρώπων κυνηγούσε την οικονομική επιτυ
χία αλλά και την κοινωνική αποδοχή. Πολ
λές στιγμές αυτού του καθημερινού αγώνα
και ανταγωνισμού αποτυπώνονται στο βι
βλίο είτε ως χρονογραφία είτε ως αποσπά
σματα από τον Τύπο της εποχής, τις διαφη
μιστικές καμπάνιες, τα κουτιά, τις αφίσες.

Όλη αυτή η πλούσια εικόνα ζωής διασώ
ζει τη γεύση μιας άλλης εποχής. Μέσα στις
σελίδες του βιβλίου αναπλάθεται η διαδρομή μιας εκατονταετίας που έτσι κι αλ

μόνη μου ἀπόλαυσις ὅταν πιάνει τὸ χαμσίνι εἶναι ἕνα τσιγάρο ΣΑΛΟΝΙΚΑ

α όσους το αγνοούν, στην Αίγυπτο, τους καλοκαιρινούς μήνες,
υσά ο αέρας *χαμσίνι* που δημιουργεί μια αποπνικτική ατμόσφαιρα...

ώς, σε ειρηνικές περιόδους ή και σε μέ-
ς αναταραχής και πολέμων είχε τη δική
ς *υποχρεωτική* καθημερινότητα. Οι
λές, ζωικές λειτουργίες είναι πολύ πιο
θεκτικές από τις ιδέες. Και το κάπνισμα,
ς να το κάνουμε, είναι μια καθημερινό-
τα. Αυτή τη λειτουργία υπηρετούσαν,
ως, συγκεκριμένοι άνθρωποι. Η εικόνα
ς επιχειρηματικής τους δράσης διασώζε-
ι μέσα στις σελίδες του λευκώματος, με
ηθώρα ανεκδοτολογικών πληροφοριών,
ως άλλες όψεις της ζωής των ανθρώπων
μερα αποτυπώνονται από πολύ απλά
οιχεία της καθημερινότητας: Το εισιτή-
ο του λεωφορείου, η απόδειξη από το
τιατόριο, η θέαση των στάσεων του ταξί.
σα και τόσα...

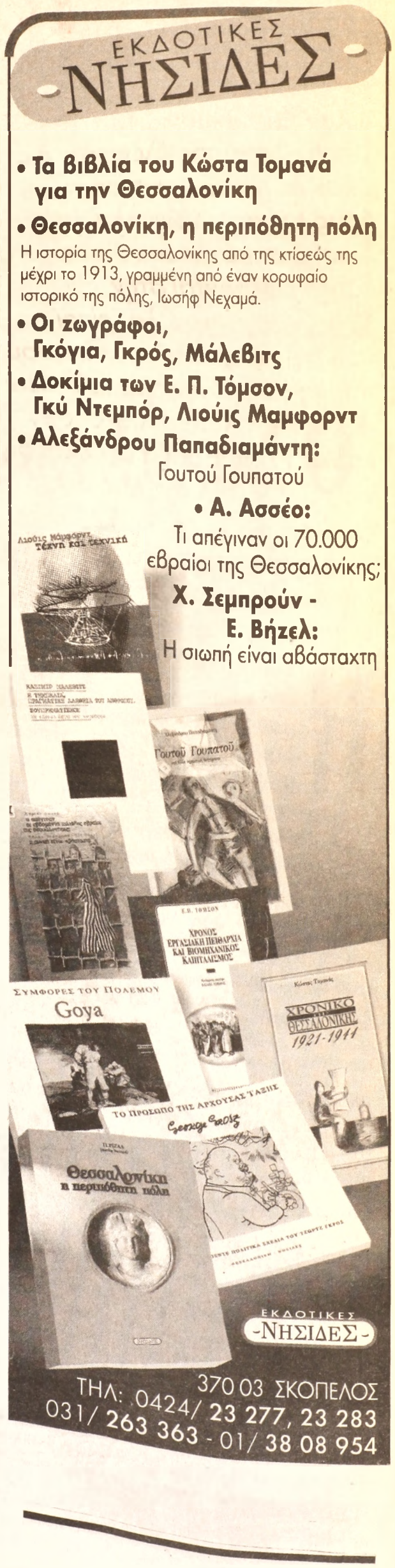
Όμως αυτό που αξίζει να τονιστεί είναι η
αστική φαντασμαγορία που διατρέχει
βιβλίο. «Μερακλήδες» οι δημιουργοί
ποψιαζόμαστε πως οι ίδιοι οι επιχειρη-
τίες ήταν στις περισσότερες τουλάχι-
ον περιπτώσεις και οι εμπνευστές και ει-
γωγείς των ιδεών για την προβολή του
οϊόντος –, αναπλάθουν τις εικόνες που
υς περιέβαλαν σε διαφημιστική μυθο-
ασία. Χαρακτηριστική η περίπτωση του
ομήχανου **Ιωάννη Μέξη** που επινόησε
; cigarette cards, τις μικρές καρτούλες με
μνές καλλονές που είχε ένθετες μέσα
α πακέτα των τσιγάρων και ήταν περιζή-
τες, ανεβάζοντας φυσικά και τις πωλή-
ις του προϊόντος. Κι αν δούλεψαν δημι-
ργοί όπως ο **Γύζης** και ο **Γουναρό**, δεν
έπει να υποβαθμίζεται ο ρόλος των
ίδιων των επιχειρηματιών. Πόσο όμως πιο οικεία, έξυπνη, ανθρώπινη είναι η εικαστική παρουσίαση του προϊόντος τότε, σε σύγκριση με τις σημερινές γιγαντοαφίσες «της χώρας του Marlboro». Πολύ «χλομή» η σημερινή διαφημιστική πρόταση: αποτέλεσμα άλλου περίγυρου, αλλά και πρόταση ισοπεδωτικού καταναλωτισμού.

Είναι άξιο να παρατηρείς τις διαφορές –σε μοτίβα, χρωματικές γκάμες, σχηματοποιήσεις– ανάμεσα στα προϊόντα που παράγονταν στην Αίγυπτο, από εκείνα της Αδριανούπολης, της Σάμου ή της Πόλης. Εδώ είναι που αναδεικνύεται καθαρά η διαφορετικότητα και η ποικιλία στο «άρωμα ζωής». Και εδώ βρίσκεται ίσως μία από τις αξίες αυτού του βιβλίου.

Χ.Γ.Π.

ΥΓ Θα είχα μόνον μια παρατήρηση να προσθέσω: Γιατί δεν υπάρχουν λεξάντες ή κάποιο index, έστω, στο τέλος του βιβλίου –κάπου δίπλα στη βιβλιογραφία και τον κατάλογο/ευρετήριο των ελληνικών καπνοεμποροβιομηχάνων– που να δίνουν πληροφορίες για κάθε εικόνα; Θα ήταν χρήσιμες για μια μελλοντική αρχειοθέτηση ή την περαιτέρω έρευνα του θέματος.

Αλλά αυτό είναι παρά μια μικρή παρατήρηση και δεν μειώνει διόλου την αξία και τη σημασία αυτού του σημαντικού και πρωτότυπου λευκώματος. Και μεις, για την ανάγκη εικονογράφησης, δεν αποτολμήσαμε την αναπαραγωγή κάποιου χρωματιστού παραδείγματος, αλλά κάποια από τα μαυρόασπρα που υπάρχουν στο βιβλίο.

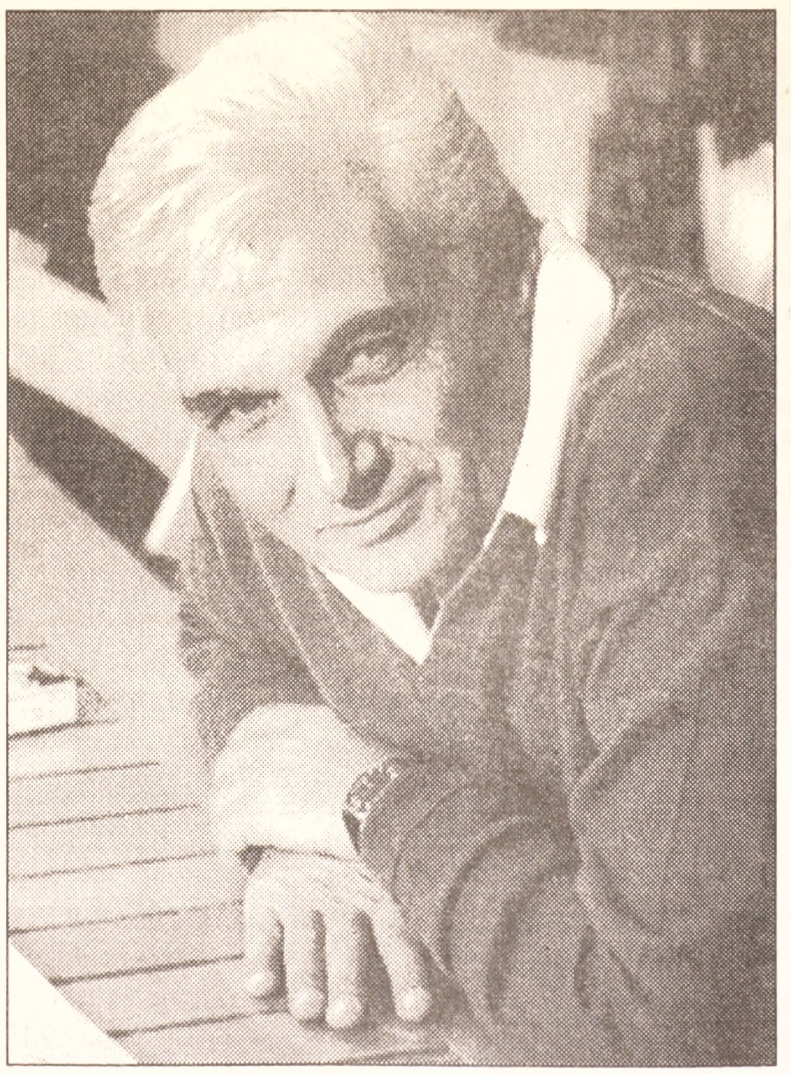
Πολὺ πρόσφατα ὁ Ζὰκ Ντερριντὰ ἔδωσε μιὰ συνέντευξη στὴν ἐφημερίδα *Le Monde* σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τῆς *φιλοξενίας*. Ἀναπόφευκτα μία ἀπὸ τὶς ἐρωτήσεις ποὺ τοῦ ὑποβλήθηκαν ἀφοροῦσε καὶ τὴ γαλλικὴ ἔκδοση τοῦ βιβλίου τοῦ Ἄλαν Σόκαλ καὶ τοῦ Ζὰν Μπρικμὸν *Ἀπάτες διανοητῶν*. Ἡ γαλλικὴ ἐφημερίδα δημοσίευσε πρῶτα καὶ χωριστὰ (20.11.1997) τὴ ντερριντιανὴ ἀντίδραση στὴν «ὑπόθεση Σόκαλ». Ἐπισημαίνω ὅτι ὁ Γάλλος φιλόσοφος *οὐδέποτε* σχολίασε αὐτὴν τὴ διαμάχη (μάλιστα, ἀπὸ τὴν ἔναρξή της στὶς ΗΠΑ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1996 ἕως σήμερα δὲν εἶχε προφέρει οὔτε κὰν τὴ λέξη «Σόκαλ»), μολονότι τὸ δικό του ὄνομα ἔχει εὐρέως ἐμπλακεῖ σ' αὐτήν. Συνεπῶς, ἐδῶ ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ τὴν κυριολεκτικὰ *πρώτη* ἀντίδρασή του. Ἀπὸ τὶς στῆλες τοῦ *Ἀντὶ* εὐχαριστῶ τὸν Ζὰκ Ντερριντὰ ἀφενὸς γιατὶ μοῦ ἐπέτρεψε νὰ μεταφράσω καὶ νὰ δημοσιεύσω τὸ κείμενό του, ἀφετέρου γιὰ τὶς πολύτιμες διευκρινίσεις του. *Ἐπισημαίνω ὅτι ἐδῶ δημοσιεύεται ἡ ἑλληνικὴ μετάφραση τοῦ γαλλικοῦ πρωτοτύπου χωρὶς περικοπές.*

Βαγγέλης Μπιτσώρης

Ὁ Σόκαλ καὶ ὁ Μπρικμὸν δὲν εἶναι σοβαροί

Ὁ Ζὰκ Ντερριντὰ σχολιάζει, *γιὰ πρώτη φορά*, τὴ διαβόητη «ὑπόθεση Σόκαλ»

Ἡ ἐφημερίδα *Le Monde* μὲ ἐρωτᾶ ποιό εἶναι τὸ σχόλιό μου γιὰ τὸ βιβλίο τοῦ Ἄλαν Σόκαλ καὶ τοῦ Ζὰν Μπρικμὸν *Ἀπάτες διανοητῶν*, ἐκτιμώντας ταυτόχρονα ὅτι σ' αὐτὸ μὲ ἐπιτιμοῦν πολὺ λιγότερο ἀπ' ὅ,τι τοὺς ἄλλους Γάλλους στοχαστές. Ἡ ἀπάντησή μου εἶναι ἡ ἑξῆς: ὅλα αὐτὰ εἶναι θλιβερά, δὲν νομίζετε; Γιὰ τὸν καημένο τὸν Σόκαλ, κατ' ἀρχάς. Τὸ ὄνομά του μένει συνδεδεμένο μὲ μιὰν ἐξαπάτηση («the Sokal's hoax», «ἡ φάρσα Σόκαλ», ὅπως λέγεται στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες) καὶ ὄχι μὲ κάποιες ἐπιστημονικὲς ἐργασίες. Θλιβερά, γιατὶ ἐπιπλέον φαίνεται πὼς χάθηκε ἡ εὐκαιρία γιὰ μιὰ σοβαρὴ σκέψη, τουλάχιστον σὲ ἕναν εὐρέως δημόσιο χῶρο ποὺ ἀξίζει κάτι καλύτερο.

Ὁ Γάλλος φιλόσοφος Ζὰκ Ντερριντά

Θὰ εἶχε ἐνδιαφέρον νὰ μελετήσει κανεὶς ἐξονυχιστικὰ τὶς ἐν λόγω ἐπιστημονικὲς μεταφορές, τὸ ρόλο τους, τὸ καθεστώς τους, τὶς συνέπειές τους ἐντὸς τῶν ἐνοχοποιημένων λόγων. Ὄχι μόνο «*στοὺς Γάλλους*»! Καὶ ὄχι μόνο σ' *αὐτοὺς* τοὺς Γάλλους! Αὐτὸ θὰ ἀπαιτοῦσε νὰ διαβάσουμε σοβαρά, λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν τὴ θεωρητικὴ ὀργάνωσή τους καὶ τὴ θεωρητική τους στρατηγική, τόσους δυσνόητους λόγους, πράγμα ποὺ δὲν ἔγινε.

Ὅσον ἀφορᾶ τὴ δική μου ταπεινὴ «περίπτωση», αὐτὴ εἶναι ἀκόμη πιὸ ἀστεία, γιὰ νὰ μὴν πῶ τραγελαφική. Μὲ τὴν ἔναρξη τῆς ἀπάτης στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, μετὰ τὴν ἐπίδοση τῆς φάρσας τοῦ Σόκαλ στὸ περιοδικὸ *Social Text* ἤμουν κατ' ἀρχὰς ἕνας ἀπὸ τοὺς προσφιλεῖς στόχους, ἰδιαίτερα στὶς ἐφημερίδες (ἐδῶ θὰ εἶχα πολλὰ νὰ πῶ). Διότι ἔπρεπε νὰ κάνουν τὰ πάντα πάση θυσίᾳ, γιὰ νὰ δυσφημήσουν ἐπὶ τόπου τὴν «ἀξιοπιστία» –ποὺ τὴ θεωροῦσαν ὑπέρμετρη καὶ ἐνοχλητική– ἑνός ξένου καθηγητῆ. Ὅλη λοιπὸν ἡ ἐπιχείρηση στηριζόταν τότε σὲ κάποιες λέξεις μιᾶς αὐτοσχέδιας ἀπάντησης σὲ ἕνα συνέδριο, ποὺ εἶχε γίνει πρὶν ἀπὸ τριάντα χρόνια (τὸ 1966), κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὁποίας ἐπανέλαβα τοὺς ὅρους μίας ἐρώτησης τοῦ Ζὰν Ὑπολλίτ. Οὐδὲν ἕτερον ἀπολύτως οὐδέν! Ἐπιπλέον ἡ ἀπάντησή μου δὲν ἦταν εὐπρόσβλητη.

Αὐτὸ τὸ γεγονὸς ἐπισημάνθηκε στὸν φαρσὲρ ἀπὸ πολλοὺς ἐπιστήμονες σὲ εὐπρόσιτες δημοσιεύσεις στὶς Ἡνωμένες Πολιτεῖες, κάτι ποὺ ὁ Σόκαλ καὶ ὁ Μπρικμὸν φαίνεται νὰ τὸ παραδέχονται σήμερα –μὲ κάποιες διαστρεβλώσεις– στὸ βιβλίο τους που προορίζεται γιὰ τὸ γαλλικὸ κοινό. Ἀκόμη καὶ ἂν αὐτὴ ἡ σύντομη ἐπισήμανση ἦταν ἀμφισβητήσιμη –κάτι ποὺ εὔκολα θὰ δεχόμουν νὰ τὸ ἐξετάσω–, θὰ χρειαζόταν τουλάχιστον νὰ ἀποδειχθεῖ καὶ νὰ συζητηθοῦν οἱ συνέπειές της μέσα στὸ λόγο μου, πράγμα ποὺ δὲν ἔγινε.

Εἶμαι πάντοτε φειδωλὸς καὶ προσεκτικὸς στὴ χρήση ἐπι

τημονικῶν ἀναφορῶν, μάλιστα ἔχω πραγματευθεῖ αὐτὸ τὸ ρόβλημα ἀρκετὲς φορές. Ρητά. Τὰ πολλὰ σημεῖα ὅπου ντως μιλῶ, καὶ συγκεκριμένα, γιὰ τὸ μὴ ἀποκρίσιμο ἐπὶ πα-αδείγματι, τουτέστιν τὸ θεώρημα τοῦ Γκέντελ, δὲν ἔχουν ντοπιστεῖ οὔτε διερευνηθεῖ ἀπὸ τοὺς κήνσορες. Ὅλα αὐτὰ τιτρέπουν νὰ σκεφτεῖ κανεὶς ὅτι δὲν διάβασαν αὐτὸ ποὺ θὰ τρεπε νὰ διαβάσουν, γιὰ νὰ ἐκτιμήσουν τὸ μέγεθος αὐτῶν ὖν δυσκολιῶν. Προφανῶς δὲν μπόρεσαν. Ἐν πάσῃ περιπτώ-ει δὲν τὸ ἔκαναν.

Μία ἀπὸ τὶς παραποιήσεις ποὺ μὲ σκανδάλισε περισσότερο υνίσταται στὸ γεγονὸς ὅτι σήμερα λένε πὼς οὐδέποτε εἶχαν άτι ἐναντίον μου (βλ. τὴν ἐφημερίδα *Libération* τῆς 19ης Ὀκτωβρίου: «Ὁ Φλερὺ καὶ ὁ Λιμὲ μᾶς κατηγοροῦν γιὰ μιὰν δικη ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ Ντερριντά. Αὐτὴ ὅμως ἡ ἐπίθεση ναι ἀνύπαρκτη»). Ἐφεξῆς, μὲ ἐντάσσουν ἐσπευσμένα στὸν πάλογο τῶν συγγραφέων ποὺ δὲν ἔχουν θιγεῖ («Διάσημοι τοχαστὲς ὅπως ὁ Ἀλτουσσέρ, ὁ Μπάρτ, ὁ Ντερριντὰ καὶ ὁ ουκὼ οὐσιαστικὰ εἶναι ἀπόντες στὸ βιβλίο μας»). Ὡστόσο, ὐτὸ τὸ ἄρθρο τῆς *Libération* μετέφραζε ἕνα ἄρθρο ποὺ δημο-εύτηκε στὸ *Times Literary Supplement* [*TLS*, 17.10.1997], ὅπου ὄνομά μου –μόνον αὐτό–, εἶχε καταλλήλως ἀποκλειστεῖ τὸ τὸν ἴδιο κατάλογο. Εἶναι μάλιστα ἡ μόνη διαφορὰ με-αξὺ τῶν δύο ἐκδοχῶν. Συνεπῶς, στὴ Γαλλία ὁ Σόκαλ καὶ ὁ πρικμὸν πρόσθεσαν τὸ ὄνομά μου, τὴν τελευταία στιγμή, τὸν κατάλογο τῶν ἀξιοσέβαστων φιλοσόφων, γιὰ νὰ ἀπα-ήσουν στὶς δυσχερεῖς ἐνστάσεις: καταναγκασμὸς τοῦ πλαι-ου ἀναφορᾶς καὶ τῆς τακτικῆς! Πάλι ὁ καιροσκοπισμός! ὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι σοβαροί.

Ὅσον ἀφορᾶ τὸν «σχετικισμὸ» ὁ ὁποῖος –ὅπως λέγεται– θὰ ρέπει νὰ τοὺς ἀνησυχεῖ, ἔ λοιπόν, ἐκεῖ ὅπου αὐτὴ ἡ λέξη ἔχει α αὐστηρὸ φιλοσοφικὸ νόημα, στὰ κείμενά μου δὲν ὑπάρ-ι ἴχνος του. Οὔτε ἴχνος κάποιας κριτικῆς τοῦ Λόγου .aison] καὶ τοῦ Διαφωτισμοῦ. Κάθε ἄλλο. Ἀπεναντίας, αὐτὸ ὐ παίρνω περισσότερο στὰ σοβαρὰ εἶναι τὸ εὐρύτερο πλαί-ο ἀναφορᾶς –ἀμερικανικὸ καὶ πολιτικό–, ποὺ ἀδυνατῶ νὰ πραγματευθῶ ἐδῶ, ἐντὸς αὐτῶν τῶν ὁρίων· ἐπίσης τὰ θεω-ητικὰ προβλήματα ποὺ τὰ κακομεταχειρίστηκαν τόσο πολύ. Αὐτὲς οἱ διαμάχες ἔχουν περίπλοκη ἱστορία: ὁλόκληρες βι-λιοθῆκες ἐπιστημολογικῶν πονημάτων! Προτοῦ νὰ ἀντιπα-ιθέσουν τοὺς «ἐπιστήμονες» πρὸς τοὺς ἄλλους, διχάζουν τὸ ιο τὸ ἐπιστημονικὸ πεδίο· καθὼς καὶ τὸ πεδίο τῆς φιλοσο-κῆς σκέψης. Ἂν καὶ ἐνίοτε μὲ διασκεδάζουν, παίρνω ἐπί-ς στὰ σοβαρὰ τὰ συμπτώματα μιᾶς ἐκστρατείας, ἀκόμη καὶ ὸς κυνηγιοῦ ὅπου κάποιοι κακογυμνασμένοι καβαλάρηδες ίοτε δυσκολεύονται νὰ ἀναγνωρίσουν τὸ θήραμα, καὶ πρω-στως τὸ ἔδαφος.

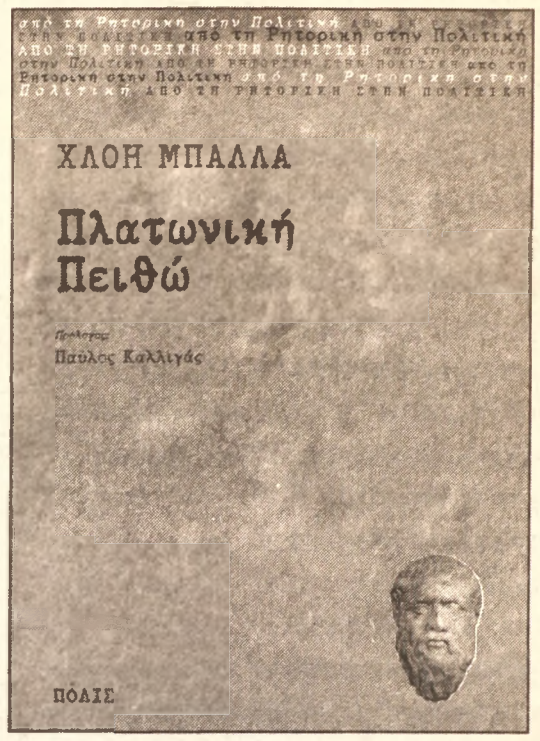
Ποιό εἶναι τὸ συμφέρον ἐκείνων ποὺ ἐξαπέλυσαν αὐτὴ τὴν ιχείρηση, μέσα σὲ ἕναν ὁρισμένο πανεπιστημιακὸ κόσμο ί–συχνὰ πολὺ κοντὰ σ' αὐτόν– στὸ χῶρο τῶν ἐκδόσεων καὶ ῦ Τύπου; Ἔτσι, ἕνα ἑβδομαδιαῖο περιοδικὸ δημοσίευσε ο εἰκόνες τοῦ ἑαυτοῦ μου (φωτογραφία *καὶ* γελοιογραφία), ὰ νὰ εἰκονογραφήσει ἐπεξηγηματικὰ ἕναν ὁλόκληρο «φά-λο» ὅπου τὸ ὄνομά μου δὲν ἀναφερόταν οὔτε μία φορά! ναι σοβαρὰ πράγματα αὐτά; Εἶναι ἔντιμα; Ποιός εἶχε συμ-ερον νὰ ριχτεῖ σὲ μιὰ φάρσα, ἀντὶ νὰ συμμετάσχει στὴν γασία ποὺ ἀντικαθίσταται θλιβερὰ ἀπὸ τούτη τὴ φάρσα; ὐτὴ ἡ ἐργασία, ποὺ ἔχει ἀρχίσει ἐδῶ καὶ πολὺ καιρό, θὰ ἐξα-λουθήσει νὰ διεξάγεται ἀλλοῦ καὶ ἀλλιῶς, ἐλπίζω, ἀξιο-ρεπῶς: στὸ ἴδιο ἐπίπεδο μὲ τὰ διακυβεύματα.

ΧΛΟΗ ΜΠΑΛΛΑ

Πλατωνική Πειθώ

από τη Ρητορική στην Πολιτική

Πρόλογος: ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΛΛΙΓΑΣ

Στους ὀψιμους πλατωνικούς διαλόγους η έννοια της πειθούς κατέχει πρωτεύουσα θέση. Η κοινά διαπιστωμένη αποτελεσματικότητα του ρητορικού λόγου εξωθεί τον πολιτικό φιλόσοφο να προσεταιριστεί τα εργαλεία του αντιπάλου του. Ο προσεταιρισμός αυτός επηρεάζει καθοριστικά τη σχέση του πλατωνικού συστήματος με τον ορθό λόγο: είναι η πρώτη φορά που ο Πλάτων έρχεται αντιμέτωπος με τη φύση των πραγματικών ανθρώπων, την αποδέχεται και επιχειρεί να αξιοποιήσει τη σύνθετη ψυχολογία τους. Αυτή ακριβώς η διεργασία του επιτρέπει, προς το τέλος της ζωής του, να συμπληρώσει το ουτοπικό όραμα της *Πολιτείας* με ένα πολιτικό πρόγραμμα στηριγμένο στη συμφιλίωση του νου με την επιθυμία. Το βιβλίο παρακολουθεί αυτή τη στροφή ως προϊόν της συνομιλίας του Πλάτωνα με τον κύριο αντίπαλό του, τον Γοργία, εξετάζει τις συνθήκες που τη νομιμοποιούν στο πλαίσιο του πλατωνικού συστήματος και επισημαίνει τις συνέπειές της για τα όρια της ίδιας της φιλοσοφίας.

εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

ΟΜΗΡΟΥ 32 • 106 72 ΑΘΗΝΑ • ΤΗΛ. 36 43 382 • FAX 36 36 501

Ο άνθρωπος, ένα παραμύθι

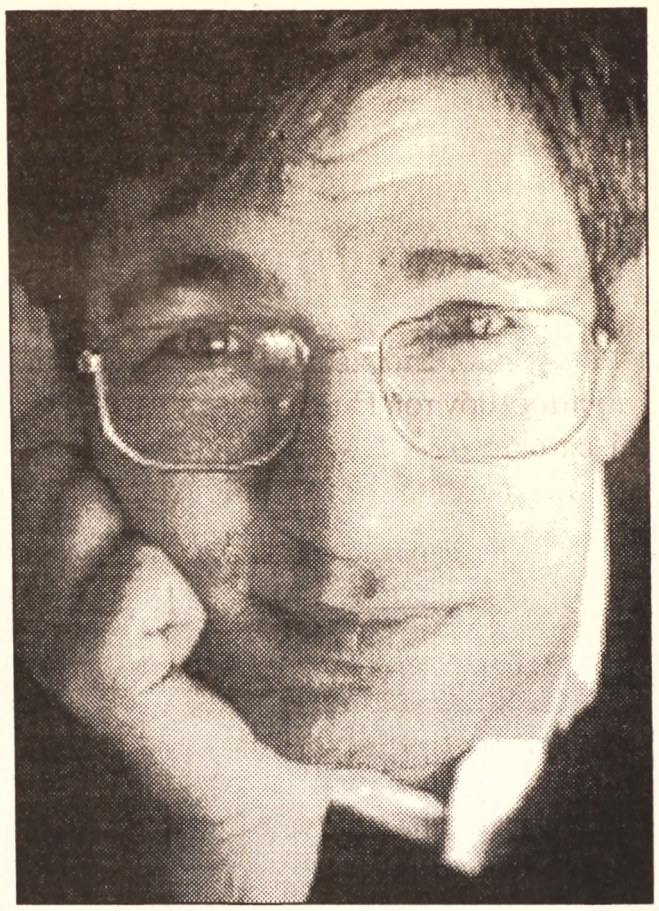
του Μένη Κουμανταρέα

Επτά μέρες στο τέλος της δεκαετίας του '70, στις παραμονές ενός πραξικοπήματος που φέρνει στην εξ σία τους στρατιωτικούς, περιγράφει στο *Μαύρο Βιβλίο* του ο Ορχάν Παμούκ. Είναι μόνο η αφορμή...

Ένας νεαρός δικηγόρος ονόματι Γκαλίπ, όνομα που στα τουρκικά σημαίνει «νικητής», ξυπνά ένα πρωί και βρίσκει ένα λακωνικό σημείωμα με δεκαεννιά λέξεις γραμμένες με πράσινο μελάνι. Του το άφησε, πριν τον εγκαταλείψει, η γυναίκα του, που είναι συνάμα και ξαδέλφη του. Το όνομά της είναι Ρουγιά, που στα τουρκικά σημαίνει όνειρο. Την ίδια μέρα εξαφανίζεται από το γραφείο της εφημερίδας στην οποία αρθρογραφεί, ο ετεροθαλής αδελφός της γυναίκας του, Τζελάλ, που συγχρόνως είναι γιος του θείου του.

Το όνομα Τζελάλ σημαίνει «οργή». Όλοι μέσα σ' αυτή την οικογένεια μοιάζουν να είναι αποτέλεσμα κάποιας αιμομειξίας, που αν πιστέψουμε τον συγγραφέα, στην τουρκική κοινωνία δεν φαίνεται να είναι κάτι το μεμπτό. Λέει σε κάποια στιγμή ένας αναγνώστης στον δημοσιογράφο Τζελάλ: *«Γράφεις γελοία άρθρα που κοροϊδεύουν τους γάμους μεταξύ συγγενών, ενώ ξέρεις ότι τα μισά παιδιά αυτής της χώρας παντρεύονται τους γιους των θειάδων τους και τα άλλα μισά τις κόρες των θείων τους»*.

Οι πεντακόσιες τόσες πυκνές και συχνά παραληρηματικές σελίδες του *Μαύρου Βιβλίου*, εκτυλίσσονται σε επτά μέρες στο τέλος της δεκαετίας του '70, στις παραμονές ενός πραξικοπήματος που φέρνει στην εξουσία τους στρατιωτικούς. Κάτι που ξέρουμε ότι κι αυτό είναι συνηθισμένο στην Τουρκία. Στο διάστημα αυτό παρακολουθούμε τον νεαρό δικηγόρο να ψάχνει απελπισμένα τόσο τη γυναίκα του που τη λατρεύει όσο και τον ετεροθαλή αδελφό της, τον οποίο θαυμάζει απεριόριστα. Ο καιρός είναι άθλιος, χιόνι και λάσπη, και ο αναγνώστης βυθίζεται σ' ένα μακρόσυρτο σεργιάνι μέσα στους δρόμους της Πόλης, η οποία άλλοτε αναφέρεται ως Βυζία ή Βυζάντιο, Νέα Ρώμη ή Ρωμανία, Τσάρογκραντ, κι άλλοτε σαν Κωνσταντινούπολη, Κωνσταντία, Εις την Πόλιν, τελικά Ισταν-

Ο Ορχάν Παμούκ.

μπούλ. Μέσα από σαραβαλιασμένα λεωφορεία και ασφυχτικά γεμάτα πειρατικά ντολμούς, με θέα πότε τα σκούρα μολυβιά νερά του Κεράτιου κι άλλοτε τ' ασημένια νερά του Βόσπορου, ο Γκαλίπ τριγυρίζει μέσα από συνοικίες πλούσιες και εξευρωπαϊσμένες, κι άλλες φτωχές κι αθεράπευτα ανατολίτικες. Όπως αποδεικνύεται, περισσότερο από τους εξαφανισμένους, ο νεαρός δικηγόρος ψάχνει για τον ίδιο του τον εαυτό. Στο διάβα του παρελαύνουν χαλκωματάδικα, κλειδαράδικα, μαγαζιά με χάντρες, με γυαλιστερά πούλια για φορέματα, με στολές αστυνομικών. Στα πόδια του μπλέκουν κάρα, παλιά ψυγεία, χαμάληδες με τα καρότσια τους, πλανόδιοι γιαουρτζήδες, λαγουμιτζήδες, παπλωματάδες, γριές μαντηλοδεμένες που καπνίζουν στα παράθυρα, εργάτες με φόρμες που τρώνε κεφτέδες για μεσημεριανό διάλειμμα και παίζουν ποδόσφαιρο στα ερείπια βυζαντινών υδραγωγείων. *«Τρομερή πόλη»*, γράφει ο **Παμούκ**, *«τώρα πια ήταν γεμάτη με πράγματα που άλλοτε βλέπαμε μόνο στους σκοτεινούς σινεμάδες. Απελπισμένα πλήθη, παλιά αυτοκίνητα, γέφυρες που βουλιάζανε αργά στο νερό, ασφαλτό δρομοι γεμάτοι τρύπες, δυσνόητα σχισμέ να πανό, μιναρέδες χωρίς προσευχές, χα λάσματα, σκόνη, λάσπη»*. Όπως ο Μωά μεθ ο Πορθητής, ανακαλύπτει σιγά-σιγ το μυστήριο της Πόλης που έχει κυριεύσει έτσι και ο Γκαλίπ βήμα προς βήμα ερευν κάθε πόρτα και καμινάδα, σοκάκι και πα ρασόκακο, κάθε γέφυρα και υδραγωγείο Και όπως ο Χαρούν αλ Ρασίντ στις *Χίλιε και μία νύχτες* ντύνεται ζητιάνος, έτσι κ αυτός καταλήγει να γυρνά μεταμφιεσμέ νος σε Τζελάλ στην προσπάθειά του νι αποσπάσει από την πόλη και τους ανθρώ πους της τα μυστικά τους. Σιγά-σιγά, ο ταυτότητες των δύο αντρών, του δικηγό ρου και του δημοσιογράφου, που είνο συγχρόνως συγγενείς και αντεραστές, χά νονται και μπερδεύονται. Ο Γκαλίπ κλε σμένος στο σπίτι του Τζελάλ, που εκείνο έχει εγκαταλείψει, αρχίζει να στέλνει στη εφημερίδα άρθρα παλιά που έχει φυλαγ μένα στα κιτάπια του ο δημοσιογράφο Το μισό σχεδόν βιβλίο, κεφάλαιο παρά κε φάλαιο, αποτελείται από τα άρθρα αυτά.

ΣΤΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΕ ΤΙΣ ΚΟΥΚΛΕΣ

Ένας από τους εντυπωσιακότερου σταθμούς στην περιδιάβαση του Γκαλί μέσα στην Πόλη είναι η επίσκεψή του στ υπόγειο εργαστήριο με τις κούκλες. Ομο ώματα για τις βιτρίνες των μαγαζιών, πο οι καταστηματάρχες θεώρησαν αποτυχη μένα επειδή απεικονίζουν πιστά τους κα τοίκους της πόλης. Στη θέση τους προτίμη σαν να βάλουν κούκλες, κατά τα δυτικ πρότυπα, δηλαδή χωρίς χαρακτήρα κα προσωπικότητα. Έτσι λοιπόν στην ξεχα σμένη αυτή βιοτεχνία ανδρεικέλων, οδη γημένος από τον περιθωριοποιημένο κα ξεχασμένο τεχνίτη, ο Γκαλίπ βρίσκετα μπροστά σε μια συγκλονιστική αναπαρά σταση του πληθυσμού της πόλης.

«Οι κούκλες», γράφει ο Παμούκ, *«θύμιζα στον Γκαλίπ τους υπομονετικούς συμπα τριώτες του που στις ξεχασμένες στάσει των λεωφορείων, σκεπασμένοι με σκόνε και λάσπες αιώνων, περιμένουν το λεωφο ρείο που δεν πρόκειται να έρθει ποτέ. Βλέ*

Κείμενο εισήγησης του Μένη Κουμανταρέα για το βιβλίου του Ορχάν Παμούκ που παρουσιάστηκε την Τρίτη 2 Δεκεμβρίου.

τει τους πλανόδιους παίκτες της τόμπολας με τις σακούλες τους. Τους είρωνες και ευέξαπτους φοιτητές. Τα τσιράκια στα μαγαζιά που πουλάνε ξηρούς καρπούς. Αυτούς που είχαν διαβάσει Δάντη για ν' αποδείξουν ότι η επιστήμη και η τέχνη στη Δύση έχουν τις ρίζες τους στην Ανατολή. Αυτούς που ζωγράφιζαν χάρτες για ν' αποδείξουν ότι τα πράγματα που λέγονται Μιναρέδες είναι σημάδια στημένα για έναν άλλο κόσμο. Ομάδες αμαρτωλών, αυτών που δεν μπόρεσαν να γίνουν οι εαυτοί τους κι αυτών που έμπαιναν στη θέση των άλλων». Στέκεται ιπρος στο ομοίωμα του Τζελάλ *«με το ενδιαφέρον που θα εξέταζε ένας γιος ύστερα από πολλά χρόνια μια καλοτραβηγμένη φωτογραφία του πατέρα του»*. Έναν Τζελάλ τον οποίο αγαπά και φοβάται και που θα ήθελε να του μοιάσει, αλλά την ίδια στιγμή αποφεύγει να τον μιμηθεί.

Είναι ένα από τα ωραιότερα μέρη του βιβλίου. Όπως επίσης καταπληκτικός είναι ο τρόπος που σ' ένα άλλο κεφάλαιο περιγράφει ένα πολυτελές καταγώγιο που ανοίγει ο πασημότερος ληστής της δεκαετίας του '50 τη συνοικία Μπέγιογλου, *«αυτός που τα επόμενα χρόνια θα γινόταν θρύλος, πέφτοντας στα νερά του Βόσπορου με την άσπρη του Κάντιλακ»*. Σ' αυτό το μαγαζί, το επιφανέστερο σ' όλα τα Βαλκάνια, ο προαγωγός και μαφιόζος ιδιοκτήτης, μαζί με τη μουσική, τα ναρκωτικά, το ποτό και τα κορίτσια της Ιστανμπούλ, προσφέρει στους διακεκριμένους πελάτες του δύο περίφημες ζωγραφιές παραγγελμένες σε δύο διάσημους και αντίπαλους ζωγράφους για να στολίσουν τους δύο αντικριστούς τοίχους του μαγαζιού. Το βράδυ των εγκαινίων, όταν η κουρτίνα σηκώνεται, οι καλεσμένοι αντικρίζουν στον έναν τοίχο μια υπέροχη εικόνα της Πόλης και στον άλλο τοίχο, έναν καθρέφτη που καθρεφτίζει μία ακόμα πιο λατερή εικόνα της πολιτείας, καθώς αυτή πιλιστα λούζεται στο φως από ασημένια προπήγια. Και, βέβαια, το βραβείο πηγαίνει στον ζωγράφο που έφτιαξε τον καθρέπτη. Το μαύρο βιβλίο, που ο παιχνιδιάρης ζωγράφος έχει τοποθετήσει στο χέρι ενός γαλού ζητιάνου, στον καθρέφτη χωρίζεται στα δύο, μετατρέποντας το βιβλίο σ' ένα βιβλίο με δύο σημασίες. Επιστρέφοντας όμως στον πρώτο τοίχο, βλέπει κανείς ότι το βιβλίο από την αρχή μέχρι το τέλος είναι ένα, κρύβοντας έτσι το μυστήριό του.

Οι πελάτες του μαγαζιού αναγνωρίζουν τον εαυτό τους στις δύο ζωγραφιές, έναν εαυτό όπως δεν τον ήξεραν, και δεν ησυχάζουν μέχρι να λύσουν το μυστήριο. [Για σκοπό αυτό είναι πρόθυμοι να δεχτούν κάθε είδους πρόκληση: ταξίδια, περιπέτειες, φιλονικίες. Αρκεί να βρουν την αλήθεια που κρύβεται πίσω από το δικό τους πρόσωπο αλλά και τα πρόσωπα των άλλων. Καθώς και το μυστικό της πολιτείας, όπως πέρασε μέσα από αιώνες Ρωμαίων, Βυζαντινών και Τούρκων].

ΣΤΟΝ ΚΥΚΕΩΝΑ ΤΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Ένα παιχνίδι αντανάκλασης μέσα σε καθρέφτες είναι και το βιβλίο του Παμούκ. Ένα καλειδοσκόπιο που αλλάζει παραστάσεις ανάλογα με την οπτική γωνία που το ρυθμίζεις. Ένα παλίμψηστο όπου κάτω από την τωρινή επιφάνεια υπάρχουν χαραγμένες άλλες επιφάνειες που εξηγούν ή συσκοτίζουν τη σημερινή. Αλήθεια, πού ανήκουν οι κάτοικοι της σημερινής Ιστανμπούλ; Σε ποιον κόσμο; Στα κείμενα του σουφισμού, στο παρελθόν του Πορθητή, στη θρησκευτική επανάσταση του Προφήτη, στο δόγμα του λαϊκού κράτους του αναμορφωτή Κεμάλ Ατατούρκ ή στους φανατικούς ισλαμιστές που κατηγορούν τη δυτικοποίηση σαν μια βλασφημία και παραποίηση του Κορανίου; Στο κέντρο του βιβλίου μοιάζει να υποφώσκει το αμλετικό ερώτημα: TO BE OR NOT TO BE, τροποποιημένο και διασκευασμένο έτσι ώστε να διαβάζεται: Να είναι κανείς ή να μην είναι ο εαυτός του;

Κλεισμένος στο σπίτι του Τζελάλ, όπου ο διάσημος αρθρογράφος γράφει τα περίφημα χρονογραφήματά του, ο Γκαλίπ βυθίζεται μέσα στον κυκεώνα των κειμένων. Κατά τον ίδιο τρόπο που βυθίζεται στο δαίδαλο της Ιστανμπούλ. Μαθαίνει για τους μυστικούς ποιητές, όπως ο Τζελαλετίν Ρουμή Μεβλάνα, ο οποίος ανάμεσα στ' άλλα δίδασκε ότι μέσα από τα γράμματα του αλφαβήτου μπορεί κανείς ν' αποκρυπτογραφεί τα πρόσωπα των ανθρώπων. Για τον Μωάμεθ τον Πορθητή και για τον Κεμάλ Ατατούρκ. Για τις συνήθειες των ανθρώπων και τους μύθους που συνοδεύουν την παράδοση, ερμηνευμένους άλλοτε σαν αινίγματα κι άλλοτε σαν παραβολές. Σ' αυτό το διάστημα ο Γκαλίπ, υποδυόμενος πάντα τον Τζελάλ, δέχεται τα τηλεφωνήματα μιας υστερικής γυναίκας που διατείνεται ότι τον έχει γνωρίσει από παλιά και ότι είναι τρελά ερωτευμένη μαζί του. Καθώς και του συζύγου της, που ενώ λατρεύει τα άρθρα του δεν διστάζει να τον κατηγορήσει ότι πούλησε ένα μυστηριώδες όσο και ασαφές πραξικόπημα, και απειλεί ότι θα ψάξει να τον βρει παντού και θα τον σκοτώσει.

Στο τέλος του βιβλίου, η αστυνομία ανακαλύπτει τον Τζελάλ δολοφονημένο από τις σφαίρες κάποιου αναρχικού ή πραξικοπηματία ή μπράβου. Αντί για αίμα, το σακάκι και το πουκάμισό του είναι βαμμένο από το ίδιο πράσινο μελάνι με το οποίο η Ρουγιά άφησε το λακωνικό σημείωμα στον άντρα της και εξάδελφό της.

Με μιας μέρας καθυστέρηση ανακαλύπτεται και το πτώμα της Ρουγιά που οι σφαίρες του δολοφόνου πέτυχαν από σπόντα, καθώς πληγωμένη αυτή καταφεύγει στο μαγαζί του Αλαντίν με τις κούκλες, χωρίς να γίνει αντιληπτή από τον ιδιοκτήτη του και πεθαίνει εκεί κλεισμένη όλη νύχτα ανάμεσα στις άλλες κούκλες. Ο Γκαλίπ μετά το θάνατό τους εξακολουθεί να γράφει τα άρθρα του Τζελάλ, χρονογραφήματα που υποτίθεται ο μακαρίτης άφησε ρεζέρβα στο γραφείο του. Καθώς επίσης δίνει συνέντευξη στους άγγλους δημοσιογράφους που ήρθαν να τον βρουν, υποδυόμενος τον μακαρίτη. Κάθε τόσο του στέλνουν κλήσεις για να αναγνωρίσει τον άγνωστο δολοφόνο, καθώς η στρατιωτική κυβέρνηση, που στο μεταξύ έχει ανέλθει με πραξικόπημα στην εξουσία, έχει επικηρύξει τον φονιά έναντι αδράς αμοιβής. Ξαφνικά όλη η χώρα αρχίζει ν' αναγνωρίζει τον δολοφόνο στο πρόσωπο κάποιου αθώου φουκαρά που συλλαμβάνουν και βασανίζουν.

Η όλη ιστορία ξετυλίγεται σαν ένα αστυνομικό μυθιστόρημα απ' αυτά που συνήθιζε να διαβάζει η Ρουγιά τεμπέλικα ξαπλωμένη στο ντιβάνι της, μοιρασμένη εξίσου ανάμεσα στον άντρα της και τον ετεροθαλή αδελφό της. Αντίθετα όμως με τα αστυνομικά μυθιστορήματα, τα πτώματα ανακαλύπτονται στο τέλος του βιβλίου, χωρίς μάλιστα ν' αποκαλυφθεί η ταυτότητα του δολοφόνου και χωρίς αυτό στο κάτω-κάτω να μας νοιάζει πολύ. Μένει μια σκιά υποψίας για τον ηθικό αυτουργό της δολοφονίας, που είναι ο ίδιος ο Γκαλίπ, ο οποίος υποδυόμενος τον δημοσιογράφο άφησε αυτόν τον άλλο παθιασμένο και τρελό συνομιλητή του απ' το τηλέφωνο να αναλύεται σε ύμνους για τα γραπτά του, ενώ την ίδια στιγμή απειλούσε ότι θα ψάξει να τον βρει για να τον καθαρίσει.

Όμως εμείς, οι αναγνώστες του βιβλίου, δεν ξαφνιαζόμαστε. Ο Ορχάν Παμούκ φρόντισε από τις πρώτες κιόλας σελίδες του βιβλίου να μας προειδοποιήσει. Γράφει: *«Το μόνο άξιο λόγου να διαβαστεί αστυνομικό μυθιστόρημα, είναι εκείνο στο οποίο ο συγγραφέας αγνοεί την ταυτότητα του δολοφόνου»*.

Προσπάθησα, περισσότερο από την υπόθεση, να σας δώσω την ατμόσφαιρα του βιβλίου του Ορχάν Παμούκ που φιλοξενούμε στη χώρα μας. Ένα βιβλίο δύσκολο, αν όχι

αδύνατο, να περιγραφεί. Κάτω από την απατηλή επιφάνεια ενός αστυνομικού μυθιστορήματος παραμονεύει ένα συνονθύλευμα από ιστορίες, μύθους, παραβολές, εγκυκλοπαιδικές πληροφορίες, λογοτεχνικές αναφορές που διασταυρώνονται και αλληλοδιαψεύδονται. Ένα βιβλίο ονειρικό μαζί και το βιβλίο ενός κοινωνιολόγου. Ενός παραμυθά που είναι συνάμα σοφός και παίζει στα δάχτυλα πέρσες και τούρκους μυστικούς και ποιητές, συγγραφείς και φιλοσόφους της Δύσης, πλέκοντας πρόσωπα ιστορικά με πρόσωπα της φαντασίας. Βρίσκει κανείς εκτεταμένες αναφορές στον Προυστ και διασκεδάζουμε με κάποιες τουρκοποιημένες Αλμπερτίν. Όπως υπάρχουν αναφορές στον Σατωμπριάν και στα *Απομνημονεύματα πέραν του τάφου*. Στον Ντοστογιέφσκι και τους *Δαιμονισμένους*. Στον Λούις Κάρολ και την *Αλίκη* του. Στον Έντγκαρ Άλλαν Πόε και τις παράδοξες ιστορίες του. Στον Δάντη και στον Τολστόι. Κατά τον ίδιο τρόπο που περνά μια ολόκληρη φιλμογραφία του δυτικού κινηματογράφου με τους σταρ που οι ντόπιοι πρωταγωνιστές του σινεμά μιμούνται. Υπάρχει μια πολύ αστεία σκηνή, όπου μια πόρνη της Ιστανμπούλ δέχεται έναν πελάτη με τη φωνή και τα λόγια μιας εγχώριας σταρ του σινεμά. Κι όταν αυτός παραβαίνει τον κώδικα συνεννόησης, εκείνη τον επαναφέρει στην τάξη: *«Μα δεν ξέρεις τα λόγια;»*.

Διακρίνει κανείς αρκετές δυτικές επιδράσεις στον Παμούκ. Τον αστυνομικοφανή χαρακτήρα, όπως θα έκανε ο Έκκο. Ένα είδος μαγικού ρεαλισμού που θα ταίριαζε και στον Μαρκές. Ο τρόπος που τα γεγονότα διαθλώνται σε μαγικούς καθρέφτες και η ειρωνεία ώρες-ώρες θυμίζουν τον Μπόρχες. Τα σύμβολα που κρύβονται πίσω από αριθμούς και λέξεις φέρνουν στο νου τον Έντγκαρ Άλλαν Πόε. Κι ακόμα μαντεύει κανείς κάποιες οφειλές του Παμούκ στον *Οδυσσέα* του Τζόυς, πράγμα που και ο ίδιος παραδέχτηκε σε μια συνέντευξή του. Όμως όλα αυτά χωνεμένα και αφομοιωμένα στο ύφος του βιβλίου που είναι προσωπική του κατάκτηση και μόνο.

Το κεντρικό θέμα που διατρέχει το *Μαύρο Βιβλίο* είναι η ταυτότητα του σύγχρονου Τούρκου. Η αναζήτηση μιας θέσης ανάμεσα στον αυτόχθονα ανατολίτικο πολιτισμό και στην παράδοση της Δύσης. Λέει σε κάποια στιγμή ένα από τα πρόσωπα του βιβλίου:

«Ο δικός μας κόσμος είναι ολόκληρος κόσμος, δεν είναι κομματιασμένος κόσμος, αλλά δεν είναι κόσμος κρυμμένος πίσω από τα πράγματα φαινομενικά κι από σκηνικά θεάτρου, όπως συμβαίνει με τον κόσμο των Δυτικών, γι' αυτό και δεν χρειάζεται να σηκώσουμε τις κουρτίνες για να δούμε την αλήθεια που κρύβεται από πίσω. Ο ταπεινός δικός μας κόσμος υπάρχει παντού, δεν έχει ένα κέντρο, δεν βρίσκεται στους χάρτες. Αλλά αυτό είναι και το μυστήριό μας, γιατί είναι πολύ δύσκολο να το καταλάβει κανείς αυτό. Χρειάζεται θάρρος. Πόσα από τα παλικάρια μας ξέρουν ότι οι ίδιοι είναι το σύμπαν, του οποίου ψάχνουν να βρουν το μυστήριο κι ότι όλο το σύμπαν είναι οι ίδιοι που ψάχνουν να βρουν το μυστήριο; Μόνο όταν καταλάβει αυτή την αλήθεια, ο άνθρωπος δικαιούται να μπει στη θέση κάποιου άλλου, να μεταμφιεστεί».

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ

Η μεταμφίεση και η αλλαγή προσωπικότητα είναι παρούσες σε όλο το συχνά ατέλειωτο μάκρος του μυθιστορήματος. Παραβολή μαζί και παραμύθι, διατριβή και ελεγεία, χάρτης μιας πολιτείας που κρύβεται από τον ίδιο της τον εαυτό, το μυθιστόρημα του Παμούκ είναι μοναδικό στη δαιδαλώδη δομή του. Ένας δαίδαλος που δεν έχει να κάνει σε τίποτα με τη δυτική αρχιτεκτονική και σκέψη, μα που είναι μια κριτική τόσο για τα δυτικά πρότυπα όσο και για την ίδια ληθαργική ζωή του Ανατολίτη. Πέρα από όποια ταμπέλα και κατάταξη, το βιβλίο του Παμούκ είναι ένας ύμνος για την πόλη που τον γέννησε. Μια δοξολογία για τους αθώους ανθρώπους της που, όταν δεν περιμένουν το λεωφορείο, περιμένουν κάποιον Μεσσία σύμφωνα με τις Γραφές. Η πόλη αυτή, η Ιστανμπούλ, είναι ο πραγματικός πρωταγωνιστής. Κοιταγμένη με άπειρη αγάπη και κατανόηση και με μάτι ψύχραιμο γι' αυτό καμιά φορά και ειρωνικό, ο Παμούκ αφήνει να ξετυλιχτεί το κουβάρι ενός κόσμου μαγικού μα στερημένου, όμορφου αλλά κακομοιριασμένου. Η αναπηρία του σύγχρονου τουρκικού κράτους, αφήνει σκεπτικό τον έλληνα αναγνώστη. Αναγνωρίζουμε σε αυτήν δικές μας πληγές, χαρακτηριστικά και ιδιοσυστασίες. Μια βασική διαφορά, θα έλεγε κανείς, είναι ότι στη θέση του σκληρού Μωάμεθ σ' εμάς βρίσκεται ο γλυκός Χριστός. Όπως στη θέση των ποιητών του Ισλάμ με τα χίλια και ένα παραμύθια, εμείς έχουμε τις υπέροχες δύο χιλιάδες και μία ιστορίες από το δωδεκάθεο του Ολύμπου.

Διαβάζοντας το *Μαύρο Βιβλίο*, σκεφτόμουν συχνά ότι οι άνθρωποι αυτοί, οι συμπατριώτες του Ορχάν Παμούκ, είναι αδέλφια μας, που κατοικούνε δίπλα μας, σε απόσταση αναπνοής με μόνη μια θάλασσα να μας χωρίζει. Όπως συλλογιζόμουν ότι δεν είναι ο λαός αυτός που έχει διεκδικήσεις, μα οι σκοτεινοί πολιτικοί και ακόμα σκοτεινότεροι στρατιωτικοί της γείτονος χώρας που τον ποτίζουν αφιόνι. Γι' αυτό και έχει δίκιο ο τούρκος κουρέας του Παμούκ που ρωτάει τον πελάτη του: *«Είναι αλήθεια ότι η γυναίκα του πρωθυπουργού είναι πουτάνα;»*. Ή ακόμα *«Αν τώρα γίνει πόλεμος, θα νικήσουμε τους Έλληνες;»*. Σ αυτά τα ερωτήματα ο Παμούκ απαντά μ τον δικό του πλάγιο τρόπο. Μέσα από ένα ποταμό από ιστορίες, που συχνά επέχου θέση παραβολών, μαθαίνουμε καλύτερ από οποιαδήποτε ειδησεογραφία ή Ιστορί με ιώτα κεφαλαίο, να εκτιμούμε και να κα τανοούμε τον τουρκικό λαό. Μήπως και ο δικοί μας κουρείς δεν κάνουν ανάλογ ερωτήματα στους πελάτες τους; Μήπως αι τή, τελικά, δεν είναι η δόξα της λογοτε χνίας, μέσα από ένα παραμύθι όπου τ όρια της πραγματικότητας και του μύθο συγχέονται, να μαθαίνουμε για τον άνθρω πο και την ψυχή του, την κοινωνία μιας χώ ρας κι ενός λαού, περισσότερο απ' ό,τι μπο ρούν να μας δώσουν χίλια συγγράμματα χάρτες και στατιστικές: Ωστόσο, ένα είνα βέβαιο: ότι ο Ορχάν Παμούκ, χωρίς τ οπλοστάσιο που του έχει αποφέρει η δυτικ του παιδεία και η εμπειρία του στην Αμερ κή, ίσως θα ήταν αδύνατον να δει και να κα τανοήσει τους συμπατριώτες του και τη γι νέτειρά του, την Ιστανμπούλ, με τον τρόπ που το κάνει. Είναι κάτι, επιτρέψτε μου ν πω, που το γνωρίζω από πρώτο χέρι. Αν δε είχα διαβάσει στη γλώσσα τους πολλά απ τα έργα της δυτικής λογοτεχνίας, αν δεν ε χα ταξιδέψει στις πατρίδες τους και αν δε είχα ακούσει και απολαύσει την πολυφων κή μουσική τους, θα μου ήταν ίσως αδύνα τον να δω καθαρά κι εγώ το πρόσωπο τη Ελλάδας και της Αθήνας που είναι και τ κέντρο των βιβλίων μου.

Ελπίζω ότι ο Ορχάν Παμούκ θα βρ αναγνώστες στη χώρα μας όπως βρήκε στ δική του χώρα. Τα 170.000 αντίτυπα πο πούλησε το *Μαύρο Βιβλίο*, μιλούν από μό να τους. Κι ακόμα, πράγμα σημαδιακ φαίνεται να έχει κατακτήσει τα μεγάλ δυτικά κέντρα. Τους επτασφράγιστους γι μας μεγάλους ξένους εκδοτικούς οίκου Κάτι που οφείλει να προβληματίσει εμάς τους έλληνες πεζογράφους. Ελπίζ να μείνει ευχαριστημένος από την απλόχε ρη φιλοξενία που του προσφέρει η **Λουίζ Ζαούση** και η Ωκεανίδα της. Και, ως γνή σιο παιδί που μεγάλωσε σε μια μεγαλού πολη, ελπίζω να πάρει μια γεύση και απ τη δική μας πόλη και τους ανθρώπους της που κι αυτοί πολλές φορές ψάχνουν να ανακαλύψουν τον εαυτό τους.

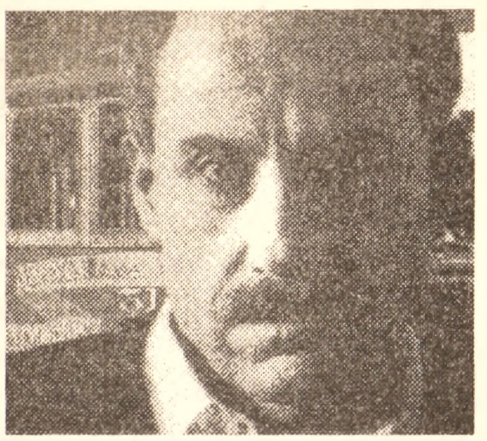
Νέοι, ατρόμητοι, χάρτινοι ήρωες του νουάρ

Τζέημς Ελρόυ,
Μαύρη ντάλια,
Το μεγάλο πουθενά,
Εκδ. Άγρα, Αθήνα

Αν πολλοί αναρωτιούνται οια μυστική συνταγή έχει κά-ει τον **Τζέημς Ελρόυ** έναν πό τους μεγαλύτερους συγ-αφείς αστυνομικής λογοτε-νίας της εποχής μας, τότε ρέπει μάλλον να ανατρέξουν τη σκοτεινή νύχτα της 22ας ουνίου του 1958.

Εκείνο το βράδυ, ο μικρός ζέημς Ελρόυ επέστρεφε στο πίτι της μητέρας του, ύστερα πό ένα Σαββατοκύριακο που έρασε με τον πατέρα του. την αυλή του σπιτιού, σ' ένα ροάστιο της πόλης των Αγγέ-ων, τον περίμεναν συγκε-ρωμένοι αδιάκριτοι φωτο-ράφοι και δημοσιογράφοι. ένας ρεπόρτερ των *Λος ντζελες Τάιμς* έστησε τον πι-ιρικά στο γκαράζ του σπιτι-ύ και τον απαθανάτισε. Η ει-όνα δείχνει ένα λεπτό, ξανθό μιδάκι, με απορημένο βλέμ-α. Πριν από δευτερόλεπτα εί-ε αντικρίσει το κατακρεουρ-ημένο πτώμα της μητέρας του.

Ο φόνος της **Τζενίβα Ελρόυ** πλώνει τη σκιά του στα κείμε-

Ο συγγραφέας Τζέημς Ελρόυ.

να του συγγραφέα της *Μαύρης Ντάλιας* και του *Μεγάλου Πουθενά*, προσδίδοντάς τους μια αξεπέραστη ατμόσφαιρα κλειστοφοβίας. Ο τρελαμένος εγκληματίας που ζητάει εκδίκηση είναι ο δολοφόνος της. Ο παράλογος θάνατος είναι ο δικός της. Το ξεπλήρωμα της αμαρτίας και των φαντασιώσεων κυνηγάει, θαρρείς, τον Ελρόυ, που γράφει για να ξεφύγει. Εν προκειμένω, η μαγκιά έγκειται στο γεγονός ότι ο συγγραφέας κάνει αυτή του τη φοβία κοινό κτήμα. Στη *Μαύρη Ντάλια* αρχίζει το βιβλίο μ' ένα τελευταίο αντίο στη μητέρα του: («*Μητέρα. Είκοσι εννιά χρόνια αργότερα, αυτός ο αιματοβαμμένος αποχαιρετισμός*»), ενώ στο *Μεγάλο Πουθενά*, παραθέτει μια φράση του **Τζόσεφ Κόνραντ**, όχι λιγότερο σχετική με αυτόν το χαμό («*Ήταν γραφτό μου να παραμείνω πιστός στον εφιάλτη που επέλεξα*»).

Όταν, πέρυσι, ο **Ανδρέας Αποστολίδης** και οι εκδόσεις *Άγρα* εξέδωσαν τη *Μαύρη Ντάλια*, πολλοί μίλησαν για τον συνεχιστή του **Ρέιμοντ Τσάντλερ** και του **Ντάσιελ Χάμετ**. Στην πραγματικότητα, όμως, ο Ελρόυ δεν είναι μόνο αυτό. Οι αγγλόφωνοι, που έχουν ήδη διαβάσει ολόκληρη την τετραλογία (*Μαύρη Ντάλια*, *Το Μεγάλο Πουθενά*, *Λευκή Τζαζ*, *L.A. Confidential* – που θα κυκλοφορήσουν και αυτά στα ελληνικά), έχουν κερδίσει έναν συγγραφέα που συνεχίζει το έργο των προκατόχων του και, ταυτοχρόνως, χαράζει το δικό του δρόμο στην αφήγηση και τη γένεση χαρακτήρων. Με το *Μεγάλο Πουθενά*, που κυκλοφόρησε από τον ίδιο μεταφραστή και εκδοτικό οίκο, μπορούμε και στην Ελλάδα να μιλάμε πλέον για βεβαιότητα. Στην περίπτωση του Ελρόυ, η ταμπέλα «Αστυνομική λογοτεχνία» υπάρχει μόνο για την ταξινόμηση στα βιβλιοπωλεία.

Στα έργα του ο Ελρόυ καταφέρνει να κρατήσει αμείωτο το ενδιαφέρον, για πολλές σελίδες (πράγμα καθόλου εύκολο σ' ένα είδος τόσο στενά

Χαρτοκοπτική κριτική (για την ακρίβεια η άρνηση να κόψεις τις σελίδες ενός βιβλίου, καθώς γνωρίζεις ή αντιλαμβάνεσαι απ' τις πρώτες σελίδες τι θα ακολουθήσει) δηλώνει την απαρέσκεια του αναγνώστη προς το βιβλίο ή/και προς τον συγγραφέα. Από τις άκοπες σελίδες του αντικαβαφικού μελετήματος του Αλιθέρση προς τον φίλο τού Καβάφη **Ατανάζιο Κατράρο** πηγάζει η συμπληρωματική ενδιαφέρουσα παρατήρηση για τις γνωστές κακές σχέσεις του Αλιθέρση με τον Κ.Π. Καβάφη. Αυτή, λοιπόν, είναι «η κριτική του χαρτοκόπτη» κατά τον **Φοίβο Σταυρίδη**, στο κυπριακό περιοδικό *μικροφιλολογικά* (τχ. 2, Λευκωσία, Φθινόπωρο 1997). Θα συμπλήρωνα στη χαρτοκοπτική κριτική και την αποσιώπηση ...

Ψάχνοντας μες στις σελίδες των βιβλίων μοιάζει συχνά σαν να περιμένεις απαντήσεις σε ερωτήσεις που δεν έχουν καν διατυπωθεί· σε ερωτήσεις που κατασκευάζει η ίδια η ανάγνωση.

«Ανάμεσα στη ζώνη των ερωτήσεων / και τη ζώνη των απαντήσεων, / είν' ένα έδαφος όπου ενεδρεύει / μια παράξενη βλάστηση. / Κάθε ερώτηση είναι αποτυχία. / Κάθε απάντηση το ίδιο. / Όμως ανάμεσα στις δύο ήττες / συχνά προβάλλει σα βλαστάρι ταπεινό/ κάτι που είναι πέρα από υποταγές.»:
Ρομπέρτο Χουαρόθ,
Κατακόρυφη ποίηση
(εισαγωγή - μετάφραση:

Αργύρης Χιόνης, εκδ. Τα τραμάκια, Θεσσαλονίκη 1997).

Ωφέλιμες εκδόσεις που μας πληροφορούν για ζητήματα τοπικής ιστορίας, όπως είναι το βιβλίο του **Νίκου Ε. Πολίτη**, *Οι πρώτοι φωτογράφοι της Πάτρας (1860-1900)*, (Αχαϊκές εκδόσεις, Πάτρα 1997) διαπιστώνουμε ότι όλο και πιο συχνά κάνουν την εμφάνισή τους. Έντεκα φωτογράφοι και τα φωτογραφεία τους παρουσιάζονται μέσα από δημοσιεύματα του Τύπου της εποχής. Αλλά ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον κεφάλαιο του βιβλίου αφιερώνεται στον πατρινό φωτογράφο Ιωάννη Αρβανιτόπουλο, που το 1913 αποτύπωσε σε κινηματογραφική ταινία τη νικηφόρο είσοδο του ελληνικού στρατού στα Γιάννινα και αργότερα έγινε ο επίσημος φωτογράφος της Στρατιάς του Μετώπου της Μακεδονίας στον Α' Βαλκανικό Πόλεμο. Ο πρώτος έλληνας επαγγελματίας οπερατέρ, κινηματογραφιστής επικαίρων και στρατιωτικός ανταποκριτής ...

Α*λληλογραφία* της **Π.Σ. Δέλτα 1906-1940** (επιμέλεια: Ξ. Λευκοπαρίδης, εκδ. Βιβλιοπωλείο της «Εστίας», 1996). Πρόκειται για μια επιλογή από την ιδιαίτερα πλούσια αλληλογραφία της Πηνελόπης Δέλτα που φέρνει στην επιφάνεια τους προβληματισμούς της κυρίως για τη λογοτεχνία και τη γλώσσα. Αλληλογραφεί με

συνδεδεμένο με τη «*δράση*»). Και αυτό με φαινομενικά απλές ιστορίες, οι οποίες δεν απομακρύνονται από τη λογική του νουάρ μυθιστορήματος: στη *Μαύρη Ντάλια* (ψευδώνυμο της **Ελίζαμπεθ Στορ**, που δολοφονήθηκε από άγνωστους στο Λ.Α., αλλά και άμεση αναφορά στο φόνο της μητέρας του) δύο αντίπαλοι αστυνομικοί αγωνίζονται να λύσουν το μυστήριο της δολοφονίας μιας γυναίκας, γνωστής με το παρατσούκλι Μαύρη Ντάλια, το πτώμα της οποίας βρέθηκε δολοφονημένο και παραμορφωμένο. Οι φιλόδοξοι μπάτσοι που αναλαμβάνουν την υπόθεση δεν σταματούν πουθενά. Πιστεύουν ότι η λύση του μυστηρίου θα τους γεμίσει οφίκια και θα τους δώσει προβάδισμα στην καρδιά του κοινού τους έρωτα. Όσο ξεδιπλώνεται, όμως, η πλοκή, τόσο η Ντάλια κολλάει στο κορμί και στο μυαλό τους. Έτσι, στο τέλος, δεν ξέρεις αν κυνηγούν τον δολοφόνο ή το ίδιο το φάντασμα της Μαύρης Ντάλιας.

Στο *Μεγάλο Πουθενά*, η μακαρθική αντικομμουνιστική υστερία των χολλυγουντιανών στούντιο του '50 μπερδεύεται με μια υπόθεση στυγερών φόνων ομοφυλόφιλων ανδρών. Ύστερα από 600 σελίδες και μια πλοκή που κυλάει απνευστί, οι δύο ιστορίες ενώνονται για να δώσουν ένα τέλος, όπου οι καλοί βρίσκονται χαμένοι και οι κακοί ανέγγιχτοι στα υψηλά πόστα τους. Σε μια κοινωνία που χάνει τις ρίζες της, το καλό δεν θριαμβεύει πάντοτε. Για τους ήρωες του Ελρόυ μόνος ηθικός κώδικας είναι η μη-ηθική ή, μάλλον, μια διαφορετική ηθική για κάθε περίσταση, που οι ίδιοι επιλέγουν για να τα βγάλουν πέρα.

Ο **Βιμ Βέντερς** έγραφε πως οι αστυνομικοί συγγραφείς είναι εκείνοι που, καλύτερα από κάθε άλλον, περιγράφουν τις πόλεις τους. Μια «κοινωνική γεωγραφία», που για τον Ελρόυ αφορά στο Λος Άντζελες, ανάλογη αυτής του Σικάγο από τον **Μπερνέτ**, ή της Σάντα Μόνικα από τον **Τσάντλερ**. Μέσα σε μια πόλη σκοτεινή σαν λαβύρινθο, ο συγγραφέας χτίζει χαρακτήρες πέρα από τα στεγανά καλός αλλά και κυνικός/αδίστακτος κακός. Οι χαρακτήρες, παρότι ακραίοι, δεν χαρακτηρίζονται από απολυτότητα. Η ηθική τους περιβολή αλλάζει χάριν των περιστάσεων. Όσοι βρίσκονται στην πλευρά του «καλού», το κάνουν συχνά από υστεροβουλία. Οι μπάτσοι είναι διεφθαρμένοι, ανταγωνίζονται για καρέκλες και αστέρια, τα παίρνουν από τους εγκληματίες και κάνουν τα στραβά μάτια στις παρανομίες του υποκόσμου.

Στο *Μεγάλο Πουθενά*, λ.χ., ο αστυνόμος Μαλ Κόνσινταϊν αναλαμβάνει να τσακίσει τους κομμουνιστές που ελέγχουν τα συνδικάτα του Χόλλυγουντ όχι από λόγους ιδεολογικούς αλλά επειδή θέλει να έχει ένα γερό χαρτί στη δικαστική διεκδίκηση του παιδιού του. Ο έτερος συνάδελφός του, Ντάντλι Σμιθ, μισεί κομμουνιστές και Μεξικανούς, όμως το κίνητρο συμμετοχής του στην επιχείρηση είναι η προσπάθειά του να ξεφύγει από το ένοχο παρελθόν. Ο μοναδικός ιδεολόγος αστυνομικός αυτοκτονεί σπρωγμένος από την ίδια την αστυνομία. Ωστόσο, και οι τρεις προσπαθούν να ξεδιαλύνουν τα εγκλήματα με κίνδυνο της ζωής τους και να βάλουν μια τάξη στον ηθικό κώδικα που μπορεί να τους οδηγήσει στο θάνατο.

Από την άλλη, οι εγκληματίες έχουν συνήθως ένα κίνητρο, ακόμη και για το πιο ειδεχθές έγκλημα. Όταν η ανάγνωση τελειώσει, ο δολοφόνος που γεμίζει τα κατακρεουργημένα πτώματα το *Μεγάλο Πουθενά*, καταφέρνει, αν όχι να γίνει συμπαθής, τουλάχιστον να πάρει ένα συγχωροχάρτι από τον αναγνώστη. Ο «κακός» συνήθως δεν σκοτώνει για χρήματα, αλλά επειδή τον κυνηγούν φαντάσματα του παρελθόντος και αγιάτρευτες ψυχώσεις. Για χρήματα σκοτώνουν μόνο ο «καλοί».

Ο Ελρόυ γίνεται ντετέκτι για να περιγράψει τη δράσ ψυχίατρος για το προφίλ τω ηρώων και κοινωνιολόγος γι τί όλο το σκηνικό των έργ του εκτυλίσσεται μέσα σε μ πραγματική κοινωνία. Η πο λαπλότητα της δράσης εξ σφαλίζει πληρότητα στον κα βά της αφήγησης.

Η δεκαετία του '30 είχε τ Τσάντλερ και τον **Χάμμετ** π περιέγραφαν έναν κόσμο π άλλαζε, δημιουργώντας στιβ ρούς χαρακτήρες, ακαταμάχ τους ιδιωτικούς αστυνομικο που έπιναν, φλέρταραν κ αντιμετώπιζαν τις καταστάσε με κυνισμό. Μετά ήρθε **Κράμλεϊ**, ο **Ρος Μακ Ντόνα ντ**, ο **Τζερόμ Τσαρίν** (που με *Κουαρτέτο του Ισαάκ Σαϊν* θυμίζει ότι πολλοί συγγραφε όπως ο **Λόρενς Ντάρελ**, αλ και ο ίδιος ο Ελρόυ, γοητεύθ καν από την πρόκληση της τ τραλογίας), για να εντάξουν hard boiled μυθιστόρημα σ δεδομένα της νέας εποχής. Μ περισσότερες ψυχολογικ διακυμάνσεις, με παιδικ τραύματα που ακολουθούν κ ορίζουν τους πρωταγωνιστ και με ρόλους όχι πλέον φαν ρά διαχωρισμένους. Αλλ παρ' όλα αυτά, με ήρωες π κατατρύχονται από τους ίδιο φόβους, τα ίδια πάθη (πο γυναίκες, ναρκωτικά).

Τώρα είναι η σειρά τ Ελρόυ και του Λος Άντζελ Η δεκαετία μας έχει βρει τ νέο άρχοντα του αστυνομικ Και η γλώσσα έναν μάστο που δεν φοβάται (όπως πολλ ομότεχνοί του) να χρησιμοπ ήσει σκληρές περιγραφές κ «βωμολοχίες» και να μην πε γράφει το ανθρώπινο σώμα απηρχαιωμένος οδηγός ιατρ δικαστικής. Η μετάφραση τ –ρέκτη και συγγραφέ **Ανδρέα Αποστολίδη** βοηθά στην κατανόηση του –δύσκ λου– ύφους και μιας γλώσσ που βρίθει ιδιωματισμών.

Γιάννης Δημητριάδ

Γιατί αυτός ο «Αλχημιστής»;

άολο Κοέλο,
Αλχημιστής,
ιδόσεις Νέα Σύνορα - Α.Α.
βάνη, Αθήνα 1996

να best-seller, ένα βιβλίο με ώσσα απλή, προσιτή, ένα παμύθι για ενηλίκους, που καταάνεται με τις περιπέτειες ενός αρού βοσκού για την απόκτη του θησαυρού του.

απί, όμως, αυτό το εύηθες παμύθι «χτύπησε» τέτοια πρωί; Γιατί συνάρπασε τόσο όχι ιδιά, μα ενηλίκους; Πρώτη νατή εκδοχή, η ευπροσηγορία υ, η ευληπτότητά του. Πρόκειι, δηλαδή, για ένα ανάλαφρο εύκολο ανάγνωσμα δίχως ιδιτερες απαιτήσεις. Δύσκολα ήματα απουσιάζουν, δύσκολα ωσσικά τεχνάσματα δεν υφίανται. Συνεπώς, είναι ένα βιίο που απευθύνεται στον οιονποτε.

ύτερη πιθανή εκδοχή, το ασικό μοτίβο του φτωχού, ην, όμως, τίμιου νέου, που τειά αποκτά αμύθητα πλούτη, οντας περάσει πάμπολλες ριπέτειες και κακοτυχίες που αραδόξως– ενεργούν όλες ος όφελός του. Αυτό το μοτίσε συνδυασμό με το στερεότο happy-end ανέκαθεν ήρξαν πολύ αγαπητά σε ους.

ντά σ' αυτή την εκδοχή πρέπει συνυπολογισθεί και η εξής: Ο χημιστής είναι ένα παραμύθι υ συναρπάζει. Το παράδοξο, ως, είναι ότι συναρπάζει ενηους: Ίσως γιατί όλοι οι ενήλιι κρύβουν μέσα τους ένα παιδί υ γοητεύεται από ένα γνήσιο ραμύθι (γιατί πραγματικά δεν ορούμε να του αρνηθούμε μια οια γνησιότητα). Όλα ρέουν ίστευτα προς όφελος του ωα, όλα τα δεινά μεταμορφώπαι σε καλούς οιωνούς, όλα διαχέονται στο πνεύμα μιας μειλίχιας αισιοδοξίας. Ληστές, τσιγγάνοι, αλχημιστής, γερο-βασιλιάς, έρημος και περιπετειώδεις περιπλανήσεις, όλα ψηφίδες ενός παραμυθένιου παζλ, που σε γυρνούν σε ονειρικές, παιδικές εποχές.

Τρίτη και, ίσως, ισχυρότερη εκδοχή που τοποθετεί τον *Αλχημιστή* στην άφταστη πρωτιά του είναι η γλυκιά ψευδαίσθηση που διατρέχει όλο το έργο, μια ψευδαίσθηση που ανακυκλούται ξανά και ξανά: *«Όταν θέλεις κάτι πάρα πολύ συνωμοτεί γι' αυτό μαζί σου ολόκληρο το σύμπαν και γίνεται πραγματικότητα»* ή *«Οι άνθρωποι είναι σε κάθε εποχή της ζωής τους ικανοί να κάνουν αυτό που ονειρεύονται»*. Ωραίες απόψεις ή μάλλον ευσεβείς πόθοι, αλλά σ' αυτό το παραμύθι θεωρούνται δεδομένες. Ο αναγνώστης χαίρεται, ευφραίνεται μ' αυτή την ψεύτικη, απατηλή πίστη, που παρέχεται χωρίς φειδώ από τον συγγραφέα του έργου.

Κι αν είναι ορθόν κι αληθές αυτό που λέει ο **Α. Καμύ**: *«Θέλω ν' απελευθερώσω τον κόσμο μου απ' τα φαντάσματά του, να τον γεμίσω από σαρκικές μονάχα αλήθειες. Έτσι και η δημιουργία, εάν υποτάσσεται στις φαντασίες κι ενθαρρύνει την ελπίδα, δεν διακρίνεται από αφιλοκέρδεια»*, τότε θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για μη τίμια τακτική εκ μέρους του συγγραφέα, αλλά τότε ίσως να ξεφεύγαμε πολύ μακριά.

Κοντά στις ισχυρές εκδοχές επικράτησης και ευτυχίας του βιβλίου πρέπει να θεωρηθεί και η μοιρολατρική ενατένιση του κόσμου. Όλα περνούν από το πρίσμα του μοιραίου, του αναπότρεπτου, του πεπρωμένου και πίσω απ' όλα, δεσπόζουσα, κινεί τα νήματα και επιβάλλεται η ψυχή του κόσμου. Μαγείες, γητειές, αλχημείες, πεπρωμένα, μοίρα, δεισιδαιμονίες... *«ο δρόμος μου ήταν γραμμένος στους οιωνούς και δεν υπάρχει περίπτωση να χαθώ»*, μας λέει ο ήρωας του βιβλίου. Όλ' αυτά πώς να μην έχουν απήχηση σ' έναν λαό –μιλώ για εμάς τους Έλληνες– που έχει στο πετσί του τη δεισιδαιμονία και τη μοιρολατρία; Εξάλλου, ο **Π. Κοέλο**, μαέστρος του είδους του –ποιο είναι άραγε αυτό, μήπως το καθαυτό παραμύθι;– με έντεχνο πράγματι τρόπο καταφέρνει και περιπλέκει παραμύθι και έξυπνες ρήσεις, απαυγάσματα μιας ζωής εμπειριών, που ενισχύουν το έργο, ανεβάζουν το ναΐφ όλο σύνολό του, προσδίδοντάς του συγχρόνως κάποια εγκυρότητα, που διαφορετικά θα έλειπε. Είναι ίσως το μόνο μέσο ανέλκυσης του όλου έργου. Λ.χ., *«υπάρχει μόνο ένας δρόμος για να μάθει κανείς, ο δρόμος της δράσης»*, καθώς κι άλλες απόψεις για τον άνθρωπο, τον έρωτα, που διανθίζουν στα κατάλληλα σημεία το έργο. Αυτό όμως, το μόνο ίσως, που αξίζει είναι η καβαφική *Ιθάκη* που αναπηδά απ' τις σελίδες του *Αλχημιστή*: *«Στο δρόμο για την πραγματοποίηση του πεπρωμένου του είχε μάθει όλα όσα χρειαζόταν να ξέρει κι είχε ζήσει όλα όσα μπορούσε ποτέ να ονειρευτεί»*. Ο θησαυρός του ήταν εκεί που ζούσε πάντοτε. Αν το 'ξερε, δεν θα 'χε πλουτίσει το εσώτερό του είναι, δεν θα 'χε γνωρίσει την αληθινή αγάπη. Ο *Αλχημιστής*, ένα γνήσιο παραμύθι, δείχνει πώς ο παραμυθάς μπορεί εύκολα να αναδειχθεί σε κορυφαίο λογοτέχνη. Αυτά περί κριτηρίων και αξιολογιών.

Ιωάννα Κλεφτόγιαννη

σημαντικούς διανοούμενους και λογοτέχνες της εποχής της και αναφέρεται συχνά στην Ελλάδα και τα ωφέλιμα έργα που απευθύνονται στα νέα παιδιά. Συζητά εκτενώς με τον Π. Βλαστό, τον Κ. Παλαμά, τον Α. Πάλλη, τον Γ. Βλαχογιάννη, τον Α. Εφταλιώτη, τον Α. Δελμούζο, τον Μ. Τριανταφυλλίδη, τον Γ. Ψυχάρη, τον Δ. Γληνό, τον Ε. Βενιζέλο, και άλλους εξίσου σημαντικούς λογίους. Ένα ιδιαίτερα χρήσιμο και, με τον τρόπο του, συναρπαστικό βιβλίο.

Βοήθημα για τη διεύρυνση της γνώσης μας, όταν αναφέρεται στο παρελθόν, η αλληλογραφία είναι μια τέχνη που χάνεται. Το τηλέφωνο και τώρα πια και το e-mail καθιστούν πλέον σχεδόν ανύπαρκτη την επικοινωνία διά της αλληλογραφίας. Μερικοί, όμως, επιμένουν. Κρατώ στα χέρια μου ένα βιβλίο που αξιοποιεί αυτή την αλληλογραφική ροπή του συγγραφέα του **Μιχ.Ν. Κοκολογιάννη**.

Τιτλοφορείται *Σχόλια στην Επικαιρότητα* (εκδ. Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, 1997) και περιλαμβάνει επιστολές που γράφτηκαν από το 1983 έως το 1997 διαταγμένες κατά τα θέματά τους: ιστορικά-πολιτικοκοινωνικά, φιλολογικά, οικονομικά-τραπεζικά. Μια τέχνη που χάνεται και που οι «αμετανόητοι» τεχνίτες της μας θυμίζουν τη σημασία και τη γοητεία της.

ο χαρτοκόπτης

Ιστορίες πανικού

ΚΑΛΑ ΤΑ ΝΕΑ: η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου τιμώρησε Εισαγγελέα με οριστική απόλυση, γιατί αμελούσε τα καθήκοντά του. Λίγο σκληρή η απόφαση, είναι αλήθεια – μια αρχική σύσταση προς συμμόρφωσιν δεν θα έβλαπτε, αρχικά. Αλλά τουλάχιστον η ρηξικέλευθος αντίδραση του Σώματος μας διαβεβαιώνει εμμέσως ότι άπαντες οι υπόλοιποι Εισαγγελείς είναι συνεπέστατοι – κάτι είναι κι αυτό... Όμως τι διαβάζω στη συνέχεια του «σκεπτικού» της απόφασης; *«Επειδή με την προσωπική του ζωή έπληξε το κύρος του κλάδου»*! Πώς; Μήπως φοροδιέφευγε; Μήπως κακοποιούσε τη σύζυγό του; Όχι, απλώς είχε συνάψει ερωτική σχέση με γυναίκα που είναι τρανσεξουαλική.

ΠΟΛΛΕΣ ΟΙ ΑΠΟΡΙΕΣ που γεννιούνται: τι από τα δύο συνέβαινε τελικά; Προς τα καθήκοντά του έδειχνε αδιαφορία ο Εισαγγελεύς ή προς τον πουριτανισμό των συναδέλφων του; Πώς η επιλογή μιας γυναίκας, που είχε την ατυχία να γεννηθεί βιολογικός άντρας και την τύχη να «βρει –κυριολεκτικά– τον εαυτό της» με τη βοήθεια της σύγχρονης ιατρικής, μπορεί να «σπιλώσει» την υπόληψη όχι μόνον του συντρόφου της αλλά και αυτήν ολοκλήρου του κλάδου του; Είναι μήπως παράνομη η αλλαγή βιολογικού φύλου;

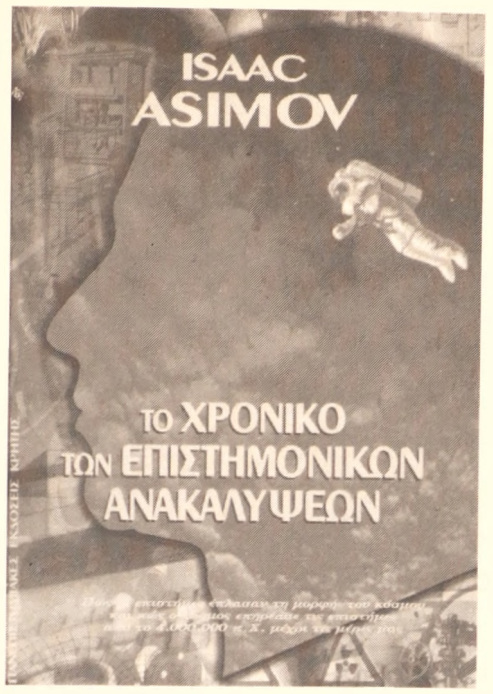
ΚΑΙ ΕΝΩ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ το θέμα αυτό πάει να θαφτεί κάτω από μικροχάχανα, η Ισπανία βουίζει από τα σχόλια για βιντεοκασέτα όπου σοβαρότατος εκδότης σοβαρότατης εφημερίδας φαίνεται να έχει μαγνητοσκοπηθεί κατά τη διάρκεια ερωτικών περιπτύξεων με καλλονή που δεν είναι η σύζυγός του. Είναι δε σαφής η αίσθηση πως η «τιμή» του εκδότη θα μπορούσε να θιγεί εξίσου από το «γεγονός» της απιστίας, όσο και από την ιδιαίτερα προκλητική εμφάνιση και τον «εξοπλισμό» της «συμπρωταγωνίστριάς» του...

ΑΝΑΠΟΦΕΥΚΤΑ αρχίζει κανείς να υποψιάζεται πως, για άλλη μια φορά, έχουμε μπερδευτεί τελείως. Πότε θα το πάρουμε, επιτέλους, απόφαση πως ορισμένες όψεις της ζωής του καθενός μας –όπως η επιλογή ερωτικού συντρόφου και οτιδήποτε διαμείβεται μεταξύ συναινούντων ενηλίκων– όχι απλώς είναι παντοειδώς αστήρικτο πως θα μπορούσαν να αφορούν κανέναν άλλον, αλλά ενδεχομένως διαφεύγουν και από εμάς τους ίδιους; Και πως μοιάζει να υπάρχει ένα στεγανό τοίχωμα ανάμεσα στην ερωτική και τις άλλες εκφράσεις μας; Αν, όπως έγραφε πρόσφατα ο Κωστής Παπαγιώργης, η ερωτική πράξη δεν «ανήκει» στους μετέχοντες σε αυτήν, αν τους υπερβαίνει, πολύ περισσότερο μας υπερβαίνει όλους το φαινόμενο του ίδιου του Ερωτα, κι ο τρόπος Του να «χτυπάει» τον καθένα μας όπως Εκείνος νομίζει, κι όχι όπως εμείς –ή η «κοινωνία»– θα θέλαμε: να μας κάνει «τρελούς», «ακαταλόγιστους». Τρελούς κι ακαταλόγιστους, όμως, σ' ένα χώρο όπου η απώλεια της λογικής είναι νόμος και προϋπόθεση εισόδου.

ΓΙ' ΑΥΤΟ και ο Θεός έσπερνε κάθε τόσο τον *πανικό*, όταν αντιλαμβανόταν πως ξένοι, αμύητοι ή εχθροί είχαν μπει στα χωράφια του, με αποτελέσματα που είναι και σήμερα για γέλια, που μας εκθέτουν ως *παράλογους* σε πεδία –όπως το κοινωνικό ή το ηθικό– όπου ο λόγος έχει όντως τη θέση του."

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΙΩΑΝΝΙΔΗ

Μόλις κυκλοφόρησε

ISAAC ASIMOV

Το Χρονικό των επιστημονικών ανακαλύψεων

Μια επιστημονική εγκυκλοπαίδεια για την ιστορία των επιστημών και των ανακαλύψεων.

Το Χρονικο των Επιστημονικων Ανακαλυψεων του Asimov ερευνά διεισδυτικά όλα τα επιτεύγματα των επιστημών στη διαδρομή του χρόνου. Ο Asimov εξετάζει, μεταξύ άλλων, τις ανακαλύψεις και εφευρέσεις στην αστρονομία, τη βιολογία, τη φυσική, τη χημεία, τα μαθηματικά, αποκρυπτογραφώντας κάθε γεγονός με το δικό του, μοναδικό ύφος. Σύντομα κείμενα, που ακολουθούν τις επιστημονικές ανακαλύψεις κάθε περιόδου και έτους, δείχνουν πώς οι επιστήμονες επηρέασαν τον κόσμο και πώς ο κόσμος ανταποκρίθηκε στις επιστημονικές προόδους. Εδώ μπορεί να γνωρίσει ο αναγνώστης: Πώς τιθασεύθηκε η φωτιά το 500.000 π.Χ· γιατί προστέθηκε το μηδέν στο αριθμητικό σύστημα το 810· ποιος επινόησε το μικροσκόπιο το 1590· την πρώτη πτήση αεροστάτου με θερμό αέρα το 1783· τις ακτίνες Χ, που ανακαλύφθηκαν το 1895· την ανακάλυψη του Πλούτωνα το 1930· τον Σπούτνικ, τον πρώτο τεχνητό δορυφόρο, που τέθηκε σε γήινη τροχιά το 1957· το πρώτο παιδί του σωλήνα, που γεννήθηκε το 1978 ... και πολλά άλλα.

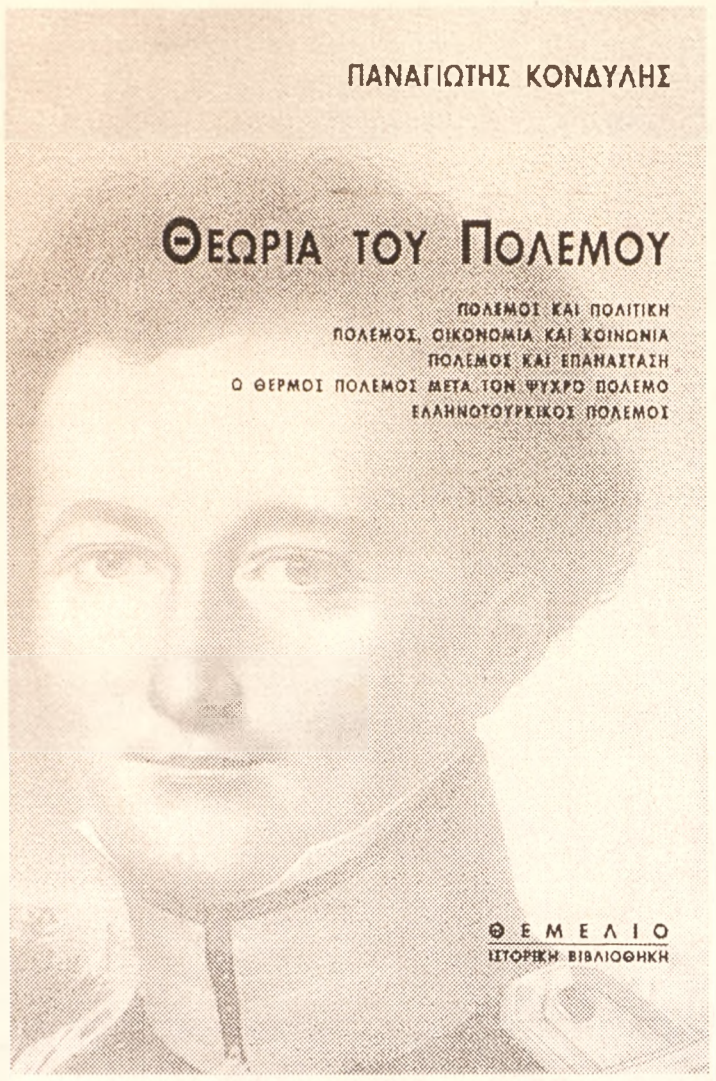
[17 × 25 cm, σελ. 880 – 9000 δρχ.]

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ - ΙΔΡΥΜΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ & ΕΡΕΥΝΑΣ

ΑΘΗΝΑ: Μάνης 5 – 106 81 ΤΗΛ. (01) 3818372, FAX: 3301583 ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ: «Στοά του βιβλίου», Νέα Στοά Αρσακείου, Πανεπιστημίου 49

ΗΡΑΚΛΕΙΟ: Νέα Κτίρια Φυσικού Τ.Θ. 1527 – 711 10. ΤΗΛ. (081) 394235 e-mail: pek@physics.uch.gr. URL: http://www.pek.uch.gr

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ-Σόλωνος 84 - Τηλ. 36 08 180
Μόλις κυκλοφόρησαν

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

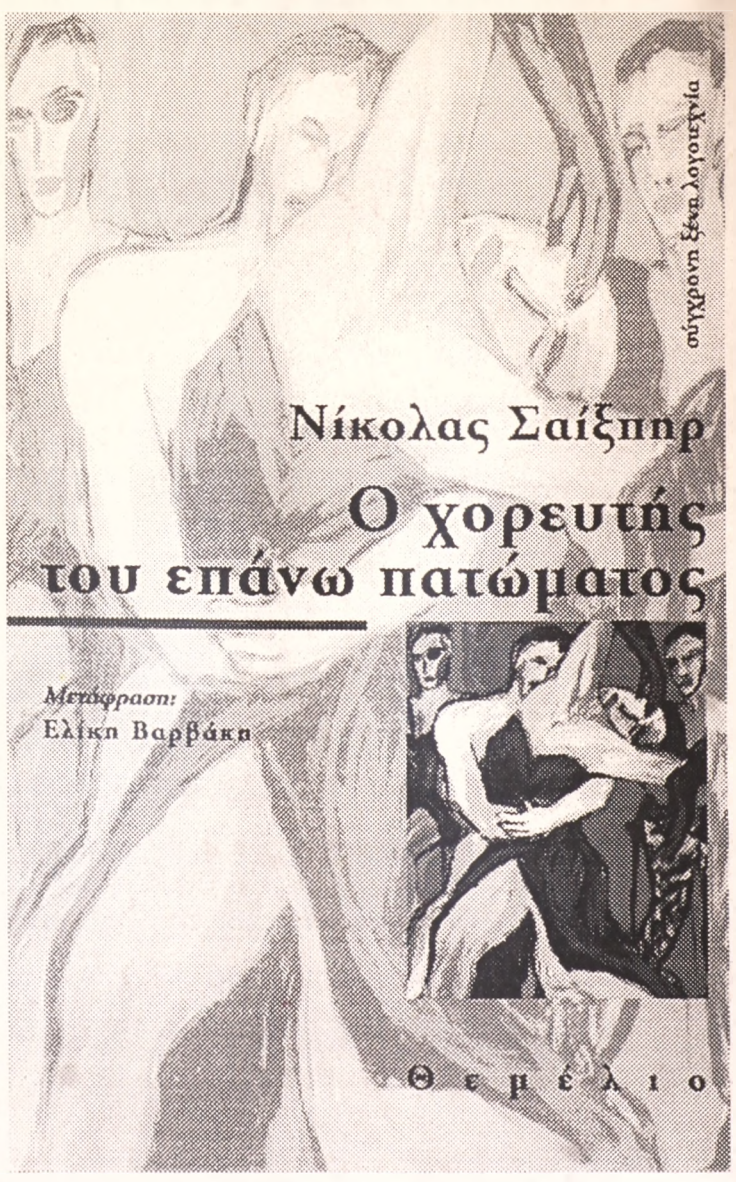
Π.Κονδύλης
ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

- Πόλεμος και πολιτική
- Πόλεμος, οικονομία, και κοινωνία
- Πόλεμος και επανάσταση
- Ο θερμός πόλεμος μετά τον ψυχρό πόλεμο
- Ελληνοτουρκικός πόλεμος

ΣΕΙΡΑ
«ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΞΕΝΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ»

1. **Ίταλο Καλβίνο**
   Το μονοπάτι με τις αραχνοφωλιές
2. **Νίκολας Σαίξπηρ**
   Ο χορευτής του επάνω πατώματος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ / ΛΕΣΧΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ - Σόλωνος 84